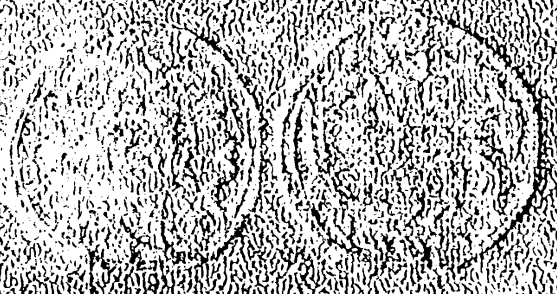

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS

Ἡ ΠΡΩΤΙΚῆ

ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ζ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 69ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1958

ΔΙΟΙΚΗΤΑΙ — ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
 ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
 ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή επιμελείας της:
 ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΔΑΣ
 ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
 ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
 ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
 ΤΑΚΗΣ ΣΦΟΜΟΥΛΟΣ
 ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΛΩΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

Ἐσωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δραχ. 150.—
 Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
 Ἐξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
 Ἐξωτερικοῦ : Ἐτησίᾳ Δολλ. 10.—
 ἢ Δίραϊ Ἀγγλίας 3 1/2
 ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

Ἀνταπιστέλλοντα μέλη τῆς ἐπιτροπῆς :
 ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Πάρις)
 ΛΕΩΝΑΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
 ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Μεσολόνη)
 ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΛΛΗΣ (Ἔβρο)
 Ν. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΔΟΣ (Ἀθήναι)

Ἐμβάσματα : «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἰωάννου Νικολαΐδου :	Τὸ τρίτο Πανεπιστήμιον (ἄρθρον).	Σελ	1
Κ. Σ. Κώνοστα :	Βορειοηπειρωτικά (ἱστορικά).	»	4
Γιάννη Βουκελάτου :	Διάφορα κεμενα ἰδιωτικά (ἱστοριογραφικά).	»	9
Σεραφεὶμ Ξενοπούλου :	Δοκίμιον περὶ Ἄρτης (Πρόλογος· Συγλία· Γ. Τσοῦτσιου).	»	12
Στεφάνου Μπέττη :	Τὸν καιρὸν ποὺ πολεμῶσαν στὸ Μπιζάνι (χρονικὸν).	»	17
Νικολάου Β. Πατσέλη :	Λέων Γ. Μελάς (ἱστορικὴ μνησμογραφία).	»	19
Πανταζή Κοντομίχη :	Μιά μεγάλη θεομηνία τὸν Πόρον Λευκάδος (ἱστοριογραφικόν).	»	28
Κων. Ἀθ. Διαμάτη :	Πηγαι διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ ἀγῶνος.	»	30
Γ. Κ. Καββαθία :	Μεταφυσικὲς δοξασεῖς Σαρακατσανῶν (λογομειέτι).	»	35
Δ. Σαλαμάγκα :	Τὸ Γιαννιώτικον σιχοπλάκι (λογομ. σύμμιχια).	»	42
Σωκράτη Γκιόκα :	Γύφτικον γλέντι (ἠθογραφικὸν ἀφήγημα).	»	43
Π. Βρέλλη :	Τὸ «ἀρχεῖον τῆς Ἡπειρωτικῆς Λαϊκῆς Τέχνης» (εἰσαγωγὴ).	»	48
Δ. Κόκκινου :	Μονωδία σὲ δυὸ στίξεις (πρόζα).	»	51
Jean Richerpin :	Ἐπιτάφιος σ' ἓναν τυχόντα (Μετάφρ. Δ. Σαλαμάγκα).	»	52
Ντίν. Χριστιανοπούλου :	Λαϊκαὶ ἀπογευματιναὶ (ποίημα).	»	53
Θοδ. Βλαχοδημήτρη :	Θάρθει ἓνας καιρὸς (ποίημα).	»	53
Κίμωνος Τζάλλα :	Ἡ δεσποινίδα Φοβία (διήγημα).	»	54
Κ. Μαῖστράλη :	Ἄωτοι (ποίημα).	»	57
Π. Μουλλά :	Παρουσίες (ποίημα).	»	58
Γ. Σαραλή :	Δέος (ποίημα).	»	58
Κλ. Α. Παπαχρήστου :	Ἀντινομίαι στὸν Ὅμηρον (φιλολογικὴ μελέτη).	»	59
Λαφονταίν :	Ὁ γάτος, ἡ κυρτίτσα καὶ τὸ κουνέλι (μετ. Ἀρ. Γεροντικοῦ).	»	69
Μάρκου Μέσκου :	Βόρεια τοῦ χειμῶνα (ποίημα).	»	70
Λευτέρη Ν. Πλατῆ :	Ἡ ἔμφυτη ἀμυντικὸτητα τοῦ ἑλλητισμοῦ (δοκίμιον).	»	71
Δημοσθένη Ζαδέ :	Sic ubi non erimus (ποίημα).	»	75
Τάκη Σιωμόπουλου :	Ἡ ποίηση τῶν τετραστίχων (μελέτη).	»	76

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Ἡ Μητροπολιτικὴ ἐδρα.—Ἡ Ζουμαία Σχολή.—Ἡ «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά».—Καινούργια περιοδικά.—Βροθευθέντες Ἡπειῶται συγγραφεῖς.—Ἡπειῶται συγγραφεῖς καὶ κρατικὴ ἐπίδοσις.—Νικόλαος Κονερένος, ὁ Πρόδρομος τοῦ Ψυχίου.—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Δ. Ν. Μονογυιὸς καὶ Β. Ε. Μοσχόδης: «Ἐγχειρίδιον συστηματικῆς διηγητικῆς τῆς Νεοελληνικῆς Γλώσσης» (5' τόμος).—Λεωνίδου Βρανούση: «Ἡ ἐν Ἡπειρῶ Μονὴ Σωζίνου».—Ρηγας Ὁ Βέλεστινλής.—Γεωργίου Ἀθ. Οἰκονόμου: «Ἱστορία τῶν τριῶν κλισιαθετικῶν Παρθενωγωγείων Ἰωαννίνων», ἐπὶ Τουρκοκρατίας (1847—1913).—Εἰκαστικὲς Τέχνες: Τάκη Δόξα: «Ἐκθεσις ζωγραφικῆς κ. Δ. Κοκκίνοῦ (στὴν Πάτρα)».—Ἐπιστολαί: Μία ἐπιστολὴ τοῦ κ. Γ. Δάλλα.—Γ. Παῖσιου: «Ἡ ἀδελφότης Βοσποριανῆς καὶ αἱ Χιονιτδες».—Νεκρολογία: Δημήτριος Εὐθυμίου (Μητροπολίτης Ἰωαννίνων) Βιβλία—Περιοδικά—Ἀνάτυπα καὶ φυλλάδια.—Ἀλληλογραφία.

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ Ζ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1958

ΤΕΥΧΟΣ 69ον

ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΙΔΡΥΘΗ ΒΙΣ ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

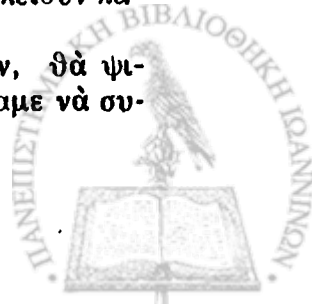
Του κ. ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Τὸ ζήτημα τῆς ἰδρύσεως τρίτου Πανεπιστημίου στὴν Ἑλλάδα μῆκε πιά στὸ προσκήνιο τοῦ ἐνδιαφέροντος. Ἡ γνώμη ἔπαυε νὰ ὑπάρχη σὰ νεφέλωμα, σὰν προσδοκία ἀπροσπέλαστη ἀπροσδιορίστου μέλλοντος, ἀλλὰ πλαισιώθηκε ἀπὸ τὸ αἶτημα τῆς ἀναγκαιότητας. Τὸ τρίτο Πανεπιστήμιο πρέπει νὰ ἰδρυθῆ πλέον στὴ χώρα μας καὶ τὴν ἀνάγκη αὐτὴ ὑπογραμμίζει στὴν ἐκθεσὴ τῆς πρὸς τὸν κ. Πρωθυπουργὸ ἢ Ἐπιτροπὴ τῆς Παιδείας, πού συγκροτήθηκε γιὰ νὰ μελετήσῃ τὸν τρόπο τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν μας πραγμάτων. Ἀπομένει τώρα οἱ λόγοι νὰ γίνουν ἔργα, πρᾶγμα πού πιστεύουμε νὰ ἐπιτευχθῆ σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα.

Ἦταν φυσικό, ὕστερα ἀπὸ τὴ ληφθεῖσα ἀπόφαση, νὰ ἀρχίσῃ ἡ δημοσία συζήτησις γύρω ἀπὸ τὴν ἔδρα τοῦ τρίτου Πανεπιστημίου. Κι' ἦταν ἀκόμα φυσικὸ πολλὲς πόλεις τῆς Ἑλλάδος νὰ διεκδικοῦν τὸ προνόμιο αὐτό. Ἄν ρίξωμε μιὰ ματιὰ στὸν ἐγχώριο τύπο σημαντικῶν ἐπαρχιακῶν κέντρων, θὰ δοῦμε γεμάτες τὶς στήλες μὲ ἀπόψεις ἀναγνωστῶν, ἐπιστημόνων κυρίως, πού διατυπώνουν ἐπιχειρήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάγκη προτιμήσεως τῆς πόλεως τῶν ὡς ἔδρας τοῦ νέου Πανεπιστημίου. Κινοεὶς δὲ μπορεῖ νὰ καιηγορήσῃ τοὺς ἀρθρογράφους γιὰ τὸ ζῆλο των, γιὰτὶ τὰ συμφέροντα τῆς ἐπαρχίας των ἐξυπηρετοῦν κι' εἶναι χρέος τους νὰ τὸ κάνουν αὐτό.

Πάνω ὅμως ἀπὸ τοὺς συναισθηματισμοὺς, πού ἀπορρέουν ἀπ' τοὺς δεσμούς μὲ τὴ γεννέθλια γῆ, ὑπάρχει κάτι πολὺ ἀνώτερο, αὐτὸ πού πρέπει νὰ ἴχῃ τὸ μεγαλύτερο βάρος σὲ μιὰ τόσο σοβαρὴ ἐθνικὴ ὑπόθεση. Ὑπάρχει ἡ συνισταμένη τῶν λόγων πού συνηγοροῦν νὰ προκριθῆ ὡς ἔδρα ἢ Α ἢ Β πόλις. Κι' ἂν κάθε ἐπαρχιακὸ κέντρο μπορεῖ νὰ προβάλλῃ ἓνα ἢ δύο πειστικὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ἀποψή του, ὅμως κανένα—ἀπολύτως κανένα—ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Γιάννενα, δὲν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἓνα ἔξαντλητικὸ γιὰ τὸ θέμα κατάλογο ἀπόψεων, πού ἡ σύνθεσή τους καὶ ἡ ἀλληλοεξάρτησή τους νὰ καταλήγουν στὸν ὄρο τῆς ἐπιταγῆς καὶ νὰ ἀποκλείουν κάθε ἄλλη λύση.

Ὁ ἠπειρωτικὸς συναισθηματισμὸς καὶ ἡ προβολὴ τῶν περιγραμμῶν, θὰ ψιθυρίσουν πολλοί, μὴ Ἡπειρώται, ὅταν μᾶς διαβάσουν. Ἀλλὰ ἔμεϊς εἶπαμε νὰ συ-

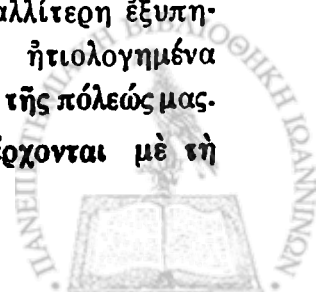
ζητήσουμε τὸ θέμα πέραν αὐτοῦ τοῦ συναισθηματισμοῦ, νὰ γίνωμε αὐστηροὶ κριταὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας, νὰ ἀρθοῦμε πάνω ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα τῶν στενῶν ἐπαρχιακῶν περιγραμμάτων, νὰ ποῦμε τὴ γνώμη μας ὄχι σὰν Ἑπειρωταὶ ἀλλὰ σὰν Ἕλληνες. Αὐτὸ θὰ προσπαθήσουμε νὰ κάνωμε. Οἱ ἀντιμαχόμενοι ἄς ἀφήσουν τὴν προκατάληψη ἂν θέλουν νὰ γίνη σοβαρὰ ἢ συζήτησις. Καὶ οἱ ἀρμόδιοι, ἔχουμε τὴν πίστη—ὄχι ἀπλῶς τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ βροῦν ὀρθὲς τὶς ἀπόψεις μας.

Ἱστορικοὶ, γεωγραφικοὶ, ἐθνικοὶ καὶ οἰκονομικοὶ εἶναι κυρίως οἱ λόγοι ποὺ θὰ κρίνουν ποιά πόλις πρέπει νὰ προτιμηθῆ ὡς ἔδρα τοῦ τρίτου Πανεπιστημίου. Ἄς τοὺς ἐξετάσουμε χωριστά.

Περγαμηνὲς γιὰ νὰ καλύψωμε τοὺς ἱστορικοὺς λόγους ἔχουμε ἄφθονες καὶ κύρους ἀναμφισβήτητου. Ποιά πόλις μπορεῖ νὰ ὀρθώσῃ τὸ ἀνάστημά της μπροστὰ στοὺς πνευματικοὺς πυραύλους—γιὰ νὰ χρησιμοποιήσωμε τὴ γλῶσσα τῆς ἐποχῆς—ποὺ ἐξαπολύθησαν ἀπὸ τὸν τόπο αὐτὸ κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς δουλείας, ἐφώτισαν τὸ σκλαβωμένο γένος καὶ τὸ κατέστησαν ἱκανὸ νὰ ὀδηγηθῆ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ καὶ τὴν ἀνάκτηση τῆς ἐλευθερίας του; Ποιά ἐπαρχιακὴ ἐστία ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν πνευματικὴ ἀνθήση ποὺ παρατηρήθηκε τότε ἐδῶ, ἀνθήση μὲ συνέπεια, μὲ συνέχεια καὶ ἐπιβίωση; Ὅσα κι' ἂν ἀντιπαραταχθοῦν δὲν θὰ εἶναι ἱκανὰ παρὰ ἐλάχιστο μόνον μέρος νὰ καλύψουν τοῦ πνευματικοῦ ὄγκου τῆς πόλεως στὸ χῶρο τῆς ἱστορίας. Ἀκόμη τοῦτο, θὰ σημειώσωμε: Ὅταν δὲν εἶχε ἀκόμα ἰδρυθῆ στὴν Ἑλλάδα Πανεπιστήμιο, ἐδῶ στὴν Ἑπειρὸ λειτουργοῦσε ἡ πρώτη ἀνώτατη Σχολή, ἡ Νέα Ἀκαδημία (Μοσχόπολις), εἶχε ἰδρυθῆ κτίριο γιὰ Πανεπιστήμιο (Ζαγόρι), εἶχε συσταθῆ τὸ πρῶτο τυπογραφεῖο στὴν Ἑλλάδα καὶ εἶχε συγκροτηθῆ ἡ πρώτη Βιβλιοθήκη. Κι' ἀκόμα: Ὅπως ἀναφέρει στὸ ὑπόμνημά του ποὺ ὑποβλήθηκε στὴν Κυβέρνηση τὸ 1954, ὁ ἀείμνηστος Δήμαρχος Ἰωαννιτῶν Θ. Θεοδορίδης, ποὺ ἀπὸ τοὺς πρώτους συνέλαβε τὴν ἰδέα τῆς ἰδρύσεως Πανεπιστημίου στὰ Γιάννενα, ἡ πῶλη αὐτὴ θὰ εἶχε πληρὲς Πανεπιστήμιο ἀπὸ τὸ κληροδότημα τοῦ μεγάλου εὐεργέτου Δομπόλη, ἂν εἶχε τὸ εὐτύχημα νὰ ἐλευθερωθῆ δυὸ χρόνια ἔνωρίτερα. Ἔτσι οἱ ἀπαιτήσεις μας γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο ἀπὸ ἱστορικὴ ἀποψη εἶναι συνεπεῖς μὲ τὶς ἐπιταγὰς μιᾶς παράδοσης ποὺ δὲν ἐπιδέχεται καμμιά παραχάραξη καὶ τοποθετοῦνται κληρονομικὰ σὲ διαδοχὴ ὄχι ἐτῶν ἀλλὰ αἰῶνων.

Καὶ οἱ γεωγραφικοὶ λόγοι; Ρίχνουν κι' αὐτοὶ τὸ βάρος τῆς προτιμήσεώς των στὰ Γιάννενα, ὅπως δείχνει ἡ ἴδια ἡ πραγματικότητα. Τὰ Γιάννενα εἶναι ἡ πρωτεύουσα τοῦ διαμερισματος τῆς Ἑπείρου, ἀπὸ τὴν ὁποία εἶναι ἐξηρητημένες γιὰ λόγους ἐξυπηρετήσεώς των—ὄρα π.χ. καὶ Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία—μεγάλες τῆς χώρας περιοχὲς, μὲ πληθυσμὸ ἑκατομμυρίων κατοίκων. Τὰ Ἑπτάνησα ἀνήκουν στὴν Ἑπειρὸ. Ἡ Δυτικὴ Θεσσαλία, ἡ Δυτικὴ Στερεὰ καὶ Β. Δ. Μακεδονία ἐπίσης. Μπορεῖ λοιπὸν νὰ παροραθῆ ἓνα γεγονός τόσης σημασίας ὅπως ἡ ἐξάρτησις μεγάλης ἐκτάσεως ἑλληνικῶν ἐπαρχιῶν ἀπὸ τὴν Ἑπειρὸ γιὰ τὴν καλλίτερη ἐξυπηρετήσῃ τους; Καὶ οἱ γεωγραφικοὶ λοιπὸν λόγοι προσυπογράφουν ἠτιολογημένα τὴν ἀνάγκη τῆς προτιμήσεως, ὡς ἔδρας τοῦ τρίτου Πανεπιστημίου, τῆς πόλεώς μας.

Οἱ ἐθνικοὶ λόγοι μὲ τὴ σοβαρότητα τοῦ περιεχομένου των, ἔρχονται μὲ τὴ

σειρά των να αποκλείσουν κάθε άλλη εκλογή. Ὁρθώνουν δικαιολογημένα τὸ βέτο των σὲ κάθε ἀπόφαση πού θὰ τοποθετοῦσε τὸ τρίτο Πανεπιστήμιο μακρὰ ἀπὸ τὰ Γιάννενα. Οἱ ἀκριτικὲς ἐπαρχίαι τῆς χώρας δὲν ἐπωμίζονται μονάχα τὸ βάρος τῆς ἀσφαλείας της ἀλλὰ καὶ τὴν εὐθύνη τῆς προβολῆς στὸν ἔξω κόσμον τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς δύναμης τοῦ Ἔθνους. Ὑπάρχει ἓνας τέτοιος πνευματικὸς φάρος στὴ Βόρειο Ἑλλάδα: Τὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἄλλ' αὐτὸς δὲν ἀρκεῖ. Τὸ μῆκος τοῦ κύματός του δὲν μπορεῖ νὰ καλύψῃ τὸν πέραν τῶν συνόρων ἀπέραντο χωρὸ καὶ νὰ φθάσῃ καὶ στὴ γειτονικὴ Ἀλβανία, ὅπου, ἄς μὴν ξεχνᾶμε ὅτι ὑπάρχει ἀλύτρωτος ἑλληνισμός. Ἐνα Πανεπιστήμιο στὴν Ἡπειρωτικὴ πρωτεύουσα σημαίνει καὶ ἓνα τεράστιο ἀπόθεμα πνευματικῆς δύναμης, ἱκανῆς ὄχι μόνον νὰ ἐπαρκέσῃ γιὰ τὶς ἀνάγκαι τῆς περιοχῆς ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ στηρίξῃ ἐλπίδες, νὰ σταθεροποιῇ προσδοκίαι, νὰ ἀφυπνίσῃ συνειδήσεις καὶ νὰ δημιουργῇ ἑλληνικὸ κλίμα σὲ ξένα περιβάλλοντα. Μόνον σὲ μιὰ ἀκριτικὴν περιοχὴ ὅπως ἡ Ἡπειρος, τὸ τρίτο Πανεπιστήμιο θὰ δικαιώσῃ τὴν ἀνάγκη τῆς ἰδρύσεώς του ἀπὸ κάθε πλευρᾷ.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ οἱ οἰκονομικὲς καὶ οἱ ἄλλαι προϋποθέσεις πού ἔρχονται σὰ δυνάμεις ἐφεδρικὲς νὰ ὑποστηρίξουν τὴν ἀποψή μας. Τὸ κτιριακὸ ζήτημα π.χ. εἶναι λελυμένο. Ἄν ἀποδεσμευθῇ τὸ μέγαρον τῆς Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας ἄνετα ἐγκαθίστανται σ' αὐτὸ οἱ πρῶται σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἄλλο μπορεῖ νὰ γίνῃ. Αὐτὸ πού ὑπεστήριξε σὲ ἄρθρον του ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Π. Χρήστου. Νὰ ἀξιοποιηθῇ τὸ νεκρὸ κληροδότημα τῶν Ριζάρηδων, πρᾶγμα πού θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἄνετο χρηματοδότηση τοῦ τρίτου Πανεπιστημίου. Εἶναι μιὰ ἀποψη πού πρέπει νὰ συζητηθῇ σοβαρὰ καὶ μὲ γνώμονα τὸ ἠπειρωτικὸ συμφέρον.

Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Παιδείας στὴν ἐκθεσὴ της ὑπογραμμίζει τὴν ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως πλουσίας Βιβλιοθήκης στὴν πόλιν πού θὰ ἰδρυθῇ τὸ Πανεπιστήμιο. Βιβλιοθήκη ἔχομε πλουσιωτάτη μὲ προοπτικὲς συνεχοῦς πλουτισμοῦ της ἀπὸ δωρεὰς Ἡπειρωτῶν. Ἐκκρεμεῖ ἀκόμα τὸ ζήτημα τῆς ἐγκαταστάσεώς της, ἀλλὰ κι' αὐτὸ θὰ λυθῇ σύντομα μὲ τὸ μόνον ἐνδεδειγμένο τρόπο, κι' αὐτὸς δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασή της στὸ μέγαρον τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς πού παραχωρήθηκε στὴν πόλιν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό.

Χρειαζέται νὰ ἐπικαλεσθοῦμε κι' ἄλλα ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ κάνουμε πιὸ πειστικὴ τὴν ἀποψή μας; Δὲν τὸ νομίζουμε, ἂν κι' ἔχομε πλοῦτο ἀποθέματος. Κι' οὔτε θὰ θέλαμε νὰ ὑπενθυμίζαμε πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις τὸ πόσα ὀφείλει τὸ Ἔθνος στοὺς Ἡπειρωτῆς Εὐεργέτας καὶ στοὺς Ἡπειρωτῆς Διδασκάλους. Ἀλλὰ πῶς νὰ μὴν τὸ κάνουμε ὅταν ζοῦμε καὶ ἀναπνέουμε σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα γεμάτη ἀπὸ παράδοση σοφίας, ἡρωϊσμοῦ, ἠθους καὶ εὐποιίας κι' ὅταν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ἐξωτερικεύουμε τὶς μυστηριακὰς προσταγὰς πού ἀπευθύνονται σὲς συνειδήσεις μας ἀπὸ τὶς ψυχὰς ὄλων ἐκείνων πού διέθεσαν τὰ πάντα γιὰ τὴν ἀνόρθωση τοῦ Γένους, τὶς ψυχὰς πού ζητοῦν ἓνα ἐνδιαίτημα—αὐτὸ τὸ τρίτο Πανεπιστήμιο—ἓνα ὕλικὸ περίγραμμα, πού νὰ δικαιώσῃ τὴν ἰδέαν τῆς θυσίας των;

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Κ. Σ. ΚΩΝΣΤΑ

ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ

Ἀπὸ τὰ κατάλοιπα ἐνὸς κληρικοῦ

Στὶς 6 τοῦ περασμένου μηνὸς Αὐγούστου, ὥρι 4 τὸ ἀπόγευμα, μέσα στὸ γενικὸ πένθος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸν πρόωρο θάνατο τοῦ ἀκήδευτου, ὡς τὴν ἡμέρα ἐκείνη, Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Δωροθέου, ἡ Αἰτωλικὴ Ἐκκλησία μὲ διπλασιασμένον τὸν πόνο τῆς κήδευε ἀπλᾶ καὶ σεμνόπρεπα τὸ σεβάσμιο Ἀρχιμανδριτῆ Σωφρόνιον Παπακυριακοῦ στὴν πρωτεύουσά της, τὸ Μεσολόγγι, ὅπου, ἀπόμαχος πιά τοῦ Ἱεροῦ Ἀμβωνος, περνοῦσε τὰ θαλερὰ καὶ γόνιμα γηρατεία του, μακριὰ ἀπὸ κίθε ὑποψία μιᾶς μοιραίας κάποτε φθορᾶς, διαβάζοντας καὶ γράφοντας καὶ ἀναδιφώντας.

Ὁ συμπτωματικὸς αὐτὸς χαμὸς τοῦ ταπεινοῦ ρασοφόρου μὲ κείνον τοῦ Ἀνωτάτου Προκαθημένου, τὸν συγκεντρώνοντα γύρω του ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πανελληνίου Κλήρου καὶ Λαοῦ—ἀφανῆς τοῦτος μπρὸς στὴν αἴγλη τοῦ ἀξιώματος Ἐκείνου—ἦταν πού ἔκαμε νὰ μείνῃ ἄγνωστος καὶ ἀσχολίαστος πλατύτερα ὁ θάνατός του. Καὶ καλύτερα, πού ἡ Θεία Οἰκονομία ὥρισε ἔτσι τὰ πράγματα. Πέρα ἀπὸ τὶς συμβατικότητες καὶ τὶς τυπικότητες τῶν περιστάσεων τὸ Μεσολόγγι, πού ὁ ἀγαθὸς λευίτης τὸ ἀγάπησε καὶ τὸ ἔκαμε δεύτερη πατρίδα του, γιὰ νὰ τοῦ μείνῃ τελικὰ αὐτὸ ἢ μόνη, δίπλα στὴν πρώτη, πατρίδα του, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Δυτικὴ Ρούμελη, πού κάθε τόσο εἶχε τὴν τύχη νὰ ἀκούῃ τὸ βροντόφωνο καὶ χαριτωμένο κήρυγμά του κατὰ τὴ μακρότατη θητεία του ὡς Ἱεροκήρυκος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Αἰτωλοακαρνανίας, τὸν τίμησε μὲ μιὰ ἄδολη καὶ ἀπροφάσιστη συρροή, πού τοῦ ἄξιζε.

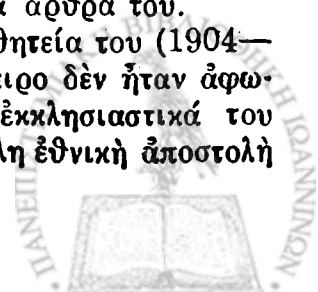
* * *

Εἶχε γεννηθῆ ὁ κ α τ ᾶ κ ό σ μ ο ν Στα-

μάτιος Παπακυριακοῦ στὸ Πασμακτῆ τῆς ἀλυτρωτικῆς ἐπαρχίας τοῦ Αἴμου, ἀπὸ ἱερατικὸ σπίτι καὶ γιὰ ταῦτο ἀπὸ τὰ μικρὰ του χρόνια κι' αὐτὸς εἶχε ἀφιερωθῆ στὴ Θεολογικὴ ἐπιστήμη καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν ὑψηλὴ διακονία. Στὶς 24 Σεπτεμβρίου 1904 προχειρίσθηκε στὸ Γαρδικάκι τῆς Βορείου Ἡπείρου Ἱεροδιάκονος ἀπὸ τὸ Μητροπολίτη Λουκᾶ (1899—1909) τὸν ἐκ Μαδύτου, φιλόμουσο καὶ προσιάτη τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, ὅποτε καὶ μετωνομάσθηκε Σωφρόνιος, ἐπ' ὄνόματι τοῦ Γέροντός του. Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1909 τοποθετήθηκε Ἱεροκήρυκας στὴ Μητρόπολη Αἰτωλοακαρνανίας, ὅπου ἐπὶ 43 συναπτὰ χρόνια—ἐκτὸς ἀπὸ δυὸ λιγοχρόνιες διακοπὲς γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ γιὰ λίγο Τοποτηρητῆς τῆς Μητροπόλεως Καλαβρυτίων τὴ μιὰ Στρατιωτικὸς Ἱερέας καὶ Ἱεροκήρυκας τὴ δεύτερη—δὲν ἄφησε πολιτεία, κωμόπολη, χωριό, συνοικισμό χωρὶς νὰ τὰ ἐπισκεφθῆ ἐπανελημένα καὶ νὰ τοὺς μεταδώσῃ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἡ συγγραφικὴ του δραστηριότητα δὲν ἔμενε πίσω. Δυὸ ἐβδομαδιαῖα ἠθικοθησκευτικὰ ἔντυπα τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Αἰτωλοακαρνανίας, ὁ «Ποιμὴν ὁ Καλὸς» καὶ ἀργότερα μετωνομασμένος σὲ «Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός», αὐτὸς τὰ διηύθυνε. Ἐταῖρος τῆς «Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας» τῆς Ἀθήνας συχνὰ δημοσίεψε ἄρθρα του τοπικοῦ ἱστορικοῦ περιεχομένου στὸ «Δελτίον» τῆς Ἐταιρείας. Ἐπίσης ἡ «ἐκκλησία» καὶ ἄλλα περιοδικὰ εἶχαν φιλοξενήσει ἐπανελημένα ἄρθρα του.

Κατὰ τὴν πενταετῆ θητεία του (1904—1909) στὴ Βόρειο Ἡπειρο δὲν ἦταν ἀφωσιωμένος μονάχα στὰ ἐκκλησιαστικά του καθήκοντα, ἀλλὰ καὶ ἄλλη ἐθνικὴ ἀποστολὴ

τοῦ εἶχε ἀνατεθῆ ἐκεῖ. Αὐτῆς προῖόν εἶναι ἡ ἔκθεσις σὲ τύπο ἀπομνημονευμάτων τῆς ὑπηρεσίας του ἐκεῖνης. Καὶ εἶναι ἡ ἔκθεσις αὐτή, ποὺ νομιμοποιεῖ τὴ μνημόνευσί της ἀπὸ τῆς κατ' ἐξοχὴν Ἑπειρωτικῆς τούτης σελίδος.

Ὡς μιὰ συμβολὴ στὴν ἱστορία τοῦ ἀλυστρώτου ἐθνικοῦ μας βορρᾶ, ἀλλὰ καὶ σὰν πνευματικὸ μνημόσυνο τῆς ἱερῆς μνήμης τοῦ Σωφρονίου Παπακυριακοῦ παραθέτομε αὐτούσια μερικὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα, ἀπὸ τὴν ἔκθεσίν του ἐκεῖνη, καθὼς τὰ ἀντιγράψαμε, λίγο πρὶν τὸ θάνατό του, ὅταν ὁ παλιὸς ἐκεῖνος πρεσβύτες μᾶς εἶχε ἐμπστευθῆ προσωρινὰ τὰ δακτυλογραφημένα χερόγραφα του.

α. Προλεγόμενα

Ἀπὸ τὴν ἔκθεσίν του ἐκεῖνη, ποὺ τὴν ὑπογράφει ὡς «τέως Ἀρχιδιάκονος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας», ἐνδιαφέροντα καὶ κατατοπιστικὰ εἶναι τὰ ἑξῆς προλεγόμενά της:

«Ἀπὸ τῆς 20ης Ἰουλίου 1904 μέχρι τῆς 31ης Αὐγούστου 1909 διατελέσας, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας κυροῦ Λουκᾶ Ἀρχιδιάκονος καὶ Ἐπόπτης τῶν Ἐκκλησιῶν, Μονῶν καὶ Σχολείων τῆς ἐν λόγῳ Μητροπόλεως, καθηκόντως περιηγήθην τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ταύτης πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἀνατεθείσης μοι διακονίας. Πολλὰ εἶδον, πολλὰ ἐμελέτησα καὶ πολλὰ ἐξετέλεσα. Ἡ ἑλληνικὴ αὐτὴ Μητρόπολις, μετὰ τῆς ὡσαύτως ἑλληνικῆς Μητροπόλεως Κορυτσᾶς καὶ Σελασφόρου ἀποτελοῦσι τὴν λεγομένην Βόρειον Ἑπειρον, ἐφ' ἧς ἡ Ἑλλὰς ἔχει διεκδικήσεις δικαιοτάτας. Διότι, οὐ μόνον ὁ χριστιανικὸς Ἑλληνισμὸς εἶναι πολυπληθέστερος τοῦ Τουρκαλβανικοῦ, ἀλλὰ καὶ πολὺ ὑπέρτερος ὡς πρὸς τὴν μόρφωσιν, τὴν εὐγένειαν, τὸ ἦθος, τὴν φιλοπατρίαν καὶ ἐν γένει τὸν πολιτισμόν. Ὁ Ἕλληνας ἀγρότης πτωχός, ἀλλ' ἐργατικὸς, φιλόμουσος, φιλόξενος, εὐσεβής, ἐνάρετος εἶναι ἀνώτερος τοῦ Μπέη καὶ τοῦ Ἀγᾶ. Ἀποδημεῖ εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν καὶ δὲν λησμονεῖ τὴν γενέτειράν του, οὐχὶ σπανίως τὰς διὰ τοῦ ἰδρώτος του κτηθείσας οἰκογενίας του διατίθει διὰ τὰς ἀνάγκας

τῆς μεγάλης πατρίδος (Ἀρσάκης, Ζάππος, Μπάγκας). Ὁ Τουρκαλβανὸς περιορίζεται μόνον ἐντὸς τοῦ χθαμαλοῦ ὕλικου ἐπιπέδου ραστώνης καὶ τῆς εὐζωίας.

«Τὰς ἐπὶ πενταετίαν παρατηρήσεις μου καὶ μελέτας μου τώρα, ὅτε εὐρίσκομαι περὶ τὰς δυσμὰς τοῦ βίου μου, ἀπεφάσισα ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σημειώσεών μου νὰ ταξινομήσω καὶ γραπτῶς νὰ διατυπώσω ὑπὸ τὸν τίτλον «Βορειοηπειρωτικὰ Ἀπομνημονεύματα». Καὶ πρῶτον ὑπὸ τὰ στοιχεῖα Α' καὶ Β'. ἐκτίθημι τὰ ἀπὸ 20ης Ἰουλίου 1904—31 Αὐγούστου 1905 ὅσα εἶδον, ἀντελήφθην καὶ ἐμελέτησα, ἐπιφυλασσόμενος, ὅπως σὺν τῷ χρόνῳ προβῶ εἰς τὴν γραπτὴν διατύπωσιν τῶν γεγονότων καὶ τῶν ἐπιλοίπων ἐτῶν (1 Σεπτεμβρίου 1905—31 Αὐγούστου 1909), διὰ νὰ συμπληρωθῇ τὸ ὅλον ἔργον περὶ τῆς Μητροπόλεως Δρυϊνουπόλεως, Δελβίνου καὶ Χειμάρρας».

β. Χριστιανικὰ Μνημεῖα Βορ. Ἑπείρου

Ὁ ζῆλος τοῦ Παπακυριακοῦ γιὰ τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα τῆς Αἰτωλοακαρνανίας, ποὺ τὸν ἔκαμε νὰ γειμίσῃ τὰ δυὸ περιοδικά, ποὺ προαναφέραμε, μὲ πλεῖστα ἱστοριοκοιναρχαιολογικὰ γι' αὐτὰ σημειώματά του, ἔξ ἴσου θερμὸς εἶχε ἐκδηλωθῆ, πολὺ πρὶν, καὶ στὰ ἀνάλογα μνημεῖα τῆς Βορείου Ἑπείρου, ἡ ὁποία, καθὼς στὰ ἀρχαῖα χρόνια εἶχε τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν τοῦ Διὸς (Δωδωναίου καὶ Χαονίου), τοῦ Ἀπόλλωνος, τοῦ Ποσειδῶνος, ἔτσι ἀργότερα ἀσπάστηκε τὸ χριστιανισμό καὶ δὲν ἔπαυε νὰ ἰδρῶναι Ναοὺς καὶ σ' αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς ζοφερώτερους χρόνους τοῦ 18ου αἰῶνα. Ἔτσι καὶ γιὰ τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα τὰ σχετικὰ σημειώματά του μέσα στὰ «Βορειοηπειρωτικὰ Ἀπομνημονεύματα» μποροῦν νὰ ἀποτελέσουν ἰδιαιτέρο κεφάλαιο μὲ τίτλο: Χριστιανικὰ Μνημεῖα τῆς Βορείου Ἑπείρου. Ἴδου πιστὰ τὰ σημειώματα αὐτά:

1. «Ἐνοριακὴ Μονὴ Σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Νοκόβου, Δρένοβα ἐπιλεγόμενη. Ρυθμὸς τοῦ Ναοῦ Βυζαντινὸς μετὰ θόλου. Ἐπιγραφὴ ἰδρυτικὴ ἢ ἐξῆς:

«Οὗτος ὁ πάνσεπτος καὶ θεῖος Ναὸς ὁ ἦς ὄνομα τιμώμενος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνηγέρθη ἐκ βάρρων καὶ ἀνιστόρισεν αὐτὸν καὶ

ἐκαλλώπισεν αὐτὸν ΑΟΚ†ΑΘΥ ὡς καθορᾶται, διὰ συνδρομῆς, κόπου τε καὶ ἐξόδου τοῦ τιμιωτάτου κῦρ Πέτρου καὶ Τέτος, κῦρ Σάββα Τόσκα, κῦρ Τέφα Τόσκα, Βενιαμὶν Ἱερομονάχου καὶ Γεωργίου ἐπὶ ἔτους ΑΧΞΣΤ («1666»).

2. Μονὴ Ὑψηλῆς Πέτρας Τσέπου. Εὐρηται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:

«Ἀνεκαινίσθη ὁ θεῖος οὗτος Ναός. Ἦτο Δεσπότης Γαβριήλ. Βοηθοὶ καὶ συνορίται Χουμελίσα, Μασχολόρα, Μουναστήρι, Ρουφέφ(ια), Γαρδίκι. 1799».

3. «Ναός Ἁγίων Μαρτύρων Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου τῆς Τρανουσίστης. Μικρὸς μὲ εἰκόνας ἀρχαιοτάτας. Ἐντὸς τοῦ ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου καὶ διὰ συμπελεγμένων γραμμάτων ἀναγιγνώσκειται ἡ ἐξῆς ἐφ' ὕγρῳ ἐπιγραφή:

«Ἀνεκαινίσθη καὶ ἱστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος Ναός τῶν Ἁγίων Μαρτύρων Μηνᾶ, Βίκτωρος καὶ Βικεντίου ἐν ἡμέραις τοῦ Θεοφιλεστάτου κυροῦ Ματθαίου Ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου καὶ ὁ ἐφημέριος αὐτῆς Μονῆς Παπᾶ Σάβος, υἱὸς Βέσου, καὶ κτήτορας τῆς αὐτῆς Μονῆς. Διὰ συνδρομῆς, κόπου καὶ ἐξόδων τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων Τρανουσίστας ἐπὶ ἔτους ΖΡΚΕ (7125—5508=1617)† Ἰνδικτιῶνος 15 † Ἡλίου κύκλοι 15 † Σελήνης κύκλοι † Ἰστορήθη διὰ χειρὸς ἐμοῦ Ἀληβιζίου Φωκᾶ ἐκ νήσου Κε(φαλληνίας)».

Κατὰ τοὺς ἀρχαιολογοῦντας ἡ Τρανουσίστα εἶναι τὸ ἀρχαῖον Τ ρ ἄ ν ο ν.

4. «Ναός τῆς Θεοτόκου—Σαρακινίστης. Ρυθμὸς βυζαντινός. Ἐφ' ὕγρῳ διὰ χρωστῆρος ἡ ἐξῆς ἐπιγραφή:»

«Ἀνιστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος Ναός τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου ἡμῶν κυροῦ Ματθαίου Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου διὰ συνδρομῆς, κόπου καὶ ἐξόδων τῶν εὐγενεστάτων Σαρακινίστης καὶ ἐφημέριος τῆς αὐτῆς Μονῆς Παπᾶ Στάθιος καὶ Μέγας Ἐξαρχος υἱὸς τοῦ Παπᾶ Δαμασκηνοῦ καὶ μάλιστα, πού τὴν ἔκτισε, Νικόλαος τοῦ Βελόνη ἐπὶ ἔτους ΖΡΚΑ † αχιν (=1613) † Ἰνδικτιῶνος ιδ' (=14). Ἀνιστορήθη διὰ χειρὸς Ἀληβιζίου Φωκᾶ ἐκ νήσου Κεφαλληνίας».

5. Ἁγιος Νικόλαος—Σαρακινίστης. Ἰθμοῦ βυζαντινοῦ.

α) Ἐφ' ὕγρῳ διὰ χρωστῆρος ἀπαντᾷ ἡ ἐπιγραφή:

«Ἀνηγέρθη ἐκ βάρθρων καὶ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος καὶ πάνσεπτος Ναός τοῦ ἐν Ἁγίῳ Πατρὸς ἡμῶν Νικολάου τοῦ Θαυματογού διὰ συνδρομῆς κόπου τε καὶ ἐξόδων τῶν τιμιωτάτων ἱερεῖς τε καὶ γέροντες Σαρακινίστης διὰ ψυχικὴν σωτηρίαν, ἀρχιρατεύοντος δὲ τοῦ θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως κυροῦ Καλλίστου, ὑπὸ χειρὸς Μιχαὴλ Ζωγράφου, μεγάλου υἱοῦ τοῦ Κωνσταντίνου Νικολοῦ, χώρα Λινοτόπι, ἐπὶ ἔτους ΖΡΚΗ» (7128—5508=1620).

β) Ἐν τῷ νάρθηκι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας ἀναγιγνώσκειται ἡ ἐξῆς ἑτέρα ἐπιγραφή:

«Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Εὐσταθίου ἱερέως σὺν τῆς συμβίας αὐτοῦ Μέλου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μπίρου ἱερέως σὺν τῆς συμβίας αὐτοῦ Ἀλεξάνδρας καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν. Ἀμήν. Ἐπὶ ἔτους ΑΧΚΕ (=1625) † μηνὶ Σεπτεμβρίου ζ (=7)»

6. «Μονὴ Προφήτου Ἡλιοῦ—Ναγοπούλων. Ρυθμὸς βυζαντινοῦ.

α) Διὰ χρωστῆρος ἐφ' ὕγρῳ ἐντὸς τοῦ Ναοῦ ἡ ἐπιγραφή:

«† Ἀνιστορήθη ὁ θεῖος Ναός καὶ πάνσεπτος τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου Προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεοβίτου κόπου τε καὶ μόχθου καὶ ἐξόδου τοῦ ὀσιωτάτου κυρίου Ἰωακεῖμ καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ Γρηγορίου, Καλλίστου τῶν Ἱερομονάχων, καὶ συνδρομῆς εὐγενέστατοι ἀρχοντες κύριοι Γρηγόριος τοῦ Νάνη, Ἰω. Δράγας ἐκ χωρίου Σαρακινίστης· καὶ ἱστορήθη διὰ χειρὸς ἐμοῦ Κωνσταντίνου, υἱοῦ Μιχαὴλ ἐκ χωρίου Λινοτοπίου καὶ μαθητοῦ αὐτοῦ Νικολάου. Ἐτελειώθη ἐν μηνὶ Ἰουνίου 19. Ἀπὸ χ(ριστο)ῦ ΑΧΛΓ, ἀπὸ Ἀδὰμ ΖΡΞΑ» (7161—5508=1653).

β) Ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ἄλλη ἐπιγραφή ἀναγράφει τὰ ἐξῆς:

«Οὗτος ὁ Θεῖος καὶ πάνσεπτος Ναός ὑπάρχει τοῦ Ἁγίου Ἐνδόξου Προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεοβίτου. Ἀνηγέρθη καὶ οἰκοδομήθη ἐκ βάρθρων διὰ συνδρομῆς, κόπου τε καὶ ἐξόδου τῶν ἐν Ἱερομονάχοις Νεκταρίου καὶ Ἰωακεῖμ ἐπὶ ἔτους ΑΧΚΑ

(=1624). Μετά δὲ τὸ ΑΧΟΒ (=1672) ἔ-
τος εὐτρεπίσθη καὶ ἐκαλλωπίσθη ὑπὸ τοῦ
τιμιωτάτου βροχοντος Κύργκου..... καὶ ὁ
πατὴρ αὐτοῦ Κυριάκης καὶ ἡ συμβία αὐ-
τοῦ Ἀρχόντω διὰ ψυχικὴν αὐτῶν σωτηρί-
αν, καὶ ἡγουμενεύοντος τοῦ ὀσιωτάτου
Γρηγορίου Ἱερομονάχου, ἀρχιερατεύοντος
δὲ τοῦ Ἐπισκόπου κυρίου κυρίου Καλλι-
νίκου, τοῦ πρώην Ἰωαννίνων. Διὰ χειρὸς
τῶν ἀδελφῶν Δημητρίου καὶ Γεωργίου, ἐν
μηνὶ Μαΐου 14. Ἐπὶ ἔτους 1671».

7. «Ναὸς Ἁγίας Παρασκευῆς—Σούχας.
Ἐπὶ τοῦ κατωφλίου τῆς θύρας τοῦ νάρ-
θηκος εἶναι ἐντετειχισμένη ἐπιτύμβιος μαρ-
μαρίνη πλάξ, φέρουσα τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:
«*Λυσίμαχε Φιλίππου, Ἄνδρων Λυσῆνος
Πράϊνε Σωστρίωνος, Φιλίστα Σωστρίων
χαίρειτε.*»

8. «Ναὸς Γενεσίου τῆς Θεοτόκου—Ἀ-
νω Λαμπόβου. Ἐπὶ τοῦ μέσου θόλου, κύ-
κλω τοῦ Παντοκράτορος, ἡ ἐξῆς δυσνόη-
τος καὶ δυσανάγνωστος διὰ χρωστῆρος ἐφ'
ὕγρῳ ἐπιγραφὴ»:

«Ἐτος ςςΑ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Μεγά-
λου Βασιλέως... ὑπὸ συνδρομῆς ἐπιτρόπου
Κωνσταντίνου τῆς χώρας ταύτης ἐκτίσθη ὁ
πάνσεπτος καὶ Θεῖος ναός»

Ἡ οἰκοδομὴ ἀρχαιοτάτη καὶ ἀντερίδες
ὑποβαστάζουν αὐτήν. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ
τοιχοῦ τοῦ Βήματος, ἐξωτερικῶς, φέρεται
ἡ χρονολογία: 1776».

9. Ναὸς Γεννήσεως τῆς Θεοτόκου=
Βλαχογορατζί. Ἐξ αὐτοῦ ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ:
«Ἀνεκαινίσθη καὶ ἐσιήθη τῷ ΑΧΚΒ
(=1622) καὶ ἀνιστορήθη διὰ χειρὸς Ἀλη-
βιζίου Φωκά ἐκ νήσου Κεφαλληνίας κατὰ
μῆνα Νοέμβριον».

Αἱ εἰκόνες φέρουσι χρονολογίαν ΑΧΙΒ
(=1612) καὶ ΑΧΙΓ (=1613)

10. «Ναὸς Ταξιαρχῶν—Ἄνω Ἐπισκο-
πῆς. Σώζεται καὶ ἐν αὐτῷ ἡ ἐπιγραφὴ:

«Ἀνεθεμελιώθη καὶ ἱστορήθη ὁ θεῖος
καὶ πάνσεπτος Ναὸς οὗτος τῶν Παμμεγί-
στων Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ διὰ
συνδρομῆς, κόπου καὶ ἐξόδου κυρίων ἀρ-
χόντων Ποχταχίας Ἐπάνω Μέγγουλη. Μῆν
Ἰουλίου ΚΔ (=24), ἐπὶ ἔτους ΖΡΙΔ», ἡ-
τοι 7114 ἀπὸ κτίσεως κόσμου, 1606 ἀπὸ
Χριστοῦ».

11. «Μονὴ Γεννήσεως Θεοτόκου—Ζω-

ναρίων. Κτιτορικὴ ἐπιγραφὴ αὐτῆς ἡ κά-
τωθι:

•ΕΤΟΝ	1761
ΑΡΧΗΣ	ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ
ΕΘΕΜΕΛΙ	ΩΘΗ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 10
ΔΙΑ ΣΥΝΔ	ΡΟΜΗΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΚΥΡ
	ΘΟΑΝΟΥ»

12. «Μονὴ Ἁγίας Τριάδος—Πέπελης.
Ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου διὰ χρωστῆρος
γέγραπται ἡ ἐξῆς διὰ τετραγώνου γραφῆς
ἐπιγραφὴ»:

«Ἀνηγέρθη καὶ ἀνιστορήθη ὁ θεῖος
καὶ πάνσεπτος Ναὸς τῆς Ἁγίας Ὁμοουσίου
καὶ Ζωοποιοῦ Τριάδος δι' ἐξόδου καὶ μόχ-
θου τοῦ πανοσιωτάτου Ἱερομονάχου Φι-
λοθέου καὶ ἀρχιερατεύοντος Μητροφάνους
Ἐπισκόπου Δρυϊνουπόλεως, ἔτους, ἀψνδ'
(=1754), διὰ χειρὸς ἐμοῦ τοῦ ταπεινοῦ καὶ
ἁμαρτωλοῦ Ἀδαμάντη, χωρίον Θεοτόκου,
ἀπὸ Κοῦτσι».

Ἐπαινεῖται πολὺ ὁ ἀποθανὼν Ἡγού-
μενος κτίτωρ τῆς Μονῆς. Δι' ὁ παραπλεύ-
ρος τῆς ἄνω ἐπιγραφῆς ἐγράφη ἐφ' ὕγρῳ
ἡ προσωπογραφία τοῦ ἱδρυτοῦ της μετὰ τῆς
ἐπιγραφῆς: «Φιλόθεος, Ἡγούμενος τῆς μο-
νῆς ταύτης».

13. «Κοίμησις Θεοτόκου—Ζερβατίου.
Ἐξωθι τοῦ Ναοῦ ἐπὶ τοῦ τοίχου καὶ ἐπὶ
πλακῶς γέγραπται:

•Ι	Χ
ΜΥ	ΘΥ
ΕΤΟ	ΖηΔ [=7094—5508=1586].
ΚΑΔ	ΔΙΣΤΟΥ
ΜΟΝ	Δ ΣΟΥ.»

γ. Πάτερ—Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός.

Τὰ ὄσα ἄκουγε στὶς περιοδοεῖες τοῦ ὁ
Σωφρόνιος Παπακυριακοῦ, τὰ ὄσα ἔβλεπε
καὶ διαπίστωνε ὁ ἴδιος γιὰ τὸ πέρασμα ἀ-
πὸ τὰ ἴδια ἐκεῖνα μέρη, πού κι' αὐτὸς τότε
πατοῦσε, γιὰ τὸ μεγάλο ἐργάτη τῆς ἐθνικο-
θηρησκευτικῆς ἀναγέννησής μας Κοσμᾶ τοῦ
Αἰτωλοῦ, δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ μαγέ-
ψουν τὴ φλογερὴ καὶ δραστήρια ἰδιοσυγ-
κрасία του. Καθὼς μάλιστα μετὰ τὴ Βό-
ρειο Ἡπειρο ἐγκαταστάθηκε στὴν Αἰτωλία
—σὲ δυὸ δηλαδὴ περιοχές, πού κατ' ἐξοχὴν
γεμίζουν ἀπὸ τὴν ἀνάμνηση τῆς πλούσιας

σ' αὐτὲς δράσης τοῦ Αἰτωλοῦ ἀναγεννητοῦ —εἶχε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπαληθέψῃ ἐπὶ τόπου τὰ αὐθεντικὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου Ἐκείνου καὶ τὸν καρπὸ τῶν ἐρευνῶν του νὰ μᾶς τὸν δώσῃ σὲ δυὸ βιβλία μέσα στὸν ἴδιο χρόνο. Τὸ πρῶτο: «Διδαχαί, Ἐπιστολαί, Μαρτύριον Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ». Ἀθῆναι 1953, εἶναι ἡ πληρέστετη ἐκδοσις τῆς φωνῆς τοῦ Μεγάλου Διδάχου, καθὼς αὐτὴ διασώθηκε ἀπὸ γνήσια χειρόγραφα μαθητῶν καὶ πιστῶν ἀκολουθῶν τοῦ Κοσμᾶ. Τὸ δεύτερο: «Συμβολὴ εἰς τὸν βίον Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ», Ἀθῆναι 1953, δίνει ἐπακριβεῖς βιογραφικὰς πληροφορίας γιὰ τὸν Κοσμᾶ καὶ ξεδιπλώνονται πολλὰς πτυχὰς καὶ διορθῶνται πολλὰς παρανοήσεις, τόσο δικαιολογημέναι, ἄλλωστε, στὴν ἐρευνα μιᾶς τόσο σκοτεινῆς ἐθνικῆς περιόδου, ὅπως εἶναι ὁ 18ος αἰώνας.

Ἦταν, λοιπόν, ἐπόμενο, καὶ στὰ «Ἀπομνημονεύματα» ἐνὸς μαρκνοῦ συνεχιστοῦ τοῦ ἔργου Ἐκείνου, νὰ μὴ λείψουν παράγραφοι καὶ γιὰ τὸν Πάτερ—Κοσμᾶ, πὺ μὲ τὸ αἷμα του ἐνέγραψε μιὰ ἀκόμα ὑποθήκη, τόσο ἱερή, στὰ ἅγια ἐκεῖνα χῶματα. Διαβάζομε λοιπόν.

1. «Χωρία Χειμάρρας. Ὁ Ἅγιος Κοσμᾶς ἐπανειλημμένως ἐπισκέφθη τὰ χωρία τῆς Χειμάρρας καὶ ἐδίδαξεν ἐμμονὴν εἰς τὸν Χριστιανισμόν καὶ ὅπως ἦτο δυνατὸν ἵδρυσεν καὶ σχολεῖα».

2. «Χειμάρρα. Μικρὰ εἶναι ἡ ὑπάρχουσα ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ».

3. «Βοῦνος. Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἱδρῦθη τῷ 1778, ἐν τῷ τόπῳ ἐνθα ἐδίδαξεν ὁ Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός, διὰ τῆς ράβδου του διαχαράξας τὸ μῆκος καὶ πλάϊος τοῦ Ναοῦ καὶ ὑποσχεθεὶς νὰ ἀποστείλῃ τὴν ἀπαιτηθησομένην ξυλείαν. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ ξυλεία ἐχρόνιζε νὰ ἔλθῃ οἱ Χριστιανοὶ τοῦ Βοῦνου ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Κοσμᾶν

πρεσβείαν, ἥτις συναντήσασα τοῦτον καὶ τὰ μέρη τοῦ Αὐλῶνος ὑπέμνησεν αὐτῷ ὑποσχεθεῖσαν ξυλείαν. Ὁ δὲ εἶπεν: «Ἔρχεσθε εἰς Βοῦνον καὶ θὰ εὔρητε τὴν ξυλείαν». Καὶ ἡ πρεσβεία, ἐπιστρέψασα εἰς Βοῦνον εἶδε τοὺς κατοίκους ἐκφορτώνοντας ἐκ τῶν πλοίων τὴν ξυλείαν!»

4. «Σενίστα. Ἐν αὐτῇ ἵδρυσεν σχολεῖν καὶ τὴν ἱδρυτικὴν περὶ αὐτοῦ ἐπιστολήντα εἶδον ἐν Βοῦνῳ—Χειμάρρας ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἀρχ. Βασιλείου».

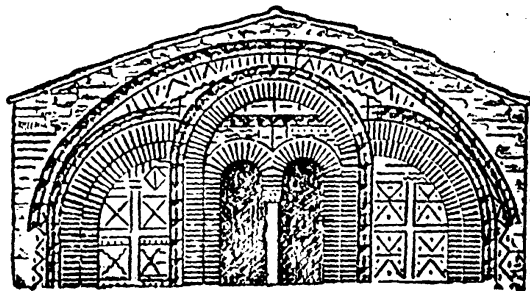
5. Δέλβινον. Ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Ἰωαννικίου (1760—1795) ἐπισκέφθη τὸ 1775 τὸ Δέλβινον ὁ Κοσμᾶς».

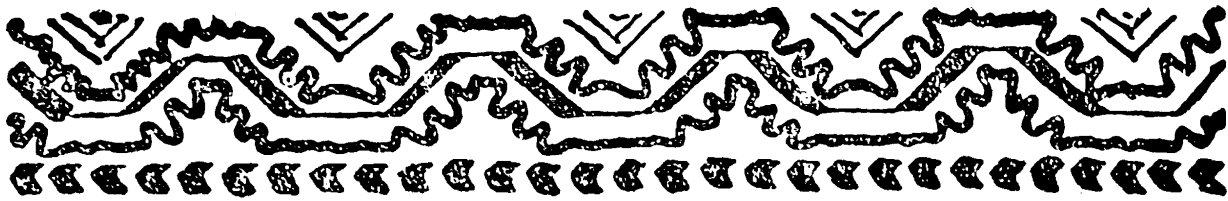
6. «Ἀργυροκάστρον. Ὁ Κοσμᾶς ἐδίδαξεν ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἕξωθι τῆς πόλεως, παρὰ τὰ βυρσοδεψεῖα τῶν ἀδελφῶν Φεῖδη. Εἰς τὸ κήρυγμά του συνεκεντρώθη πολὺς λαός, τόσο ἐκ τῆς πόλεως, ὅσον καὶ ἐκ τῶν χωρίων. Ὁ Ἐπίσκοπος ὁμοῦς Δοσίθεος, καίτοι εὐπαιδευτός, δὲν προσῆλθεν, ἀγνωστον διὰ ποίους λόγους. Οἱ Μητροπολίται καὶ Ἐπίσκοποι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐμποδίσουν τὸν Κοσμᾶν ἀπὸ τοῦ κήρυγματος, διότι εἶχεν ἄδειαν τῶν Πατριαρχείων».

7. «Δρομάδες. Ὑπάρχει Ναῖσκος, τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ἐν τῷ τόπῳ, ἐνθα ἐδίδαξεν οὗτος».

* *

Ὅταν συνθῆκες εὐνοϊκὰς ἐπιτρέψουν νὰ ἰδοῦν τὸ φῶς ὁλόκληρα τὰ «Βορειοηπειρωτικὰ Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Σωφρόνιου Παπακυριακοῦ, δὲν θὰ εἶναι μόνοι οἱ ἀπόγονοι τῶν «Ἐλευθέρων Πολιτοκνημένων», πὺ θὰ τὸν ἀναθυμοῦνται μετὰ συγκινητικὴ ἀνάμνηση καὶ εὐλάβεια. Μαζὶ τοὺς θὰ εἶναι καὶ οἱ Βορειοηπειρωτὲς ἀδελφοί μας γιὰ ὅσα «πολλὰ ἐξετέλεσε» στὴ μαρτυρικὴ τους χώρα ὁ ἀλησμόνητός μας πατᾶ—Σωφρόνιος, ἕνας ἐπίσης ἀλύτρωτος κληρικός!

ΓΙΑΝΝΗ ΒΟΥΚΕΛΑΤΟΥ

ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΙΔΙΩΤΙΚΑ

(Απ' τὸ ἀρχαιοφυλακεῖο Λευκάδος) (')

Ἰπάρχουν ἓνα σωρὸ χειρόγραφα κείμενα πού δὲν εἶναι «ἐπίσημα ἔγγραφα» μὰ πού ὁ χαρακτήρας τους ἔχει μέσα του κάτι τὸ ἰσχνὰ ὑπηρεσιακὸ μονάχα. Ὡστόσο πιό-τερο στέκει κι ἀρμόζει νὰ τὰ κατατάξουμε στὸ «μπουλοῦκι» τῶν ἰδιωτικῶν συμβολαίων πού καθένα μπορεῖ νὰ γίνει δημιουργός τους. Τέτοια κείμενα εἶναι τὰ προικοσύμφωνα, τὰ συμφωνητικὰ ἀγοραπωλησιῶν, οἱ διαθήκες, καὶ πολλὰ ἄλλα.

Τὰ κείμενα αὐτὰ ἔχουνε ὅπως εἶπαμε περισσότερο «ἰδιωτικὸ» χαρακτήρα ἀπὸ τὴν ἀποψὶ τοῦ περιεχομένου βέβαια, ἐν τούτοις ὅμως εἶναι ἀξιόλογα καὶ πολὺ ἐνδιαφέροντα γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγο, ὁ ὁποῖος τοὺς δίνει καὶ σημασία περισσότερο καθολικὴ.

Ἄν καὶ εἶναι κείμενα τὰ περισσότερα φτωγὰ κι ἀνεπιτήδευτα ἀπέριττα καὶ γιομάτα ἀπλότητα, χωρὶς ρητορισμοὺς καὶ σχήματα, χωρὶς αἰσθητικὴ χάρη καὶ γραμματικὴ σοβαρότητα, μὲ μοναδικὰ στοιχεῖα τῆ ρεαλιστικῆ σαφήνεια, τὸ «ντόμπρο» ὅπως δημοτικώτερα θὰ λέγαμε, καὶ τὴν ἀπουσία τοῦ περιτιτοῦ.

Μ' ὄλα ταῦτα, ὄχι μόνον πληροῦν μὲ τὸν κάπως «πραχτικὸ» τρόπο τους τὸ σκοπὸ τους, ἀλλὰ γίνονται γιὰ μᾶς πού τὰ πλησιάζουμε σήμερα καθρέφτης μιᾶς παληᾶς ἐποχῆς, καὶ τῶν «παληῶν» ἀνθρώπων φανερόνουν μιὰ πτυχὴ τῆς κοινωνικῆς τους ζωῆς, κάποιες συνήθειες ἀγέραςτες μέχρι τὴν ἐποχὴ μας, κι ἐν μέρει τοὺς χαρακτήρες τῶν δημιουργῶν τους, προσόντα, πού ἔχω κάποιους ἐνδοιασμοὺς γιὰ τὴν ὑπαρξὶ τους σὲ ἀντίστοιχα νεώτερα ἢ σύγχρονα.

Μὲ τὴ διάθεση νὰ γνωρίσουμε κάπως

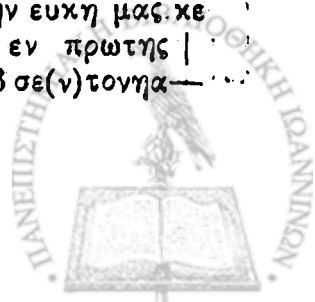
αὐτὰ τὰ κείμενα, ἀνθολογῶ καὶ φέρω στὴ δημοσιότητα τρία τέτοια χαρακτηριστικὰ χειρόγραφα (²) πού δείχνουν σαφέστατα τίς «νομικοκοινωνικὲς» σχέσεις τοῦ λαοῦ μας. Πρῶτα ἓνα προικοσύμφωνο (³) στὸ ὁποῖον διαφαίνεται ἐντονα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ πατέρα γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ κοριτσιοῦ του μὲ τὴν παροχὴ μιᾶς ἀξιόλογης προίκας, ἐνὸς σεβαστοῦ νοικοκυριοῦ αποτελουμένου ἀπὸ ρούχα, σκευὴ, χτήματα καὶ λιόδεντρα, ὅπως ὁ λεπτομερὴς κατάλογος δείχνει.

Συνέχεια ἓνα συμφωνητικὸ ἀγοραπωλησίας καὶ μιὰ διαθήκη, ἐπίσης χαρακτηριστικὰ κι ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴ λεπτομέρεια καὶ τὴ διαυγὴ διασάφηση τῶν ἐνοιῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ γιὰ τὸ ὅτι προσδιορίζεται κάπως ἀόριστα βέβαια τὸ «ἄρρωστον» τῆς οἰκογενείας πρᾶγμα πού φαίνεται στὸ σημεῖο ἐκεῖνο, πού ὁ πατέρας ἂν καὶ στὰ στερνά του, δὲν συγχωρεῖ τὸ γυιό του, ἀλλὰ ἀντίθετα τοῦ δίνει τὴν κατάρα τοῦ ἀντιᾶλλης περιουσίας.

* *

1680 μνην ἀπρηληνου 25 $\frac{\text{ΙΣ}}{\text{ΥΙ}}$ | $\frac{\text{ΧΣ}}{\text{Κ}}$ (⁴)

χρηστος ανεστη υς το ονομα του πατρος κε του ουου κε του αγηου πνευματος υ δεσπη (να) μου γη περαγη μου θεοτοκε ση τον ηο σου τον μονογενη γενου βόγηθος | ης το παρον σηνηκεσηον δια τουτο οςπερ μελη εκ θεου γενεστο πατρεδο | εγω ιωανις χωρτης με τη σηβηα μου σταμουλα τη θηατερα μας ονομα | τη κο(ν)τηλο κε της δηιομε α(ν)τρα εβλογητηχο το(ν) υοανη ταλεξαντη κε της | δηνομε την ευκη μας κε το μεγα κε πλουσηον ελεος εν πρωτης | κρεβατοστροσηα στροματα—δ σε(ν)τονηα—

3 προσκεφαλαδης—3 υ μηα | κε(ν)τητη, προσκεφαλα—4 τα δηο κε(ν)τητα τζέργα (:) κε κλουφη (7) ποκαμησα | της νηφης—5 μποληες—5 δηπλαρηα—2 βρακοποκαμησα του γα(μ)πρου | 2 ζοναρη μουκατεμη (:) κρεμαστο(μ)πολες—3 υ μηα χρηση στροκηλομα(ν)τηλη μονοκλονες—6 μεσαληα—3 μαχτουλη—1, (:) σκουλαρηκηα, βο | -υδη προτο κε δευτερο αγελαδα γενημενη, πραματα ληανα—55 | χοραφι στη φτεληα σηνορο στου ρεματα, κακαδη (8) κε τηγανη κε τεψη | γηα(αμ)πελη και θαγενη γροση—20 ρηζες ελτης—2 |

Ἐκ τοῦ ὀπισθεν

1696 γεναρίου 19 εἰς τὴν ἀμαξικὴν (9)

Τὴν σήμερον ἐνεφανίστι παρὸν ἐμοῦ νοταρίου ἰκιρατζα κοντιλο | συνβία του κυρ γιανι ρομποτη του ἀλεξαντρη, και θιγατερα | του κυρ γιανι χορτη ἰ οπια μου επρεζενταρισε (10) την παρουσα/αρεσκια, ἰ οπια θελι να εἰνε φιλαμενι εἰς τα ἀτί μου, και | να ἰμπορι να παρι κοπια οπιος θελι απο δαυτινε υπο μαρτυριας τον γγατοθεν.

(δνομα δυσανάγνωστο) φηλορος μαριτιρο τανοθε

ιοανις ρομποτις μαριτρο τανοθε

1692 γεναρίου—18 υς στο χοριο σηδρο

Τιν σημερο απο το ενα μερος ο κηρ παναγηοτις καλιβας (11) και (χαρτί ἐλειπές) μερος καλογηανις μιτζουρας (12) με τον αδερφο του το μπαναγη | οτι υλθαν υς το μπαρων και τελιον σηνιδασμο και ομολογαγη | ο ανοθε καλιβας που πουλι του αυτου μιτζουραδονε ενα κοματι χοραφι στο σινορο του ανοθε χοριου υς το πολεωμενο | σταρχοντηκο (13) σηνεντρο σηνερρ περι λεβαντε λαγκαδη περι | πουνεντε ιωανις λαυρανος περι μαγηστρο γλιγορις μητζουρα | περι σηροκο υ βριση και εσηβαστηκανε στο ανοθε χοραφι | τα δηο μερι σηναφοτερου τους, ριαλια (14) σαραντα πεντε νου | μερο—45, την αυτι ορα επεριλαβε ο ανοθε καλιβας τα σα | ραντα πεντε ριαλια μετριτα χεροδοτα και επηριλαβανε | και υ ανοθε μητζουραδες το χοραφι να το καμουν ως θελουν και βουλουντε και να μι μπορι κανις (να) μπατζαρι σε κανενα | καιρο και οποτες ζο υθελε δρεθη κανις να τους δαλιμπατζάρι | τον αυτον αγορασταδον ομπλιγαρστε (4) ο

ανοθε πουλιτις να τους | διαφενταρι | πασα εναντιοτητα ομπλιγαροντας σομα | κος και με τα επηλιπα του καλα και εμινανε ευχαριστημενα | και τα διο και εκαμανε το παρο(ν) υπο μαρτιριας | παπα κηρ σερα | φι κουλθακη και γιορθη κολιδα και πολιδορου πελεγρινου και δημουλα δευτερεου υ οπηγη θελουνε υπογραψεραφη υερομοναχος κλουδακυσ μαριτ

τανοθε
ταπρογραφο και δηα το γηοργο καλιβα τοτες προς δεν ηξερη γραμματα
τηποληδορος πελεγρινος μαριτρο τα ανοτηδημουλας δευτερεος μαριτρο τανοθε
ταθανασις μαβρογδης παρακαλεστηκος απ τα διο μερι εγραψα | και μαριτρο και νμπορι να μπενι σε νοδαρηκο προτοκολο

Ἐκ τοῦ ὀπισθεν.

1696 απριλιου 18 εἰς την ἀμαξικὴν

Τὴν σιμερον ἐνεφανίστησαν παρὸν Ἐμοῦ νοταριου ἰ παροντες κηρ | Ιοανις και κηρ παναγιοτις ἀδελφια μιτζουρα απο χοριο | αγιο ἰλια ἰ οπη μου επρεζενταρανε την παρὸν γραφι ἰ οπια θελουνε να ινε φιλαμενι εἰς τα ατι μου, και να ἰμπορι να | παρι κοπια οπιος θελι απο δαυτινε.

1694 Αυγουστω: 19

Ἐπει(δη) ἐγὼ ὁ αυγερηνὸς καραβι | (ας) να ευρισκομαι, εἰς γύρας βαθη, και | εἰς ασθηναις βαρητατας, και ἀ | ποδιογμενος (α)πο τ(δν) υἰόν μου | τὸν ἀνδρέα τῶρα ἔτη ζὸν ἔχων | τὰς φρέν(ας) φοβούμενος τῷ ἄορον τοῦ | θανάτου ἐσυλογησάμην, παντα τὰ | ἐμὰ διατάξασθαι, μη παρα τινος βια | ζόμενος ἀλ ἐξ ἰκ(ιας) μου δουλοῖς και προερε | σεως ἐν προ(τοις) προῶ το σιμι(ον) του σταυρού, | ἀφήνω τῆς χριστιανοῖς τελεία συχώρ(η)σιν, ὁμείος και ἐγὼ, παρομηως ἔτι ἀφήνω | τὴν θηγατέρά μου, την ἀνάστασια | τω χωραφη, στη σμερνω:—τω χωραφη | στοις αγρίλλοις στω δουνῶ, και τω χωραφη | στω λαντζά, και τρις ριζης ελτης ἀφήνω και | δια τὴν ψυχὴν μου στω μοναστηρηον στὸν ἀγιον νικόλαον τω χωράφη στα κουτσοπήδια | και μία ελέα στες σκαλες:—και τὰ ἔπη | ληπα δλα ἀφήνω του υιου μου | τοῦ ἀθανάσι να ἦναι ἴδιος και καθολι | κος εἰκοκύρις εἰς σε κηνητά και ἀκίνη | τα και τῷ σπῆτι, να μὴν προ-

ζεν | τари κανείς, και τανδρεα δηνω την |
καταρα μου, και να ηνε ξενος και α | πο-
πλητος από δλα μου τα καλά, και | ούτος
έτελειοσα την παρρυσια μου διαθηκην | και
η στερνήν μου διορθοσιν και εποι | ος ηθε-
λε την σαλεύσει να κρίνομε με | ταυτόν εις
εφοδεράν κρισιν του θεου |

αρχιεπισκοπος αγιαι Μ(αύρας) (5) και
πνευματικός, εγραφα | τω παρδν εις άμα
ξικη

Έκ του Όπισθεν

† Εγω (δνομα δυσανάγνωστο) γερομοναχος
ελαχα στη θα | νι του και ηπογραφα

† γρηγωριος ηερομοναχος ελαχα ης τη θανι
του και η | πογραφα

† παπα χριστοδουλος σιδερης ελαχα ηστη
θανι του και υπογρα | ψα

1695 γεναριου 3 εις την άμαξικη

Την σιμερον ενεφανίστη παρδν εμου νο-
ταριου ο πα | ρον κυρ αθανασις καραδήας
απο χ(ορι)ο αθανι | ος δπιος μου επρεζαν-
ταρισε την παρρυσια Δια | θηκη, η οποια
θελι μαινι φιλαγμενι εις τα ατί μου | και
να ειμπορι να παρι κοπια δπιος θελι | από
δαυτίνε ειπο μαρτυριας τον γγάτοθεν |
παπα γεοργος μετζουρας μαρτιρο ος ανοθεν
γεργακις παλμο μαρτιρο τανοθε

1. Καί τὰ τρία δημοσιεύματα κείμενα ὑπάρ-
χουνε στό ἀρχαιοφυλακείο Λευκάδας καί στό φά-
κελλο «*filia Diversa Atti gm Zorzi Zerbani tu No-
der Pubblico Collegiato di Santa Maura ed esistente
nell' Archivio Pubblico di detta Citta*». Εὐχαριστῶ
δὲ θερμότατα τόν ἀρχαιοφύλακα κ. Γιώργο Παρί-
ση πού εὐγενικά μου τὰ παραχώρησε.

2. Καί τὰ τρία κείμενα παραθέτω—ἀτόφια
—διατηρώντας τήν ἀνορθογραφία καί τό στίχο |
πρωτοτύπου. Τά προσθετά βάνω σὲ παρένθεση ()

καί ξεχωρίζω μόνο τήν μιὰ λέξη ἀπό τήν ἄλλη.

3. Τό χειρόγραφο αὐτό ἀνήκει στήν ἐποχή
τῆς Τουρκοκρατίας στή Λευκάδα. Ἡ Λευκάς πε-
ριήλθεν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς διὰ τῆς κατὰ τὴν
6ην Αὐγούστου 1503 συνομολογηθείσης ἐν Κων]
πολεῖ συνθήκης μεταξὺ Βαγιαζήτ Β' καί τῆς Ἐνε-
τικῆς Πολιτείας, κατὰ δὲ τὴν 6ην Αὐγούστου
1684 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βενετσιάνων.

6. Τό χειρόγραφο ἔχει κάτι ὁμοιο με ἀδέξια
σφραγίδα πού φέρνει τὰ ἀρχικά ΙΣ—ΧΣ—ΥΙ—
Κ. (Ἰησοῦς Χριστός, υἱὸς—Κυρίου) ἢ Θεοῦ ὁπως
γράφουν ἄλλα.

7. Κλοῦφη: Ἀνορθογραφημένη ἡ λέξις κλοῦ-
φη πού θά πῆ θήκη ἐξωτερικό κάλυμα, προφυ-
λακτική ἐπέκδυση γενικά, καί γιὰ τὴν περίπτω-
ση αὐτὴ μαξιλιοροθήκη. (;) Οἱ λέξεις μᾶς εἶναι ἀ-
γνωστες. Οἱ δύο πρῶτες προφανῶς ἐπίθετα.

8. Κακάβη: Εἶδος μεγάλης χύτρας, μικρὸς
λέξης (καζάνι).

9. Βλέπε Πανταζῆ Κοντομίχη «Ἡ Διαθήκη
τοῦ Ἡπειρώτη δωρητῆ Χ. Τζάγγρη (1736) στήν
Ἡπειρωτ. Ἔστια Ἀπρίλιος—Μάϊος 1957. Ἡ ὁ-
ποσημείωση 4 (περὶ Ἀμαξικῆς) ἰσχύει καί γι'
αὐτὴ τὴν περίπτωση.

10. Τοῦ Λατινικοῦ *presentare*—παριστῶ, πα-
ρουσιάζω, ἐγχειρίζω, δίδω.

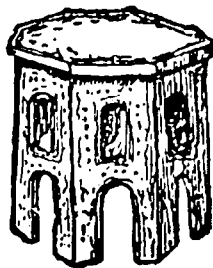
11—12. Τό ἐπώνυμον Καλύδας στό Σύβρο σή-
μερα δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ σὰν παρεπώνυμο (παρα-
τσούκλι) στό ἐπώνυμο Μπελεγρίνος ὁμοιο πρὸς
τό—Πελεγρίνος πού συναντοῦμε παρακάτω. Τό
Μήτσουρας ναί κι ὄχι.

13. Ἀρχοντικό: Τοποθεσία καί πηγὴ μετα-
ξὺ τῶν χωριῶν Σύβρου—Ἀγ. Ἡλία.

14. Ρεάλιον: Ἰσπανικόν νόμισμα ἀντιστοι-
χοῦν πρὸς δρχ. 2,10

4. *obligare*—ὑποχρεῶ, ἐξαναγκάζω, κάμω χά-
ριν, παρέχω ἐκδούλευσιν | *assi*, (μέσο) ἀναλαμβά-
νων ὑποχρέωσιν, ὑποχρεοῦμαι. (*obligo* ἀρσ. χρέ-
ος, καθήκον).

5. Τό πρωτότυπο δὲν ἔχει ὑπογραφή. Ὅμως
ἐπίσκοπος Λευκάδας αὐτὴν τὴν ἐποχὴ ἦταν ὁ
Ἄνθιμος Μαρῖνος διατελέσας ἀπὸ τὸ 1688—1704.
Βλέπε σχετικὰ Σπυρ. Βλαντῆ «Ἡ Λευκάς ὑπὸ
τοὺς Φράγκους τοὺς Τούρκους καί τοὺς Ἐνετοὺς»
1204—1797. Σελίς 128—131, καί Κων, Μαχαιρᾶ
«Ἡ Λευκάς ἐπὶ Ἐνετοκρατίας» Σελίς 229. Ἀ-
θῆναι 1951.

ΔΟΚΙΜΙΟΝ*

Ιστορικῆς τινὸς περιλήψεως τῆς ποτὲ ἀρχαίας καὶ ἐγκρίτου
ἠπειρωτικῆς πόλεως Ἑλλάδος

ΣΧΟΛΙΑ: ΓΙΑΝΝΗ ΤΣΟΥΤΣΙΝΟΥ

*Καὶ τὴν μὲν Πελασγούς, Φθιώτας, Θεσσαλούς, Λοκροὺς καὶ Ὀζόλας περιλαμβάνουσαν, καὶ περιοριζομένην ὑπὸ τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Παρνασοῦ καὶ τοῦ Πίνδου, ἔλαβεν ὡς κληροδότημα ἐν τίτλῳ Δεσπότης τῆς Θεσσαλίας, ὁ νόθος υἱὸς Ἰωάννης, ⁽³¹⁾ τὴν δὲ ἑτέραν, ὀριζομένην πρὸς δυσμὰς μὲν ὑπὸ τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ Ἰονικοῦ πελάγους, πρὸς ἄρκτον δέ, ἐκ τοῦ Πίνδου (λθ') καὶ τῶν Καρπαθίων ὄρεων, πρὸς ἀνατολὰς ἐκ τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ, καὶ πρὸς μεσημβρίαν, ἐκ τῆς Κερκύρας, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου, περιλαμβάνουσαν Θεσπρωτοὺς, Ἀκαρνανάς, Δόλωπας, καὶ Λευκαδίους, παρέλαβεν ὡς Δεσπότης Ἑλλάδος, καθὰ καὶ τὴν κηδεμονίαν τῶν δύο αὐτοῦ ἀδελφῶν Ἰωάννου ⁽³²⁾ καὶ Δημητρίου ⁽³³⁾ (οὔτοι διστάζοντες περὶ τῆς ἀσφαλείας αὐτῶν παρὰ τῷ ἀδελφῷ μετέβησαν μετὰ μικρὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν ⁽³²⁾ γενόμενοι ὑπήκοοι τῆς Αὐτοκρατορίας, ὧν ὁ β' ὁ μετονομασθεὶς Μιχαὴλ ἔλαβεν ὡς σύζυγον τὴν τοῦ αὐτακράτορος θυγατέρα Ἄνναν), ὁ πρεσβύτερος γνήσιος υἱός, γαμβρός ἐπὶ ἐγγονῇ Ἄννη τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου Δούκα, Νικηφόρος Α' ἐν ἔτει 1269, ⁽³⁴⁾ ὑποπεσὼν δὲ οὗτος εἰς πολλὰς περιπετείας καὶ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις μετὰ τε τῶν ἑαυτοῦ ἀδελφῶν καὶ τῶν αὐτοκρατόρων

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σελ. 849.

* Ἀναδημοσιεύεται ἡ τελευταία παράγραφος τῆς εἰς τὸ προηγουμένον δημοσιευθείσης συνεχείας τοῦ δοκιμίου, διότι λόγῳ τυπογραφικῆς ἀβλεψίας ἔμεινεν αὕτη ἀσυμπλήρωτος. Αἱ ὑποσημειώσεις ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὸ προηγουμένον τεύχος.

34. Κατὰ τὸν Ρωμανὸν ὁ Νικηφόρος Α' γίνηκε δεσπότης τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1266. Κατὰ τὸν Ἀδριανὸν τὸ 1271. Ἡ ἐξουσία του ἐκτεινέταν μονάχα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀκαρνανίαν. Ὁ Νικηφόρος ἀγωνίστηκε νὰ σώσῃ τὸ κράτος του ἀπὸ τῆς κατακτητικῆς βλέψεως τοῦ Βυζαντινοῦ, ὅσο καὶ τῶν Ἀνδραγαθῶν.

Τὸ 1276 ὁ Νικηφόρος ἀναγκάστηκε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Κάρολον ντ' Ἀνζού σὺν ἀνωτάτῳ ἄρχοντι, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ταχθῇ ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν, ἂν καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις πίεζε ν' ἀναγνωρίσῃ τὸν Πάπα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἐνωτικὸς πατριάρχης Ἰωάννης Βέκκος ἀφώρισε τὸν Νικηφόρον, τὸ 1277.

Ὁ Νικηφόρος ἐξακολούθησε τὴν φιλίαν καὶ τὶς ἐπαφὰς μὲ τὸν Κάρολον ντ' Ἀνζού, στέλλοντας πρεσβεῖες. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κάρολος ἔστειλε πρεσβεῖες εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μάλιστα ὁ Νικηφόρος βοήθησε σημαντικὰ τὸν Γενικὸν τοποτηρητὴ τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ἑλλάδα πού λέγονταν *de Sully (Rousseau)*, γιὰ τὴν ἐμπέδωση τῆς ἐξουσίας τοῦ Καρόλου.

Ἐπειτα ἀπ' τὴν συντριβὴν τοῦ φράγκικοῦ στρατοῦ, τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1281, καὶ τὴν σύλληψιν τοῦ *de Sully* ἀπ' τοὺς βυζαντινοὺς, ὁ Κάρολος συμμάχησε μὲ τοὺς Βενετούς καὶ μὲ τὸν Νικηφόρον παρασκευάζαν ἐκστρατεία κατὰ τῶν βυζαντινῶν, ἀλλὰ στίς 31 Μαρτίου 1282 ξέσπασε ἐπανάστασις κατὰ τοῦ Καρόλου, ὁ γνωστὸς Σικελικὸς Ἐσπερινός, τὸν Δεκέμβριον δὲ τοῦ 1282 πέθανε καὶ ὁ φιλοπόλεμος αὐτοκράτορας Μιχαὴλ καὶ ἔγινε αὐτοκράτορας ὁ Ἀνδρόνικος Β'. Τὸ 1283 ἐξακολούθησαν οἱ συγκρούσεις Νικηφόρου—Βυζαντινῶν. Ἀλλὰ τὸ 1284 ἡ Ἄννα, σύζυγος τοῦ Νικηφόρου καὶ πρώτη ἐξαδέλφη τοῦ Ἀνδρόνικου Β' κατάφερε νὰ τοὺς συμβιβάσῃ. ἀφοῦ συνέλαβε μὲ δόλο καὶ παράδωκε στὸν Ἀνδρόνικον τὸν δραστήριον καὶ μαχητικὸν Μιχαὴλ, ἀνεψιὸν τοῦ Νικηφόρου καὶ γιὸν τοῦ ἀδελφοῦ του σεβαστοκράτορα Ἰωάννη. Ὁ Ἰωάννης ἐξοργισμένος ἀπέστειλε στρατὸν καὶ στόλον κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ λεηλάτησε τὰ περίχωρά της. Ἡ σύζυγος τοῦ Νικηφόρου, ἡ Ἄννα, ἐξακολουθοῦσε

Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου, καὶ τοῦ διαδόχου καὶ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ πρεσβυτέρου, ἀπεβίωσε μετὰ κυριαρχίαν ⁽⁸⁵⁾ ἑτῶν 25, διεδέχθη δ' αὐτὸν ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

5

Θωμᾶς Α' ἐν ἔτει 1294 ⁽⁸⁶⁾ ἐπειδὴ ἦν ὁμως οὗτος ἀνῆλιξ ἐκυβέρινα ἐπιτροπικῶς τὴν Δεσποτείαν ἢ Μήτηρ αὐτοῦ Ἄννα, ἣτις ὑποπιευσμένη τοὺς υἱοὺς Ἰωάννου τοῦ Δεσπότη τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐξαδέλφους τοῦ Θωμᾶ, μὴ ἐκ σχολῶν μνησικακίας καὶ κατακτίσεως ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Δεσποτικῆς Ἡπειρωτικῆς Ἀρχῆς, ἔγραψε ⁽⁸⁷⁾ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν Α' ⁽⁸⁸⁾ καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννην τὸν Β', προτείνασα ἵνα μνηστεύσῃ τὴν θυγατέρα αὐτῆς Θάμαρ μετὰ Μιχαήλ υἱοῦ τοῦ Ἀνδρονίκου, ἐπὶ ὑποσχέσει παραχωρήσαι καὶ προσαρτῆσαι εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν πᾶσαν τὴν Ἡπειρωτικὴν Δεσποτείαν· ἀλλ' ἐπειδὴ τὸ αἴτημα ἦν ἀσύγνωστον, προκειμένης συγγενείας Ε' βαθμοῦ, ἀπορρίφθη ἢ τοιαύτη πρότασις παρεχωρήθη δὲ τῷ Θωμᾶ, λόγῳ εὐνοίας καὶ οἰκειότητος, τὸ ἀξίωμα τοῦ Θεσπότη τῆς Αὐτοκρατορίας. Τὴν δὲ Θάμαρ ⁽⁸⁷⁾ ἔπειτα ἔδωκεν εἰς γάμον τῷ δευτεροτόκῳ υἱῷ τοῦ Βασιλέως τῆς Ἀπουλίας Καρόλου Β' Πρίγκιπι Ταράντου καὶ Δουκὶ Δυρραχίου Φιλίπῳ τῷ 1306, ⁽⁸⁹⁾ παραχωρήσας αὐτῷ ἄμα, βία, καὶ δυναστεία καὶ τὰς ἐξῆς πόλεις: Τὸ Πάνορμον, τὸ Βουθρωτόν,

τις ἐνέργειές της, γιὰ νὰ ἔχει τὸ δεσποτάτο ἀγαθὲς σχέσεις μὲ τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ ὁ Ἀνδρόνικος ἤθελε μὲ κάθε τρόπο νὰ καταλάβει τὴν Ἡπειρο. Καὶ τὸ 1291 ἔστειλε ἰσχυρὸ στρατὸ κατὰ τοῦ Νικηφόρου. Ὁ Νικηφόρος ζήτησε τότε τὴ βοήθεια τοῦ ἡγεμόνα τῆς Ἀχαιῆς Φλωρέντου, δίδοντας ὁμηρο τὸ γιό του, καὶ τοῦ κόμητα τῆς Κεφαλληνίας Ριχάρδου Οὐρσίνη, δίδοντας ὁμηρο τὴ θυγατέρα του Μαρία. Οἱ δυνάμεις τῶν τριῶν συμμάχων στράφηκαν πρὸς τὰ Γιάννενα, ἔλυσαν τὴν πολιορκία τῶν Βυζαντινῶν, συνέτριψαν τὸν αὐτοκρατορικὸ στρατό, καὶ γύρισαν εἰς τὴν Ἄρτα θριαμβευτικά. Στὸ μεταξύ ὁ αὐτοκρατορικὸς στόλος, ἀπληροφόρητος γιὰ τὴ συντριβὴ τοῦ αὐτοκρ. στρατοῦ, ἀποβίβασε δυνάμεις εἰς τὴν Σαλαῶρα. Τότε οἱ δυνάμεις τοῦ δεσπότη ἐπιτέθηκαν καὶ διέλυσαν τοὺς αὐτοκρατορικοὺς. Ἔτσι ὁ πόλεμος τέλειωσε.

Καὶ ὁ μὲν Φλωρέντος ἀπόλυσε τὸν ὁμηρο γιό τοῦ Νικηφόρου. Ὁ Ριχάρδος ὁμως δὲν ἐπέτρεπε εἰς τὴν Μαρία νὰ γυρίσει εἰς τὸν πατέρα της, μὲ τὴν πρόφαση ὅτι ἀναπτύχθηκε ἔρωτας ἀνάμεσα σ' αὐτὴν καὶ τὸν γιό τοῦ Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος *«il estoit un des beaux chevaliers de la Romanie, de corsage et de visage, bien parlants et bien sachants»*. Τελικὰ ὁ Νικηφόρος συγκατάνευσε γιὰ τὸν γάμο τῆς Μαρίας καὶ τοῦ Ἰωάννη, πού ἔγινε εἰς τὴν Ἄρτα τὸ 1293.

Στὸ μεταξύ ὁ Νικηφόρος πάντρεψε καὶ τὴν ἄλλη θυγατέρα του, τὴ Θάμαρ, μὲ τὸν Φίλιππο, γιό τοῦ Καρόλου Β'.

Ἀλλὰ ἐνῶ ὁ Νικηφόρος πίστευε πὺς ἠσύχασε πιά, φάνηκε νέος κίνδυνος, ἀπ' τὸν σεβαστοκράτορα Ἰωάννη, τὸν ἀδελφὸ τοῦ καὶ τοὺς ἀνεψιούς του Κωνσταντῖνο, καὶ Ἄγγελο (1295). Τὸ 1296 λίγο μετὰ τὴ σύναψη εἰρήνης μὲ τὸν Κωνσταντῖνο—γιατί ὁ σεβαστοκρ. Ἰωάννης πέθανε στὸ μεταξύ—πέθανε καὶ ὁ δεσπότης Νικηφόρος Β'.

35. Γιὰ τὸν Νικηφόρο Α' κοίταξε:

—*Minieri «il regno di Carlo d' Anjio negli anno 1276» σ. 27, «anno 1277» σ. 49, «anno 1279» σ. 8, 9, 17, «anno 1280» σ. 8—9, «anno 1283» σ. 22.*

—*Fleury «Hist. Ecclesiastique» βιβλ. 87, κεφ. 10.*

—*Del Giudice «La famiglia di Re Manfredi» σ. LXX, CV, 242.*

—*Muralt «Essai de Chron. Byz» σ. 447.*

—Παχυμέρης «Ἀνθρ. Παλαιολ.» Βιβλ. Γ', Κεφ. 4.

—Γρατιανὸς Ζώρξης, σ. 297.

—*Forges «Sulla seconda moglie di Re Manfredi» σ. LXXXI, LXXXVI, LXXXV.*

—*Acta et Dipl. A', σ. 469.*

—*Livre de la Conquete σ. 312, 317, 320, 323, 455.*

—Ρωμανός, ὁ. π., σ. 77—97

—Δένδιας, ὁ. π. σ. 56—7—

36.—Ὁ Θωμᾶς Α' ἔγινε δεσπότης τὸ 1296, μόλις ἑπτὰ χρονῶν.

37.—Ἡ πρότασις αὐτὴ ἔγινε πρὶν ἀπ' τὸν θάνατο τοῦ Νικηφόρου Α'. καθὼς καὶ ὁ γάμος τῆς Θάμαρ μὲ τὸν Φίλιππο (1294). Κοίταξε καὶ *Forges*, ὁ. π. LXXXI, LXXXVI, LXXXV. Κατὰ συνέπεια οἱ σχετικὲς πληροφορίες τοῦ συγγρ. εἶναι λαθεμέναι.

38. Πρόκειται γιὰ τὸν Ἀνδρόνικο Β', τὸν καλούμενο πρεσβύτερο.

την Ἡγουμενίτσαν, τὰ Σύβωτα, τὴν Νούπαικτον, καὶ τὰς νήσους Μεγάνησον, Κάλαιμον καὶ τὰ πέριξ νησίδια. Παρῆλθον οὖν ἔκτοτε ἑκατὰ ἔτη, (11) καθ' ἃ ἡ Ἡπειρος προήγετο εἰς τὴν Κυβέρονειον τοῦ ἐν ἡλικίᾳ γενομένου Θωμᾶ, μέχρι τοῦ ἔτους 1318, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ ἀδελφὸς οὗτος Δεσπότης ἐδοιοκρονήθη εἰς Ἄρταν σκληρῶς ὑπὸ τοῦ γαμπροῦ αὐτοῦ, ἐξ ἀδελφῆς Μαρίας Κόμητος, Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Ἰωάννου, (12) μετὰ Δεσποτεῖαν ἔτων 24. Ἐγκυαλειφθεὶς τοίνυν τῆς Δεσποτικῆς Ἐδρας Ἡπείρου ἀνευ κατόντος διαδόχου, ὡς τοῦ Θωμᾶ (13) ἀποβιώσαντος ἀτέκνου, διεδέχθη αὐτὸν ὁ εἰρημένος γαμβρὸς αὐτοῦ.

39. Τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς τοῦ Θωμᾶ εἶναι τὰ παρακάτω:

Τὸ 1301 ὁ Κωνσταντῖνος, γιὸς τοῦ σεβαστοκράτορα Ἰωάννη καὶ ἀνεψιὸς τοῦ Νικηφόρου, ἐπιτέθηκε κατὰ τοῦ δεσποτάτου. Ἡ Ἄννα Παλαιολογίνα, πού ἐπιτρόπευε τὸν Θωμᾶ ἐνισχύθη ἀπ' τὸν Τοποτηρητὴ τοῦ Φιλίππου στὴν Ἡπειρὸν, τὸν Ραϊνέρο de Montefusco καὶ ἀπὸ τὸν διοικητὴ τῆς Κέρκυρας καὶ ἀπέκρουσε τὴν ἐπίθεσιν. Τὸ 1302 ὁ Κωνσταντῖνος ἐπέτεθη κατὰ τοῦ δεσποτάτου, χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ αὐτὴ τῇ φορᾷ. Τὸ 1303 πέθανε ὁ Κωνσταντῖνος, ἀφήνοντας διάδοχόν του τὸν Ἰωάννη Β'.

Τὸ 1304 ὁ Φίλιππος, σύζυγος τῆς Θάμαρ, ἄρχισε νὰ δειχνεῖ ἐπεκτατικὰ σχέδια κατὰ τοῦ δεσποτάτου, τὰ χιλιάσε μάλιστα μετὰ τὴν Θάμαρ. Τότε ἡ Ἄννα βλέποντας ὅτι δὲν ὠφελεῖ σὲ τίποτε ἡ συγγένεια καὶ ἡ φιλία μετὰ τὸν Φίλιππο, στράφηκε πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου καὶ ἀντίρροπος τὸν Θωμᾶ μετὰ τὴν Ἄννα, τὴν θυγατέρα τοῦ Μιχαὴλ Θ'. Τότε ὁ Κάρολος ἀποφάσισε νὰ χυπῆσιν τὴν Ἄννα Διόρισε ἀρχιστράτηγον τὸν Ραϊμούνδο de Candolle καὶ στρατηγὸν τὸν Ἰωάννη Mauceurier, παράγγειλε δὲ καὶ τὸν Φίλιππο τὸν Σαβανδικὸν, πρίγκιπα τοῦ Μωριά, καὶ τὸν Ἰωάννη, κόμητα τῆς Κεφαλληνίας (γαμπρὸς τῆς Ἄννας ἀπ' τὴν Μαρία), νὰ χυπῆσιν τὴν Ἄννα ὅλοι μαζὺ. Ὁ Ραϊμούνδος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐνόθησαν στὴ Βόνιτσα καὶ κατευθύνθησαν στὴν Κόπρανα. Ἀπὸ καὶ μετὰ 800 ἡμέρας κατευθύνθησαν στὴν Ἄρτα, ὅπου βρῆσαν ἀδελφὴν τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τὸ φρούριον τῆς Ἄρτας, πού τὸ εἶχε ἐξοπλίσει ἡ Ἄννα πρὶν φθῆναι γιὰ τὰ Γιάννενα μετὰ τὸν Θωμᾶ, ἀντεῖξε στὴν πολιορκίαν. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα οἱ πολιορκητὴς ἐφυγὰν γιὰ τὴν Σαλαμίνα, ὅπου ἦσαν τὰ καράβια τους. Ἀφοῦ ἀνεφοδιάστησαν προχώρησαν πρὸς τοὺς Ρωγούς. Ἀλλὰ ἐκεῖ νικήθησαν καὶ διαλύθησαν (1304). Τὸν ἄλλο χρόνον ἐπιχείρησαν πάλιν νὰ χυπῆσιν τὸ δεσποτάτο. Ἀλλὰ ἡ Ἄννα ἐξαγόρασε τὸν Φίλιππο, τὸν Σαβανδικὸν καὶ δὲν ὠργάνωσε τὴν ἐκστρατείαν. Τότε ὁ Κάρολος ἀντικατέστησε τὸν Φίλιππο Σαβανδικὸν μετὰ τὸ γιὸν τοῦ Φιλίππου, καὶ ἔτσι καὶ ἄρχισε τὸ 1306 ἡ ἐκστρατεία κατὰ τοῦ δεσποτάτου. Ἀλλὰ ὁ στρατὸς τοῦ Φιλίππου ἔπαθε μεγάλας ζημίας ἀπὸ ἐπιδημίας, καὶ ἔτσι καὶ αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία τέλειωσε ἀδόξα. Τόσο τὸ 1304, ὅσο καὶ τὸ 1306, ὁ νεαρὸς Θωμᾶς διακρίθη γιὰ τὴν παλληγκαριά του.

Ὅσο ζούσε ἡ Ἄννα Παλαιολογίνα οἱ σχέσεις τοῦ δεσποτάτου καὶ τῶν Βυζαντινῶν ἦσαν καλές. Μάλιστα τὸ 1313 ὁ Θωμᾶς ὑπέγραψε καὶ συμμαχίαν μετὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ἀλλὰ τὸ 1314 διωκόμενος ἀπότομα οἱ σχέσεις αὐτές. Ἡ Ἄννα σὺν μεταξὺ εἶχε πεθάνει καὶ αὐτοκράτορας ἔθετε τὸν Θωμᾶ ὄρουσ βασιλεῦς. Ὁ αὐτοκρ. τότε διέταξε τὸν Πιργόρην Συργιάνην νὰ στραφῆ κατὰ τοῦ Θωμᾶ. Ὁ Συργιάνης εἶχε πολλὰς ἐπιτυχίας στὴν Ἡπειρὸν, κατέλαβε τὴν Βόνιτσα καὶ τελικὰ στράφηκε κατὰ τῆς Ἄρτας, χωρὶς ὅμως ἐπιτυχίαν (Φεβρ. 1315). Ὁ Θωμᾶς βλέποντας πὺς ὁ γυναικάδελφός του τὸν πολεμᾷ ἀμείλιχα, φυλάκισε τὴν σύζυγόν του. Ἔτσι ὁ Θωμᾶς μ' ἐχθρούς τοὺς βυζαντινοὺς, ἐχθρούς καὶ τοὺς βενετούς, πού τοῦ ζητοῦσαν χρήματα, ἀναγκάστηκε νὰ συμφιλιωθῆ μετὰ τὸν Φίλιππο, τὸν ἡγεμόνα τοῦ Τάραντα.

40. Τὸ 1318 ἦλθε στὴν Ἄρτα ὁ κόμης τῆς Κεφαλληνίας Νικόλαος, γιὸς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Θωμᾶ Μαρίας, ἀφοῦ ἄφησε τὴν διοίκησιν τῆς Κεφαλληνίας στὸν δευτέρου ἀδελφὸν τοῦ Ἰωάννη. Καὶ ἐνῶ ὁ Θωμᾶς τὸν φιλοξένοισε, αὐτὸς τὸν δολοφόνησε. Λαθμενῶν λοιπὸν ὁ συγγρ. γράφει πὺς τὸν Θωμᾶ σκότωσε ὁ Ἰωάννης, ὁ γαμπρὸς τοῦ Θωμᾶ ἀπ' τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μαρίας.

41. Γιὰ τὴν Ἄννα Παλαιολογίνα τὴν σύζυγον τοῦ Νικηφόρου καὶ γιὰ τὸν Θωμᾶ κοίταξε:

—Γρηγορῶς VII 5

—Πολυμέρης *De Andr. IV 3, E 30 τ. Β' σ. 440* ἔκδ. Βόννης.

—*Hoff. I σ. 358, 366, 367, 410—9.*

Livre de la Conqueste σ. 410, 454—8

—*Studi Storici fatti sopra 84 Registri Angioini (per C. Minierti Riccio) Napoli 1876, σ. 42.*

—*Forger's Dissertaz. sulla seconda moglie di Manfredis σ. LXXXIX.*

—*Minierti Riccio «Genealog. di Carlo I d' Angio» σ. 31.*

—*Chr. de Morée* ἔκδ. Morel—*Fatio σ. 114—5, 124, 138.*

—*Archiv. Stor. per le Prov. Napolitane anno V. Fas. 11, σ. 406.*

—*Diplom. Veneto—Levant σ. 135, 138, 146, 163.*

6

Ἰωάννης Α' (42) ἔχων δικαιώματα ἐπὶ τῆς κυριαρχίας ὡς σύζυγος τῆς Μαρίας, ἐν ἔτει 1319. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλαὶ πόλεις τῆς Ἠπείρου (43) οὐκ ἐδέχοντο αὐτόν, ὡς δευτικὸν τῷ δόγματι, οὗτος πρὸς ἐπιτυχέστεραν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ ἐνηγκαλίσθη τὸ θρήσκευμα τῶν Ὀρθοδόξων, μείνας τοιοῦτος μέθ' ὅλων τῶν ὑποσχέσεων καὶ μηχανορραφιῶν τοῦ Πάπα Ἰωάννου ΚΒ' μέχρι τέλους τοῦ ἑαυτοῦ βίου. Κυβερνήσας οὖν οὗτος τὴν Ἠπειρον ἐν ἡσυχία, ὑποταχθέντων ἀπάντων, χρόνους 4 ἀπεβίωσε· διεδέχθη δι' αὐτὸν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ προσβύτερος.

7

Θωμᾶς Β' ἐν ἔτει 1323. (44) Ὁ νέος οὗτος Δεσπότης, ἐνήλιξ γενόμενος ἐμνηστεύθη τὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου θυγατέρα Ἄνναν· ἀλλὰ μετὰ μικρὸν φνευθέντος τούτου παρὰ τοῦ μικροτέρου αὐτοῦ ἀδελφοῦ Ἰωάννου, τοῦ ἀποκληρωθέντος ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, οὐκ ἐτελέσθησαν οἱ γάμοι, ἡγεμονεύσαντος μόνου ὡς εἰκάζεται 3 ἢ 4 ἔτη. Οὕτω δὲ προήχθη εἰς τὴν Δεσποτείαν τῆς Ἠπείρου, λαβὼν ὡς σύζυγον καὶ τὴν μνηστὴν τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἄνναν ὁ ἀδελφοκτόνος.

— *Commemor. della rep. di Venezia I. 631.*

— *Reymond de Zacyr. σ. 141.*

— Ρωμανός, ὁ. π., σ. 97—119.

— Ἀδαμαντίου, ὁ. π., σ. 57.

42. Οἱ παράγραφοι 67 καὶ 8 τοῦ κειμένου εἶναι ἐντελῶς λαθεμένες, τόσο στὴ σειρά τῶν δεσποτῶν, ὅσο καὶ στὰ ὀνόματα καὶ στὶς χρονολογίες. Τὸν Θωμᾶ σκότωσε ὄχι ὁ γαμπρὸς του Ἰωάννης, ἀλλὰ ὁ ἀνεψιὸς του Νικόλαος, γιὸς τοῦ γαμπροῦ τοῦ Ἰωάννη Α' Ὀρσίνη τῆς Κεφαλληνίας.

43. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Θωμᾶ, τὴν Ἄρτα κατέλαβε γιὰ λογαριασμὸν τοῦ αὐτοκράτορα ὁ Δημήτριος Γαντζᾶς, τὰ Γιάννενα ὁ Πιγκέρνης Συργιάννης καὶ τὴν ὑπόλοιπὴν Ἠπειρὸν ὁ δολοφόνος τοῦ Θωμᾶ Νικόλαος Ὀρσίνης. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ὁ Νικόλαος πῆρε γυναῖκα τὴν Ἄννα, τὴν χήραν τοῦ Θωμᾶ καὶ γίνηκε ὀρθόδοξος.

Ἄφου γιὰ κάμποσον καιρὸν φάνηκε φίλος πρὸς τοὺς Ἀνδεγαυοὺς, ὑστερώτερα συνδιαλάχθηκε μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ πῆρε ἀπ' τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν τίτλον τοῦ δεσπότη καὶ τὴν Ἄρτα. Ὁ Νικόλαος, ὅσο ζοῦσε ἡ γυναῖκα του Ἄννα, κόρη τοῦ Μιχαὴλ Θ' συνάρχοντα τοῦ Ἀνδρονίκου, ἦταν φίλος τῶν Βυζαντινῶν. Μετὰ τὸ θάνατόν της (1320) στράφηκε πρὸς τοὺς Βενετούς, ἔδωσε ὄρκον ὑποτέλειαν καὶ ἔλαβε στρατιωτικὴν ἐνίσχυση. Ἔτσι ξεκίνησε νὰ κυριεύσει τὰ Γιάννενα.

Τότε ἐμφανίστηκε στὴ σκηνὴ ὁ μικρότερος ἀδελφὸς τοῦ Νικολάου, ὁ Ἰωάννης Ὀρσίνης (γιὸς καὶ αὐτὸς τοῦ Ἰωάννη Ὀρσίνη καὶ τῆς Μαρίας, κόρης τοῦ Νικηφόρου Α'). Ἄν καὶ τὸν δέχτηκε μὲ τιμὴς ὁ Νικόλαος, αὐτὸς ἦρθε κρυφὰ σὲ συνεννόησιν μὲ τοὺς Γιαννιώτες, ἀναγνώρισε τὸν ἑαυτόν του ὑποχείριον τοῦ αὐτοκράτορα, καὶ πολεμῶντας σκότωσε τὸν ἀδελφόν του Νικόλαον (1323). Ἀμέσως ὁ Ἰωάννης κατέλαβε ὅλην τὴν περιοχὴν τοῦ Νικολάου, τιμήθηκε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ δεσπότη, γίνηκε ὀρθόδοξος, ἀνακαίνισε τὴν Παρηγορίτσαν τῆς Ἄρτας καὶ ἀφου γίνηκε ἰσχυρὸς ἀπειλοῦσε νὰ πάρει τὴν Κέρκυραν ἀπ' τοὺς Ἀνδεγαυοὺς. Ἀποπειρᾶ τῶν Ἀνδεγαυῶν κατὰ τῆς Ἠπείρου (1330) ἀκότυχε. Τέλος ὁ Ἰωάννης Ὀρσίνης συμβιβάσθηκε μὲ τοὺς Ἀνδεγαυοὺς. Ἀλλὰ τὸ 1333 δηλητηριάστηκε ἀπ' τὴν γυναῖκα του Ἄννα τὴν Παλαιολογίνα (Γρηγοῦρας ΙΑ' 3). Πρέπει νὰ σημειωθῇ πῶς ὁ Ἰωάννης Ὀρσίνης, ἂν καὶ σκληρὸς, ἔδειξε μεγαλοῦ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν τέχνην καὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα.

44. Πρέπει νὰ ἐπαναλάβουμε πῶς οἱ παράγραφοι αὐτὲς εἶναι ὀλότελα λαθεμένες. Φαίνεται πῶς ὁ συγγραφεὺς ἐπάθε σύγχυσιν ἀνάμεσα στὸν Ἰωάννη Α' Ὀρσίνη, τὸν Νικόλαον Ὀρσίνη καὶ τὸν Ἰωάννη Β' Ὀρσίνη. Ἴσως τὴ σύγχυσή του νὰ δημιούργησε τὸ γεγονός ὅτι ὁ Νικόλαος Ὀρσίνης λεγόταν καὶ Θωμᾶς. Ἔτσι μπερδεύει τὰ πράγματα, καὶ νὰ νόμισε πῶς πρόκειται γιὰ ἄλλο πρόσωπον.

Ἔχομε λοιπὸν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ δεσπότη Θωμᾶ (1318) τὴν ἐξῆς διαδοχὴν:

— Νικόλαος Ὀρσίνης (1318—1323)

— Ἰωάννης Β' Ὀρσίνης (1323—1333)

— Νικηφόρος Β' (1335—1346)

Ἰωάννης (μ) (α) Β' ἐν ἔτει 1328 ἀνὴρ ὑπάρχας σκληρόκαρδος καὶ αἰμοβόρος. Μετὰ δὲ ἑπτὰ ἔτων τυραννίαν, ἐφελκύσας οὕτως διὰ τῶν ἀεννάων τυραννιῶν καὶ φόνων, τὴν δυσμένειαν τῆς ἑαυτοῦ συζύγου Ἄννης, φοβηθείσης μὴ καὶ αὐτὴ γενῆ θῦμα τῆς σκληροκαρδίας αὐτοῦ, ἀπεστάλη εἰς τὸν τάφον διὰ δηλητηρίου ὄξυτάτου κερασθέντος αὐτῷ παρὰ τῆς συμβίου καὶ οὕτως ἐξετελέσθη δι' οἰκείας χειρὸς, ἢ θεία ἐκδίκησις. Τούτου οὖν οὕτω τὸ ζῆν ἐκμετρήσαντος, (α) ἀνέβη εἰς τὸν Δεσποτικὸν θρόνον τῆς Ἡπείρου, ἐπιτροπευόμενος καθὼ ἀνῆλιξ ὑπὸ τῆς Μητρὸς αὐτοῦ Δεσποίνης Ἄννης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ.

(Συνεχίζεται)

(μ) Ἐν τῷ ἐν Ἄρτη Ναῶ τῆς Παρηγορίτσας ἀναγιγνώσκειται ἐπιγραφή, ἐντὸς Ναοῦ ἀνωθεν τῆς θύρας «Ἰωάννης Κομνηνὸς Δεσπότης» ἀλλ' ἀγνοεῖται τίς οὗτος, ὁ πατὴρ ἢ ὁ υἱός;

45. Γιά τὸν Νικόλαο καὶ Ἰωάννη Ἀρσίην κοίταξε:

—Ρωμανός, ὁ. π. 120—138

—*Chr. de Morée* ἐκδ. Morel—*Fatio* σ. 138, 144.

—*Dipl. Ven—Lev.* σ. 136, 146, 150, 168.

—*Reymond de Zacyn. ant.* σ. 141.

—*Hopt. I* σ. 407—8, 419, 420, 421, 428.

—Γρηγορᾶς Η' 1, ΙΑ' 3, 6.

—*Acta et Dipl I* σ. 94, 171, 172, 471. *v. σ.* 77, 84.

—*C. Menieri Riccio «Stud Stor...»* σ. 1, 10.

—*Raynaldi. Ann. Eccles. V.* σ. 149.

—*Commemor. della Rep. di Venezia. I.* σ. 213, 243.

—*Archiv. Venet. N.* 39. *p.* 93.

—Καντακουζηνός Α' 43, 49, Β' 18, 23, 32, 33.

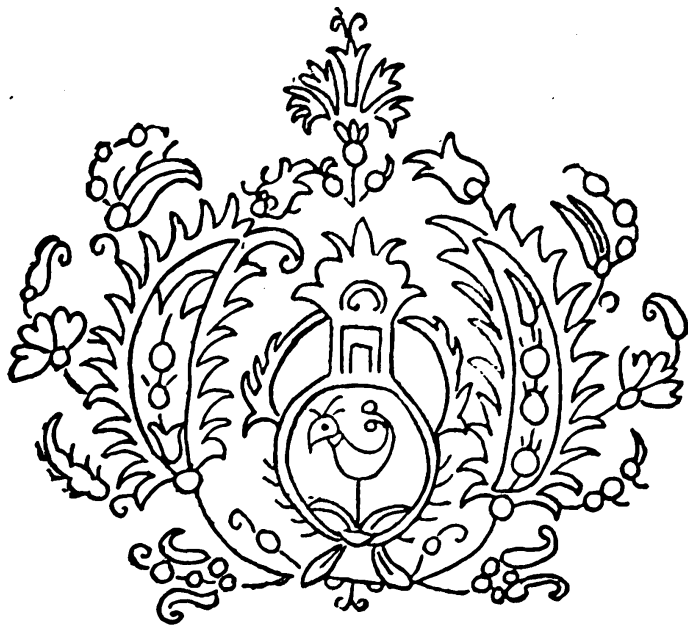
—*Studii Stor. sopra 84 Reg. Angioini (per Minieri Riccio)* σ. 46.

—Μαυροφρύδη «*Εκκλ. Μνημεῖα τῆς Νεωτ. Ἑλλάδος*» σ. 73.

—Γρατιανὸς Ζώρξης σ. 243—5.

—*Barone «La ratio Thesaur»* σ. 83, 86.

—Ἀδαμαντίου, ὁ. π. σ. 57—9

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, Δημῶλου

ΤΟΝ ΚΑΙΡΟ ΠΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥΣΑΝ ΣΤΟ ΜΠΙΖΑΝΙ

· Ἄγνωστο παραμένει στοὺς πολλοὺς Ἡπειρώτες καὶ κοντεύει νὰ λησμονηθῆ ἀπὸ τοὺς λιγώτερους, τὸ λαμπρὸ κατόρθωμα τοῦ καπετὰν Σπύρου Κρομμύδα (1), πού κάποια βραδυὰ τοῦ τελευταίου δεκαήμερου τοῦ Γενάρη τοῦ 1913, ἀχρήστεψε μὲ τοὺς ἀντάρτες του τοὺς ἄγρυπνα φρουρούμενους ἀπὸ τοὺς Τούρκους μύλους τῆς Βελτσιστας. Θὰ προσπαθῆσω πιδ κάτω νὰ τὸ ἀφηγηθῶ, ἔπως τᾶκουσα ἀπὸ τοὺς γεροντότερους Βελτσιστινοὺς αὐτόπτες μάρτυρες, κι ἄς σταθῆ, θάθελα, ἡ ἀφήγησή μου ἢ προκείμενη, (μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἱστορικῆς ἑπέτ (ου), μνημόσυνο ταπεινὸ δλων ἐκείνων τῶν ἀφανῶν, τῶν ἀνώνυμων ἡρώων, πού ἀκολουθώντας πιστὰ τὴν ἐντολή τους φωνή τοῦ χρέους πρὸς τὴν Πατρίδα, ἐκόμισαν ἀνιδιότελα καὶ χωρὶς τυμπανοκρουσίες τὸ πετραδάκι τους καὶ συντέλεσαν θετικὰ στὴν ἀνέγερση τοῦ ἐξαισιοῦ ἡπειρωτικοῦ ἀπελευθερωτικοῦ οἰκοδομήματος...

Βρισκόμαστε κοντὰ στὴ βέβαιη δύση τῆς πιδ σκοτεινῆς ἐπώδυνης καὶ μακραιωνῆς περιόδου ἀπ' ὅσες, ξεχωριστὰ ἢ Ἡπειρόμας, γνώρισε στὴ διάρκεια τῆς ἱστορίας τῆς τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ μαρτυροῦν ἀδίσταχτα οἱ φωτιές τῶν μαχητῶν τῆς Ἐλευθερίας στὶς ράχες γύρω τῶν Γιαννίνων, ἡ ἀσυνήθιστη δραστηριότητα τῶν ἀταχτων στὰ βουνά, ἡ ἀπελπιστικὴ κατάσταση τῶν καταχτητῶν ὕστερα ἀπὸ τίς νικηφόρες μάχες τῆς Μακεδονίας κι' ἀκόμα—ἀκόμα ἢ ἀνυπόκριτη αἰσθησις τῆς ἀλλαγῆς πού διακατεῖχε τίς ψυχές δλων. Οἱ πυρετώδικες ἐτοιμασίες ἔδιναν κι' ἐπαιρναν γιὰ τὴν τελευταία, τὴν ἀποφασιστικὴ ἐξόρμηση κατὰ τοῦ ἔρμου Μπιζανιοῦ, πού κρατοῦσε ζηλότυπα, πεισματικά, τὰ κλειδιά τῆς πόλης τῶν θρύλων, ἀποσταμένης νὰ καρτεράει τὴν ἀνα-

στάσιμη μέρα. Κι' ἀκουγες καθαρὰ τοὺς δυνατοὺς χτύπους τῆς καρδιάς της, πού κόντευε νὰ θρυμματισθῆ ἀπὸ τὴν ἀγωνία τὴν ἐξουθενωτικὴ τῆς ἀναμονῆς...

Οἱ μύλοι τῆς Βελτσιστας καὶ τῆς Βελλάς ἦταν οἱ μόνοι πούχαν ἀπομείνει στὴ διάθεση τῆς πολυάρθρης φρουρᾶς τῶν Γιαννίνων, ἀποκομμένης καὶ μαχόμενης ἀπεγνωσμένα, ἐψοδιάζοντάς τὴν μὲ ἄλευρα ἀπὸ σιτηρά, πού εἰδικοί φοροεισπράχτορες, πλαισιωμένοι ἀπὸ στρατιῶτες Τούρκους, ἀρπαζαν ἀπὸ τὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς. Μιὰ ἀρπαγὴ πού γίνονταν χωρὶς οἶκτο, καὶ μ' αὐτὴ μοναχὰ πάσχιζαν νὰ ρουπώσουν τὸ πλῆθος τῶν ἀθλιῶν καὶ πειναλέων στρατιωτῶν καὶ ν' ἀποτρέψουν τ' ἀναπότρεπτο! Ἔπρεπε λοιπὸν ὅπωςδῆποτε νὰ χαλαστοῦν οἱ μύλοι αὐτοί, καὶ προπαντὸς τῆς Βελτσιστας, πού καὶ περισσότεροι καὶ πλγσιέστερα πρὸς τίς μαχόμενες δυνάμεις ἦταν, γιὰ νὰ γίνῃ πιδ δύσκολη ἢ θέση τῶν πολιορκημένων, νὰ κορυφωθῆ ἡ ἀπελπισία τους, καὶ σὲ συνάρτηση μὲ τίς ἄλλες ἐναντίον τους σοβαρὲς ἐνέργειες, νὰ συντομευθῆ ἢ παράδοσή τους. Ἡ ἐντολή τῆς γλήγορης καὶ μ' ὀποια θυσία καταστροφῆς τους, δόθηκε στὸν ὀπλαρχηγὸ Σπύρο Κρομμύδα, πολὺ πλατεῖα γνωστὸν κι' ἀπὸ τὴν πρότερη ἀξιόλογη ἀπελευθερωτικὴ του δράση. Ἔτσι, τὸ βράδυ ἐκεῖνο ὁ καπετάνιος κι' οἱ ἄνδρες του, ἴσια μὲ ἑκατό, ὀδηγημένοι ἀπὸ τοὺς Βελτσιστινοὺς ἀντάρτες Γιάννη Βάντζο καὶ Μῆτρο Μπαλντᾶ, μακαρίτες τώρα, ξεκίνησαν ἀπὸ τὰ κοντινὰ λημέρια τους μὲ κατεύθυνση πρὸς τὸ χωριὸ μας. Ὡδεὺαν μέσ' τὸ σκοτάδι σιωπηλοὶ κι' ἀλαφροπατώντας, κι' ὁ κρυὸς ἀγέρας τοῦ χειμῶνα ἐκείνου τοῦ ἄγριου, τοὺς μαστίγωνε ἀλύπητα τὸ πρόσωπο, φέρνοντας στ' αὐτιά τους τὴ μακάθρια συναυ-

λία τῶν κανωνιῶν, ποῦ πυρπολοῦσαν μετὶ τῆς ἀνταύγειας τῶν φλογῶν τρυς πρὸς τὰ ἀνατολικά τὸν ὀρίζοντα...

Ζυγώνοντας, κατηφόρισαν ἀθόρυβα ἀπὸ τὴν ἀπέναντι τοῦ χωριοῦ ἀπότομη πλαγιά, καὶ πέφτοντας στὴν ποταμιά, ἔκλεισαν ἀξαφνα καὶ τὴν ἴδια στιγμή τρυς ἔξι μύλους. Κόντευαν μεσάνυχτα καὶ τὸ χωριὸ πάνω κοιμώνταν τὸν ἀνήχυχτο ὕπνο τῶν νυχτῶν ἐκείνων, φρουρούμενο ἀπὸ Τούρκους στρατιῶτες. Ἀπ' τὴ βαθειὰ ρεματιὰ κάτω ἀνέβαινε σ' ἓνα ἀνακείμενο ἀξεδιάλυτο τὸ βουητὸ τοῦ ποταμοῦ μετὶ τὸν ἀσίγαστο θόρυβο τῶν μύλων καὶ τῶν ἀλεστάδων, περὶ γιόμιζαν μετὰ τὰ ζῶα τρυς τρυς γύρω χώρους καρτερώντας τὴ σειρά του ὁ καθένας ν' ἀλέση. Τρυς εἶχε πέσει δουλεῖα πρωτόφαντη τῶν μύλων καὶ δούλευαν μέρα νύχτα ἀσταμάτητα καὶ μ' ἔλα τρυς τὰ δυνατὰ γιὰ νὰ τὰ βγάλουν πέσα.

Ἐφτασαν λοιπὸν οἱ ἀντάρτες, καὶ χωρὶς νὰ χάνουν καιρὸ, τέθηκαν στὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς τρυς. Ἐσύντριψαν, μετὰ βαρεῖες, μυλόπετρες καὶ φτερωτὲς καὶ τὰ συντρίμια τρυς τάρριξαν στὶς φυλακὲς (²) ἢ τὰ πέταξαν στὸ ποτάμι μέσα, ἐνῶ ἔσοι βρέθηκαν ἐκεῖ εἶχαν ζαρῶσει στὶς ἄκρες περίτρομοι κι' ἄφωνοι, μ' ἓνα πλῆθος συγκρουόμενα αἰσθήματα στὴν ψυχὴ.

Ἀφοῦ τέλειωσαν τὴν ἀποστολὴ τρυς πῆραν γοργὰ τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ χωρὶς νὰ πειράξουν κανένα, μόνο πρὸς τρυς ἀκολούθησαν θέλοντας καὶ μὴ οἱ κατημένοι οἱ μυλωνάδες, γιὰ νὰ μὴ πιαστοῦν καὶ κακοποιηθοῦν ἢ φυλακισθοῦν ἀπὸ τρυς Τούρκους σὰ συνεργοὶ τῶν ἀνταστῶν. Τὴν ἄλλη μέρα οἱ Τούρκοι ἀφοῦ ἔτριψαν τὰ μάτια τρυς καὶ χασμήθηκαν ξαπορημένοι γιὰ τὸ ἀδόκητο πανηγῆρι τῆς βραδιᾶς, βάλθηκαν μετὰ ἀσυνήθιστη γι' αὐτοῦς ταχύτητα νὰ τρυς ἐπισκευάσουν, καὶ σ' αὐτὸ ἀνάγκασαν νὰ πάρουν μέρος ἔχι μοναχὰ οἱ γεροντότεροι μυλωνάδες π' ἀπόμειναν στὸ

χωριό, μὰ καὶ τὰ παιδάκια, ποῦ τᾶστειλαν νὰ κουβαλήσουν στουρνάρια ἀπὸ κοντινὸ μέρος γιὰ τὶς μυλόπετρες. Σὲ τρεῖς μέρες οἱ μύλοι ἄρχισαν νὰ δουλεύουν κανονικά καὶ νὰ τροφοδοτοῦν μετὰ τ' ἀλεύρι τρυς τὶς φρουρὲς τοῦ Γαρδικιοῦ, τῆς Σαντοβίτσας καὶ τῶν Γιαννίνων. Μὰ στὰ χαμένα. Μετὰ εἴκοσι περίπου μέρες ἀπὸ τὴν ἐπισκευὴ τρυς τὰ Γιάννινα ἔπεσαν κι' οἱ Τούρκοι πῆραν τὸν ἀγύριστο. Ὅμως τὸ κατόρθωμα (³) τοῦ Κρομμύδα πέταξε ἀπὸ στόμα σὲ στόμα γοργὰ καὶ μαθεύτηκε στὰ γύρω χωριά καὶ πρὸς πέρ' ἀκόμα, ζεστάθηκαν καὶ σκίρτησαν οἱ καρδιὲς στὸ ἄκουσμά του, καὶ τὸν ἀγέρα δόνησε ζωντανὸ τὸ γνωστὸ τραγοῦδι τοῦ ἄτρομου καπετάνιου:

Γειά σου Σπύρο καὶ Κρομμύδα,
πῶκανες στοῦς Τούρκους νίλα (⁴)...

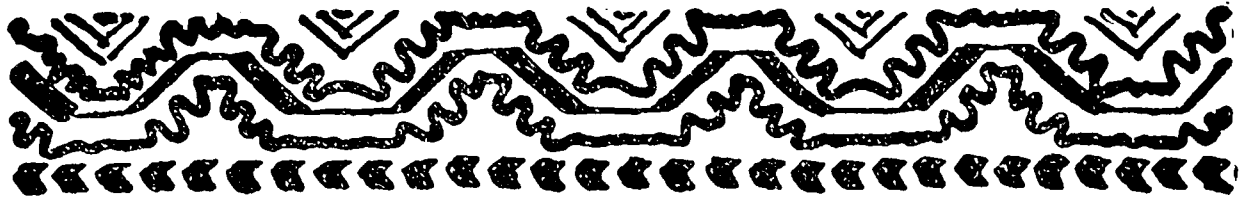
1. Δίγα γιὰ τὸν Κρομμύδα καὶ τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀκέρηθο δημοσίεψα σὲ παλιότερη ἐργασία μου στὴν «Η Ε.» τ. 50ον σελ. 588).

2. Δέμε τὴν εἰδικὴ θολωτὴ καὶ ὑπὸ τὸ κτίριο τοῦ μύλου θέση τῆς φτερωτῆς ἀπ' ὅπου σὰν ἀπὸ ἀφρισμένο στόμα βγαίνει τὸ νερὸ ποῦ τὴ γυρίζει.

3. Γιὰ τὸ κατόρθωμά του αὐτὸ ὁ Κρομμύδας ξεχωριστὰ, δέχτηκε τὰ συγχαρητήρια τοῦ Ἀρχιστρατήγου καὶ σὰν ἀναγνώριση τῶν πολυτίμων ὑπηρεσιῶν του πρὶν καὶ κατὰ τὸν πόλεμο ἦταν ἢ διατήρησις του σὲ στράτευμα ὡς ἀξωματικοῦ.

4. Δύο μέρες μετὰ τὸ κάτω ἀπὸ τὴ μύτη τῶν Τούρκων χάλασμα τῶν μύλων τῆς Βελτσίστας ἀπὸ τὸν Κρομμύδα. τὸ Σῶμα του ἐνισχυμένο κι' ἀπὸ τὶς ἐμάδες τοῦ Χρ. Μπράτου ἀπὸ τὸ Γραμμένο τῶν Σταμάτηδων ἀπὸ τὰ Κούρεντα καὶ τοῦ Κολοβοῦ ἀπὸ τὴ Σωτήρα τῆς Β. Ἐπείρου, χτύπησε τοῦ Τούρκους φοροεισπράχτορες σὲ πρὸς κάτω χωριὸ Δραγουμῆ. Σὲ ἐνίσχυσή τρυς ἐσπευσαν δυνάμεις ἀπὸ τὴ Ζίτσα καὶ Βελτσίστα μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ σκοτωθῆ ὁ Διοικητὴς τρυς καὶ νὰ καῆ τὸ χωριό. Τὸν Κομαντάρ—Πασιὰ (Διοικητὴ) τὸν ἐξάρσεσ καθὼς περίφερνε καθάλλαρης μεσ' τὸ χωριὸ ὁ Δραγουμηνὸς ἀντάρτης Γιάνν' Κέκος, κρυμμένος σὲ τὸν ἀντικρυνὸ λόγγο Γκούλιαρα, κι' ἀπὸ ἀπόσταση 500 μέτρων. Στὴ διάρκεια τῆς μεταγωγῆς του πρὸς τὴ Ζίτσα ὁ τραυματίας πέθανε, κι' οἱ Τούρκοι σ' ἀντίποινα ἔκαψαν τὸ χωριὸ τιμώντας τὸνομά τρυς.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΝΔΡΕΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΛΕΩΝ Γ. ΜΕΛΑΣ

(30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1812 - 8 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1879)

Ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τῆς οἰκογενείας Μελαῖ⁽¹⁾, καλύπτει ὀλόκληρον ἑκατονταετίαν. Ἀναφέρομεν μερικὰ ὄνόματα. Ὁ Βασίλειος οὕτω Μελαῖς (1819—1884), ὁ ὁποῖος τρέφων εἰς τὴν καρδίαν του ζωηρὸν πόθον, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν διάπλασιν τῆς ἑλληνικῆς νεότητος, καὶ φρονῶν ὅτι ἡ σπουδαιότερα ὑπηρεσία πρὸς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ἡ μόρφωσις τῶν ἑλληνοπαίδων, ἀπεφάσισε νὰ διαθέσῃ ὅλην τὴν περιουσίαν του, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὁ ἀδελφὸς τούτου Μιχαὴλ (1833—1897) δήμαρχος Ἀθηναίων (7 Ἰουλίου 1891), ὁ ὁποῖος λάτρης, ἀπὸ οἰκογενειακὴν παράδοσιν, τῆς Ἐθνικῆς Ἰδέας, ἐπρωτοστάτησεν ὡς ταμίας τῆς Ἐθνικῆς Ἀμύνης πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ Κρήτης, καὶ ἀργότερον ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας (1896). Παῦλος Μελαῖς (1870—1904) ὁ ὁποῖος, μὲ τὸ αἷμα του καίτηγίασε τὸν μακεδονικὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα. Λέων Β' Μελαῖς (1885—) πρεσβευτὴς εἰς Σόφιαν, Τύρρανα, Βελιγράδι, Βερολῖνον καὶ Λονδῖνον. Ὁ ἀδελφὸς τούτου Γεώργιος (1894—) νῦν πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος εἰς Η.Π. ἀπὸ τοὺς στενωτέρους συνεργάτας τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου, εἰς τὰς διεθνεῖς συνδιασκέψεις, καὶ πρῶτος σύμβουλος τούτου εἰς τὴν ὑπογραφήν τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συμφωνιῶν, καὶ τὴν τροποποίησιν τοῦ ἀρχικοῦ Βαλκανικοῦ συμφώνου. Μιχαὴλ Κ. Μελαῖς πρέσβυς εἰς Κάϊρον καὶ νῦν ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ ΝΑΤΟ εἰς Παρίσιους.

Εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην μας θὰ ἀσχοληθῶμεν μόνον μὲ ἓνα γένον τῆς οἰκογενείας, τὸν Λέοντα Μελαῖν, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ περισσύτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρω πού ἀνεμίχθησαν εἰς τὴν πολιτικὴν εὐρίσκονται ἀκόμη ἐν τῇ ζωῇ καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των.

* *

Ὁ Λέων Μελαῖς εἶναι ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ ἐμπόρου Ἰωαννίτου Γεωργίου Μελαῖ, καὶ ἀδελφὸς τοῦ ἀνωτέρου μνημονευθέντος Βασιλείου Μελαῖ, ἰδιοκτήτου τοῦ κεντρικοῦ εἰς Ἀθήνας ταχυδρομικοῦ μεγάρου. Κατέχει ἐπιφανῆ θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς θεμελιωτὰς καὶ ἀρχιτέκτονας τῆς μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843. Ἦτο φιλόπατρις, ἀκαταπόνητος πρὸς ἠθικὴν διαπαι-

1. Ἡ οἰκογένεια Μελαῖ, κατάγεται ἀπὸ τὴν Πογδόριανην τοῦ Πωγωνίου. Τὸ ἀρχικὸν τῆς ὀνομα ἦτο «Στρατηγόπουλος» προσεδόθη δὲ εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα «Μελαῖς» λόγῳ τοῦ μελαψοῦ χρώματος τοῦ προσώπου, καὶ τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησεν. Κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν εἰς τὴν Χρονογραφίαν, παλαιότερον τὸ ὄνομα ἦτο «Μελανιάς» συμπτυχθὲν εἰς «Μελαῖς» (Ν. Τ σ ι γ α ρ ᾶ: Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1896 σελ. 306) Γενικὰ περὶ Μελαδῶν βλ. Β. Δ η μ α ρ ᾶ τ ο υ: Γενικὰ τινὰ περὶ τῆς οἰκογενείας Μελαῖ (Τρίτον Βιογραφικὸν Παράρτημα Ἡπειρ. Χρον. 1931 σελ. 45—58). Ἀπὸ τὴν Πογδόριανην κατήγετο καὶ ἡ οἰκογένεια Κουτσαλέξη, οἱ ἐπὶ φιλομουσικῆ καὶ φιλοπατρίᾳ ἐξέχοντες ἀδελφοὶ Κυρίτση, καὶ ὁ Μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας Δοσίθεος Φιλίτης.

δαγώγησιν τοῦ Ἔθνους, καὶ ἠθικὴν διάπλασιν τῆς νεολαίας, ρήτωρ εὐφραδῆς μὲ φιλοσοφικὴν μόρφωσιν, χαλύβδινον χαρακτῆρα καὶ εὐγένειαν ψυχῆς.

Ὁ Λέων Μελάς εἶχεν ἔμφυτον τὴν εὐφράδειαν, οἱ δὲ λόγοι του ἐνεπνέοντο ἀπὸ μίαν ἄδολον συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος. Εἰς τοὺς λόγους του ἀπέφευγε τὴν ἀγυρτικὴν ἐπίδειξιν καὶ ἐπέβαλε τὸ σέβας καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην μένων πάντοτε πιστὸς εἰς τὴν συνείδησίν του. (1) Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἠρνήθη οὗτος νὰ ἀναλάβῃ καθήκοντα ἀντισταγγελέως κατὰ τὴν περιβόητον δίκην τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὁ Λέων Μελάς ἔκαμε τὴν πρώτην μόρφωσίν του εἰς Ὀδησσόν, καὶ ἔπειτα εἰς Κέρκυραν ὅπου διαπύλαις τοῦ φιλογενοῦς Φιλ. Λαβράνου ἐσπούδασεν εἰς τὴν Ἴόνιον Ἀκαδημίαν, συνεπλήρωσε δὲ αὐτὰς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Πίζας τῆς Ἰταλίας. (2)

* * *

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πίζας, καὶ κατόπιν μακρᾶς του παραμονῆς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὁ Μελάς ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν ἐκεῖ πείραν, ἐπίσθη ὅτι διὰ νὰ δυναθῇ ἡ Ἑλλάς νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμὸν τῆς εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρέπει νὰ φροντίσῃ νὰ μορφώσῃ τὸ ἄτομον, δεδομένου ὅτι τὸ ἄτομον ἦτοι ὁ πολίτης, εἶνε ὁ πρώτιστος ὄρος τῆς εὐημερίας καὶ τοῦ μεγαλείου ἑνὸς ἔθνους, καὶ τὸ θεμέλιον τῆς πολιτικῆς του ἐλευθερίας. Συνέγραψεν ὅθεν καὶ ἐξέδωκε τὸ 1856 τὸν Γνωστὸν «Γεροστάθην» ἢ «Ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας» βιβλίον, πὺ ἐξεδόθη κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὸ ἔσωτερικόν, ὅπου ὑπῆρχεν ὑπόδουλος ἑλληνισμὸς (3), βιβλίον πὺ ἐθρεψεν ἐπὶ δεκαετίας μικροὺς καὶ μεγάλους, καὶ ἐγινε τὸ προσφιλέστερον ἀνάγνωσμα, ἰδίως εἰς μίαν ἐποχὴν πὺ ὀρθοπόδιζε τὸ ἔθνος, μετεφράσθη δὲ καὶ εἰς ξένας γλώσσας, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ἰταλικὴν καὶ τουρκικὴν. Ὁ Μελάς εἰς τὸν Γεροστάθην ὀμιλεῖ διὰ τὸν μόχθον καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων, πρὸς ἀνόρθωσιν, ὕστερα ἀπὸ μακροχρόνιον δουλείαν, τοῦ ναοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας, καὶ εἶνε μία ἀποκάλυψις τοῦ παιδαγωγικοῦ δαιμονίου τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς, φορέως τοῦ παιδευτικοῦ ἰδεώδους, ἔρχεται δὲ εἰς μίαν ἐποχὴν πὺ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤρχιζε νὰ διαγράφηται ἡ τροπὴ τῆς νεοελληνικῆς κοινωνίας πρὸς τὸν φιλελευθερισμὸν.

Μὲ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Γεροστάθην ὁ Μελάς ἀπέβλεπε νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὴν νεολαίαν ὕψηλὸν αἴσθημα ἠθικῆς καὶ πατριωτισμοῦ. Νὰ συντελέσῃ μὲ τὴν ἀνάγνωσίν του εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος, διάπλασιν τῆς διανοίας καὶ μόρφωσιν τῆς καρδίας, καὶ νὰ δώσῃ μίαν ζωηρὰν εἰκόνα τῶν ἀρετῶν πὺ πρέπει νὰ στολίζουσι κάθε τέλειον πολίτην.

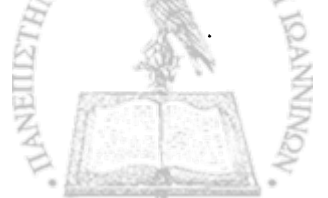
Ὁ Λέων Μελάς εἶχε διαπρέψει ὄχι μόνον ὡς συγγραφεὺς καὶ ἰδιώτης, ἀλλὰ ἔχει προσφέρει εἰς τὴν πατρίδα ὕψιστας ὑπηρεσίας ὡς πολιτικός, κατέχει δὲ εἰς τὸν τομέα τῆς πολιτικῆς τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐπιφανῆ θέσιν, καίτοι οἱ διπλωματικοὶ ἀγῶνες καὶ αἱ ἄλλαι πατριωτικαὶ του ὑπηρεσίαι δὲν ἐχάρισαν εἰς αὐτὸν τόσην δόξαν, ὅσην ὁ κάλαμὸς του. Εἶχε δὲ ἡ συγγραφικὴ του δημιουργία ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὴν διαπαιδαγώγησιν καὶ μόρφωσιν τοῦ ἔθνους.

Σπουδαίαν συμβολὴν διὰ νὰ γνωρίσωμεν λεπτομερῶς τὴν πολιτικὴν δρασίαν τοῦ Μελά, θὰ προσέφευρεν ἡ συμπλήρωσις τῆς αὐτοβιογραφίας τοῦ ἀνδρός, τὴν ὁ-

1. Δ. Βικέλα: Ἡ Ζωή μου σελ. 223.

2. Εἰς τὸν πνευματικὸν του πατέρα καὶ εὐεργέτην ὡς «τεκμήριον βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης» θὰ ἀφιερῶσει ἀργότερον ὁ Μελάς τὸν «Γεροστάθην» του.

3. Ὁ Γεροστάθης ἐξεδόθη τὸ 1951, εἰς γλώσσαν δημοτικὴν καὶ εἰκονογραφημένος, ἀπὸ τὸν Σύλλογον πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Ὁ Γεροστάθης ἐτυπώθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τίτλον «Χρηστομάθεια ὁ Γεροστάθης, εἰς τρεῖς τόμους α) ὑγεία τοῦ σώματος. β) ὑγεία τοῦ νοῦς καὶ γ) ὑγεία τῆς καρδίας». Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι ἀρκετὰ ἵνα συλλάβῃ κανεὶς τὸ ἰδεολογικὸν περὶ ἀγωγῆς πιστεύω τοῦ συγγραφέως. Προβλ. Κ. Θ. Δημαροῦ. Τὸ «Βῆμα» 10.8.51. Ε. Π. Φωτιάδης: Εἰς Λεξικὸν «Ἥλιος» τομ. Ε σελ. 173. Φ. Τοῦλου: πη: Ἡλ. Ἔστια τεύχος 64—65 σελ. 650—660.

ποίαν ὅμως ὁ ἐπελθὼν θάνατος δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ τελειώσῃ. Τῆς αὐτοβιογραφίας αὐτῆς ἔχομεν μόνον ὀλίγας λέξεις τοῦ Προλόγου, καὶ τὴν διαίρεσιν τοῦ ἔργου εἰς Κεφάλαια μὲ συνοπτικὴν περίληψιν τοῦ περιεχομένου κάθε Κεφαλαίου.

Ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν ὁμως τούτων, καταλαμβάνει ὁ ἀναγνώστης ὅτι ἡ αὐτοβιογραφία τοῦ Μελά συμπληρουμένη, θὰ ἦτο ἓνα ἀπεικόνισμα τῆς ζωῆς τοῦ ἀνδρός, καὶ μία ζωντανὴ παράστασις τῆς ἐποχῆς του, διότι ὁ δημόσιος βίος του, τὸν εἶχε φέρει εἰς ἀμεσαν ἐπαφὴν μὲ τοὺς διέποντας τότε τὰς τύχας τῆς Ἑλλάδος, ὥστε καὶ ὑπὸ ἱστορικὴν ἄποψιν θὰ εἶχον ἀξίαν οἱ ἐντυπώσεις καὶ αἱ κρίσεις του διὰ τὰ πράγματα καὶ τὰ πρόσωπα.

* * *

Ὁ Λέων Μελάς διορίσθη τὸ πρῶτον Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης εἰς τὴν κυβέρνησιν τοῦ Μαυροκορδάτου τὸ 1841. Ὑπηρετεῖ τότε οὗτος ὡς Εἰσαγγελεὺς εἰς τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἡ δρᾶσις του, ὡς ἀνωτάτου λειτουργοῦ εἰς τὸ μέσον τῆς ἀσχηματίστου τότε κοινωνίας, πὺν διαρκῶς ἐταράσσετο ἀπὸ τὰ κομματικὰ πάθη, ἦτο ἰδεώδης. Ὁ Μελάς, μὲ τὴν ἐξαιρετικῶς ἰσχυρὰν διάνοιαν, τὴν εὐρείαν μόρφωσιν, τὴν τεραστίαν φιλεργατικότητά του καὶ τὸν μονοκόμματον καὶ ἀλύγιστον χαρακτήρα, εἶχεν ὅλα τὰ προσόντα ἀναδιοργανωτοῦ καὶ ὀργανωτοῦ τῆς ὅλης κρατικῆς δικαστικῆς μηχανῆς, μέχρι καὶ τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν τῆς. Ὁ Μελάς ἐγένετο τότε Ὑπουργός, καίτοι οὐδεμία φιλικὴ σχέσις τὸν συνέδεε μὲ τὸν Μαυροκορδάτον, ὁ ὁποῖος, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς κοινῆς γνώμης, ἐκαλεῖτο τότε ἀπὸ τὸ Λονδῖνον, τὸν Ἰούνιον τοῦ 1841, διὰ νὰ σχηματίσῃ κυβέρνησιν μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἠδύνατο οὗτος νὰ προλάβῃ τὰ συμπτώματα τῆς γενικῆς δυσαρρεσκείας πὺν ἐπεκράτει διὰ τὸ σύστημα τῆς κυβερνητικῆς καὶ ἐν γένει πολιτειακῆς συγκεντρώσεως. Εἰς τὸ ἀναμορφωτικὸν ἐκεῖνο Ὑπουργεῖον, τοῦ ὁποῖου πρόγραμμα ἦτο ἡ ριζικὴ πολιτειακὴ μεταρρύθμισις, ὁ Μελάς ἐκαλεῖτο νὰ ἀναλάβῃ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης.

Τοῦ διορισμοῦ ὁμως ἐκείνου τοῦ Μελά εἶχε προηγηθεῖ ἡ φήμη τῆς μεγάλης του μαθήσεως, εὐγλωττίας, νομομαθείας, ὁ εὐσταθῆς καὶ πιστὸς εἰς τὰς ἀρχάς του χαρακτήρ, ἡ φήμη τῆς ἰκανότητός του. (1)

Τὸ ἀξίωμα τοῦτο, ἐπιμονῇ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ τοῦ Ὄθωνος, καίτοι ὁ Μελάς δὲν ἔχαιρε τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως, ἡ δὲ πρόσληψις του αὐτῆ ἐχαρακτηρίσθη ἀπὸ τὸν τύπον ὡς ἐξαιρετικὴ εὐνοία τοῦ Ὄθωνος, ἐκράτησεν οὗτος δι' ὀλίγον διάστημα. Σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι ὁ Μελάς ἐδίσταζε τότε νὰ ἀναλάβῃ Ὑπουργεῖον διότι δὲν ἔχαιρε τῆς εὐνοίας τοῦ Ὄθωνος, εἶχε δὲ καὶ ὁ ἴδιος ἐκ προκατήψεως κακὴν ἰδέαν διὰ τὸν Ὄθωνα. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐφημερίδες τῆς ἀντιπολιτεύσεως ποσοῖεβαλον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν διορισμὸν του ὡς ὑπουργοῦ. Ἀναλαμβάνων ὁθεν Ὑπουργεῖον ἐπρόβλεπεν οὗτος διπλὴν πάλην, καὶ ἐκ μέρους τοῦ Ὄθωνος καὶ ἐκ μέρους τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τοῦ Μαυροκορδάτου (1) πάλην πὺν δὲν συνεβιβάζετο οὔτε μὲ τὸν χαρακτήρα του οὔτε μὲ τὰς ἀρχάς του. Ἀπεφάσισε λοιπὸν νὰ μὴ δεχθῇ καὶ παρουσιασθεῖς εἰς τὸν Ὄθωνα, ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, τὴν ὁποίαν ὁμως οὗτος δὲν ἐδέχθη, καὶ προσεπάθησε μὲ περιποιήσεις νὰ ἐξευμενίσῃ τὸν νέον Ὑπουργόν. Ἐκράτησεν ὁθεν ὁ Μελάς τὸ Ὑπουργεῖον, ἀλλὰ δι' ὀλίγον διάστημα, διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ Ὄθων ἠρνήθη νὰ ἀποδεχθῇ τὰ σχέδιά του, διὰ τὴν ἐφαρμογὴν συνταγματικῶν θεσμῶν, φελευθέρων ἀρχῶν, ἵνα προληφθοῦν αἱ συνέ-

1. Ὁ Μελάς, κατὰ παράκλησιν τῶν φοιτητῶν τῆς Νομικῆς 1839, ἤρχισε δημοσίων παραδόσεων Ποινικοῦ Δικαίου. Τοσαύτη δὲ ἦτο ἡ φήμη τῆς διδασκαλίας του ὥστε ἡ Κυβέρνησις μετ' ὀλίγον προέβη εἰς τὸν διορισμὸν του ὡς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν.

1. Ὁ Μαυροκορδάτος, κατῆλθε τότε εἰς Πειραιᾶ πρὸς συνάντησίν του, διὰ νὰ τὸν πείσῃ νὰ δεχθῇ τὸ προτεινόμενον Ὑπουργεῖον. (Β ι κ ε λ α: Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 225).

πειαί τῶν ἀποτόμων πολιτειακῶν μεταπτώσεων εἰς τὰ ἄκρα. Ἦλθε τότε ὁ Μελάς εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν Ὄθωνα, καὶ ἀντετάχθη μὲ ἠτιολογημένην ἄρνησιν εἰς τὴν σύνταξιν νόμου περὶ καταδιώξεως τοῦ τύπου. Βλέπων τότε οὗτος ὅτι κάθε προσπάθεια τῆς κυβερνήσεως προσέκρουεν εἰς τὴν ἐπίμονον ἀντίδρασιν τῆς Αὐλῆς, δὲν ἐδίστασε νὰ ὑποβάλλῃ τὴν παραίτησίν του, ἡ ὁποία τόσον δυσηρέστησε τὸν Ὄθωνα, ὥστε οὗτος μετὰ τρεῖς ὥρας, ἀντὶ νὰ τὴν δεχθῆ, τοῦ ἐκοινοποίησε τὴν παῦσιν. Τὸ μέτρον τοῦτο ἐπέφερε τὴν ἀγανάκτησιν τῶν πολιτῶν, τὴν ὁποίαν ὑπεδαύλιζεν ὁ τύπος μὲ ἄρθρα ὑπὲρ τοῦ παυθέντος Ἐπουργοῦ, ἄπειροι δέ, γνωστοὶ καὶ ἄγνωστοι, τὸν ἐπεσκέπτοντο ἵνα τοῦ ἐκφράσουν τὴν συμπάθειάν των.

Τόσον δὲ ἦτο τὸ μῖσος τῆς Αὐλῆς κατὰ τοῦ Μελά, ὥστε, μετὰ τὴν παῦσιν του, ὅταν οὗτος ἐζήτησε νὰ διορισθῆ δικηγόρος εἰς Ἀθήνας, ὁ βασιλεὺς, μὲ δυσκολίαν συγκατετέθη εἰς τὸν διορισμόν του, μολονότι δὲ ἡ θέσις καθηγητοῦ δὲν εἶχεν ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ αὐτόν, ὅταν ἐστάλη εἰσαγγελεὺς εἰς Ναύπλιον, ἐθεωρήθη ὁμοῦ ὡς ἀφαιρεθεῖσα, καὶ δὲν ἐπετράπη εἰς αὐτόν νὰ τὴν καταλάβῃ. Ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ ἐμποδισθοῦν αἱ παραδόσεις του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ ἐκλογή του, ὡς Πρυτάνεως, εἰς ἐνδειξιν διαμαρτυρίας ἐκ μέρους τῶν καθηγητῶν. (2)

Ὁ Μελάς ἐνινε διὰ δευτέραν φορὰν Ἐπουργ. τῆς Δικαιοσύνης, εἰς τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1843, ἡ ὁποία ἐκόντα ἀκόντα τὸν παρέσυρεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐκ νέου, καίτοι οὗτος ἦτο ἀμέτοχος εἰς τὴν προετοιμασίαν τοῦ κινήματος ἐκείνου, καὶ τοῦτο διότι ὁ Μελάς ἐφρόνει ὅτι ἡ μεταπολίτευσις ἐκείνη δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχῃ ἐφ' ὅσον διειρηθεῖτο εἰς τὸν θρόνον ὁ βασιλεὺς Ὄθων. Ἡ ἀντίληψις αὕτη τοῦ Μελά, ὡς πρὸς τὸν βασιλέα Ὄθωνα, νομίζομεν ὅτι δὲν ἐλέγχεται ἀκριβῆς ἀπὸ τὴν μετέπειτα πείραν, ἡ ὁποία ἀτέδειξεν, ὅτι δὲν εἶχεν ἴσως ἀδίκον ὁ Ὄθων θεωρῶν πρόωρον διὰ τὴν Ἑλλάδα τὸ Σύνταγμα.

Σχετικῶς δὲ μὲ τὸ κίνημα τοῦ 1843, ἴδου τι γράφει ὁ ἴδιος.

«Πρωταθληταὶ τοῦ κινήματος ἐκείνου, ἦσαν πολλοὶ ἄλλοι εἰλικρινεῖς πατριῶται, ἄλλοι φιλόδοξοι καὶ φιλοχρήματοι, ἄλλοι ὄργανα ἴσως ξένης προπαγάνδας. Ὁ μόνος ὅστις ὑπεστήριξε τὴν μεταπολίτευσιν ἀγνήν καὶ ἀκηλίδωτον ἦτο ὁ Καλλέργης».

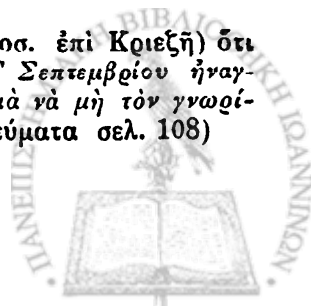
Τὴν φορὰν ὅμως αὐτὴν ὁ Μελάς ἐνινε Ἐπουργὸς ὡς λαοπρόβλητος καὶ ὄχι διορισμένος. Ἐλαβε δὲ οὗτος μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν Ἄνδρ. Μεταξᾶ, συμπεριληφθεὶς εἰς τὸν κατάλογον τῶν νέων ὑπουργῶν τὸν ὁποῖον ἐπιτροπὴ πού ἐπεσκέφθη τὸν Ὄθωνα τὴν ἡμέραν τῆς μεταρρυθμίσεως ὑπέβαλεν εἰς αὐτόν πρὸς ἔγκρισιν. Ἡ συμμετοχὴ ἐκείνη τοῦ Μελά εἰς τὴν νέαν κυβέρνησιν, πού ἐσχηματίζετο μετὰ τὴν μεταπολίτευσιν, ἦ ο ὄχι μόνον ὡς ἐγγύησις μετριοπαθείας, καὶ ἐγένετο πρὸς ἐξευμενισμόν τῆς κοινῆς γνώμης, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ νομομάθειά του ἐπέβριλε τὴν ἐκλογὴν του μεταξὺ ἐκείνων πού εἶχον ἀναλάβει νὰ προπαρασκευάσουν τὸ νέον Σύνταγμα.

Εἰς τὴν δευτέραν αὐτὴν Ἐπουργίαν ὁ Μελάς ἀφωσιώθη ὀλοψύχως εἰς τὴν διενέργειαν τιμίων καὶ ἀνοθεύτων ἐκλογῶν, πρὸς ἀνάδειξιν πληρεξουσίων τῆς Α'. Ἐθνικῆς Συνελεύσεως (1843—1844) καὶ ἡ νέα ὅμως αὕτη ὑπουργία του δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἡ δυσκολία τῶρα δὲν προήρχετο ἀπὸ τὰς σχέσεις του μὲ τὸν βασιλέα ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς συναδέλφους του καὶ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἡμέρας πού τὸν ἠνόχλουν μὲ ἀξιώσεις καὶ ἀπαιτήσεις (1).

Εἰκόνα τῶν φρονημάτων καὶ τῆς φιλοπατρίας τοῦ ἀνδρὸς ἔχει κανεὶς εἰς τὴν γνωστὴν ἐγκύκλιον πού ἀπηύθυνεν οὗτος μόλις ἀνέλαβε τὰ νέα του καθήκοντα.

2. Βικέλα: Ἐθν. ἀνωτ. σελ. 227.

1. Ὁ βασιλεὺς Ὄθων ἔλεγεν εἰς τὸν Σπ. Πήλικα (Ἐπουργ. Δικαιοσ. ἐπὶ Κριεζῆ) ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις τῶν βουλευτῶν ἦσαν τοιαῦται ὥστε, «ὁ Μελάς, μετὰ τὴν 7 Σεπτεμβρίου ἠναγκάζετο νὰ πηγαίῃ εἰς τὸ Ἐπουργεῖον του μὲ τὸ καπέλο του ἕως τὰ μάτια διὰ νὰ μὴ τὸν γνωρίζουν καὶ ν' ἀποφεύγῃ τὰ βλέμματα τῶν ἐχθρῶν του» (Πήλικα: Ἀπομνημονεύματα σελ. 108)

Εἰς τὴν ἐγκύκλιον ἐκείνην τῆς 14 Σεπτεμβρίου 1843, εἰς τὴν ὁποίαν κατοπρίζεται ὅλη ἡ φιλοπατρία καὶ τὰ φρονήματα τοῦ ἀνδρός. Ὁ Μελάς συνίστα εἰς τοὺς ὑπαλλήλους «ἀδελφικὴν ἐνότητα καὶ εὐταξίαν καὶ τὴν ἀμερόληπτον καὶ ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν τῶν νόμων». Ἐλπίζω, ἔγραφεν ὁ Μελάς, ὅτι τὰ Δικαστήρια θέλουν ἀποφύγει τοῦ λοιποῦ πᾶσαν ἐπιρροὴν ἰσχυρῶν, διαιρέσεων καὶ κομμάτων. «Οἱ διορισμοὶ τῶν ὑπαλλήλων προσέθετεν ὁ Μελάς, πρέπει νὰ γίνωνται ὄχι χάριν τῶν διοριζομένων, ἀλλὰ χάριν τῆς ὑπηρεσίας».

Εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν ἐκείνην ὁ Μελάς παρεκάθησεν ὡς πληρεξούσιος τῆς Μεθώνης τῆς Μεσσηνίας καὶ τῶν Ἡπειρωτῶν. Ἀργότερον ἐξελέγη οὗτος ὡς Εἰσηγητὴς τῆς Ἐπιτροπῆς ποῦ θὰ κατήρτιζε τὸ σχέδιον τοῦ νέου Συντάγματος καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μετέσχον ἐπιφανεῖς πολιτικοὶ ὅπως ὁ Μυρσοκορδάτος, Σπ. Τρικουπῆς κ.λ.π. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἐκείνην ὁ Μελάς διεκρίθη διὰ τὴν εὐφράδειάν του, τὴν ρητορικὴν του δεινότητα, τὴν ἐτοιμότητα καὶ πειστικότητα τῶν λόγων του καὶ τὴν εἰλικρίνειάν του. Ἡ μόρφωσίς του, τὸ παρελθόν του, ἡ ἀκεραιότης τοῦ χαρακτήρος του καὶ τὸ ἀξιοπρεπὲς τὸ βίου τὸν εἶχον ἐπιβάλλει εἰς τὸ περιβάλλον του.

Μνημειώδης παρέμεινεν ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσις τοῦ Μελά διὰ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1844, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνέγνωσεν οὗτος τὰς διατάξεις τοῦ ἐκπονηθέντος νέου σχεδίου Συντάγματος. Ἡ ἔκθεσις ἐκείνη τοῦ Μελά, ἀναγνωσθεῖσα ἐν μέσῳ βαθυτάτης σιγῆς τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1844 ἐμπνέεται ἀπὸ πνεῦμα μετριοφροσύνης, φιλοπατρίας, ἀφοσιώσεως εἰς τὴν ἐλευθερίαν, πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν. Κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἐκθέσεως ἐκείνης, ὅπως ἔλεγεν ὁ ἴδιος, ὁ συντάκτης τῆς εἶχεν ὑπ' ὄψιν «τὴν εἰκόνα τῆς πατρίδος καὶ κατείχετο ἀδιαλείπτως παρ' αὐτῆς».

Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἔλεγεν ὁ Μελάς εἰς τὴν ἐγόρευσίν του, συναισθανομένη ὅτι ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς ἐξηγητῆς τὸ μέλλον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ εὐδαιμονία καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς, προσεπάθησε νὰ καταστήσῃ τὸ Σύνταγμα ἐκεῖνο ὅσον τὸ δυνατόν τέλειον, καὶ ἔκρινεν ἐν πρώτοις καθῆκον αὐτῆς νὰ κηρύξῃ, ὡς ἔπραξαν αἱ προηγούμεναι συνέλευσεις, ὅτι ἐμμένομεν πιστοὶ εἰς τὴν πατρῶαν θρησκείαν εἰς ἣν ὀφείλομεν τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν, ἀνεχόμεθα δὲ καὶ πᾶσαν θρησκείαν. Ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἐκήρυξεν ἴσους πρὸς ἀλλήλους τοὺς Ἕλληνας, ἐξαλείψασα ἐντελῶς πᾶσαν ἰδέαν διακρίσεως, εὐγενείας καὶ τίτλων, καθιέρωσε τὴν ἀσφάλειαν τῆς τιμῆς καὶ τῆς παρουσίας, ἀποκηρύξασα τὰς βασάνους καὶ τὸς σωματεμπορίας, καθιέρωσε τὴν ἐλευθεροτυπίαν, καταργήσασα πᾶν εἶδος λογοκρισίας καὶ ὑποβαλοῦσα τὸν τύπον ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ὀρκωτῶν κριτῶν, διεχώρισε τὴν ἐκτελεστικὴν νομοθεσίαν καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν ἀπ' ἀλλήλων, διέγραψε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ προνόμια τοῦ Βασιλέως, κηρύξασα ἀπαραβίαστον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ὑπευθύνους τοὺς Ὑπουργούς, καθιέρωσε τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν, διότι ἐθεώρησε τὴν Γερουσίαν ἀνάποσπαστον μέρος τοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος καὶ ἐν γένει ἐξεπόνησεν ἔργον ἔχουσα ὑπ' ὄψιν τὴν εἰκόνα τῆς πατρίδος καὶ κατεχομένη ἀδιαλείπτως παρ' αὐτῆς».

* *

Μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ Συντάγματος καὶ τὴν λῆξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ἐκείνης, τὸ Ὑπουργεῖον Μεταξῶ παρητήθη, ὁ Μελάς δὲ ὁποῖος ἀνέλαβεν εἰς τὸ μετέπειτα Ὑπουργεῖον Κανάρη τὸ Χαρτοφυλάκιον τοῦ Ὑπουργ. Δικαιοσ. καὶ Παιδείας, τὸ ὁποῖον μέχρι τῆς 12 Φεβρ. 1844 κατεῖχεν ὁ Σχινᾶς, ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον καὶ ἐπανέλαβε τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ τοῦ ἐπαγγέλματος. Ἡ δευτέρα αὕτη συμμετοχὴ του εἰς τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν τοῦ εἶχε κορυφώσει τὴν ἀπαγοήτευσίν του. Ἡ ἀκαμπτὸς ἀρετὴ του καὶ ὁ ἐντιμὸς καὶ ἐνάρετος χαρακτήρ του, καθίστων τὸν Μελᾶν ἀπαιτητὴν ἀπὸ ὅλους. Εἰς τὴν ταραχώδην ἐκείνην ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως, μὲ τὰ ἐξαφθέντα πάθη, καὶ τὴν πάλιν τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα ὁ κλονισμὸς φέρει πάντοτε εἰς τὴν ἐπιφάνειαν

μέ την σύγκρουσιν ταπεινῶν καὶ εὐτελῶν συμφερόντων, ἀποτέλεσμα τῶν ὁποίων ἦτο τὸ ὀλέθριον ἐκεῖνο νομοσχέδιον περὶ αὐτοχθόνων καὶ ἑτεροχθόνων, πού παρ' ὀλίγον νὰ διχάσῃ τὸ ἔθνος εἰς αὐτοχθόνας καὶ ἑτεροχθόνας, ὅπως ἔλεγον τότε γηγενεῖς καὶ ξένους, ἐν οἷους καὶ πρόσφυγας ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἐχρηιάζετο μεγάλη δόσις αἰσιοδοξίας διὰ νὰ μὴ ἀπαγοητευθῆ κανεὶς. Δυστυχῶς ὁ Μελάς ἔστερεῖτο τοῦ προσόντος τοῦτου τῆς αἰσιοδοξίας, παρομοία δὲ κατάστασις ἀξιώσεων καὶ ἠθικῶν συμβιβασμῶν μέ την συνείδησίν του ἐπέφερον ἠθικὴν κόπωσιν. Μὴ δυνάμενος ὅθεν ὁ ἀκραφνῆς ἐκεῖνος πατριώτης νὰ συνδυάσῃ τὴν χρηστότητα καὶ ἀρετὴν τοῦ χαρακτῆρος του μέ την συναλλαγὴν καὶ τὰ κομματικὰ πάθη τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ἀπογοητευμένος διότι ἔβλεπεν ὅτι τὰ ἰδεώδη ὅσα ἡ φαντασία του τότε ἐπλαττε δὲν ἐπραγματοποιοῦντο ὅπως αὐτὸς ἐφαντάζετο καὶ ἤθελε, ἠνάγκασθη τὸ 1848, νὰ ἀποσυρθῆ τῆς πολιτικῆς, καὶ νὰ ἰδιωτεύσῃ, χωρὶς ὅμως ἔνεκα τούτου νὰ παύσῃ νὰ προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του εἰς κάθε ἐθνικὸν ζήτημα.

Τὸν ἀποτροπιασμόν του τοῦτον πού τοῦ προκάλεσεν ἡ συναλλαγὴ καὶ τὸ «ρουσφέτι» τῶν «ἡμετέρων» διεκτραγωδεῖ ὁ ἴδιος εἰς μίαν ἐπιστολὴν του ἀπὸ τὸ Λονδῖνον, εἰς τὴν ὁποίαν γράφει τὰ κάτωθι:

«Ἦμην ὑπὸ τὸ κράτος ἀηδίας, ἀπελπισίας, θλίψεως. Συναισθανόμενος ἔμεινόν ἄχρηστον καὶ πάσχοντα ἠθικῶς, ἐπεθύμουν νὰ ἀπομακρυνθῶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.»(¹)

Καὶ ἰδιωτεύων ὅμως ὁ Μελάς, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀδιαφορήσῃ, διὰ τὴν Ἑλλάδα, πρὸς τὴν ὁποίαν, ὅπως γράφει εἰς τὰς ἀναμνήσεις του, ἦτο ἐστραμμένος ὁ νοῦς του καὶ ἡ καρδιά. Ἀναλαμβάνει τότε οὗτος δημοσιογραφικὸν ἀγῶνα, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον, ὅταν ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐνόμιζον ὅτι εἶχεν ἐπέλθει ἡ ὥρα νὰ πραγματοποιηθοῦν οἱ ἐθνικοὶ πόθοι, καὶ ὁ ὁποῖος δυστυχῶς κατέληξεν εἰς τὴν ταπεινωτικὴν κατοχὴν τοῦ 1854. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Μελάς εἰργάσθη ὅσον οὐδεις ἄλλος δημοσιογραφῶν, διὰ τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν. Ἐδημοσίευσεν τότε οὗτος μελέτην εἰς τὴν ἀγγλικὴν τῆς ὁποίας ἐδημοσιεύθη «ὡς μετάφρασις ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ» καὶ τὸ ἑλληνικὸν κείμενον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Νύξεις πρὸς λύσιν τοῦ Ἀνατολικοῦ*» ἀπὸ ἡμερομηνίαν 3 Μαΐου 1853. Ἡ μελέτη ἐκείνη τοῦ Μελά, ἦτο ἀνταξία τῆς γραφίδος τοῦ συγγραφέως καὶ ὡς πρὸς τὴν σειρὰν τῶν συλλογισμῶν καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἐπιχειρημάτων.

Εἰς τὴν μελέτην ἐκείνην ὁ Μελάς διεκήρυττεν «ὅτι ἡ ἀσθένεια τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους δὲν ἐπιδέχεται θεραπείαν, καὶ ὅτι αἱ Σλαβικαὶ φυλαὶ τῆς Τουρκίας ἔχουσιν ἐστραμμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας, ἡ δὲ μόνη ἀληθὴς καὶ συμφέρουσα λύσις τοῦ Ἀνατολικοῦ ζητήματος εἶναι ἡ ἴδουσις Ἑλληνικοῦ κράτους με πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν».

Ὁ Μελάς ἐπανερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχε λάβει τὴν ἀπόφασιν νὰ μὴ ἀναμιχθῆ πλέον εἰς τὴν πολιτικὴν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν, ὅπως γράφομεν ἀνωτέρω, εἶχεν ἀηδιάσει. Ὁ βασιλεὺς Ὀθων τὸν ἐζήτησε κατ' ἐπανάληψιν, νὰ τοῦ ἀναθέσῃ ὑπουργικὸν ἀξίωμα, ἐκεῖνος ὅμως δὲν ἐδέχετο, διότι ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἠδύνατο καὶ με ἄλλον τρόπον νὰ φανῆ ὠφέλιμος εἰς τὴν πατρίδα. Ἐπροτίμησεν ὅθεν νὰ δεχθῆ τὴν ἐκλογὴν του ὡς μέλους τοῦ Συμβουλίου τῆς Φιλεκαπαιδευτικῆς Ἑταιρίας, καὶ μετὰ τὴν ἐκλογὴν του ταύτην κατέβαλε μεγάλας προσπάθειάς διὰ νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν τοῦ Ἀρσακείου Γυμνασίου, ὅπου καὶ ὁ ἴδιος ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ τὸ μάθημα τῆς Παιδαγωγικῆς, τὸ ὁποῖον πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς αὐτὸ τὸ 1859, καὶ τὸ ὁποῖον ἐδίδασκεν ἐπὶ μίαν ἑξαετίαν. Γνωρίζων πράγματι ὁ Μελάς ὅτι ἡ ἀληθὴς πρόοδος καὶ ἡ εὐτυχία κάθε ἔθνους στηρίζεται εἰς τὰς καλὰς μητέρας, ἀφιέρωσεν ὅλας του

1. Βικελα: Ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 231.

τὰς δυνάμεις εἰς τὴν μόρφωσιν τῶν κορασίων. Ἀκούρασιος παρακολουθεῖ τὰς μαθητρίας, εἰσέρχεται εἰς τὰς παραδόσεις τῶν μαθημάτων, παρευρίσκεται εἰς τὰς ἐξετάσεις, ἐνθαρρύνει, βραβεύει ἐπαινεῖ, συμβουλεύει. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Μελάς εἶχεν ὅλας τὰς προϋποθέσεις νὰ ζήσῃ εὐτυχὴς ὡς ἰδιώτης. Εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς κοινωνίας, καὶ ἀποκτήσει πλοῦτον πὺν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ ζήσῃ ἀνετον βίον. Ὁ Μελάς ὅμως εἶχεν γεννηθεῖ καὶ μὲ ψυχικὰς δυνάμεις πὺν ὑπαγορεύουν τὴν περιφρόνησιν τῆς αἰομικῆς ἀπλῆς εὐτυχίας. Ἦτο προικισμένος μὲ πνευματικὰ χαρίσματα καὶ ἠθικὰ προτερήματα, πὺν δὲν ἐπιτρέπουν εἰς τὸν ἀνθρωπον ζωὴν μικροπρεπῆ. Διὰ τοῦτο περιεφρόνησε τὴν αἰομικὴν του εὐτυχίαν καὶ ἠνάλωσεν ἀφειδῶς τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν μιᾶς ὑπερατομικῆς ἀποστολῆς, καὶ ἐδέχθη τὴν θέσιν καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς. (1)

Αἱ παραδόσεις τοῦ Μελά, ὡς καθηγητοῦ εἰς τὸ Ἀρσάκειον, μὲ τὴν γλυκύτητα τῆς φωνῆς του, τὸν ἠρεμον τόνον, τὴν φυσικὴν ἀπλότητα εἰς τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν πατρικὴν του στοργὴν, ἔκαμναν αὐτὰς ὄχι μόνον ὠφελίμους, ἀλλὰ καὶ τερπνάς καὶ εὐχαρίστους.

Ὅλοι ὅσοι ἤκουον τὸν ἀκούραστον αὐτὸν παιδαγωγὸν νὰ συμβουλεύῃ καὶ νὰ νουθετῇ μὲ τόσην στοργὴν τὴν σπουδάζουσαν νεολαίαν ἐνοιωθᾶν αἰσθήματα σεβασμοῦ καὶ συγκινήσεως. Καὶ ὁ ἴδιος ὅμως εἰς τὴν παράδοσιν ἐκείνην τῆς Παιδαγωγικῆς, πὺν ἦτο τὸ κύριον μέλημά του καὶ ἡ ἀποκλειστικὴ του ἀπασχόλησις, εὗρισκεν κάποιαν ἀνακούφισιν ἀπὸ τὴν ἀλαγοήτευσίν του διὰ τὴν τότε κατάστασιν καὶ εἰς τὴν βαθμιαίαν μόρφωσιν τῶν ἐπερχομένων γενεῶν, ἐστήριζεν οὗτος τὴν ἐλπίδα βελτιώσεως τῆς καταστάσεως.

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὁθωῆος τὸ 1862, ὁ Μελάς ἔλαβε διαφόρους προτάσεις διὰ νὰ ἐκλεγῇ πληρεξούσιος εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, χωρὶς νὰ ἀκολουθήσῃ καμμίαν κομματικὴν μερίδα. Ἐν τέλει ἐδέχθη αὗτος τὴν πληρεξουσιότητα τῆς Ἑλληνικῆς Κοινοτήτος τῆς Λίβερπουλ. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἐκείνη ἐκτιμῶσα τὰ χαρίσματα τοῦ Μελά ἐξέλεξεν αὐτὸν Πρόεδρον τῆς Διπλωματικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς ὁποίας ἐντολὴ ἦτο νὰ φροντίσῃ ἐν συνεργασίᾳ μὲ τὴν κυβέρνησιν νὰ εὔρῃ νέον βασιλέα. Ἀφοῦ ἔληξαν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως ἐκείνης τοῦ 1862, ὁ Μελάς περιωρίσθη ἐκ νεοῦ εἰς τὴν Φιλεκ. Ἐταιρείαν, τῆς ὁποίας ἀνηγορεύθη Πρόεδρος, κατὰ τὸ 1865, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

Ὁ Μελάς καὶ ἀργότερον, κατὰ διαφόρους περιστάσεις, ἐζητήθη ὡς ὑπουργός, καὶ ὡς πρέσβυς, ἀλλὰ πάντοτε ἀπεποιεῖτο, ἀποστρεφόμενος τὴν πολιτικὴν. Ἡ ἔξωχος φιλοπατρία του, ἐμμονὴ εἰς τὰς ἀρχάς του, ἡ ἀκαταπόνητος ἐμμονὴ του πρὸς ἠθικοποίησιν τοῦ ἔθνους καὶ ἠθικὴν διάπλασιν τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, μὲ τὴν ἠθικοποίησιν τῆς ὁποίας ἐζήτει οὗτος νὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα φορεὰ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ παράγοντα προόδου, τάξεως καὶ εὐνομίας, ὁ χιλύβδινος χαρακτήρ του, ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς του, καὶ ὁ ἐνθουσιασμός πὺν εἶχε διὰ κάθε κοινωφελές καὶ τὸν ὁποῖον ἐνθουσιασμόν ἠγωνίζετο νὰ μεταδώσῃ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, προσόντα πὺν εἶχον καταστήσει τὸν Μελᾶν ἕνα ἀπὸ τοὺς ὑπερόχους Ἑλληνας τῆς ἐποχῆς του, δὲν τοῦ ἐπέτρεπον νὰ λάβῃ ἐνεργὸν μέρος εἰς μίαν κοινωνίαν ὅπου ἐβασίλευεν ἡ συναλλαγὴ καὶ ὁ δόλος.

Ἀκαταπόνητος ὅμως ὅπως ἦτο εἰς κάθε εὐγενές καὶ ἠθικόν, ἀντὶ νὰ ἀναπαυθῇ καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὰ ὑλικά ἀγαθὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, προσπαθεῖ νὰ γίνῃ ὅσον τὸ δυνατόν χρήσιμος ὡς ἰδιώτης. Ὅταν οὕτω μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὁθω-

1. Πρὸς διευκόλυνσιν τοῦ μαθήματος τούτου, ὁ Μελάς ἐξέδωκε τὸ 1871 τὸ «Παιδαγωγικὸν Ἐγχειρίδιον» βιβλίον δυσεύρετον σήμερον, καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖται ἀπὸ πέντε μέρη. Σωματικὴν Παιδαγωγίαν, Ἠθικὴν Παιδαγωγίαν, Διανοητικὴν Παιδαγωγίαν, Πειθαρχίαν καὶ Ποινάς.

νος, τὴν 26 Ἰανουαρ. 1863, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ρωσσίας, ἐπέδωκεν εἰς τὸ Ὑπουργ. τῶν Ἐξωτ. διακοίνωσιν καὶ ἐξήτει ὅπως παραδοθῆ εἰς πληρεξούσιόν του, ἡ ἰδιαιτέρα ἀλληλογραφία τοῦ Ὄθωνος, τὰς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς ἡ ὁποία συνέστη, διὰ τὴν ἀπαντήσιν εἰς τὴν ἐν λόγῳ διακοίνωσιν, διηύθυνεν ὁ Λ. Μελάς, ὁ ὁποῖος διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων ἐξέφρασε τὴν γνώμην, ὅτι ἡ παράδοσις αὕτη τῆς ἀλληλογραφίας, δὲν ἦτο ὑποχρεωτικὴ διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν.

Κατὰ τὴν Κρητικὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1866, μετὰ τὸ ὀλοκαύτωμα τοῦ Ἀρχαδίου, ὀλοκαύτωμα ποὺ συνεκίνησε κάθε ἑλληνικὴν καρδίαν, ἀνεζωπύρωσε τὸ πνεῦμα τῆς ἐμμονῆς εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ὅλων ἀγῶνα, ἀφύπνισε τὰς κοιμισμένας εὐρωπαϊκὰς συνειδήσεις καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ φιλελληνισμοῦ. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα συνεκεντρῶννοντο μυστικῶς ὄπλα καὶ πολεμοφόδια καὶ ἐνεγράφοντο ἀπὸ κάθε γωνίαν τῆς ἑλληνικῆς γῆς ἐθελονταὶ διὰ τὸν μέγαν ἐκείνον ἀγῶνα τῆς μεγαλονήσου.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ποὺ συνεστήθη εἰς τὰς Ἀθήνας, διὰ τὴν ἐπίσχυσιν τοῦ ἀγῶνος τῆς Κρήτης, ὁ Μελάς ἐξελέγη Πρόεδρος καὶ Ταυίας. Ὁ Μελάς ὑπὸ τὴν διπλὴν αὐτὴν ιδιότητα, κατέβαλεν ὑπερανθρώπους προσπάθειαις ἀλληλογραφῶν νυχθημερόν, μετὰ ὅλους τοὺς γνωστούς του, δεχόμενος καὶ περιποιούμενος ὅλους τοὺς φιλέλληνας ποὺ προήρχοντο ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, δίδων πληροφορίας, καὶ ζητῶν ἐνισχύσεις, καὶ προσπαθῶν νὰ ἀνακουφίξῃ τοὺς δεινοπαθοῦντας ἀπὸ τὴν Κρήτην. Καιώρθωσε τότε ὁ Μελάς νὰ συγκεντρώσῃ περὶ τὰ δέκα ἑκατομμύρια δραχμῶν, ποσὸν ἀρκετὰ σημαντικόν διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, πρὸς ἐπίσχυσιν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἐκείνου κινήματος τῶν Κρητῶν.

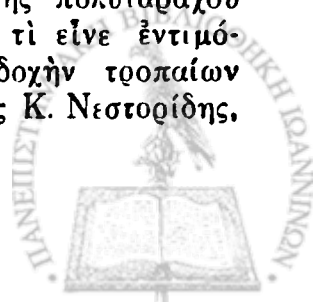
Ὁ Μελάς ὅμως δὲν ἀρκεῖται μόνον εἰς τὴν συλλογὴν ἐράνων, ἀλλὰ λαμβάνων ἀφορμὴν ἐπὶ πλεόν, ἀπὸ μίαν ἀναφορὰν ποὺ εἶχεν ὑποβάλῃ ὁ τότε Μ. Βεζύρης πρὸς τὸν Σουλτάνον. ὡς πρὸς τὰ αἷτια, ποὺ εἶχον προκαλέσει τὴν ἐπανύστασιν ἐκείνην τοῦ 1865-68, καθὼς καὶ τὰ μέτρα ποὺ ἔπρεπε νὰ ληφθοῦν, πρὸς καταστολὴν τῆς, ἐκδίδει τὸ 1868 μ-λέτην γραμμένην εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Reponse au Rapport du grand Vezir adressé à S. M. J. le Sultan sur les Affaires de Crète, Athènes 1868.*»

Εἰς τὴν μελέτην ἐκείνην ποὺ εἶνε συντομωτάτη ἐκθεσις τοῦ κρητικοῦ ζητήματος ἀπὸ ἱστορικῆς καὶ διπλωματικῆς ἀπόψεως, ὁ Μελάς μετὰ ἀπύλου λογικότητα ἐπιχειρημάτων, πειστικότητα καὶ σαφήνειαν, ἀναιρεῖ ἐν πρὸς ἐν ὅλοι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (Μ. Βεζύρης), καὶ ὡς μόνον αἰτίαν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης ἀνερίσκει οὗτος εἰς τὰς κακουρίας τῆς τουρκικῆς διοικήσεως καὶ εἰς τὰ ἀφόρητα δεινὰ τῶν Κρητῶν. Συνιστᾷ τέλος εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἐκείνην ὁ Μελάς εἰς τὸν Μ. Βεζύρη, νὰ παύσῃ ἀπὸ τοῦ νὰ θεωρῆ ὡς οὐτοπία τὴν ἔωσιν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι παρόμοιον πρᾶγμα θεωρεῖ οὗτος ὡς ἀντίδρασιν εἰς τοὺς φυσικοὺς νόμους.

* *

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὁ Μελάς παρητήθη καὶ τῆς Προεδρίας τοῦ Δ. Σ. τῆς Φιλεκ. Ἐταιρ. ἐργάζετο δὲ μετὰ ζῆλον, ὡς μέλος τοῦ Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

Ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 67 ἐτῶν, τὴν 8 Ὀκτωβρίου 1879, διατηρήσας καθ' ὅλον του τὸν βίον τὸ ὑψηλὸν φρόνημα, τὴν ἀνένδοτον ἐντιμότητα καὶ τὴν ἀκαμπτον ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀκεραίου ἀνθρώπου. Κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολυταράχου ζωῆς του ἐδόθη πολλάκις εἰς αὐτὸν εὐκαιρία νὰ διδάξῃ πολλούς, τὶ εἶνε ἐντιμότης καὶ ἀξιοπρέπεια ὀλόκληρος δὲ ἡ ζωὴ του ἀπετέλει μίαν διαδοχὴν τροπαίων ἠθικῶν. Κατὰ τὴν κηδείαν του, ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ὁ καθηγῆς Κ. Νεστορίδης.

ἐπιτάφιον ὁ Τιμ. Φιλήμων, καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Ν. Κωστῆς, κατ' ἐντολὴν τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. (')

1. Εἰδικὰ ἄρθρα διὰ τὸν βίον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Λ. Μελά κατεχωρήθησαν εἰς ἐφημ. «Ἐφημερίς» καὶ «Παλιγγενεσία» 9 Ὀκτωβρ. 1879 καὶ «Ἐστία» 1880.

Κατωτέρω δημοσιεύομεν Πρακτικὸν Ἑκτακτον Συνεδριάσεως τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1879, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ Μελά.

Παρήσαν οἱ κ. κ. Ν. Μαυροκορδάτος, Γ. Α. Βασιλείου, Μ. Ρινιέρης, Κ. Παπαρηγόπουλος, Π. Λάμπρος, Κ. Ν. Κωστῆς, Ι. Πανταζίδης καὶ Στέφ. Σκουλούδης.

Ὁ πρόεδρος εἶπεν οὕτως ἐπὶ τῇ θλιβερᾷ ἀγγελίᾳ τῆς ἀποβιώσεως τοῦ κ. Λ. Μελά ἐνόμισε καθῆκον αὐτοῦ νὰ συγκαλέσῃ τὸ συμβούλιον τοῦ Συλλόγου εἰς ἑκτακτον συνεδρίασιν, ἵνα σκεφθῆ κατὰ ποῖον τρόπον ὁ Σύλλογος θέλει ἐκδηλώσει τὴν λύπην αὐτοῦ ἐπὶ τῇ δεινῇ ἀπωλείᾳ συναδέλφου ὑπὸ πάντων ἀξίως τιμωμένου καὶ ἀγαπωμένου.

Μετὰ τὸν κ. πρόεδρον ὁ σύμβουλος κ. Παπαρηγόπουλος ἐν μέσῳ βαθυτάτης ἀπάντων κατηφείας, εἶπε τὰ ἀκόλουθα.

Συνάδελφοι καὶ φίλοι.

Σήμερον ἀπωλέσαμεν φίλον καὶ συνάδελφον, τὸν ὁποῖον δυσκόλως θέλομεν ἀναπληρώσει, εἰς τε τὸς κατ' ἰδίαν σχέσεις καὶ εἰς τὰς κοινὰς τοῦ Συλλόγου ἐργασίας. Ὁ Λ. Μελάς ὅπως ὅλοι οἱ ὀμηλικοὶ αὐτοῦ Ἕλληνες, παρέστη μάρτυς ἐν μὲν τῇ νεότητι τῆς εὐφροσύνης, ἢ ἠσθάνθη τὸ ἔθνος μετὰ τὸ αἰῶνον πέρασ τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, ἐν δὲ τῇ πρεσβυτικῇ ἡλικίᾳ τῶν νέων ἐναγωνίων περιπετειῶν, εἰς ἃς περιέπεσεν κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη. Κατ' ἀρχὰς ἐγένετο δημόσιος λειτουργὸς καὶ προήχθη, ἐπαξίως τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, εἰς τὰ ὑπάτα τῶν ἀξιωματῶν, δις μὲν ἀναδειχθεὶς ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης, πληρεξούσιος δ' ἐκ τῶν κρατίστων διατελέσας τῆς πρώτης ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως. Μετ' ὀλίγον ὁμως ἤρρισε νὰ φρονῆ, ὡς πολλοί, ὁ καλλίτερος τρόπος τοῦ νὰ ὑπηρετήσῃ τις τὴν Ἑλλάδα εἶναι τὸ νὰ μὴ ὑπηρετῆ. Καὶ παραιτήσας νέος ἔτι τὰ δημόσια, ἠγωνίσθη νὰ γίνῃ, ὅσον οἷόν τε χρήσιμος αὐτῇ διὰ τῆς ἰδιωτικῆς ἐργασίας. Τότε ἔγραψε τὸν Γεροστάθην. Τὸν Γεροστάθην ἐκείνον, τῶν ὁποίων εἰκοσι καὶ πέντε μυριάδες ἀντιτύπων σκορπισθεῖσι παντοῦ, ὅπου λαλεῖται ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἐμαρτύρησαν οὐκ ἐκ τῶν κατ' ἡμᾶς Ἑλλήνων οὐδεὶς ἀνταπεκρίθη εἰς τὴν καρδίαν καὶ τὸν νοῦν πλειότερον τοῦ Λ. Μελά Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἐδιδάχθη ὑπὸ τῆς πείρας, ὅτι πολιτεία ἐγκαταλειπομένη ὑπὸ τῶν ἀρίστων αὐτῆς τέκνων, οὐ μόνον κατ' ἑαυτὴν ἀποβαίνει ἄγονος, ἀλλὰ δύναται νὰ ματαιώσῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς καρποὺς τῆς ἰδιωτικῆς ἐργασίας, ὅθεν ἐπέισθη νὰ δεχθῆ καὶ πάλιν κοινὰς τινὰς λειτουργίας καὶ παρέστη μὲν ὡς πληρεξούσιος ἐν τῇ Β' ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῇ Συνελεύσει. ἐγένετο δὲ σύεδρος τῆς Κριτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866, μετὰ τρία δ' ἔτη σύμβουλος τοῦ πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων Συλλόγου. Δὲν πρόκειται δὲ νὰ ἐκθέσω ἐνταῦθα τὰς ὑπηρεσίας, ἃς προσήνεγκεν εἰς τὴν ἐπιτροπὴν ἐκείνην, εἰς ἣν συνηργάσθη μετὰ ἐτέρου ἐγκρίτου ἡμῶν συναδέλφου ὅστις καθήμενος ἀντικρὺ μου, σκυθρωπὸς καὶ σύννους θρηνεῖ μεθ' ἡμῶν τὴν στέρησιν αὐτοῦ. Περιττὸν δὲ ἦθελεν εἶναι ν' ἀναπολήσῃ ὅσα καὶ οἱ ἐπραξεν ἐν τῷ Συλλόγῳ, διότι πάντες τα γνωρίζετε καὶ μὴ φωνῆ ὁμολογεῖτε ὅτι περὶ τινὰ, μάλιστα περὶ τὰς τῆς πρώτης τοῦ λαοῦ ἐκπαιδεύσεως, ὑπῆρξεν ὄντως ἡ ψυχὴ τοῦ Συλλόγου τούτου. Ἐὰν ἔλαβον κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην τὸν λόγον, δὲν κατίσχυσα τῆς κατεχούσης ἡμᾶς ἀθυμίας, εἰμὴ νὰ εἰκονίσῃ αὐτήν. ἔστω καὶ ἀσθενῶς καὶ προτείνω, ὅπως ἐν τῷ πρακτικῷ τῆς πενθίμου ταύτης συνεδριάσεως ἐκδηλωθῶσι τὰ αἰσθήματα εἰς ἐνδειξιν μὲν ἀκηράτου ἡμῶν εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης εἰς αἶδιον δὲ διδασκαλίαν τῶν διαδόχων».

Μετὰ τὸν λόγον τοῦτον τοῦ κ. Παπαρηγοπούλου, τὸ Συμβούλιον ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ κ. Προέδρου, παρεδέχθη ὁμοθυμῶς, πρῶτον μὲν νὰ καταχωρισθῶσιν αὐτολεξεῖ ἐν τοῖς πρακτικαῖς τῆς σημερινῆς συνεδριάσεως τὰ ὑπὸ τοῦ κ. Παπαρηγοπούλου ρηθέντα, δευτέρον δὲ νὰ δοθῆ ἐντολὴ ἐνὶ τῶν κ. κ. Συμβούλων ἵνα ἐκφωνήσῃ λόγον ἐπιτάφιον ἐπὶ τῷ πολυτίμῳ συναδέλφῳ καὶ τελευταίῳ νὰ γραφῆ τὸ προσῆκον συλλυπητήριον γράμμα πρὸς τὴν χήραν τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός.

Ἐἶτα ἐκλεχθέντος κατὰ τὰ ἐψηφισμένα τοῦ ἐπιταφίου ρήτορος, ὁμοθυμαδὸν ὁμοίως, τοῦ συμβούλου κ. Κ. Κωστῆ, διελύθη ἡ συνεδρίασις.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 8ῃ Ὀκτωβρίου 1879.

Ὁ Πρόεδρος
Ν. Μαυροκορδάτος

Οἱ Σύμβουλοι
Γ. Α. Βασιλείου, Κ. Παπαρηγόπουλος, Μ. Ρινιέρης,
Π. Λάμπρος, Κ. Ν. Κωστῆς, Ι. Πανταζίδης, Στέφ. Σκουλούδης

ΠΑΝΤΑΖΗ ΚΟΝΤΟΜΙΧΗ

ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΘΕΟΜΗΝΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΡΟ ΛΕΥΚΑΔΟΣ, 1766.

(Από ένα ανέκδοτο λαϊκό κείμενο)

Τὸ χωριὸ Πόρος Λευκάδος, χτίστηκε, ἀπ' τὰ παληά, σὲ μιὰν ἀδικη, θάλεγα, τοποθεσία. Κατηφορίζει, σκαρφαλωμένο, στὰ πλάγια ἐνὸς βουνοῦ, πρὸ τὸ προφυλάσσει, ὀρθοστεκούμενο, ἀπ' τὴ μανία τῶν Β.Α. ἀνέμων. Ὡστόσο στὴν ἀγκυλιὰ αὐτοῦ τοῦ ἀπύστεμου βουνοῦ, δὲν νοιώθει κανεὶς καμμιὰν ἀσφάλεια, γιατί σὲ περιπτώσεις μεγάλου σεισμοῦ ἢ μεγάλης νεροποντῆς, πέφτουν δλόκληροι δράχοι καὶ κάνουν ζημιές στὰ σπίτια καὶ στὰ κτήματα. Ἀπ' τὰ Νοτιοδυτικά, πάλι, μέρη εἶναι τελείως ἀκάλυπτο καὶ ἐλεύθερο στοὺς ἀέρηδες.

Μισὴ ὥρα, πάνω—κάτω, ἀπ' τὸ χωριό, στὸ τέρμα μιᾶς κατηφορικῆς πορείας, βρίσκεται ἓνα ἀπάνεμο λιμάνι, ὃ γιαλός, μὲ κατακάθαρη ἀμμουδιά. Ἐκεῖ εἶναι τὸ καταφύγιο μικρῶν ψαράδικων καὶ προιαριῶν, πρὸ κρυμμένα, λές, κουρσεύουν τὸ περιγιάλι, φτωχὸ σὲ ψάρια, καὶ ξανοίγονται, πρὸ καὶ πρὸ σι' ἀνοιχτά, βαθειὰ στὸ Ἴονιο, ἀντικρυστὰ στὸ μανιακὸ ἀκρωτήριο τῆς Σαπφῶς, τὸ Λευκάτα.

Ἀπ' τὴ πλευρὰν αὐτῆς μπουκάρουν οἱ δυνατοὶ Ν.Δ. ἀνεμοὶ καὶ βασανίζουν τὸ χωριὸ καὶ πολλὰς φορές τὸ μαστιγώνουν ἀνελέητα. Πολλὰ ἔχουν νὰ λένε οἱ γέροντες τοῦ χωριοῦ γιὰ θύελλες πρὸ ξέσπασαν καὶ ρήμαξαν τὸ δίεσ τους. Ὅμως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ, ὄλες αὐτὲς οἱ συμφορὲς γίνονται θρύλοι. Οἱ ἴδιοι πιστεύουν ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ ὑπερβολικὰ πράγματα. Μὰ οἱ πιὸ ἀπόξενοι, τῶν ἄλλων περιοχῶν, θεωροῦν τὰ περισσότερα σὰν πλάσματα τῆς φαντασίας καὶ δημιουργήματα τοῦ φόβου.

Ὡστόσο δὲν εἶναι ὑπερβολικά, ὅσο φαί-

νονται, καὶ κυρίως ὅσο διατηροῦνται στὴ μνήμη τῶν γεροντοτέρων, πρὸ τὰκουσαν ἀπ' τοὺς παποῦδες τους, γιὰ τὴ μεγάλη θεομηνία πρὸ ξέσπασε κάποτε στὸ Πόρο, «παληά, πολὺ παληά». Πράγματι, ὅπως φαίνεται ἀπ' τὴν παρακάτω ἀνέκδοτη ἀναφορὰ τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ, στὸν Ἐνετὸ Προνοητὴ Λευκάδος, Λορέντζο Μόρο, (1763—1766) τὸ Μάη τοῦ 1766, πρωτοφανῆς κακοκαιριὰ ρήμαξε τὸ χωριό. Οἱ δυστυχησμένοι κάτοικοι εἶδαν τὴν καταστροφὴν σὰ «μέγα θαῦμα, ὅπου ἔκαμεν ὃ Παντοκράτορ θεὸς καὶ ἑκαταπόντισε τὸν κόσμον». Ἡ συμφορὰ ἦταν δλοκληρωτικὴ: Ξερριζώθηκαν ὄλα τὰ δέντρα τοῦ χωριοῦ, ἀκόμα καὶ τὰ ἀμπέλια, καὶ γκρεμίστηκαν οἱ ἐκκλησιῆς καὶ τὰ σπίτια. Στὸ μικρὸ λιμάνι δούλιαξαν πολλὰ μονόξυλα καὶ χάθηκαν ἀντάμα καὶ οἱ ἀνθρώποι. Πολλοί, πάλι, ἐξαφανίστηκαν ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς γῆς καὶ τοὺς ἀναζητοῦσαν μέρες καὶ μέρες. Ὅσοι ἀπόμειναν γυρίζαν «ἀπ' ἐδῶ κι' ἀπ' ἐκεῖ καὶ ἔσκουζαν».

Τὸ ἐνδεχόμενον, ὅτι μπορεῖ νὰ γινε συγχρόνως καὶ σεισμός, πρᾶγμα συνηθισμένο γιὰ τὴ Λευκάδα, δὲν φαίνεται πιθανό. Γιατί, βέβαια, ἓνα τέτοιο γεγονός δὲν θὰ ἀποσιωποῦσαν στὴν ἀναφορὰ τους. Ἐξ ἄλλου, δὲν μᾶς προκύπτει ἀπὸ πρὸθενὰ ἄλλοῦ. Στὰ 1766 δὲν ἔχομε μεγάλο σεισμό στὴ Λευκάδα.

Σ' αὐτῇ τῇ δύσκολῃ ὥρᾳ οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ, μὲ ἐπικεφαλῆς τοὺς ἐφημέριους, παπᾶ—Γιώργη Κατεπώδη καὶ παπᾶ—Κωνσταντῆ Κατεπώδη, ὑπόγραψαν σχετικὴν ἀναφορὰ—ἱκεσία καὶ πρόσπεφταν γονυκλι-

νεις στα πόδια του Γαληνοτάτου αιδέντου του ἡγιοῦ.

Ἡ ἀναφορὰ αὐτῆ, ποὺ βρέθηκε στὸ Ἀρχιεπισκοπικὸ τῆς Λευκάδας, εἶναι ἓνα γνήσιο λαϊκὸ κείμενο, γραμμένο κατὰ τὴ φωνητικὴ ὀρθογραφία, μὲ μερικὲς ἐξαιρέσεις ποὺ δείχνουν, ἴσως, τὰ λίγα γραμματάκια τοῦ παπᾶ—Γιώργη Κατεπώδη, ποὺ εἶναι καὶ ὁ συντάκτης τῆς. Ἡ πικρία καὶ ἡ ἀπόγνωση κυριαρχοῦν ὡς τὸ τέλος. Ὡστόσο καὶ μιὰ κάποια δουλοπρέπεια δὲν εἶναι ἀσχετὴ πρὸς τὸ κείμενο: Ἀποτέλεσμα τῆς σκλαβιάς, τῆς σκληρῆς σκλαβιάς τῶν Βενετσάνων, ποὺ, πῶς λεπτοί, φαινομενικά, ἐφαρμόζανε μὲ σύστημα τὴν καταπίεση καὶ τσακίζαν τὴν ψυχὴ τοῦ σκλαβωμένου. Τὸ «γάντι» εἶναι πάντα χειρότερο ἀπ' τὸ μαστίγιο.

Νὰ τι ἀναφέρουν οἱ γέροντες καὶ οἱ ἐφημέριοι τοῦ Πόρου:

«Γῆμεῖς, ἐφημέριοι τοῦ χωρίου Πόρου καὶ γέροντες καὶ ὅσοι ἄλλοι εὐρίσκονται σήμερον, δίνομε πίστιν, βέβαια καὶ ἀληθινή, ὅτι προσφέρνομεν εἰς τὸν Ὑψηλότατον καὶ Γαληνοτάτον Πρέντζιπεν, μὲ δάκρυα καὶ ἀναστενάγματα, ὅτι κατὰ τὴν συμφορὰν καὶ θοῆον καὶ κλαυθὸν καὶ ὀδυρόν, ὅπου μᾶς ἐσυνέβηκε εἰς τὰς δεκαετησίαις τοῦ Μαγίου, γῆμερα Σάββατο, εἰς τὴν ἕξην ὥρας τῆς σήμερας γινιτζίκα, ὅπου ἔκαμε ὁ Παντοκράτου θεὸς μέγα θαῦμα καὶ ἐκαταπόντισε τὸν κόσμον (1), ἐξεροίτωσε ὅλα τὰ δέντριά, ὅλες τὶς ἐληὲς καὶ ὅλα τὰλλα τὰ δέντρα, ἐξεπάτωσε τὰ ἀμπέλια, παντάπας, ἀπὸ ἄκρον ἕως ἄκρου, ἐφθειρε τὰ γιεννήματα ὅλα δὲν ἔμεινε τίποτες. Ἐνγκρέμισε τὶς ἐκκλησίας, ἐνγκρέμισε τὰ σπύρια. Ἐχάθησαν ἄνθρωποι ἀσήμαδοι, ἐπνίγηκα(ν) μονόξυλα μὲ ἄνθρωπους. Ἀρατίσθη (2) ὁ κόσμος. Ἐχασε ἓνας τὸν ἄλλον, ἔχασαν γοὶ μανάδες τὰ παιδιά τους, ἐχάθη τὸ ζωντανὸ τοῦ κόσμου. Ἐχάθησαν γοὶ ἄνθρωποι καὶ δὲν νῆξέρομε τί ἐγίνηκαν. Κλαῖνε γοὶ μανάδες διὰ τὰ τέκνα, τὰ τέκνα διὰ τὰς(ς) μανάδες. Ἐμεινε ὁ κόσμος παντέρημος, ἐχάθη τὸ τίποτές τους καὶ δὲν γῆξέρουν ἐκεῖνοι ποὺ ἀπόμειναν τί νὰ κάμουν. Μόνον περλατοῦν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ σκούζουν καὶ βαδίζουν, ὅπου ἐχάθησαν ἀπὸ τὴν ὄψιν τῆς γῆς. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ δίνομε εἰς φῶς καὶ εἰς εἶδησιν τοῦ

Γαληνοτάτου Πρέντζιπε, διὰ νὰ μᾶς δώσει τρόπον, ἔαν καὶ ἔμεινε κανένας νὰ πᾶ νὰ ζήσει διὰ τὴν ἡμεῖς τῶρα εἰς τὸν τόπον ἐτοῦτον δὲν ἡμποροῦμε νὰ σταθοῦμε πλέον πηλό, ἐτοῦτος γοὶ ἄνθρωποι ποὺ βρίσκονται. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ δίνομε, ὅσοι εὐρέθησαν σήμερα, εἰς ἐγείδησιν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ εὐσπλαχνου κριτοῦ, διὰ νὰ γείναι εἰς φῶς τοῦ ἐτοῦτο τὸ παράπονο τὸ προσφέρνομε κοντὰ εἰς τὴν εἰς ψηλότη(ς)της, ὡσαν δικαιοτάτος ἡγέτης, ὅπου ὁ θεὸς σὲ ἀπόστειλε εἰς τοῦτον τὸν τόπον, καὶ διὰ τοῦτο παρακαλοῦμε τὴν Ὑψηλότη(ς) της, διὰ νὰν τὸ δώσει καὶ γεῖς γεῖδησιν εἰς τὴν Σοβράνα Κάρακα (3), διὰ τὴν ἡμεῖς ἐμείναμε ἀπελπισμένοι, διὰ τὴν δὲν ἔχομε ἄλλη ἀπαντοχὴ καὶ ἐλπίδα μόνον εἰς τὸ μεγαλοδύναμον παντοκράτου θεὸν καὶ εἰς τὸν Γαληνοτάτον Πρέντζιπε, ὅπου γείναι εὐσπλαχνους πατέρας, ὅπου ἐλπίζομε. Ἀκόμα καὶ τὸ κτούριο τὸ Ἑλληνικὸ καὶ ὅπου γῆταν εἰς τὴν μεριοχὴν τοῦ χωρίου μας, εἰς τὸ Πουγί, ὁ Πύργος, ὡς καὶ αὐτὸς ἐγκρεμίσθη, ὅπου γῆταν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἰὰ γιεννήματα καὶ θερισμένα καὶ ἄθερα, ὅλα ἐχάθησαν, καὶ ἄς σείναι εἰς γεῖδησιν τῆς δικαιοσύνης καὶ διὰ τὴν ἀλήθειαν γυπογράφουμ ὅσοι εὐρέθησαν.

1766 Μαγίου 21.

Παπᾶ—Κωνσταντῆς Κατεπώδης, ἐφημέριος τοῦ Χωρίου Πόρου, βεβαιώνω. Ἰωάννης Πάλμος, βεβαιώνω. Θεόδωρος Κατεπώδης, βεβαιώνω. Χαράλαμπος Μεταξᾶς, βεβαιώνω. Στάθης Ἀρέθας, βεβαιώνω. Σπύρος Πολίτης, βεβαιώνω. Γιώργης ἱερεὺς Κατεπώδης, ὡς ἐφημέριος τοῦ χωρίου Πόρου, ἔγραψα τὸ παρὸν καὶ βεβαιώνω.

Γιώργος Κατεπώδης, βεβαιώνω (5).»

1. Ὅτι πρόκειται, ἴσως περὶ, Τυφῶνος, ποὺ ρῆμαξε μεμονωμένα τὸν Πόρο. Μαρτυρία γιὰ καταστροφή καὶ σὲ ἄλλη περιοχὴ δὲν ὠρίζεται.

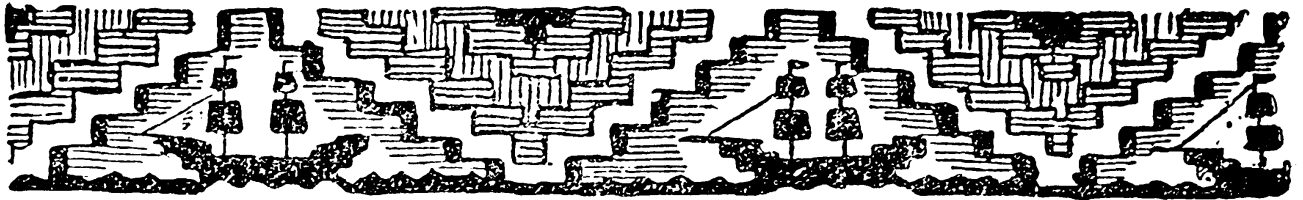
2. Ἐφυγε, σκορπίστηκε. «Μωρὲ ἀρατιοθήκατε»;

3. Ὑπέρτατη Διοίκησις, στὴν Κέρκυρα.

4. Παλῆ οἰκοδόμημα, ἴσως μικρὸ φρούριο, ποὺ βρίσκεται κοντὰ στὸ χωριό, 27 χιλιομ. νοτιῶς τῆς πόλεως Λευκάδος. Ὁ Γερμανὸς ἀρχαιολόγος Δαῦρφελ, τὸ τοποθετεῖ χρονολογικὰ στὸν 4ον π. Χ. αἰῶνα. Πιθανότατα ἐχρησίμευε γιὰ τὴν ἐποπτεία τῆς γύρω περιοχῆς.

5. *Diversa*, No 3, 215. S. E. Lorenzo Moro, *Provveditor Extraordinario di Santa Maura*, Ἀρχιεπισκοπ. Λευκάδος.

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΠΗΓΑΙ ΔΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ*

Ἐπιστολαὶ καὶ ἔγγραφα τοῦ στρατηγοῦ Γ. Τσόντου—Βάρδα
πρὸς διαφόρους καὶ ἐκείνων πρὸς αὐτόν.

106

(χειρὶ Τσόντου): Ἐλήφθη τῇ 25—4—1914»
Καστορία, 24 Ἀπριλλοῦ 1914

Κύριε Ταγματάρχα,

Σὰς ἐσωκλείω ἀντίγραφον τηλεγραφήματος τοῦ κ. Ζωγράφου, χθεσινοῦ, ληφθέντος σήμερον μεσημβρίαν, ὡς καὶ ἀντίγραφον τῆς ἐκ μέρους μου ἀμέσως δοθείσης εἰς αὐτὸ ἀπαντήσεως. Εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ εἰσθε κατ' ἀρχὴν σύμφωνος μαζί μου ἄλλως δὲ πολλάκις συνεζητήσαμεν καὶ κατελήξαμεν εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα. Δὲν ἀμφιβάλλω ἐπίσης ὅτι θὰ συμμερίζησθε τὴν μικρὰν ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν ἔχω εἰς αὐτὰς τὰς ἀτελευτήτους διαπραγματεύσεις, αἵτινες τῶρα μάλιστα μοναδικὸν σκοπὸν ἔχουν νὰ σταματήσουν τὴν προέλασίν μας. Ὅταν ἀπήντησα δὲν εἶχα λάβει ἀκόμη τὴν χθεσινὴν ἐπιστολήν σας καὶ δὲν ἐγνώριζα τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἐν Ἐρσέκῃ καὶ τὴν πρὸς ὑμᾶς ἐπίκλησιν βοήθειας, ὅπερ καθιστᾷ ἔτι μᾶλλον ἀναγκαιοτέραν τὴν ἐξακολούθησιν τῶν ἐχθροπραξιῶν μέχρις ὅτου ἀπολήξωμεν εἰς ἓν ὠρισμένον καὶ ἀσφαλὲς τέρμα, ὅποτε ἴσως δυνηθῶμεν νὰ σταματήσωμεν. Δὲν γνῶρίζομεν λεπτομερείας περὶ τῆς σημερινῆς ἐπιχειρήσεώς σας, εὐχόμεθα δμως καὶ ἐλπίζομεν νὰ στεφθῇ ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἐναγωνίως ἀναμένομεν ἀγγελιαφόρον κομίζοντα ἡμῖν εἰδήσεις σας. Σήμερον ἀνεχώρησαν ἐκ Χρουπίστης 35 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Μάντακαν, οἱ ὁποῖοι αὐριοὶ θὰ σὰς φθάσουν. Πιστεύω νὰ ἐφθασαν ἤδη

οἱ ὑπὸ τοὺς Παπαδάκην καὶ Κελαϊδῆν 65. Ὁ Γύπαρης καθυστερεῖ. Οἱ ἐκ Φλωρίνης ἀνεχώρησαν ἀπὸ χθὲς. Ἀκόμη δὲν γνῶρίζω τίποτε περὶ τῆς πορείας των. Λέγουν ὅτι εἶναι 200. Ἀπόψε θὰ εἶναι εἰς Μονὴν Κλεισούρας εἰς ἀξιωματικὸς, ἴσως ὁ Γραβάνης, μὲ ἄνδρας ἀγνοῶ πόσους. Σὰς ἐσωκλείω ἀντίγραφον τηλεγραφήματος περὶ ἀναχωρήσεως Πλαστήρα εἰς Τρίκαλα καὶ ἕτερον Θεοδωρίδου ἐκ Δράμας, ἀναμένοντος ἀπάντησιν εἰς Θεο)νίκην.

Τὶ νὰ κάμω τὸν Μαυραντζᾶν ζητοῦντα φυσίγγια, ποὺ δὲν ἔχω ἐδῶ; Τοῦ στέλλω ἀπόψε τὸν Σούλιον μὲ 10 ἄνδρας καὶ τροφίμα. Μοῦ γράφει ὅτι θὰ ἔχη μαζί του 150 ἱερολοχίτας. Ἀνεχώρησαν ἀπὸ Δουπιάκους καὶ 11 ἄλλοι στρατιῶται μὲ ἓνα λοχίαν, πρῶν σώματος Στέφου, μεταβάντα εἰς Θεο)νίκην καὶ ἐπιστρέψαντα. Διηυθύνθησαν εἰς Λαμπάνισαν, δὲν γνῶρίζω ἂν θὰ τοὺς κρατήσῃ ἐκεῖ ὁ κ. Μαυραντζᾶς ἢ θὰ ἔλθουν αὐτοῦ. Χθὲς τὸ βράδυ ἐπὶ τὰ ἀνθυπολοχαγῶν, μετατιθέμενοι ἐκ τοῦ ἐνταῦθα συντάγματος εἰς Λαψίσταν καὶ ἀλλαχοῦ, ἐπεχείρησαν πρὶν φύγουν ἐντεῦθεν νὰ ξεκόψουν μίαν ἰσχυρὰν δύναμιν καὶ νὰ ἔλθουν εἰς συνάντησίν σας. Ἐτοίμασαν λοιπὸν τὰ πάντα, νὰ πάρουν δύο πολυβόλα, 30—40 χιλ. φυσίγγια καὶ 100—150 στρατιώτας καὶ νὰ φύγουν διὰ νυκτός, ἐπρόκειτο δὲ καὶ καθ' ὁδὸν νὰ προσκολληθοῦν καὶ ἄλλοι στρατιῶται. Δυστυχῶς ἓνας λοχίας τοὺς ἐπρόδωσε εἰς τὸν λοχαγόν του καὶ ἐματαιώθη τὸ σχέδιον, οὔτε δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ ἀ-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ τεῦχος 64—65 σελ. 610.

πόπειρα, διότι ελήφθησαν αυστηρά μέτρα.

Σήμερα σάς στέλω τρία φορτία τυρσῦ, τὰ 100 παλτά τῆς Θεσλονίκης, ἄλλα 17 παλτά, 73 ζακέτες καὶ 107 πανταλόνια, ἀγορασθέντα ἀπὸ τοὺς ἐδῶ Ἑβραίους καὶ 20 φυσιγγιοθήκας. Στέλλω καὶ ἀρκετὰ φορτία γαλέττας, ἃς εὐρίσκηται αὐτοῦ. Εἰς Καλλέβισταν ἔστειλα ἐπίσης διάφορα τρόφιμα διὰ τὰς οἰκογενεῖας τῶν βοηθῶντων προσφύγων καὶ ὄσα ζῶα ἐπερίσσευαν ἐφόρτωσα καὶ ἰδικά μας, κυρίως ἄλευρα. Δὲν πιστεύω νὰ σὰς κακοφαιῇ, διότι ἐπροτίμησα νὰ στείλω, ἵνα μὴ ἐπιστρέψουν τὰ ζῶα κενά.

Ἄμα ἐτοιμασθοῦν καὶ ἔλθουν ἄλλα εἶδη, θὰ στείλω ἀμέσως.

Σὰς χαιρετῶ
Γ. Μπούσιος

Γεωργουσάδες λίαν ἐπεῖγον
23 Ἀπριλ. 914 Μπούσιον

Καστορίαν

Ταύτην τὴν στιγμὴν λαμβάνομεν ἐκ μέρους Ἐπιτροπῆς Ἐλέγχου Δυρραχίου πρότασιν, δι' ἧς μᾶς γνωρίζει ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ μᾶς ἀνακοινώσῃ τὰς παραχωρήσεις τῆς Ἀλβανικῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως παύσουν ἀμέσως αἱ ἐχθροπραξίαι καὶ αἱ προελάσεις. Ἀπηντήσαμεν ὅτι δεχόμεθα καὶ ὅτι ἐδώσαμεν διαταγὴν εἰς τὸν ὑφ' ὑμᾶς στρατὸν νὰ παύσῃ τὰς ἐχθροπραξίας ἀπὸ μεσημβρίας τῆς αὐριον 24 Ἀπριλίου. Συνεπῶς ἀνακοινώσατε εἰς Τσόντον καὶ Μελᾶν ἀνωτέρω, ὅπως παύσουν ἐχθροπραξίας ἀπὸ τῆς μνησθείσης ὥρας ἐφ' ἔλου τοῦ μετώπου.

Ζωγράφος

Καστορία

24 Ἀπριλ. 914 Γ. Ζωγράφον Γεωργουσάδες
Ἐπανελημμένως ἐξέθηκα ὑμῖν διὰ διαμονὴν ἡμετέρων σωμάτων ἐντὸς ἐλληνικοῦ ἐδάφους ἀπολύτως ἀδύνατος. Ἀνεγνωρίσατε τὴν ἀνάγκην ταύτην καὶ μᾶς παρεχωρήσατε πλήρη ἐλευθερίαν ἐνεργείας πρὸς κατοχὴν ἐπικαίρων σημείων ἐντὸς αὐτονόμου ἐδάφους ἐκτοπιζομένων Ἀλβανῶν. Ἀπὸ χθὲς ἡμέτεροι ἤρχισαν ἐπιχειρήσεις πρὸς τὸ σκοπὸν τοῦτον. Μᾶς εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ σταματήσωμεν πρὶν συμπληρωθῇ κατὰ τὴν ἐδάφους ἀρκούντος πρὸς ἄνετον ἐγκατάστασιν καὶ ἐπισιτισμὸν σωμάτων, ὅποτε καὶ μόνον θὰ δυνηθῶμεν νὰ σταματήσωμεν τὴν

περαιτέρω προέλασιν ἀναμένοντες τὸ ἀποτέλεσμα τῶν διαπραγματεύσεων. Ἐχετε ὑπ' ὄψιν σας ὅτι μαζὶ μὲ τοὺς καθ' ἑδῶν εὐρίσκομένους ἡμεῖρα δύναμις ὑπερβαίνει τοὺς χιλίους, ἐξ ὧν περισσότεροι τοῦ ἡμίσεος στρατιῶται καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοί. Ποῦ νὰ σταματήσουν καὶ πῶς νὰ συντηρηθῶν οὔτοι ἄνευ προελάσεως πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν, εἰς ὃν ἀκριβῶς ἀποβλέπει καὶ ἡ ἐν Θεσλονίκῃ Ἐπιτροπὴ ἢ σχεδὸν ἀποκλειστικῶς συντηροῦσα τὸν ἐνταῦθα ἀγῶνα;

Μπούσιος

Ἀθῆναι

23)4)1914 Μητροπολίτην Καστορίαν
Παρακαλῶ εἶπατε Γεώργιον ὅτι Πλαστήρας ἀναχωρεῖ Τρίκαλα, ὅπως ἐτοιμασθῇ καὶ εἰς Βασίλειον ὅτι ἤρξατο ἀποστολὴ αἰτηθέντων τμηματικῶς.

Δούμας

Δράμα

24)4)1914 Γ. Μπούσιον Καστορίαν

Ἐλαβον ἐπιστολὴν Τσόντου διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ οἰκήματος νὰ ἔλθω. Εὐρῆκα ἐβδόμηντα μαστόρους, ἀλλὰ ἐργασίαν δὲν εὐρίσκομεν. Ἐγύρισα πίσω εἰς Δράμαν πρὸς εὔρεσιν. Εἰδοποιήσατε Τσόντον, ἀπαντήσατε εἰς τὸ μαγαζὶ εἰς Θεσλονίκην.

Θεοδωρίδης

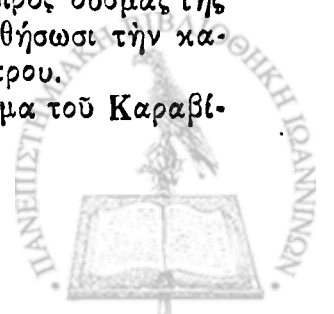
107

Διαταγὴ τῆς 24ης Ἀπριλίου 1914

1) Ὁ ἐχθρὸς κατέχει τὴν Νικολίτσαν, τὴν Ἄρουζαν, τὴν Δάρδαν ὡς καὶ ἔλα τὰ χωρία τοῦ Δεβόλι.

2) Αὐριον θὰ ἐπιτεθῶμεν κατὰ τῆς Νικολίτσας, ὅπως καταλάβωμεν αὐτὴν καὶ ἀποκόψωμεν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ ταύτης καὶ Ἄρουζας, ὡς καὶ Ἄρουζας—Δάρδας. Ἐπίσης θὰ προσπαθήσωμεν νὰ καταλάβωμεν τὴν Δάρδαν, ἵνα διακόψωμεν τὰς συγκοινωνίας μεταξὺ Δάρδας καὶ Κορυτσᾶς ὡς καὶ μεταξὺ Ἄρουζας καὶ Κολωνίας. Πρὸς τοῦτο τὸ ἀριστερὸν ἐκκινουὺν ἐγκαίρως ἐκ τῶν τμημάτων Δημηράτου καὶ Τσάκου (ἄκρον ἀριστερὸν) θὰ βαδίσῃ πρὸς κατάληψιν ὁδοῦ Νικολίτσας—Κολωνίας μέχρι τοῦ ὑψηλοτέρου σημείου αὐτῆς πρὸς Κολωνίαν. Τοῦ δὲ Λουτσάρη καὶ Τζεφριοῦ πρὸς δυσμὰς τῆς Νικολίτσας ὥστε νὰ ὑποδοθηθῶσι τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κέντρου.

Τὸ Κέντρον ὑπὸ τὸ τμήμα τοῦ Καραβί-

του θά ακολουθήσῃ τὴν ὁδὸν Φούσας—Νικολίτσας, ἵνα προσβάλῃ καὶ ἐκτροπίσῃ τοὺς νοτιοδυτικῶς ὠχυρομένους Τουρκαλβανούς καὶ καταλάβῃ τὴν Νικολίτσαν. Τὸ δεξιὸν ἐκ τῶν τμημάτων Ἀστέρη, Μπινουπούλου, Μωραΐτου, Καραθάρη, Μελαδάκη (1) θά διαδίσῃ ἀνατολικῶς τῆς Νικολίτσας, θά διαβῇ τὸν ποταμὸν Δεβόλη καὶ θά ἀνέλθῃ ἐπὶ τῶν ἀπέναντι ὑψωμάτων ἵνα διακόψῃ τὴν συγκοινωνίαν Νικολίτσας—Δάρδας καὶ Νικολίτσας—Ἄρυζας. Ἐν τμημα ὑπὸ τὸν Ἀνθυπασιπιστὴν Παπαγεωργίου θά μετοβῇ εἰς θέσιν Στεφάνι νοτίως τῆς Ἄρυζας καὶ θά προσπαθήσῃ ἐνῶρ'τατα νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς Ἀρζώτας καὶ θά συνδεθῇ μετὰ τοῦ ὑπολοχαγεῦ Γεωργακοπούλου εἰ δυνατόν. Οὗτος ἐκ Καλεβίστης ἐκκινῶν ἔχει ἐντολὴν νὰ ἀπασχολήσῃ τοὺς ἐκ Βοζιγραδίου καὶ Σινίτσης νὰ σπεύσωσι πρὸς βοήθειαν τῆς Ἄρυζας καὶ Νικολίτσας, τὰ τμήματα Βρανᾶ Ευρούχα καὶ Τρόντου κρατῶ πλησίον μου ὡς ἐφεδρείαν. Πυρομαχικὰ καὶ τρόφιμα εἰς Φούσαν πρὸς τὴν ὁποίαν θά γίνῃ ἡ συγκέντρωσις ἐν περιπτώσει ἀπρόοπτο.

Θά ἀκολουθήσω τὸ κέντρον.

Βάρδας

108

Κύριε Ἀρχηγέ Βάρδα

Κατέλαβα τὸ ὑψωμα Β. Δ. Νικολίτσας. Τουρκαλβανοὶ περὶ τοὺς 30—40 ὠπισθοχώρησαν βορείως πρὸς λόφον (Λέφκος) τὸν δρόμον Μπομποστίτσας, φαίνεται ὅτι ἐμειναν ἀμυνόμενοι εἰς τὸν λόφον.

Ὁ λοχίας Μπουλοῦκος Νικ. ἐτραυματίσθη καὶ ἀποστείλατε παρακαλῶ ἐν ζῶον νὰ τὸν παραλάβῃ. Διατάξατε τί θέσιν νὰ ἔχωμεν.

Ἐψωμα Β. Δ.

Ὁ

Νικολίτσας

Εὐπειθέστατος

24—4—1914 Σ. Μπινόπουλος Ἀνθ. Πυρ.
ὥρα 7. μ.

109

Ἀγαπητὲ Γιώργο,

Φεύνω διὰ τὴν Καστοριά, διότι αὐτὸς ὁ διάβολος ποῦ μοῦ ἤλθε στὸ κεφάλι μοῦ δίδει κάτι πόνους ποῦ με ζαλίζουν. Ἀδιάφορο διὰ μένα τάλλα νὰ πᾶν καλά. Εἶμαι τῆς γνώμης νὰ μὴν ἐπιμείνῃς νὰ προχωρή-

σῃς, διότι οὔτε ποσὸν οὔτε παιότητα ἔχεις. Ἔτσι τὴν ἔπαθα καὶ γὼ σήμερον τὸ πρωτὸ ἐφώνησε ἐμπρὸς καὶ κανένας δὲν προχωροῦσε ἕως ὅτου ἀναγκάσθηκα νὰ πάω ἐγὼ. Ἐκαμα καὶ ἕνα ἀναγκαιωθὲν ὡς ἐξῆς: Ἀρχηγὸς Βάρδας ἐπετέθη χθὲς καὶ σήμερον ἐναντίον Ἀλβανῶν οὗς ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσωσι μέχρι τῶν ὑψωμάτων τοῦ Μοράδα. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη σκοπὸν εἶχε νὰ ἀποκόψῃ τὴν συγκοινωνίαν των με τοὺς ἐν Κολωνία, τοῦθ' ὅπερ ἐπετεύχθη τῶν Ἀλβανῶν ὑποστάντων πολλῶν ἀπολειῶν (sic). Ἄχρις ὥρας ἡμέτεροι ἐτραυματίσθησαν περὶ τοὺς 10.

Γιαννοβαίνη 24—4—1914

110

Κύριε Ἀρχηγέ μου,

Δὲν ἠδυνήθην νὰ συνδεθῶ μετὰ τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰλάρχου, καὶ ἀγνοῶ εἰς ποῖον σημεῖον εὐρίσκεται καίτοι ἀπέστειλα δύο ἀγγελιοφόρους, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπανήλθον εἰσέτι, κατέλαβον συμφώνως τῇ διαταγῇ Σας τὸ Στεφάνι πέραν τῆς Κιουτέζης, εὐρεθεὶς μετὰ τριῶν πυρῶν ἐπὶ ἀρκετὴν ὥραν μέχρι τῆς 12 μεσημερινῆς, με ἕνα τραυματίαν ἑλαφρῶς Σιδέρη Ἀναστάσιον γιουχαρίζοντες τοὺς παλαιοαλβανούς, οἱ ὅποιοι κατέχουν τὰ Ν. Δ. ὑψώματα Ἀρίζης, ὡς καὶ πέραν τῆς ὁδοῦ ὑπερασπίζοντα τὴν διάδασιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν προχωροῦν, χρησιμοποιοῦντες τὴν πρὸς τὴν Βάρδαν ὁδόν, ἐπίσης ὀχυρωθῆ καὶ Β. Α. Ἀναμένω διαταγὰς Σας, διότι δὲν ἔχω κατάλληλον ὁδηγὸν νὰ ἐνωθῶ μετὰ τὸ Σῶμα τοῦ κ. Ἰλάρχου.

24—4—1914

Μετὰ Σεβασμοῦ

Π. Γεωργακόπουλος

111

Κύριε Ἀρχηγέ

Εἰς Φούσα

Μόλις ἀφίχθην ἐνταῦθα ἐπληροφορήθη συνάμα καὶ ἀντιλήφθη μόνος ὅτι στρατὸς δὲν ὑπάρχει ἐνταῦθα διὰ ζῶα ἀμέσως ἐξήτασα καὶ μοι εἶπον ὅτι δυνάμεθα νὰ πάρωμεν 50—60 ἀπὸ Γιαννοβένη καὶ 40—50 ἀπὸ Καλέβισταν. Θά φροντίσωμεν διὰ παντοίων μέσων ὅπως ἀποστείλωμεν ὑμῖν τὰ ζητηθέντα ζῶα, αὐριοῦν τὸ πρωτὸ. Συνάμα καὶ εἰς τὸν κ. Μπούσιον ἀποστέλλω γράμ-

1. Πρῶτον εἶχε γράφει: Γύπαρη.

μα. Ἀπαντήσατε πού νά διευθύνωνται τοῦ λοιποῦ τὰ τρόφημα, ἐδῶ; ἢ εἰς Ζαγάρι.

Μεθ' ὑπολήψεως

Κ. Ἰ. Παπαδόπουλος

Γιαννοβένη τῆ 24—4—1914

μ. Ἀπαντήσατε ἂν πρέπει νά στείλωμεν αὔριον ψωμί καί ποῦ;

112

Ἀξιότιμε Κύριε Ἀρχηγέ,

Μοῦ εἶπε προχτές ὁ Κ. Μαυρόζας διὰ νά πάρω τίς Μποῦμπες καί νά ἔλθω αὐτοῦ, δέν μποροῦσα νά ἔλθω ἀμέσως, διότι εἶχα δουλειά. Σᾶς στέλνω τρεῖς Μποῦμπες μικρές καί μία μεγάλη. Οἱ δυὸ δέν ἔχουν καψούλλια. Σήμερα θά φύγω διὰ τὸ χωριό, διότι ἔχω δουλειά.

Διατελῶ με ἀγάπη

Λάζος Ἀποστολίδης

24—4—1914

113

Κύριε Ἀρχηγέ,

Ὁ Θωμᾶς Θεμελῆς μᾶς εἶπεν ὅτι τὸ ψωμί ὄλο ἐφορτώθη διὰ Φούσια, ἐπειδὴ ὁμοῦς ἀγνώσῳ πόσον ψωμί ἦλθεν ἐκεῖ, παρακαλῶ ὅπως μοι γράψητε ἂν πρέπει νά ζυμώσωμεν ἐδῶ πολὺ ἢ ὀχι. Σήμερα ἐζήτησαν ἀπὸ Καλέβισταν ψωμί καί τοὺς ἐστειλά 2 φορτώματα, αὔριον νομίζω θά ζητήσουν καί πάλιν. Τὸ τυρὶ δυστυχῶς ἀκόμη δέν ἐφάνη καί ἀπορῶ πῶς δέν ἐφορτώθη.

Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως

Πέτρος Βίμπλης

Γιαννοβένη 24—4—1914, ὥρα 2 μ.μ.

Υ. Γ. Αἱ βόμβαι ἀκόμη δέν ἐφθασαν.

114

Κύριε Ἀρχηγέ,

Μὲ τὸν ἐπιφέροντα θά λάβητε χαρτί φακέλους καί ζάχαρι καφέ κ.τ.λ.

Δέν ἠδυνήθην νά ἔλθω ἐκεῖ νά συνεννοθῶ διότι εἶμαι μόνος ἐπειδὴ ὁ Κώτσος εἶναι ἀπησχολημένος με τοὺς τραυματίας. Ἐδῶ μαζεύθησαν 50—60 ἄνδρες ἀπὸ διάφορα σώματα καί ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι θά φύγουν διὰ Καστορίαν ἄλλοι ὅτι θά ἔλθουν εἰς ἑσᾶς. Εἰς ὅτους ἐδήλωσαν ὅτι θά ἔλθουν διὰ ἐκεῖ ἔδωσα ἀπὸ ἓνα κομματί ψωμί νά ἰδοῦμεν ὁμοῦς ἂν θά φύγουν ἢ ὀχι. 5—6 ὄπλιται ποῦ ἠθελαν νά φύγουν τοὺς πήραμεν τὰ ὄπλα καί ἐφυγαν.

Μὲ ὄλους αὐτοὺς τοὺς τραυματίας ποῦ

ἔχομεν δέν γνωρίζω τί θά γίνῃ ἀφοῦ ἰατροὺς ἀκόμη δέν ἐφάνη σήμερον τοὺς ἑσφαξα ἓνα ἄρνι νά φάγουν διὰ τὸ βράδυ. Γράψε ἂν πρέπει νά κρατήσωμεν ἐδῶ τοὺς ἐλαφρῶς τραυματισμένους ἢ νά τοὺς ἀποστείλωμεν εἰς Καστορίαν. Ἐδῶ δέν ἔχομεν οὔτε χρήματα με τί νά τοὺς διαθρέψωμεν, καί ἕως τώρα ἐξοδεύω ἀπὸ τὴν τσέπην μου. Ἐγραψα εἰς Καστορίαν ἀλλὰ ἀπάντησιν ἀκόμη δέν ἔλαβα ψωμί ἔδωσα νά ζημώσουν 26 φούρνους σήμερον καί γράψε μοι ἂν πρέπει αὔριον νά τὸ στείλω ἐκεῖ. Τὸ ἀλεύρι ὁμοῦς ἐδῶ ἑσονούπω τελειώνει διότι θά ἔχωμεν ἐδῶ 400—500 ὀκάδας μόνον ἔχω γράψει ὁμοῦς ἐπανειλημμένως ὅπως μᾶς ἀποσταλοῦν τρόφιμα ἐκ Καστορίας. ἀπορῶ με αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους πῶς ἐντὸς δύο ἡμερῶν δέν ἐστειλαν τίποτε.

Σᾶς ἐτωκλείω καί ἓνα γράμμα τοῦ λοχαγοῦ Γεωργακοπούλου.

Ὅσον ἀφορᾷ διὰ ἐφημερίδας ποῦ μοι γράφεις οὔτε ἐγὼ ἀφ' ὅτου ἀνεχώρησα ἐκ Καστορίας εἶδα καμμία. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα τῆς τροφῆς ποῦ με ἐρωτᾶτε δέν δύναμαι νά σᾶς εἶπω διότι ἂν καί ἠρώτησα τὸν Μποῦσιον δέν μοι εἶπεν τί χρήματα διαθέτομεν. Δι' ἄλευρα νομίζω ὅτι θά ἔχωμεν διὰ 8—9 ἡμέρας ἂν μᾶς ἔλθουν ἐκ Καστορίας διὰ τὰ ἄλλα ὁμοῦς δέν γνωρίζω. Ἦθελα νά ἔλθω μόνος μου ἀλλὰ μοι εἶναι ἀδύνατον διότι ἐδῶ δυστυχῶς κανεὶς δέν φροντίζει καί ἂν φύγω οὔτε ψωμί θά ζυμώσουν οὔτε τροφή διὰ τοὺς τραυματίας θά φροντίσουν, ἀλλὰ καί θά μᾶς κλέψουν ὄλο τὸ ψωμί οἱ στρατιῶτες ποῦ μένουσιν ἐδῶ.

Καί ἐγὼ δέν γνωρίζω τί θά σοῦ γράψω διότι ἐξαλίσθην ἐπειδὴ ἀπὸ παντοῦ με φωνάζουν παράπονα οἱ στρατιῶται ἄλλος θέλει λεπτὰ διὰ νά φύγῃ, ἄλλος θέλει ψωμί ἄλλος θέλει φαγὶ καί ἄλλος καί ἐγὼ δέν ξεύρω τί.

Σᾶς φιλῶ ὑμέτερος

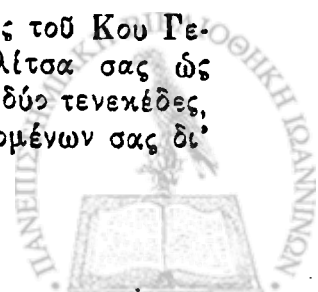
Πέτρος Βίμπλης

Γιαννοβένη τῆ 25)4)914

115

Κύριε Ἀρχηγέ,

Συμφώνως τοῦ γράμματός τοῦ Κου Γεδεῶν σᾶς ἀποστέλλω τὴν βαλίτσα σας ὡς καί τὴν τοῦ Γεδεῶν, ὡς καί δύο τενεκέδες, ἐλίές. Ψωμί συμφώνως γραφομένων σας δι'

αύριον θὰ ἔχετε καὶ ἐπομένως διὰ μεθαύριον θὰ στείλω. Φροντίσατε νὰ ἐξοδεύσητε καὶ ὀλίγην γαλέτταν διότι ἔχομεν πολλή, 100 σάκκους ἐνταῦθα καὶ 100 εἰς Καστορίαν. Ὡς φαίνεται ὁ Γεδεὼν διὰ τὴν ἐκεῖ ὑπηρεσίαν, ὡς ἀκούω, φαίνεται ἀνεπαρκής. Ἐὰν λοιπὸν κρίνετε ἀναγκαῖον νὰ στείλωμεν ἐντεῦθεν δύο παιδιὰ ὅμως ἀναλάβουν αὐτὴν τὴν ἐργασίαν, εἶναι δὲ αὐτὰ ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἱατροῦ Ἑλιοπούλου καὶ ἓνας ἄλλος νέος ἐκ Χοτσίστης.

Σήμερον μετέβην εἰς Καλέβισταν καὶ εἶδον λογαριασμὸν μὲ τὸν Κον Εὐαγγελίου, ἐμείναμεν δὲ σύμφωνοι ὅτι μᾶς χρεωστῆ 116 γρόσια ἀπὸ τὸν ἔλρον λογαριασμὸν (ἦτο 25 δραχμαὶς) συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν 18 ἀρνίων ἅτινα μένουσιν ἐκεῖ διὰ λογαριασμὸν μας. Διὰ τὴν προβατίαν ποῦ γράφετε ὅτι ἐγάθη ἢ δὲν ἐστάλη αὐτὸς ἐπιμένει ὅτι ἐστάλη, καὶ δι' αὐτὸ τὴν ἔβαλε εἰς τὸν λογισμὸν, αὐριον θὰ ἐξετάσω ἐκεῖνον ποῦ τὰ ἔφερον εἰς Φούσιαν. Ἐσωκλειστῶς ἔχετε σημειώσεις λογισμοῦ, ἂν εὐκαιρῆτε ἐξετάσατε καὶ ἀπαντήσατε ἂν εἴσθε σύμφωνοι. Ἐγὼ ὅμως νὰ σᾶς εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν δὲν μοι ἐφάνη εἰλικρινῆς καὶ εἰς πολλὰ σημεῖα τὸν συνέλαβον ὅτι μᾶς κλέπτει.

Ἄν κρίνετε εὐλογον μεταξὺ Πιλκᾶτης καὶ Σιλιμνίτης καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐγάλετε 8—10 ἄνδρας εἴτινες νὰ μὴ ἀφήνουν νὰ περάσουν ἐνταῦθα ὀπλιτὰ ἀνευ φύλλου πορείας, διότι καθ' ἑκάστην ὀλέπομεν ἐδῶ εἰς τοὺς δρόμους ἄνδρας τῶν σωμάτων νὰ περιφέρονται, καὶ ἄλλοι μὲν γυρίζουσιν πίσω ἄλλοι λαμβάνουσι τὴν πρὸς Καστορίαν ἄγουσαν. Σήμερον δὲν ἦλθεν τίποτε ἐκ Καστο-

ρίας. Ἄλευρον ὄσον ἦτο ἐδῶ ἐξηντλήθη. ἔλρον, αὐριον ὅμως πιστεύω νὰ ἔλθῃ τοιοῦτον ὡς καὶ 200 φανέλλες ἐκ Θεσσαλονίκης προερχόμεναι.

Σᾶς χαιρετῶ

Π. Βίμπλης

Γιαννοβένη 25)4)1914

116

Γιαννοβένη τῆ 25 Ἀπριλίου 1914

Ὥρα 7¹/₂ π.μ.

Κύριε ἀρχηγέ,

Μὲ τοὺς ἐπιφέροντας θὰ λάβητε 363 καρδέλια ψωμί καὶ 4 κεφαλοτύρια τὰ ὅποια εἶχαν κρατήσῃ ἀπὸ προχθὲς διὰ τὸ σῶμα τοῦ Παπαδάκη. Τὸ τορὶ ἀκόμη δὲν ἦλθεν καὶ ἀπορῶ πῶς δὲν τὸ ἐφόρῳσαν. Διὰ σφακτὰ σήμερον τὸ πρῶτ' ἔστειλα ἄνθρωπον εἰς Καλέβισταν διὰ νὰ τὰ φέρῃ ἐκεῖ σήμερον.

Τὸ γράμμα διὰ τοὺς Χιωνάτες ἐστάλη μὲ ἀγγελιαφόρον εἰς Δέντοικο καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἐγράψαμεν γράμμα ἐκ μέρους σου ὅπως τὸ ὑπάγουσιν εἰς Χιωνάτες. Ὁ ἄνθρωπος δὲ ποῦ θὰ πάῃ εἰς Δέντοικο θὰ περιμεῖνῃ ἐκεῖ τὴν ἀπάντησιν.

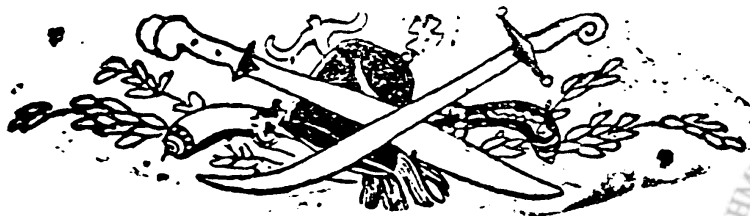
Ἀγγελιαφόρον νὰ ξεύρῃ τὸν δρόμον μέχρι Χιωνάτες δὲν ἤυραμεν.

Εἰς τὸν Γεωργακόπουλον ἔγραψα νὰ ἀφοπλίξῃ τοὺς φεύγοντας ἐκεῖθεν, ἐδῶ μὲ τὸν Σιδέρην θὰ φροντίσωμεν νὰ ἀφοπλίσωμεν τοὺς φεύγοντας ἐντεῦθεν.

Πέτρος Βίμπλης

Γ. Γ. Μὲ τοὺς ἰδίους θὰ λάβητε καὶ κηρία ὡς καὶ 2 σακιά γαλέτα.

(Συνεχίζεται)

Γ. Β. ΚΑΒΒΑΔΙΑ

ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΕΣ ΔΟΞΑΣΙΕΣ

ΤΩΝ ΣΑΡΑΚΑΤΣΑΝΑΙΩΝ ΤΟΥ ΤΣΕΠΕΛΟΒΟΥ

Συνεχίζοντας ἐδῶ τὴν λαογραφικὴ μας εἰσφορὰ γιὰ τὴν μελέτη τῶν Σαρακατιανῶν τοῦ Τσεπελόβου τῆς Ἡπείρου (τὴν ζωὴν τῶν ὁποίων ἐμελετήσαμε κοινωνιολογικά, μ' αὐτὴ δὲ τὴν εὐκαιρία συναντήσαμε καὶ συλλέξαμε τὰ ὅσα σημειώνομε πρὸ κάτω) δίνουμε στὸν ἀναγνώστη ὅσες προλήψεις καὶ δεισιδαιμονίες συναντήσαμε, καταχωρημένες κατὰ τὸν τρόπον ποῦ μᾶς τις διηγήθηκαν οἱ φίλοι μας τοῦ Σαρακατασάνικου συνοικισμοῦ ποῦ ἐπισκεφτήκαμε ἐκεῖ πέρα. Οἱ δοξασίες αὐτὲς ταξινομήθηκαν ἀπὸ μᾶς ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου των. Ἄλλες ἀπ' αὐτὲς ἀπηχοῦν ἀντιλήψεις πανάρχαιες. Ἄλλες εἶναι μίγμα λαϊκῆς ἰατρικῆς, φόβου τοῦ ἀγνώστου καὶ χριστιανικῶν πεποιθήσεων. Ἄλλες ἀπλοὶ οἰωνοί. Ὅλες ὅμως καθρεφτίζουν τὴν βασικὰ μυστικὴ στάση τῶν Σαρακατσανῶν ἀπέναντι στὸν κόσμον, ποῦ ὅμως δὲν στερεῖται ὀρθολογισμοῦ καὶ διεισδυτικῆς ἰκανότητος. Ἡ «ἰδεολογία» αὐτὴ (στὴν τεχνικὴ καὶ ὄχι στὴν πολιτικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου) εἶναι πολύτιμη. Γιατὶ μᾶς δίνει ἓνα ἀποτελεσματικὸ μέσον γιὰ νὰ ἐρμηνεύσωμε καὶ νὰ κατανοήσωμε τὴν κοινωνικὴ δομὴ κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία ζοῦν.

Ἔτσι ὅμως κινδυνεύομε νὰ ξαναπέσωμε στὴν Κοινωνιολογία. Κι' ἐμεῖς ὑποσχεθήκαμε στὸν ἀναγνώστη νὰ τοῦ δώσωμε λαογραφικὰς μονάχα πληροφορίες!..

1. Ὁ Σαρακατσᾶνος καὶ ὁ κόσμος:

Διὰ τὸν Σαρακατσᾶνον ὁ κόσμος δὲν τερματίζεται στὰ ὄρατὰ φαινόμενα. Κι' ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν περιορίζεται ἀνάμεσα στὴ γέννηση καὶ στὸν θάνατον. Πέρα ἀπὸ τὴν φαντασμαγορίαν τῶν αἰσθήσεων ὑπάρχουν ὄντα ποῦ δὲν γίνονται συλληπτὰ ἀπ' αὐτὲς. Καὶ πέρα ἀπ' τὸ θάνατον ὑπάρχει συνέχεια τῆς ζωῆς. Ἔτσι ὁ Σαρακατσᾶνος ἔχει μιὰ μεταφυσικὴν.

Ὅμως αὐτὴ ἡ μεταφυσικὴ του δὲν εἶναι νοητικὴ ἀφαίρεση. Εἶναι ζωὴ. Γιατὶ τὸ ἀντικαθρέφτισμά της δεσπόζει σὲ χίλιες ἐκδηλώσεις τῆς καθημερινῆς του δραστηριότητος, δίνει δὲ καὶ τὴν ἐρμηνείαν σὲ διάφορα φαινόμενα ποῦ χωρὶς αὐτὴν ὁ Σαρακατσᾶνος δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὰ ἐξηγήσῃ. Ἄς δοῦμε τώρα μερικὰς τέτοιαις ἐκδηλώσεις ἀπὸ κοντὰ:

Περπατῶντας πάνω στὰ Βουνὰ οἱ τσοπαναραῖοι συναντοῦν βαθιεῖς τρύπες ποῦ σχίζουσι βαθειὰ τὴ γῆν καὶ ἔχουσι τὸ σχῆμα χωνιοῦ. Τὶς «κουδουνότρυπες». Αὐτὲς οἱ τρύπες μοιάζουσι νὰ μὴν τελειώνουσι ποῦθενά. Ἄλλωστε κανένας δὲν εἶχε τὸ θάρρος ἢ τὸν τρόπο νὰ τις ἐξερευνήσῃ ὡς τὸν πυθμένα. Ἀμα περὸς ἀπὸ κοντὰ ἀκοῦσι στὸ βάθος ἤχους παράξενους, βόγγους δυνατούς, κραυγὰς. Εἶναι οἱ «Σαρακατσανῶν» ποῦναι φωλησμένοι στὰ ἔγκατά τους καὶ θορυβοῦσι καὶ φωνάζουσι. Ἄν δὲν θῆς νὰ μπλέξῃς μ' αὐτούς, φεύγα μακρὰ.

Δὲν εἶναι παράξενον, ἔτσι ποῦ διαβαίνεις στὸ βουνὸν ν' ἀκούσῃς ξαφνικά, μεσ' στὴν ἐρημίαν, μιὰ φωνὴν νὰ σε καλεῖ με τ' ὄνομά σου. Εἶναι οἱ νεράιδες ποῦ σε φωνάζουσι. Δὲν πρέπει νὰ γυρίσῃς τὸ κεφάλιν κατὰ τὴ φωνὴν οὔτε ν' ἀπαντήσῃς. Ἄν τὸ κάνεις, οἱ νεράιδες σοῦ παίρνουσι τὴν μιλιάν.

Τὸ σημεῖο ὅμως ποὺ προτιμοῦν νὰ διαβαίνουν τὰ δαιμονικά εἶναι τὰ διάσελα. Ἄν τολμήσῃς καὶ κοιμηθεῖς ἐκεῖ θὰ δοκιμαστῆς σκληρὰ ἀπὸ ἐφιάλτες. «Μόρα» τὴν λέν οἱ Σαρακατσαναῖοι.

Γι' αὐτὸ καὶ τὰ διάσελα τὰ λέν «ἰσκιότοπια».

Τὰ δαιμονικά δὲν εἶναι φαντασίες. Εἶναι ὄντα ποὺ ὑπάρχουν πραγματικά. Ἔνας νέος μᾶς εἶπε ὅτι συχνὰ τὰ βλέπουν. Ὁ ἴδιος τὰ ἔχει δεῖ. «Σ' ἕνα μερὸς ποὺ κάναμε τραμπάλα, μᾶς διηγήθηκε, ἐρχόταν τὴ νύχτα οἱ Σαῖταναραῖοι καὶ κάναν κι' αὐτοί. Ἀκούγαμε τὴ βοή καὶ τὰ παιχνίδια τους».

Καὶ τὰ παγανά;

Γεμάτες ἀπὸ δαῦτα οἱ μέρες τῶν Χριστουγέννων. Γιὰ νὰ τὰ ἐμποδίσουν νὰ μποῦν στὰ κονάκια καὶ νὰ κάμουν τὶς λογιῆς—λογιῆς σκανταλιές τους βάζουν «μπότσκες» ἐξ' ἀπ' τὴν πόρτα καὶ ἀσπαραγγιά. Κι' αὐτὰ φοβοῦνται καὶ μένουν ὅπ' ἔξω.

Κι' ἀκόμα γιὰ νὰ μὴν τὰ προσελκύσεις δὲν πρέπει νὰ χτενιστεῖς. Ἰδίως ἀπ' τὰ Χριστούγεννα ὡς τ' ἄη—Βασιλιοῦ.

Ἄλλὰ τὸ χτενίσμα καὶ τὸ λούσιμο πρέπει νὰ τ' ἀποφύγῃς καὶ σ' ἄλλες περιπτώσεις. Ἡ παροιμία τὸ λέει καθαρά.

«*Ἀνάθεμα ποὺ δούλευε τὰ τρία τὰ Σαββάτα.*

«*Τὶς ἀποκριές, τὶς τυρινές κι' αὐτοῦ τ' ἄη—Θοδώρου...*

Κι' ὁ ἄνθρωπος; Μπορεῖ κι' αὐτὸς νὰ γίνῃ πνεῦμα καὶ μάλιστα κακοποιό; Καὶ βέβαια μπορεῖ. Ἰδίως ἅμα δὲν κάνει καλὴ ζωὴ. Τότε γίνεται βρουκόλακος καὶ βασανίζεται καὶ ὁ ἴδιος καὶ βασανίζει καὶ τοὺς ζωντανούς. Μιὰ γρηοῦλα μᾶς διηγήθηκε τὴν ἐξῆς «πραγματικὴν» ἱστορία.

Μιὰ γρηὰ δὲν ἔδινε τὸ φαῖ ποὺ τῆς περίσσευε στοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ τῶριχνε στὰ σκυλιά.

Τρεῖς μέρες μετὰ τὸ θάνατό της τὴ βλέπει ἡ νύφη της νὰ ἔχει ἔρθῃ καὶ νὰ τρώει τὴ νύχτα μὲ τὰ σκυλιά. Τρέχει λοιπὸν ἀμέσως στὸν ἄντρα της καὶ τοῦ τὸ λέει. Αὐτὸς νόμιζε ὅτι τῶλεγε ἀπὸ τὴν ἐχθρότητα ποὺ ἔχει συνήθως ἡ πεθερὰ μὲ τὴ νύφη. Αὐτὴ ὅμως ἐπέμεινε. Ἔτσι τὴν ἄλλη νύχτα παραφύλαξαν κι' οἱ δυὸ κι' εἶδαν πραγματικὰ τὴ γρηὰ νὰ τρώῃ μὲ τὰ σκυλιά.

Γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὸν βρουκόλακα ἔτρεξαν κι' οἱ δυὸ στὸν Πιππᾶ κι' ἔκαμαν δοξολογία. Καὶ γιὰ νὰ ἐπανορθώσουν τὴν ἀδικία πούκανε ἡ γρηὰ, ὅσο ζοῦσε, ἔσπευσαν καὶ μοίρασαν δῶρα στ' ὄνομά της στοὺς φτωχοὺς.

Κι' ἡ Γρηὰ δὲν ξαναφάνηκε!...

Ἔτσι, σύμφωνα μὲ τὶς δοξασίες αὐτὲς ὁ ἄνθρωπος συναντᾷ κάθε τόσο ὄντοτες καὶ δυνάμεις ποὺ εἶναι ἔξω τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ τὸ πιὸ δύσκολο εἶναι ὅτι πρέπει νὰ ξαίρει πῶς νὰ ρυθμίξῃ τὴν κάθε πράξη του σὲ τρόπον ὥστε ἡ σχέση του μαζὺ τους νὰ μὴν τοῦ εἶναι καταπιεπτικὴ ἀλλὰ ὠφέλιμη.

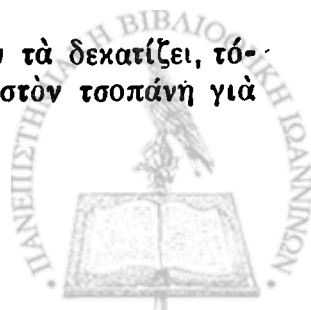
Ἔτσι ὅμως μπαίνομε σὲ ἄλλες ἐκδηλώσεις ποὺ βρίσκονται σὲ στενὴ συνάρτηση μὲ τὰ ὅσα εἶπαμε πιὸ πάνω καὶ ποὺ εἶναι οἱ ἐξῆς:

2. Λαϊκὴ Ἱατρικὴ:

Ὁ Σαρακατσᾶνος, σὰν ἀρρωστήσει, αὐτὸς ἢ τὰ ζῶα του, δὲν καλεῖ πάντα τὸ γιατρό. Στὰ κονάκια ὑπάρχει συνήθως κάποιος ποὺ ξαίρει νὰ γιατρέψῃ τὸ κακὸ εἴτε κάνοντας ὠρισμένους χειρισμοὺς εἴτε ὑποδεικνύοντας στὸν ἐνδιαφερόμενο ἕνα τρόπο διαγωγῆς κατάλληλο γιὰ τὴν κάθε εἰδικὴ περίπτωσι.

Ἄς σημειώσωμε μερικὰ περιστατικά:

Ἄν πέσῃ στὰ πρόβατα «βλογιά», ἡ φοβερὴ ἀρρώστεια ποὺ τὰ δεκατίζει, τότε σειρὰ ὀλόκληρη ἀπὸ πράξεις καὶ παραλείψεις ἐπιβάλλονται στὸν τσοπάνη γιὰ νὰ φύγῃ τὸ κακὸ.

Καί πρώτα: Ὁ τσοπάνος δὲν πρέπει νὰ κοιμηθεῖ μὲ τὴ γυναῖκα του ἐπὶ 40 ἡμέρες. Ἀλλὰ καὶ γυναῖκα παντρεμένη δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δρασκελίσαι τὴν ἔξοδο τοῦ μαντριοῦ, συγκεκριμένα τὸ στενὸ πέρασμα τοῦ μαντριοῦ ἀπ' τὸ ὁποῖο τὰ πρόβατα ἐξαναγκάζονται νὰ περάσουν ἕνα πρὸς ἕνα, γιὰ νὰ δώσουν τὴν εὐκαιρία στὸν τσοπάνο, πὺ κάθεται σὴν ἄκρη, νὰ τ' ἀρμέξει.

Ὑστερα, ὅσο κρατᾷ τὸ κακὸ, τὸ γάλα δὲν τὸ βράζουν. Κι' οὔτε τὰ ρούχα τὰ ζεματᾷν. Παράλληλα, οἱ γυναῖκες κόβουν μαλλιά ἀπὸ προβαίνα καὶ τὰ πηγαίνουν σὲ κάποιον πὺ ἔχει γιὰ τέχνη του νὰ μιᾷ μὲ τὰ ὅσα οἱ ἄλλοι δὲν τὰ βλέπουν, τὸν «ριχτολόγο». Κι' αὐτὸς τὰ ξορκάει καὶ τὸ κακὸ φεύγει.

Μὰ ὁ ριχτολόγος δὲν εἶναι μόνο εἰδικὸς γιὰ τὴ βλογιά. Σὲ κάθε ἀρρώστεια τῶν προβάτων οἱ γυναῖκες παίρνουν «σημάδι» (μιὰ τοῦφα μαλλὶ ἀπὸ τ' ἄρρωστο ζῶο) καὶ τὸ πηγαίνουν σ' αὐτόν. Καὶ κεῖνος κάνει τὸ ξόρκι πὺ πρέπει.

Ποιά ὅμως εἶναι τὰ ξόρκια; Κανεὶς δὲν τὸ ξαίρει ἐκτὸς ἀπ' αὐτόν πὺ τὰ κάνει. Ἄν τὰ ξόρκια γίνουν γνωστὰ χάνουν τὴ δύναμή τους. Γι' αὐτὸ κι' αὐτὸς δὲν τὰ λέει παρὰ μονάχα σὲ κεῖνον πὺ θὰ διαλέξει γιὰ διάδοχό του, σὰν νοιώσει πὺς γέρασε καὶ πὺς σὲ λίγο θὰ ἐγκαταλείψει τὸν ἀπάνω κόσμο. Ὅμως τὰ ξόρκια δὲν τὰ μεταδίδουν ὅποτε δήποτε. Ὁ ριχτολόγος πρέπει νὰ τ' ἀνακοινώσει στὸν διάδοχό του «τὴν ἡμέρα τὴν Πασχαλιά»

Καὶ μιὰ πὺ μιλοῦμε γιὰ ξόρκια:

Ἐπάρχουν ξόρκια γιὰ πάμπολλες περιπτώσεις. Τὰ πιὸ συνειθισμένα ὅμως εἶναι γιὰ τὸ μάτι. Συνήθως ματιάζονται τὰ παιδιὰ καὶ τὰ πρόβατα. Καὶ τὰ μὲν, μὲ τὴν παιδικὴ χάρη τους, καὶ τὰ δέ, ὅταν εἶναι ὠραῖα ζῶα, συγκεντρώνουν τὴν προσοχὴ καὶ τὸν ἔπαινο τοῦ διαβάτη, πὺ τὰ ματιάζει ἀπὸ «ζῆλο»! (Ἡ φράση αὐτὴ εἶναι τοῦ Μάρμα—Ν. Τζ. ἀπ' τὸ Τσεπέλοβο' μὲ τὸν ὄρο «ζῆλος» προσπάθησε ν' ἀποδώσει τὸ ψυχικὸ κλίμα τοῦ ἀνθρώπου πὺ ματιάζει καὶ πὺς χάρις στὸ ὁποῖο συντελεῖται τὸ μάτιασμα).

Πὺς ὅμως ξεματιάζεται, ἕνα παιδί,

Οἱ φίλοι μας τοῦ Τσεπέλοβου μᾶς ὑπέδειξαν δυὸ τρόπους.

α) Παίρνουν ἕνα ποτήρι γεμᾶτο νερὸ καὶ τ' ἀπιθώνουν χάμω. Τὸ νερὸ ὅμως πρέπει νὰναι ἀμύλητο (δηλ. αὐτὸς πὺ θὰ τὸ φέρει ἀπ' τὴ βρύση δὲν πρέπει στὸ δρόμο νὰ μιλήσει καθόλου). Ὑστερα, παίρνουν ἀλάτι, θυμιάμα καὶ κάρβουνο καὶ «σταυρώνουν» τὰ χεῖλη τοῦ ποτηριοῦ (δηλ. ἀκουμποῦν τὰ εἶδη αὐτὰ σὲ τέσσερα σημεῖα τῆς περιφερείας του ὅπου καταλήγουν δυὸ διάμετροι κάθετοι μεταξύ τους).

Σταυρώνοντας λένε... τί; Κανεὶς δὲν ξαίρει, γιὰ τοὺς λόγους πὺ εἶπαμε πιὸ πάνω.

Ἐπειτα ραντίζουν τὸ παιδί σαράντα φορὲς μὲ τὸ νερὸ. Ὅσο περισσέψει τὸ ρίχνουν σὴν κούρνια πὺ μένουν οἱ κόττες λέγοντας: «φῦγε τὸ μάτι ἀπ' τὸ παιδί...» Ἀφίνουν δὲ τὸ ποτήρι ὅλη τὴ νύχτα ἐκεῖ, σὴν κούρνια...

β) Ἄλλος τρόπος ξεματιάσματος παιδιοῦ:

Παίρνουν τὸ καπάκι ἀπ' τὸ κακάβι (χάλκινο μαγειρικὸ σκεῦος μὲ χέρι) τὸ γεμίζουν νερὸ καὶ τ' ἀκουμποῦν κάτω.

Ὑστερα πιάνουν μὲ τὸ ψαλλίδι ἕνα ἀναμμένο κάρβουνο καὶ ἀφοῦ σταυρῶσουν τὸ καπάκι μ' αὐτό, κατὰ τὸν τρόπο πὺ περιγράψαμε πιὸ πρῖν, λέγοντας ὠρισμένα λόγια, τὸ ρίχνουν στὸ νερὸ ἐνῶ συγχρόνως προφέρουν τὸ ὄνομα ἐκείνου πὺ πιστεύουν ὅτι μάτιασε τὸ παιδί. Ἄν τὸ κάρβουνο βουλιάξει στὸ νερὸ τότε ὁ ὑπόπιος εἶναι καὶ ὁ πραγματικὰ ὑπαίτιος τοῦ ματιάσματος, ὅποτε χάρις στὸ ξόρκι τὸ παιδί ξεματιάζεται. Ἄν τὸ κάρβουνο μένει σὴν ἐπιφάνεια, τότε ἐπαναλαμβάνεται ὅλη ἡ τελετουργία ἀλλὰ μὲ τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος ἄλλου ὑπόπτου. Ἄν καὶ πάλι τὸ ξόρκι ἀποτύχει ἐξακολουθοῦν ὥσπου νὰ βρεθεῖ ὁ πραγματικὰ ὑπαίτιος.

Ὅποιος καὶ νᾶναι, τὸ μάτι δὲν πρέπει νὰ «Σαββατιαστεῖ» (δηλ. ν' ἀφίσουν νὰ περάσει τὸ Σάββατο χωρὶς νὰ ξεματιάσουν τὸ παιδί) γιατί τότε ὁ ματιασμένος δύσκολα ξεματιάζεται. Ὅμως, τὸ καλλίτερο σταύρωμα γίνεται Τρίτῃ καὶ Κυριακῇ.

Γιὰ τὸ ξεμάτιασμα τῶν προβάτων ὑπάρχουν δυὸ τρόποι. Ὁ ἓνας εἶναι: Νὰ φωνάξης τὸν Παπᾶ νὰ κάμει εὐχὴ κατὰ τῆς βασκανίας ἢ νὰ βάλεις στὸ μαντρί τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας «νὰ κοιμηθεῖ μαζί τους» ὡς τὸ πρῶτ.

Ἄν δὲν τὸ κάνεις αὐτὸ θὰ βλέπεις τὰ πρόβατα νὰ σκᾶνε ἀπ' τὸ μάτι καὶ νὰ πέφτουν, χωρὶς νᾶχεις ἄλλο τρόπο νὰ τὰ σώσεις.

Ὁ ἄλλος συνίσταται στὸ νὰ κάμεις ἓνα ἐπίθεμα στὸ ματιασμένο ζῶο μὲ οὖρα ἀνθρώπου!

Ἐπάρχει ὅμως καὶ τρόπος νὰ τὰ προφυλάξεις ἀπ' τὸ μάτι. Ἄρκει νὰ βάλεις «φυλακτικὸ» στὰ κουδούνια τους. Τὸ φυλακτικὸ εἶναι «γράμματα ἀνάποδα» (περὶ τίνος ἀκριβῶς πρόκειται δὲν μπορέσαμε νὰ ἐξακριβώσωμε) πού τὰ φτιάχνουν στὸν Παπᾶ!

Ἄς σημειώσωμε τώρα καὶ μιὰν ἄλλη περίπτωση πού ἡ λαϊκὴ ἰατρικὴ ἔχει θεραπευτικὴν ἀρμοδιότητα. Πρόκειται γιὰ τὴν περίπτωσι πού θὰ «κ ο π ε ἰ τ ὸ κ ρ ε ἄ ς» (ὀξὺς πόνος στὴν ὀσφυϊκὴ χώρα).

Ὁ παθὼν καταφεύγει τότε σὲ ἄντρα ἢ σὲ γυναῖκα εἰδικό, κι' αὐτὸς τὸν «μετράει», τρεῖς φορές.

Τὸ μέτρομα γίνεται ὡς ἑξῆς: Ὁ εἰδικὸς μετρᾷ, μὲ τεντωμένα καὶ ἀνοιχτὰ τὸ μεγάλο δάχτυλο καὶ τὸ δείκτη, ὀλόκληρο τὸ χέρι τοῦ ἄρρωστου, ἀπ' τὸν ὦμο ὡς τὴν ἄκρη τῶν δαχτύλων, προφέροντας ὀρισμένα λόγια. Σὲ κάθε μέτρομα, τὸ μῆκος τοῦ χεριοῦ παρουσιάζεται διαφορετικόν. Ἄλλὰ ὁ ἄρρωστος γίνεται καλά—ἀρκεῖ νὰ μὴν ἔχει κοιμηθεῖ ἐν τῷ μεταξὺ δηλ. ἀπ' τὴν ὥρα πού αἰσθάνθηκε τὸν πόνο ἕως τὴν ὥρα πού τὸν μέτρησαν. Γιατὶ τότε τὸ κακὸ δὲν περνᾷ.

Ἄλλος τρόπος θεραπείας τοῦ ὀσφυϊκοῦ πόνου εἶναι τὸ νὰ σταθεῖ ὁ ἄρρωστος στὴν πύρρα τοῦ καλυβιοῦ καὶ κρατῶντας τοὺς παραστάτες τῆς διαγωνίως (σφίγγοντας δηλ. μὲ τὸ δεξιὸ χέρι τὸν δεξιὸ παραστάτη ὅσο πιὸ ψηλὰ μπορεῖ καὶ μὲ τὸ ἀριστερὸ ὅσο πιὸ χαμηλὰ μπορεῖ) νὰ κάνει τρεῖς βαθειὰς ἐπικύψεις. Αὐτὰς οἱ ἐπικύψεις πρέπει νὰ γίνουν σὲ τρεῖς ἀγῆς διαδοχικὰς!!

Δὲν θᾶπρεπε νὰ κλείσωμε τίς γραμμὰς αὐτὰς γιὰ τὴν λαϊκὴ ἰατρικὴ χωρὶς ν' ἀναφέρωμε ὅτι:

α) Οἱ Σαρακατσαναῖοι ἔχουν γνώσεις ὀρθοπαιδικῆς. Ἄν κάποιος, ἄνθρωπος ἢ ζῶο, πάθει κανένα κάταγμα ἢ διάστρεμμα, ὑπάρχει συνήθως μεταξὺ τους ἢ σὲ κάποιον κονάκι γειτονικὸ κάποιος πού διαθέτει τίς ἀναγκαῖες πρακτικὰς γνώσεις γιὰ τὴν ἀνάταξη τοῦ μέλους πού ἔσπασε.

β) Οἱ γυναῖκες, ἰδίως οἱ γρηῆς, βοηθοῦν στοὺς τοκετούς, κάνοντας χρῆσι μασῆς. Φαίνεται ὅμως ὅτι τὸ ἔργο τους αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ πολὺ δύσκολο ἀφοῦ πολλές φορές οἱ Σαρακατσᾶνες γεννᾶνε στὸ δρόμο, τὴν ὥρα πού ὅλο τὸ Τσελεγκᾶτο μετακινεῖται ἀπ' τὰ χειμαδιὰ στὰ βουνὰ ἢ καὶ ἀντίθετα. Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι, ἢ ἐτοιμόγεννη, συντροφευμένη ἀπὸ τίς ἔμπειρες γρηῆς, τραβιέται σὴν ἄκρη τοῦ δρόμου, κι' ἀφοῦ φέρει στὸν κόσμον τὸ παιδί τῆς τὸ φορτῶνεται σὴν πλάτη καὶ συνεχίζει τὴν πορεία!

γ) Καμμιά φορὰ κάνουν καὶ ἐγχειρήσεις στὰ ζῶα. Συγκεκριμένως πρόκειται γιὰ τὴν περίπτωσι πού τὰ ζυγοῦρια τὰ πιάνει «τρέλλα»! Τὰ ἄρρωστα ζῶα δὲν τρῶνε καὶ χάνουν βάρος, χάνουν δὲ καὶ τὴν κυριαρχία τῶν κινήσεων τους καὶ γυρίζουν συνεχῶς γύρω γύρω ἀπὸ μεγάλους θάμνους.

Τότε ὁ ἔμπειρος σ' αὐτὰ δένει τὸ ἄρρωστο ζῶο, ψηλαφεῖ τὸ κεφάλι του καὶ προσδιορίζει τὸ σημεῖον στὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπέμβει.

Μ' ένα ξυράφι ξυρίζει στο σημείο εκείνο τις τρίχες και καίει τὸ δέρμα ἕνα γύρω μὲ πυρωμένο σίδηρο ἀποκαλύπτοντας τὸ κρανίο. Μετά, μ' ἕνα μυτερὸ μαχαίρι, κόβει ἕνα κομμάτι κόκκαλο σὲ σχῆμα δίσκου και βρίσκει ἀπὸ κάτω, μεταξύ τῶν μηνίγγων, μιὰ κύστη ἐπιμήκη, μὲ ἄσπρα στίγματα, πού περιέχει ἕνα ὑγρό. Ἡ κύστη αὐτὴ ἀφαιρεῖται μ' ἕνα μεταλλικό ἄγκιστρο, τὸν «πιάκο». Ὑστερα ξαναβάζουν τὸ κόκκαλο στὴ θέση του, τὸ κολλᾶνε μὲ κερί ἄγνὸ και τὸ δένουν· και ἡ πληγὴ τρέφει, τὸ δὲ ζῶο γίνεται καλά.

3. Μαγικά και ἄλλα!:

* Ἀν μαγεία σὲ εὐρεία ἔννοια εἶναι ὁ ἐξαναγκασμός, μὲ καταλλήλους χειρισμούς, ὀρισμένων ὑπερφυσικῶν δυνάμεων νὰ κάμουν ἐκεῖνο πὸ ἐπιθυμεῖ αὐτὸς πὸ τις ἐπικαλεῖται, τότε στὴ ζωὴ τῶν Σαρακατσαναίων ἡ μαγεία διεκδικεῖ μιὰ θέση.

Τόσο στὰ παλαιότερα χρόνια ὅσο και σήμερα οἱ Σαρακατσαναῖοι (ἐκτὸς ἀπὸ ἐξαιρέσεις) πιστεύουν στὰ μάγια.

«Μὲ τὰ μάγια μπορεῖ κανεὶς νὰ προξενήσει κακὸ σ' ἕναν ἄλλον! Ἡ γιαγιά μου γκαβώθηκε ἑπτὰ χρόνια γιατί δρασκελίσε μάγια!...» μᾶς διηγήθηκε ἡ κυρὰ Ρ. Τ.—Και προσέθεσε: «Μὲ τὰ μάγια ἔκαμαν και ἔπεσε κεραυνὸς σὲ γάμο...»

Τὰ μάγια γιὰ νὰ τὰ κάμης πρέπει νᾶσαι εἰδικός. Ὅμως γιὰ νὰ σοῦ κάμουν μάγια πρέπει νὰ σοῦ πάρουν «σημάδι» (ἕνα ἀντικείμενο πὸ σοῦ ἀνήκει, πὸ τὸ φορᾶς κλπ. μαλλιά κλπ). Ἀλλοίμονό σου ἂν σοῦ κάνουν μάγια. Δὲν γλυτώνεις ἀπ' τὴ δύναμή τους ἐκτὸς ἂν κάμεις ὅτι πρέπει γιὰ νὰ τὰ λύσεις. Τὸ λύσιμο γίνεται εἴτε μ' εὐχὴ στὴν Ἐκκλησία εἴτε μὲ εἰδικὰ ξόρκια κλπ, ἀπὸ γυναῖκες ἢ και ἀπὸ ἄνδρες πὸ ξαίρουν. Ὑπάρχουν μερικοὶ πὸ εἶναι ξακουστοὶ γι' αὐτὴ τους τὴν ἱκανότητα.

Δύναμη ἐπίσης καταστροφικὴ εἶναι και ἡ «κατάρρα». Πρέπει ὅμως νᾶναι δίκαιη. Ἀλλοίως δὲν ἔχει ἀποτέλεσμα. Γι' αὐτὸ και οἱ Σαρακατσαναῖοι λένε: «Ἡ κατάρρα, ρωτάει κι' αὐτὴ και πιάνει»...

Ἀλλὰ οἱ χειρισμοὶ αὐτοὶ, τοὺς ὁποίους χαρακτηρίσαμε σὰν «μαγεία» δὲν εἶναι μόνον μέσα γιὰ νὰ κάμης κακὸ.

Μ' αὐτούς, μπορεῖς νὰ ἐπιτύχεις και ἀγαθὰ ἀποτελέσματα.

* Ἔτσι, γιὰ νὰ γεννηθοῦν θηλυκὰ ἄρνια, τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζουν τὴν ὑλικὴν εὐτυχία στὸ Τσελιγκάτο, ἀκολουθεῖται ἡ ἑξῆς διαδικασία.

Τὴν ἡμέρα τὴν πρωτοχρονιά, πρέπει νᾶμπει στὸ καλύβι ἕνα κορίτσι, πὸ νᾶχει στὴ ζωὴ μάννα και πατέρα, ἐφοδιασμένο μὲ ἄσπαραγγιὰ ἢ πουρνάρι.

Μπαίνοντας, τὸ κορίτσι ἔρχεται και κάθεται κάτω δίπλα στὴ φωτιὰ (πὸ βρίσκεται σιὸ κέντρο τοῦ καλυβιοῦ)

Αὐτὸ γίνεται «γιὰ νὰ μὴν διώχνουν ἄλλὰ νὰ δέχονται οἱ ἄρνάδες τὰ νεογέννητα ἄρνια».

Κατόπιν, ρίχνει τὴν ἄσπαραγγιὰ ἢ τὸ πουρνάρι μέσα στὴ φωτιὰ και τὴν ὥρα πὸ αὐτὰ σκᾶνε («παρσαλᾶνε») λέει δυνατὰ:

« Ἄρνάδες, κατοικάδες νὰ γένουν... »

* Ἀν δὲν γίνει αὐτό, τότε στὸν ἐπόμενο γέννο θὰ γεννηθοῦν ὅλο ἄρσενικά. «Μιὰ χρονιά (μᾶς εἶπε ἡ κ. Ρ. Τ.) ἔκανε ποδαρικό ὁ Γέρος μου, κι' ὅλα τ' ἄρνια γεννήθηκαν ἄρσενικά...»

* Ἄλλος τρόπος γιὰ νὰ γεννηθοῦν θηλυκὰ ἄρνια εἶναι και ὁ ἀκόλουθος:

Τὴν ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων, ἕνα κορίτσι, πὸ νᾶχει στὴ ζωὴ μάννα και πατέρα, πρέπει νὰ γυρίσει ὅλα τὰ καλύβια, νὰ πεῖ τὴν καλημέρα καθὼς και τὴν εὐχὴ: χρόνια πολλὰ και τοῦ χρόνου πολλές ἄρνάδες! Και σὲ κάθε καλύβι τὸ φιλεῖουν.

Μόλις φύγει τὸ κορίτσι, ἡ γυναῖκα τοῦ ἱσοπάνου παίρνει τὴ βαρέλα και πάει

νά τὴν γεμίσει στὴ βρύση· κι' ἐκεῖ ἀρταίνει τὰ νερά, ρίχνοντας πρὸς τὴν πηγὴ τυρὶ καὶ βούτυρο!

Ἄλλὰ καὶ ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς οἰωνοὺς. Τὸ εἰδικὸ ἀντικείμενο μὲ τὸ ὁποῖο θ' ἀσχοληθεῖ κανένας ὄλο τὸ χρόνο θὰ τοῦ τὸ καθορίσει ἡ τύχη.

Γιὰ νὰ γίνεи ἡ ἐπιλογὴ αὐτὴ ρίχνουν στὴ Βασιλόπητα «ἓνα βάτο, ἓνα τριφύλλι, κι' ἓνα ἀσῆμι». Ὅποσος βρεῖ τὸ βάτο «εἶναι γιὰ τὰ γίδια». Ὅποιος τὸ τριφύλλι, γιὰ τὰ πρόβατα. Κι' ὅποιος τὸ ἀσῆμι, γιὰ τὸ σπῆτι.

Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίζει κανένας ὅτι οἱ Σαρακατσαναῖοι δὲν ἐπικαλοῦνται τὴν εὐεργετικὴν ἐπέμβαση τοῦ θείου στὴν καθημερινὴ τους ζωὴ.

Σὰν χριστιανοί, καὶ μάλιστα εὐσεβεῖς, προσπαθοῦν νὰ ἔχουν τὴν εὐλογία τῆς ἐκκλησίας στὶς προσπάθειές τους.

Τῶν Θεοφανείων π.χ. ἡ γυναῖκα τοῦ τσοπάνη πάει στὴν ἐκκλησία καὶ παίρνει «φωτονέρι» (ἀγιασμὸ). Ὅταν τὸ βράδυ γυρίσουν τὰ πρόβατα στὸ μαντρί, παίρνει μαζύ της ἓνα κορίτσι καὶ πηγαίνουν καὶ ραντίζουν μὲ τὸν ἀγιασμὸ ὅλα τὰ ζωντανὰ (πρόβατα, γίδια, ἄλογα, κόιτες) καὶ μετὰ τὸ Κόνισμα.

Τὴν Μεγάλη—Πέμπτη πάλι, οἱ γυναῖκες παίρνουν ἓνα κουδοῦνι, ἀπὸ τὰ καινούργια ποὺ δὲν τᾶχουν ἀκόμα φορέσει στὰ πρόβατα, καὶ τὸ πάει στὴν ἐκκλησία νὰ λειτουρηθῆι.

Ἐπάρχουν πολλὲς ἀκόμα περιπτώσεις ποὺ οἱ Σαρακατσαναῖοι ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθεια τῆς ἐκκλησίας. Ὅμως γι' αὐτὲς θὰ κάνομε λόγο ἄλλοτε, μὲ τὴν εὐκαιρία εἰδικωτέρων θεμάτων γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ μιλήσωμε.

4. Ἀπαγορεύσεις.

Ἄμεση συνέπεια τῆς μεταφυσικῆς τῶν Σαρακατσαναίων εἶναι ἡ ὑπαρξη ὠρισμένων, «ἀπαγορεύσεων» οἱ ὁποῖες παρὰ τὴν ὑπερλογικὴ μορφή τους, στὸ βάθος ἔχουν κοινωνικὴ ἢ ὑγειονολογικὴ σκοπιμότητα. Μερικὲς ὅμως ἀπ' αὐτὲς δὲν μποροῦν νὰ ἐξηγηθοῦν τόσο εὐκόλα. Ἄς σημειώσουμε μερικὲς:

Δὲν πρέπει νὰ κοιμᾶσαι κάτω ἀπὸ συκιά ἢ ἀπὸ καρυὰ (καρυδιά). Θὰ πάθεις κακό. (σημ: προφανῶς ἀπὸ τοὺς ἀτμοὺς τῶν αἰθερίων ἐλαίων τοῦ δέντρου).

Δὲν πρέπει νὰ πλησιάζεις τὸν «μαστρόφουλα» (ἀνεμοστρόβιλο)· γιατί θὰ πάθεις ποιοκέφαλο (σημ: ἀπὸ τὴν περιστροφή!) ἢ ἄλλο κακό. Γιατὶ «μέσα του χορεύουν οἱ δαιμόνοι· ὁ μαστρόφουλας δημιουργεῖται ἀπ' τὸ χορό τους».

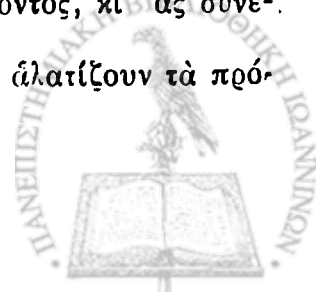
Ἄς σημειώσωμε ἀκόμα ὅτι ὁ ἀνεμοστρόβιλος εἶναι τὸ προμήνυμα τῆς βροχῆς.

Δὲν πρέπει νὰ κοιμᾶσαι στὴ βρύση γιατί «ἀναβρῦζει!»

Δυστυχῶς, δὲν μπορέσαμε νὰ ἐξακριβώσωμε ἀπὸ τοὺς φίλους Σαρακατσαναίους τὴν ἀκριβῆ γραμματικὴν ἔννοια τοῦ ὅρου αὐτοῦ. Ἀπὸ τὴ συζήτηση ποὺ κάναμε εἶδαμε πὸς μὲ τὴν λέξη «ἀναβρῦζει» οἱ Σαρακατσαναῖοι ὑποδηλοῦν διαφόρους κινδύνους ποὺ διατρέχει καιεὶς σὰν κοιμηθεῖ σὲ βρύσι, ὅπως ἀπὸ ξωτικά, ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀπὸ κλέφτες κλπ.

Καὶ γιὰ μὲν τὰ ξωτικά, εἶναι προφανὲς ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν ἐπιβίωση τῆς ἀρχαίας δοξασίας ὅτι κάθε βρύση εἶχε τὶς νύμφες της. Γιὰ τοὺς κλέφτες πάλι, νομίζομε ὅτι ὁ κίνδυνος ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι στὰ παλαιότερα χρόνια, τὴν ὑπαιθρο τὴν περιέτρεχαν λησταὶ καὶ συγχρόνως καὶ ἀποσπάσματα· μιὰ συνάντηση μὲ τοὺς μὲν εἶτε μὲ τοὺς δὲ σ' ἓνα σημεῖο πολυσυχναζόμενο, ὅπως ἡ βρύση, ἦταν πολὺ πιθανή, ἰδίως ἂν καθόταν καιεὶς πολλὴ ὥρα κοντά της. Καὶ μιὰ τέτοια συνάντηση δὲν προοιῶνιζε ἰποτε καλὸ γιὰ τὸν Σαρακατσαναῖο. Ἄλλ' ἄς σταματήσωμε τὶς ἐρμηνεῖς, οἱ ὁποῖες ἄλλωστε ξεπερνοῦν τὸν σκοπὸ τοῦ παρόντος, κι' ἄς συνεχίσωμε τὶς ἀπαγορεύσεις.

Δὲν πρέπει νὰ κοιμᾶσαι «σ' ἀλαταριά» (τὸ σημεῖον ὅπου ἀλατίζουν τὰ πρό-

βατα). Γιατί ἐκεῖ πηγαίνουν τὰ δαιμονικά καὶ παίρνουν ἀλάτι!

Δὲν πρέπει νὰ δανεῖζει κανένας τὸ βράδυ ἀλεῦρι ἢ ξῦδι. Τῆ δὲ Πρωτομαγιά δὲν δανεῖζουν τίποτα.

Δὲν πρέπει νὰ σὲ δῆ χήρα «καλὴ μέρα» (ὅπως τὴν πρώτη τοῦ μηνὸς π.χ.).

Δὲν πρέπει νὰ κινήσεις γιὰ τὰ χειμαδιὰ (Φθινόπωρο) ἢ γιὰ τὰ βουνὰ (τὴν ἀνοιξι) ἂν τύχει νάσαι Τρίτη, Παρασκευὴ ἢ Κυριακὴ.

Γιὰ ν' ἀρχίσει ὁ κοῦρος τῶν προβάτων πρέπει νάσαι «καλὴ μέρα». Κυρίως νὰ μὴ εἶναι Τρίτη.

Κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ κούρου δὲν πρέπει ν' ἀρθεῖ ἐκεῖ πὺν κουρεύουν κακὸς ἄνθρωπος.

Ὅταν βάφουν μαλλί, μάτι δὲν πρέπει νὰ ἰδεῖ τὴ μπογιά! Ἄλλοιῶς, αὐτὸς πὺν τὴν εἶδε πρέπει νὰ τὴ φτύσει!

Τὴν ἐποχὴ τοῦ «μαρκάλου» (διασταύρωση) ὁ τσοπάνος δὲν πρέπει νὰ μαρτυράει πόσα πρόβατα «μαρκαλίστηκαν»!

Φυσικά, οἱ ἀπαγορεύσεις πὺν ἀναφέρουμε ἐδῶ δὲν εἶναι οἱ μόνες. Ἀπὸ τὰ πάμπολλα «π ρ έ π ε ι» πὺν συνοδεύουν τὴν Σαρακατσάνικη ζωὴ καὶ τίς καθέκιστα ἐκδηλώσεις της, ἀποσπάσαμε μερικὲς γιὰ νὰ δείξουμε τὸ γενικὸ πνεῦμα, ἐπιφυλασσόμενοι νὰ δώσωμε ἄλλοτε, σιὰ οἰκεῖα κεφάλαια τῆς μελέτης μας, τὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα πὺν συλλέξαμε.

Τὸ ἴδιο ἰσχύει μὲ τὰ μαντέματα πὺν σημειώνομε εὐθὺς ἀμέσως.

5. Μαντέματα:

Ὁ Σαρακατσᾶνος ἐνδιαφέρεται νὰ προφητέψει τὸ μέλλον του.

Τὸ γενικὸ μέσο διαγνώσεως ἐκείνου πὺν θὰ ἔρθεῖ εἶναι τὸ «διάβασμα τῆς πλάτης» τοῦ ἀρνιοῦ.

Ἡ συντροφιά πὺν κάθεται γύρω ἀπ' τὸ ἀρνὶ τῆς σούβλας ἀποσπᾶ τὴν πλάτη του καὶ τὴν δίνει σὲ κείνον πὺν ξαίρει (συνήθως τὸ γεροντότερο) νὰ τὴν «διαβάσει». Κι' αὐτὸς κοιτάζοντάς τὴν σιὰ φῶς, διακρίνει μὲς' στίς γραμμὲς καὶ τ' ἄλλα σημάδια της τὸ μέλλον καὶ τὸ ἀνακοινώνει σιὸς ἄλλους. Ἔτσι ἂν πιστέψωμε ὅσους ρωτήσαμε, ἓνα πλῆθος γεγονότια (πόλεμοι, ἀπελευθέρωση τῶν Ἰωαννίνων ἀπ' τὸν Ἑλληνα Στρατό, ἄλλα καὶ ἀτομικὲς περιπέτειες) τὰ προεῖπαν μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια ἄνθρωποι πὺν ἤξευραν νὰ διαβάζουν τὴν πλάτη.

Ἄλλο μῆνυμα εἶναι ἡ συνάντησι μὲ φίδι—τὴν χθόνια δύναμη.

Ἄν, ὅπως σοῦ κόβει τὸ δρόμο, πηγαίνει πρὸς τὸν ἥλιο (δηλ. ἂν ἡ δύναμη τοῦ σκότους πηγαίνει πρὸς τὸ φῶς) τότε εἶναι «χαῖρλί»! Οἱ οἰωνοὶ εἶναι ἄριστοι. Ἄν πηγαίνει πρὸς τὴν ἀντίθετη μεριά τότε κάποιο κακὸ σὲ προσμένει.

Ἄν πάλι κοπῆ κανένα «ραδιό»—κομματί βράχου πὺν κόβεται ἀπ' τίς κορφὲς καὶ κατακυλάει σιὸν γκρεμὸ γερμίζοντας τὸν κόσμον μὲ τὴ βοή του—οἱ οἰωνοὶ εἶναι ἀπαίσιοι.

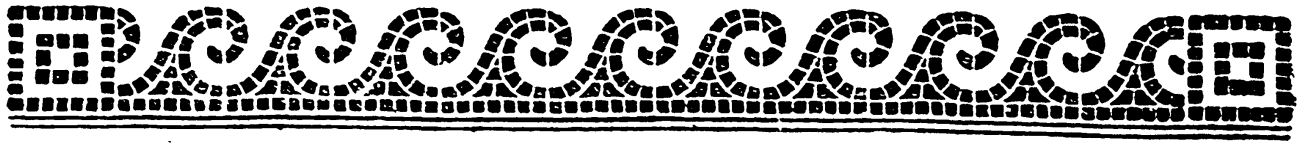
Γιατὶ τὸ «ραδιό» μηνάει θάνατο. Κάποιος ἀπ' τὰ κονάκια θὰ πεθάνει.

Τὸ ἴδιο μῆνυμα θανάτου εἶναι καὶ τὸ οὐρλιασμα τῶν σκυλιῶν.

Μὰ καὶ τὸ πέταμα τῶν κοράκων ἔχει κι' αὐτὸ μιὰ σημασία. Ποιὰ ἀκριβῶς δὲν μπορέσαμε νὰ μάθωμε.

Μὲ τίς πιὸ πάνω γραμμὲς, ἐπιχειρήσαμε νὰ δώσωμε μιὰν σχηματικὴν ἰδέα τῆς μεταφυσικῆς τῶν Σαρακατσαναίων. Φυσικά δὲν ἀξιῶνομε ὅτι τὸ ἔργο τοῦτο τὸ ἐξαντλήσαμε. Καὶ ὑπάρχουν τομεῖς πὺν οὔτε τοὺς ἀγγίσαμε κ' ἂν. Θέλομε μόνο νὰ ἐλπίζωμε πῶς εἴτε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι εἴτε ἄλλοι πὺν ἀγαποῦν τὴ λαϊκὴ ζωὴ θὰ μπορέσουν νὰ συνεχίσουν τὴν καταγραφή τῆς Σαρακατσαναίικης ζωῆς πρὶν ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, πὺν ξαπλώνεται μέρα μὲ τὴ μέρα, σβύσει τὴν ἰδιομορφία καὶ τὸν πλοῦτο της.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΥΜΜΙΚΤΑ

ΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΣΤΙΧΟΠΛΑΚΙ

ΚΙ ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ*

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΙΑ

Ἡ ἔρευνά μας γύρω ἀπὸ τὸ Γιαννιώτι-
κο στιχοπλάκι καὶ τοὺς παράγοντές τους τε-
λειώνει.

Θὰ ἦταν ριψοκίνδυνο, ἀπὸ μιὰ τοπικοῦ
χαρακτήρα καὶ μερική ἔρευνα, νὰ ἀποπει-
ραθοῦμε νὰ κάνουμε κρίσεις καὶ νὰ ἐγάλου-
με συμπεράσματα, γιὰ ἓνα θέμα τόσο γενι-
κῆς καὶ τόσο πανελληνίας—θὰ λέγαμε—
μορφῆς καὶ ἔκτασης.

Πάντως, ὁ συνθέτης τοῦ Γιαννιώτικου
Στιχοπλακιοῦ, μένει πάντοτε—καὶ θὰ μένη
καὶ στὸ μέλλον—ἀνώνυμος καὶ ἄγνωστος.
Στοὺς καιροὺς τῆς σύθεσής του, εἶναι πι-
θανόν, μερικοὶ ἀπὸ τοὺς στιχοπλόκους, εἰδι-
κότερα κατὰ συνοικίες ἢ περιοχές, νὰ ἦταν
γνωστοὶ ὡς κάτοχοι ἰδιόζουσας στιχοπλα-
στικῆς εὐχέρειας καὶ συνθέτες δίστιχων τῆς
ἐποχῆς τους. Μὰ εἶναι, νομίζουμε, πρὸ φυ-
σικό, οἱ στιχοπλόκοι, περισσότερο τῶν σα-
τιρικῶν—ἀλλὰ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ
τῶν ἄλλων—μιὰ πού—ἔπως δεχόμεστε—
κάθε στιχοπλάκι, στὸν καιρὸ του, εἶχε τὴ
μορφὴ ἐπικαιρότητας, συνθεμένο καὶ προ-
σαρμοσμένο, σὲ κατὰ χρόνον καὶ τόπον συγ-
κεκριμένα περιστατικά, εἶναι λοιπὸν φυσι-
κό, οἱ συνθέτες τους, νὰ προτιμοῦσαν νὰ μέ-
νουν ἄγνωστοι καὶ ἀνώνυμοι.

Τὸ νὰ «βγῆ» κανενὸς—περισσότερο ἀν-
τιπρόσωπων τοῦ λεγόμενου ἀδύνατου φύλ-
λου—«τραγουδιστῆς», ἦταν—τὸ λιγότερο—μιὰ
καυστική σάτιρα ἢ λίβελλος. Τυπογραφία
σὲ παλιούς καιροὺς, ἦταν ἀνύπαρκτη στὰ
Γιάννινα. Ἀλλὰ καὶ ποῖος θὰ σκεφτόταν νὰ
πάρη ἐπάνω του τὸ βάρος καὶ τὴ συνέπειες

ἐνὸς κοινωνικοῦ σκανδάλου; Γραπτὲς ἀπὸ
τὴν ἄλλη συλλογὴ, δὲ ὠθήθηκαν.

Οἱ Μπαντιδοὶ μονάχα, ἀπὸ τὴ δύναμη
τῆς τάξης τους, ἔπαιρναν αὐθαίρετα τὴν
τόλμη καὶ τὸ θράσος νὰ τραγουδοῦν, ἀνοι-
χτὰ καὶ ἐλεύθερα, καὶ σὲ δημόσιους ἀκόμα
χώρους, τὰ στιχοπλάκια τῆς ἐποχῆς τους,
χωρὶς νὰ φοβοῦνται τίς συνέπειες. Κατὰ τὰ
ἄλλα, τὰ δίστιχα αὐτά, ἀπομνημονεύονται
καὶ μεταδίνονται ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, σὲ
κοριτομαζώματα, σὲ συμπόσια καὶ εὐωχί-
ες, μὲ τὸ θάρρος πρὸ ἐμπνέουν οἱ πρῶτες
ζάλες τοῦ κρασιοῦ, ἀπὸ τοὺς Καραμπέριδες,
τοὺς Γιούφτους. Καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτό,
ἀπὸ τὴν ἀνωνυμία, παίρνουν μιὰ καθολικό-
τητα, καὶ ἀπλώνονται σ' ἔλα τὰ λαϊκὰ
στρώματα καὶ σιγὰ-σιγὰ, ξεχνιοῦνται οἱ
συνθέτες τους, καὶ ἔτσι αὐτὰ γίνονται κτή-
μα τῆς μάζας, στὴ ὁποία καὶ ἀποδίδονται.
Αἰσθανόμεστε πάντως τὴ βεβαιότητα, ὅτι
πολλὰ ἀπὸ τὰ στιχοπλάκια αὐτά, εἶναι
συνθέσεις καὶ δημιουργήματα καὶ λόγιων
ἀκόμα, δοκιμῶν ἢ φημισμένων τοῦ τόπου
στιχοουργῶν, πρὸ ἔχουν καὶ αὐτὰ προστεθῆ-
στὰ πλάσματα καὶ τὰ προϊόντα τῶν στιχο-
πλόκων τῆς λαϊκῆς μάζας.

Ἐδόσαμε μέχρι σήμερα τὸ—ὅσο—εἶ-
χαμε περιμαζεύσει ὑλικό.

Οἱ ἀρμόδιοι ἐπιστήμονες, θὰ τὸ ἐπεξερ-
γαστοῦν καὶ θὰ τὸ χρησιμοποιήσουν, μὲ τὴ
βοήθεια τῆς εἰδικῆς τους μόρφωσης. Ἐς ἐλ-
πίσουμε ὅτι σὲ κάτι αὐτὸ θὰ φανῆ ὠφέλιμο.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου σ. 859 καὶ τέλος.

ΣΩΚΡΑΤΗ ΓΚΙΟΚΑ

ΓΥΦΤΙΚΟ ΓΛΕΝΤΙ

Δὲν εἶχε ἄδικο ἡ Κατερίνα ἢ Νίνα, ὅπως τὴν φώναζαν χαϊδευτικά, νὰ λήη στὴν πεθερά της τὴν Παναγιώταινα πού δὲν τὴν ἄφηνε νὰ πάη γιὰ ξύλα, πὼς ὁ Μᾶης εἶναι ὁ καλύτερος καιρὸς γιὰ τὸν ἀνθισμένο λόγγο. Ἀλλὰ ὁ σκοπὸς πού τὴν παρακινούσε νὰ πάη σιὸ λόγγο πρῶτ', πρῶτ', δὲν ἦταν τὰ ξύλα. Ἦταν κᾶτι ἄλλο πού ὁ διαβολεμένος ὁ μῆνας ὁ Μᾶης βάζει σὲ περασμὸ τὶς καρδιὲς τῶν κοπελλῶν καὶ τῶν νέων γυναικῶν καὶ ὅταν μάλιστα ἔχουν σὰν τὴν Κατερίνα ἄντρα πού δὲν τὴν πρόσεχε καὶ πολὺ!.. Ὁ Γιάννος, ὁ ἄντρας της, εἰκοσιπέντε χρονῶν περίπου, ἦταν καλός, ἤσυχος, χωρὶς κανένα ἐλάττωμα, ἀλλὰ λιγάκι κουτούτσικος καὶ ἀπρόθυμος καὶ ἡ Νίνα ἦταν παιγνιδιάρρα καὶ φωτιὰ ἀναμμένη.

Ὁ Γιάννος δὲν κατώρθωσε νὰ μάθῃ ἄλλο ὄργανο ἔξὸν ἀπὸ ντέφι. Γι' αὐτὸ στὴ μοιρασιά μὲ τὴν παρέα του, ὅταν ἔπαιζαν στοὺς γάμους καὶ στὰ πανηγύρια, ἔπερνε τὸ μικρότερο μερτικό.

«Νῆξερε τοῦλάχιστο βιολὶ κιᾶς ἔλλειπε τὸ κλαρίνο» σκέφτονταν ἡ Νίνα καὶ κάθε μέρα τὸν ἔτρωγε μὲ τὴ γκρίνια νὰ μάθῃ βιολί. Ἀλλ' αὐτὸς ἀτάραχος τῆς ἀπαντοῖσε:

«Τὸ ἴδιο δὲν εἶναι πού ξέρω ντέφι;»

Ἐκείνη γελοῦσε σαρκαστικά καὶ αὐτὸς ἔξυνε τὸ κεφάλι του μὲ κατάπληξη καὶ ἀπορία, γιατί σώνει καὶ καλά ἡ γυναῖκά του θέλει νὰ μάθῃ βιολί, ἀφοῦ τὰ κουτσοκατάφερε καὶ μὲ τὸ ντέφι καὶ δὲν συλλογίζονταν πὼς τὴ γυναῖκά του τὴν ἔδερνε ἢ φτώχεια καὶ ἡ ξυπολουσιά!.....

Ἡ Χάιδω καὶ ἡ Χρυσούλα οἱ γειτόνισσες τῆς Νίνας, ἡ μιὰ ἀπὸ τὴν αὐλή της καὶ ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸ παράθυρό της σὰν ἄκουσαν τὴν Παναγιώταινα νὰ προσπαθῇ νὰ πείσῃ τὴ νύφη της νὰ μὴ πάη γιὰ ξύλα χαμογελασαν εἰρωνικά. Ἀλληλοκυτάχτηκαν μ' ἓνα παράξενο βλέμμα, πού ἔλεγε πολλὰ καὶ

σὰν αὐτόματα γύρισαν καὶ κύτταξαν τ' ἀντικρυνὸ σιδεράτικο τοῦ Λούκα τοῦ κουτσοῦ πού ἦταν ἀκόμα κλειστό. Ἀλλες φορὲς ὁ Λούκας πρὶν φέξῃ ἀνοίγε τὸ μαγαζὶ του καὶ τὸ φουσερὸ ἔπερνε καὶ ἔδινε. Σήμερα καὶ ὅσες φορὲς ἡ Νίνα πήγαινε γιὰ ξύλα, ἦταν κλειστό. «Τὸν ἔπιασε ὁ ὕπνος» ἔλεγε στὶς γειτόνισσες πού τὸν ρωτοῦσαν, ἀπὸ κακεντρέχεια πάντοτε, πὼς ἄργησε ν' ἀνοίξῃ

Ὁ γέρο Νικόλας, πού καὶ αὐτὸς κᾶτι μυρίστηκε, βλέποντας τὸ μαγαζὶ τοῦ Λούκα κλειστὸ καὶ ἀκούοντας ἀπὸ τὴν αὐλή του πού τᾶίξε τὸ γάϊδαρό του, τὴν Παναγιώταινα νὰ λήη στὴ νύφη της νὰ μὴ πάη γιὰ ξύλα, σὰν ἀντίκρουσε σιὸ παράθυρό της τὴ Χρυσούλα τῆς ἔκλεισε πονηρὰ τὸ μάτι καὶ τῆς εἶπε:

«Καὶ σήμερα μ' ἔπιασε ὁ ὕπνος!...»

* * *

Ἡ Νίνα ζαλωμένη μὲ ξύλα ἔβγαινε ἀπὸ τὸ πυκνὸ τὸ λόγγο καὶ εἶχε φτάσει σιὸ μονοπάτι, ὅταν ἀπὸ τὸ ἴδιο μέρος, περιέργο, ἔβγηκε καὶ ὁ γείτονάς της ὁ σιδεράς, ὁ κουτσὸς ὁ Λούκας!..

Κι' ἐνῶ ἡ Νίνα ἀνηφοροῦσε σιὸ λόφο, πρόφτασαν σιὸ μονοπάτι τὸ Λούκα ὁ Σιῶζος καὶ ἡ ὀργανοπαιχτική του παρέα, πού γύριζαν ἀπὸ τὸ γειτονικὸ χωριὸ πού ἔπαιζαν σιὸ γάμο.

— Πῶς καὶ ἔδῳ Λούκα, τοῦ εἶπε, ὁ Σιῶζος.

— Βγῆκα νὰ τοιμάσω ἓνα καμίνι γιὰ κάρβουνα. Αὐτοὶ οἱ δίσκοι εἶναι τρισκατάρατοι καὶ ἀναγκάζομαι νὰ φιάνω καμίνι σιὸ ποιὸ ἀπόκροφτ' μέρος.

Ἡ Νίνα γύρισε κᾶτοια φορὰ πίσω της καὶ σὰν εἶδε τοὺς ὀργανοπαίχτες νὰ κουβεντιάζουν μὲ τὸ Λούκα τῆς ἄλλαξε τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου της. Φειδοζώστηκε. Κατάλαβε πὼς ὁ Σιῶζος καὶ ἡ παρέα του θὰ μάντευαν τὶ ἔκαναν σιὸ λόγγο καὶ τσάκιζε τὰ ποδάκια της νὰ φτάσῃ μιὰ ὥρα γρηγορότερο σιὸ σπίτι της... Καὶ νὰ μὴ τὴν προ-

φτάκουν στο δρόμο· ποιός θάκουε τὰ περιπάγια τους!...

Σ' ὄλο τὸ δρόμο ἡ Κατερίνα συλλογίζονταν καὶ κρυφαναστενάζε. "Ἄν τὸ μυρίστηκε ὁ Σιῶζος κι' ἡ παρέα του, χάθηκε θὰ γίνῃ ρεζίλι. Θὰ φθάσουν σι' αὐτὰ τ' ἀντρός της καὶ πρὸ παντός τῆς πεθερᾶς της καὶ τότε δὲ θὰ τὴ χωροῦσε τὸ σπίτι. Τὸ Γιάννο εὐκόλα ἦταν νὰ τὸν γελάσει. Θὰ τοῦ ἔλεγε κάποια δικαιολογία, θὰ τοῦ ἔπλαθε κάποιο παραμῦθι καὶ θὰ πίστευε. «Μᾶς ζηλεύουν ἀντρα μου πὸν εἶμαι ὁμορφὴ καὶ ταιριασμένο ἀντρογίνο καὶ μᾶς τὰ λένε αὐτὰ γὰ νὰ μαλώσωμε νὰ χωρίσωμε». Ἄλλὰ ἡ πεθερὰ της ἦταν ἔξυπνη καὶ δὲν τὰ χώνευε αὐτὰ. Θὰ καταλάβαινε γιατί φαγώθηκε νὰ πάῃ πρῶτ', πρῶτ' γιὰ ξύλα.

Τὸ μεσημέρι ἡ Νίνα δὲν εἶχε καμμιά ὄρεξη νὰ φάῃ κι' ὅταν τὴ ρώτησε ἡ πεθερὰ της, ἐκείνη τῆς ἀποκρίθηκε πὸς ἦταν κουρασμένη.

— Δὲ στῶλεγα νὰ μὴν πᾶς σήμερα γιὰ ξύλα;

— Ἐφταιξα, μάννα, ἔπρεπε νὰ σ' ἀκούσω

* *

Αὐτὲς τὶς μέρες οἱ ὀργανοπαῖχτες εἶχαν δουλειὰ καὶ πῆραν ἀρκετὰ λεφτὰ, γι' αὐτὸ ἀπόψε θὰ εἶχαν γλέντι καὶ μαζὺ μ' αὐτοὺς θὰ γ' ἐντοῦσε κι' ὅλη ἡ συνοικία.

Ὁ ἕνας ἔστελνε τὸ παιδί του ν' ἀγοράσῃ λάδι, ὁ ἄλλος κουβαλοῦσε μιὰ σκιοταριά, ὁ τρίτος ἐφώνιζε τυρί. Ἄλλος κρατοῦσε στὸ χέρι του θροαμβευτικά, σὰ λάφυρο πολέμου, ἕνα μπουιάκι ἀρνί, καὶ ὄλων τὰ σπίτια μύριζαν κάτι μαγεύρεναν. Οἱ μπουκάλες πηγαινοέρχονταν γιομάτες κρασί!...

Οἱ κοπέλλες λαχταροῦσαν πότε θὰ νύχτωνε, ν' ἀποφᾶνε γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὸ γλέντι κι' ὁ χορός.

Ἐμαγαν οἱ περισσότεροὶ στίς αὐλὲς καὶ στίς ἐξώθυρες κι' ἀρχισαν νὰ πίνουν. Ἄφροῦ ἦσαν πανσέληνος καὶ μιὰ ἐξίσια κι' ὄνειρεμένη Μαγιατικὴ βραδυὰ ὅλη ἡ γειτονιά ξεχύθηκε ἀπὸ τὰ σπίτια τους καὶ συγκεντρώθηκε στὴ μικρὴ πλαταιούλα τῆς συνοικίας. Δὲν ἄργησε τὸ πρῶτο κούρδισμα τῶν ὀργάνων καὶ τὸ σιγανὸ παίξιμο ἑνὸς κλαρίνου πὸν τὸ συνόδευε ἕνα βιολί.

Τὸ φεγγάρι μὲ τὰ εἰρωνικὰ ματάκια

τοῦ κύτταζε τὶς παρέες· κι' ἡ λάμψη του ἢ ἀπαλὴ μαγνήτιζε τοὺς νέους. Οἱ μυρωδιὲς τῶν λουλουδιῶν πὸν νάρκωναν τὶς πεταλοῦδες ἐρέθιζαν τὶς ὁμορφες γυμνοποῦλες καὶ τὰ προκλητικὰ τους στήθια ἀναιβοκατεβίνανε σὰν τὸ φουσερό, ἐνῶ ἡ καρδοῦλα τους μέσα πύρωνε σὰν τὸ καμίνι καὶ λαχταροῦσαν τὰ δυνατὰ χέρια πὸν θὰ τὶς ἔσφιγγε στὴν ἀγκαλιά τους καὶ θὰ τὶς λύγιζε σὰν τὸ πυρωμένο σίδερο στ' ἀμόνι. Ὁ δροσερὸς ἀέρας ἀνέμιζε τὰ μαλλιά τῶν ἀντρῶν καὶ τὰ μαῦρα λάγνα μάτια τους κατέτρωγαν τὶς κοπέλλες καὶ τὶς γυναῖκες κι' ἀστευόντανε μὲ αὐτὲς μὲ διφοροῦμενα λόγια.

Ὁ Μάης, τὸ φεγγάρι καὶ ἡ μουσικὴ δὲν ἄφηναν καιένα ἀσυγκίνητο, οὔτε καὶ τοὺς γερόντους.

Ἀκόμα κι' ὁ γέρο Νικόλας πρῶτος ἀρχισε τὸ τραγοῦδι. Ἀντίκου του καθόνταν ἡ Παναγιώταινα ἡ πεθερὰ τῆς Νίνας.

Ἡ Νίνα ἦταν κρυμμένη πίσω ἀπὸ ἄλλες κοπέλλες, ζαρωμένη σὰ γάτα πὸν ἔκανε ζημιὰ· εἶχε μιὰ κακὴ προαίστηση πὸς κάποιο κακὸ θὰ τῆς γινότανε.

Ἄρχισε λοιπὸν ὁ γέρο—Νικόλας τὸ τραγοῦδι, ἐνῶ τὰ βιολιά καὶ τὰ λαγούτα τοῦ βαστοῦσαν ἦχο.

«Μωρὸ δὲν τῶκαμες καλὰ

Κυρὰ Παναγιώταινα»

(σκοπίμα, ἀντὶ κυρ' Ἀναγνώσταινα)

Καὶ ὄλοι μικροί, μεγάλοι συνέχισαν:

«Ἐτέοια νύφη πῶχ' ἢ σκύλλα

καὶ τὴν ἔστειλε γιὰ ξύλα»

Ἡ κυρὰ Παναγιώταινα κατάλαβε πὸς ὁ γέρο Νικόλας τὴν πείραζε κι' ἔλεγε γι' αὐτὴ καὶ γιὰ τὴ νύφη καὶ γι' αὐτὸ τ' ἀπάντησε τραγοιδιστὰ μὲ φωνὴ στρίχ-ῆ, στρίχνη:

«Δὲν τὴν ἔστειλα γιὰ ξύλα,

πάει μοναχὴ ἢ στρίγλα».

Στὰ τελευταῖα λόγια ἔγινε σωστὸ πανδαιμόνιο.

Τὰ παιδιά ἐπανέλαβαν τὴν τελευταία στροφὴ μ' ὅλη τὴ δύναμη τῆς φωνῆς τους. Οἱ γυναῖκες ξελαρυγγίστηκαν, οἱ ἀντρες ὠρῦνονταν καὶ τὰ ὄργανα κόντευαν νὰ τσακιστοῦν ἀπὸ τὸ δυνατό παίξιμο καὶ τὰ ντέφια χτυποῦσαν ἀλλόφρενα. Ἀκόμα κι' ὁ Γιάννος χτυποῖσε δυνατώτερα τὸ ντέφι, ἐνῶ ἡ Χρυσούλα, ἡ Χαῖδω κι' ἄλλες γειτόνισσες

κύνταζαν με ειρωνικό βλέμμα την Νίνα που στριμωγμένη πίσω από τις κοπέλλες, κουμπώντας σε μια φράξη, δὲ σήκωνε μάτια νὰ κυττάξῃ γύρω της καὶ παρακαλοῦσε τὴν Παναγιὰ ν' ἀνοίξῃ ἡ γῆ νὰ τὴν καταπιῇ καὶ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὰ ἀδιάκριτα βλέμματα, ἢ νὰ γίνονταν τὸ θαῦμα νὰ κρυφτῇ τὸ φεγγάρι πίσω στὰ σύννεφα. Κατὰ κακὴ της ὁμως τύχη, ἐκείνη τὴ βραδυὰ ἦταν πανσέληνος καὶ ἔφεγγε σὰν νὰ ἦτιν μέρα.

Μοιᾶχα ὁ κυνικός Λούκας δὲν τὸν ἐνοιᾶζε καθόλου, δὲν τοῦ καίονταν καριφί. Κύνταζε μ' ἓνα ἀτάραχο βλέμμα γύρω του καὶ χαμογελοῦσε σαρκαστικά, ὅταν τὸν κύνταζαν σὰν περίεργο ζῶο ὁ Σιῶζος καὶ ἡ παρῆρα του!...

Σὰν τελείωσε τὸ τραγοῦδι, ὁ γέρο Νικόλας καὶ τὰ ὄργανα ἄρχισαν ἓνα τραγοῦδι τοῦ χοροῦ· οἱ κοπέλλες ἔπιασαν πρῶτες τὸ χορὸ καὶ σ' ὀλίγο ὅλοι μικροὶ μεγάλοι χόρευαν. Δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τὸ χορὸ, οὔτε ὁ κουτσὸς ὁ Λούκας, οὔτε ἡ Κατερίνα, οὔτε ἡ πεθερὰ της καὶ αὐτὸς ἀκόμα ὁ γέρο Νικόλας.

Περασμένα πιά τὰ μεσάνυχτα καὶ ἀκόμα οἱ γύφτοι χόρευαν. Ἀλλὰ ὅσο προχωροῦσε ἡ νύχτα, κουράζονταν καὶ ἄρχισαν ἓνας ἓνας νὰ φεύγουν γιὰ τὰ σπίτια τους. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ δὲν κοιμήθηκαν στὰ καλύβια τους· προτίμησαν νὰ ξαπλώσουν στὶς αὐλὲς καὶ μερικὰ ζευγάρια ξεπάρουναν στὶς διωσμένες πλαγιὲς τῆς κοντινῆς ραχούλας καὶ κοιμήθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα στὶς πρασινάδες καὶ σὶ ἀνθισμένα λουλούδια τοῦ Μάη ποὺ μοσχοβολοῦσαν...

Κανένας δὲν τοὺς ἔβλεπε, μοιᾶχα τὸ ἐντροπαλὸ φεγγάρι. Ἀλλ' αὐτὸ ξέρει νὰ βασιτῆ τὰ μυστικὰ τῶν ζευγαριῶν καὶ νὰ μὴ τὰ προδίῃ σὲ κανένα· δὲ μοιάζει τοῦ ἀθυρόστομου ἡλίου...

Ἄν ἡ Νίνα προτιμοῦσε τὸ φεγγάρι ὅπως ἔκανε τὶς περισσότερες φορὲς ὅταν ἀνταμώνονταν με τὸ Λούκα, δὲ θὰ τοὺς ἔπερνε κανένας μυρουδιά. Ἀλλὰ θέλησε ν' ἀνταμώσῃ καὶ στὸ λόγγο με τὸν ἡλιο καὶ τὴν ἔπαθε ὅλοι τὸ ἔμαθαν καὶ ἴσως ἡ πεθερὰ της καὶ ἀλλοίμονό της!

Καὶ πραγματικὰ ἡ Παναγιώταινα κᾶτι εἶχε μυριστεῖ καὶ τώρα ἐπιβρυώνονταν ἡ

ὑποψία της, με τὰ διαφορούμενα λόγια καὶ τὰ πειράγματα τῶν γειτόνων της.

Ἄν ὅταν καληνύχτησε ἡ Χρυσούλα τὴ Χάιδω, τῆς εἶπε:

— Ἦθελα νᾶξερὰ Χάιδω τὸ τοῦ ζήλεψε ἡ Νίνα τοῦ Λούκα;

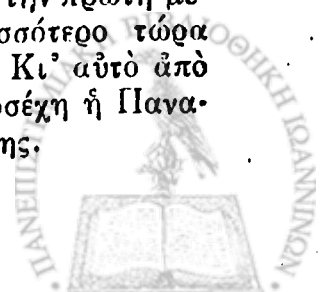
— Τὸ κουτσό του τὸ ποδάρι!... ἀπάντησε ἡ Χάιδω καὶ δὲν εἶχε ἄδικο. Τὸ τοῦ ζήλεψε ἡ Ἀφροδίτη τοῦ χωλοῦ τοῦ Ἡφαιστου; Ἀσφαλῶς τὰ γερά του μπράτσα ποὺ λύγιζαν τὰ σίδηρα καὶ τὸ κουτσό του τὸ ποδάρι!... Τὸ ἴδιο καὶ ἡ Κατερίνα. Ἄν ὅταν κύνταζε ἀντίκρου ἀπὸ τὸ σπῆτι της καὶ ἔβλεπε τὸ Λούκα, ποὺ με τ' ἀτσαλένια μπράτσα του σήκωνε τὴ βαρειὰ καὶ τσάκιζε τὰ σίδηρα σὰ λιανόξυλο, τὴν ἔπιανε ἴλιγγος καὶ δὲν πρόσεχε τὸ κουτσό του ποδάρι.

Τὰ μπράτσα του, τὸ φαρδύ του σιῆθος ποὺ φούσκωνε σὰ φυσερό καὶ οἱ γερεὲς πλάτες του τὴν μαγνήτιζαν, τὴν παρέλυαν καὶ συγκρίνονταν τὸν Λούκα με τὸν ἀπρόθυμο καὶ ἀδύνατο ἀντρα της, τῆς φαίνονταν ὁ Γιάννος ἓνα μερμηγκι δίπλα σ' ἓνα γίγαντα...

Γι' αὐτὸ ὅταν ὁ Λούκας ἀνασήκωνε τὸ πρόσωπό του, γιὰ νὰ σκουπίσῃ με τὸ μανίκι τοῦ ποκάμισού του τὸν ἰδρωτὰ καὶ τὰ βλέμματά τους διασταυρώνονταν, νόμιζεν ἡ Νίνα πὼς ἡ ἑκτρικὸ ρεῦμα ξεγύνονταν στὸ κορμί της. Μιὰ ζάλη τὴν παρέλυε, ἓνας δυνατὸς μαγνήτης τὴν ἔσερνε στὸ σιδεράτικο καὶ μιὰ ἀκαταμάχητη καὶ ἀμαρτωλὴ ἐπιθυμία ἐτάραζε καὶ φλόγιζε, τὴ σάρκα της καὶ ἔτσι δὲν ἄργησε νὰ τὰ σιάξουν καὶ ν' ἀμαρτήσουν!...

Τώρα ἡ Νίνα δὲν στενοχωριόνταν γιὰ τὴν ἀπροθυμίαν τοῦ Γιάννη· λιχταροῦσε καὶ παραδοκοῦσε τὴ στιγμή ποὺ θ' ἀνταμώνονταν με τὸ Λούκα.

Ἔτσι καὶ σήμερὰ τὸ πρῶτ, ἀφοῦ συνεννοήθηκαν ἀπὸ βραδύς, πῆγε γιὰ ξύλα παρ' ὅλη τὴν ἄρνηση τῆς πεθερᾶς της, ποὺ γιὰ νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια ἡ Νίνα τὴν σέβονταν καὶ τὴν ἐχτιμοῦσε καὶ τὴν ὑπάκουε καὶ τὴν διαταγὴ αὐτὴ τὴν ἔδειξε ἀπὸ τὴν πρώτη μέρὰ ποὺ ἔγινε νύφη καὶ περισσότερο τώρα ποὺ τὰ ἔσιαξε με τὸ Λούκα. Καὶ αὐτὸ ἀπὸ ὑπολογισμὸ γιὰ νὰ μὴ προσέχη ἡ Παναγιώταινα τὸ παραστράτημά της.

Όταν πήγε να κοιμηθῆ ἡ Νίνα, ὁ ὕπνος δὲν τὴν κολλοῦσε· ἡ μιὰ σκέψη διαδέχονταν τὴν ἄλλη.

Τὶ θὰ γίνῃ; Ὅλοι τὸ ἔμαθαν. Θὰ φτάσουν τὰ μανιὰτα καὶ στ' ἄφτια τοῦ Γιάννου καὶ τῆς πεθερᾶς της.

Υστερα ἀπὸ συλλογὴ κατάληξε στὴν ἀπόφαση γιὰ νὰ προκαταλάβῃ τὸ Γιάννο, νὰ τοῦ παραπονεθῆ πὼς τὸ πρωὶ πὺν πήγε γιὰ ξύλα, τὴν ἤρε στὸ λόγγο ὁ Λούκας καὶ τὴν πείραξε.

Σκούνησε λοιπὸν τὸ Γιάννο, πὺν εἶχε μισοκοιμηθεῖ κι' ἄρχισε νὰ τοῦ ἐξιστορῆ, πὼς στὸ λόγγο πὺν πήγε γιὰ ξύλα τὴν κυνήγησεν ὁ Λούκας μὲ κακὸ σκοπὸ. Ἄλλ' εὐτυχῶς πὺν ἦταν κουτὸς καὶ καθῶς ἔτρεχε νὰ τὴν πιάσῃ σκόνταψε κι' ἔτσι γλύτωσε ἡ Νίνα!...

Ὁ Γιάννος σὰν κουτούσις πὺν ἦταν τ' ἄχαψε καὶ γι' αὐτὸ μ' ἀνακούφιση φώναξε:

«Δόξα σοὶ ὁ Θεός»

Ἄλλ' ὅταν ἀναλογίστηκε τὶ θὰ πάθαινε, ἂν τὴν πρόφταινε τὴν Νίνα ἐξαγριώθηκε καὶ σὰ μανισκὸς ἄρχισε νὰ φωνάζῃ δυνατὰ.

«Θὰ τὸν φτύσω θὰ τὸν δείρω θὰ τὸν σκοτώσω!...»

Ἡ Νίνα προσπαθοῦσε νὰ τὸν ἡσυχάσῃ. Ἄλλ' οἱ φωνές του ξύπνησαν τὴ μάνα του τὴν Παναγιώταινα, πὺν κοιμόνταν στὴν αὐλή. Σὰν μπῆκε ἐκείνη τρομαγμένη στὸ δωμάτιο, ὁ Γιάννος τῆς τὰ εἶπεν ὅλα.

Ἡ Παναγιώταινα, σὰν ἐξυπνη καὶ πολύπειρη γυναῖκα, δὲν πίστεψε τὴ δικαιολογία τῆς νύφης της. Ἄλλ' ἀφοῦ ὅ,τι γίνηκε δὲν ξαναγίνεται καὶ γιὰ νὰ μὴ ἐξερεθίσῃ τὰ πράγματα περισσότερο κι' ὁ Γιάννος κάμη καμμιά κουταμάρα, πὺν θὰ κατέληγε σὲ βᾶρος του, τὸν συμβούλεψε νὰ καταγγείλῃ αὐριο τὸν Λούκα στὸν Πρόεδρο τῆς Κοινότητος κι' ἐκεῖνος θὰ ἔκανε ὅ,τι ὀρίζει ὁ Νόμος.

* *

Πρωί, πρωί, μόλις ἀνοιξε τὴ θύρα ὁ Πρόεδρος, μπῆκε ὁ Γιάννος στὸ Κοινοτικὸ γραφεῖο κι' ἄρχισε μὲ θυμὸ νὰ καταφέρεται γιὰ τὸν Λούκα, πὺν πειράζει ἀδιάντροπα τίς τίμιες γυναῖκες, καὶ ἐξιστόρησε στὸν Πρόεδρο τὰ συμβάντα, ὅπως βέβαια τοῦ τὰ διηγῆθηκε ἡ Κατερίνα.

— «Νὰ εἶν' καλὰ, κύρ Πρόεδρε, πὺν ἡ Νίνα ἔτρεξε σὰν ἐλαφίνα κι' ὁ Λούκας ἦταν κουτσὸς καὶ σκόνταψε... ἄλλοιῶτικα θὰ τὴν πάθαινα ὁ ἔρμος!...»

Ὁ Πρόεδρος πὺν ἀντιλήφθηκε τὶ τέλος εἶχε ἡ ἔρωτικὴ ἐκείνη σκηνή, χτύπησε σιλικὰ στὴν πλάτη τὸ Γιάννο καὶ τοῦ εἶπε:

— «Σῶπα, Γιάννο καὶ μὴν τὸ λὲς κανενὸς ἄλλου, γιὰ τὶ θὰ γελοῦν μὲ σένα. Τέτοιο μαγνήτη πὺν ἔχει ὁ Λούκας, οὔτε μυῖγα δὲν τοῦ φεύγει!»

Ὁ Γιάννος ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Κοινοτικὸ γραφεῖο θυμωμένος. Ὁ Πρόεδρος, σκέφτονταν, θὰ εἶναι φίλος τοῦ Λούκα γι' αὐτὸ τὰ λέει αὐτά.

Κατέφυγε λοιπὸν σὲ δυὸ ἄλλους γνωστοὺς του καὶ τοὺς ξεμυστηρεύτηκε τὸ μυστικὸ του καθῶς καὶ τὶ ἀπάντησῃ τοῦ ἔδωκε ὁ Πρόεδρος,

— «Θὰ τὴν πάθαινα ὁ μαῦρος, τοὺς εἶπε, ἀλλὰ δόξα σοὶ ὁ Θεός πὺν τὸν ἔκανε τὸ Λούκα κουτσὸ κι' ἡ Νίνα ἔχει πόδια σὰν ζαρκάδι».

Ἐκεῖνοι μόλις συγκρατώντας τὰ γέλια τοῦ σύστησαν ὑπομονὴ καὶ ὅλα θὰ διορθωθοῦνε. Μονάχα ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς νὰ κυττάζῃ τὴν πιστὴ του γυναῖκα στὰ μάτια· «σ' ἀξίζει τέτοια γυναῖκα Γιάννου»

— «Τὶ λέτε, τὶ λέτε, ἐγὼ μονάχα ξέσω τὶ θησαυρὸς εἶναι. Ἐνα κομμάτι μάλαμα, διαμάντι!... Γι' αὐτὸ ὁ παλῆάνθρωπος ὁ Λούκας μού τὴ ζήλεψε!...» Ὁπως ἦσαν φυσικὸ διαδόθηκε σ' ὅλο τὸ χωριὸ τ' ἀστεῖο κι' ὅλοι, ὅταν τὸ διηγόνταν, ξεκαρδίζονταν στὰ γέλια...

* *

Τὴν ἄλλη βδομάδα πάλι γλέντι οἱ γύφτοι. Ἀφοῦ τραγούδησαν τὰ συνειθισμένα τραγούδια, τὸ διαβολοκόριτσο, ἡ Λένη τοῦ Ζήση, ἄρχισε μουρμουριστὰ ἕνα τραγούδι καὶ σιγά, σιγά, τὸ συντρόφεψαν καὶ τὰ παιδιὰ καὶ σ' ὀλιγο δυνατὰ τραγούδησαν οἱ περισσότεροι τὴν ἐπωδὸ τοῦ καινούριου τραγουδιοῦ:

«Νίνα, Νίνα, Κατερίνα
πῶχεις πόδια σὰ λαφίνα»

Ἡ Κατερίνα πὺν ὑποψιάζονταν πὼς κάτι θὰ τῆς σκάρωναν στέκονταν ἀκουπι-σμένη σὲ μιὰ φράχτη σὰ βρογμένη κότα. Ὁ-

ταν άκουσε τὸ τραγοῦδι τῆς, τῆς φάνηκεν ὁ οὐρανὸς σφοντήλι.

Ὁ Λούκας ἔμεινε ἀουγκίητος ὅπως πάντα ἀλλὰ τοῦ Γιάννου τοῦ ἦρθε ζάλη καὶ τοῦ φάνηκε πὼς ὅλοι γύρισαν καὶ τὸν κύταζαν κοραϊδευτικά.

Ἡ Παναγιώταινα, ὅταν ἄκουσε τὸ τραγοῦδι τῆς νύφης τῆς, φρένιασε καὶ τοιμάσθηκε νὰ ὀρμήσῃ, νὰ χτυπήσῃ τὰ παιδιά, νὰ τσακίσῃ τὰ ὄργανα, νὰ πιῆξῃ ἀπὸ τὸ λαιμὸ τῆς Λένης τοῦ Ζήση, πὺ δὲν κυττάζει τὴν κατάντια τῆς, ἀλλὰ πιάνει στὸ στόμα τῆς τὶς ἄλλες γυναῖκες.

Στὸ ἀναμεταξὺ τὰ ὄργανα χαλοῦσαν τὸν κόσμον· ἐπαναλάμβαναν τὸ τραγοῦδι τῆς Νίνας.

Τότε ὁ Γιάννος, σὰν νὰ ξύπνησε ἀπὸ τὸ λήθαργο, σὰν τὸ τραγοῦδι νὰ τοῦ ἔκανε ἔνεση ἡρωϊσμοῦ, ὅπως ἀκουμποῦσε σὲ φράχτη ξύλινο, ξεχάρτωσε ἓνα παλοῦκι κι' ἐνῶ ὁ Λούκας καθόνταν ἀνύποπτος, τὸν πλησίασε καὶ τοῦ κατάφερε μιὰ παλουκιά στὸν ὦμο!

Ὁ Γιάννος σκόπευε νὰ τοῦ τὴν δώκει κατακέφαλα, ἀλλ' ἀπὸ τὴν συγκίνηση τοῦ τρεμούλιασε τὸ χέρι κι' ἀστόχησε καὶ τὸν χτύπησε στὸν ὦμο.

Τότε γίνηκε πονδαιμόνιο.

Ἡ μάνα τοῦ Λούκα πέρνοντας μιὰ πέτρα, κυνηγοῦσε τὸ Γιάννο, πὺ τῶβαλε στὰ πόδια κι' ἔξαφανίστηκε.

Ἡ Παναγιώταινα ἔτρεχε πίσω ἀπὸ τὴ μάνα τοῦ Λούκα.

Τὰ παιδιά ξεφώνιζαν, οἱ γυναῖκες χειρονομοῦσαν καὶ κάθε μιὰ ἔλεγε τὰ δικιά τῆς.

Κι' οἱ ἄντρες; Ἄλλοι ἐπιδοκίμαζαν τὴν πράξη τοῦ Γιάννου παίρνοντας τὸ μέρος του κι' ἄλλοι τὴν κατέκριναν, γιατί ἦσαν φίλοι τοῦ Λούκα.

Ὡστόσο ὁ Γιάννος γίνηκε καπνός. Κρούφτηκε καὶ γλύττωσε ἀπὸ τὴ μανία τῆς

μάνας τοῦ Λούκα, πὺ μὴ βρίσκοντας τὸ Γιάννο γύρισε κι' ἀπαντώντας τὴν Παναγιώταινα τῆς ρίχτηκε ἐπάνω καὶ τὴν ἄρπαξε ἀπὸ τὰ μαλλιά.

Τότε τρέξαν ἄλλες γυναῖκες καὶ τὶς χώρισαν, ἀλλ' ὅσο νὰ κατορθώσουν νὰ τὶς ἀπομακρύνουν καὶ νὰ τὶς ὠδηγήσουν στὰ σπίτια τους, οἱ γλῶσσές τους πήγαιναν ὀδάνι. Οἱ βοισιές πὺ ἔλεγε ἡ μιὰ στὴν ἄλλη ἦσαν ἀφάντασιες.

Ἔτσι διαλύθηκε τὸ γλέντι καὶ ἡ πλατεῖα ἐρήμωσε. Ἀλλὰ ἀπὸ τὰ χαμόσπιτα ἀκούονταν τὰ γέλια καὶ τὰ ψιθυριτά, σχολίαζαν τὰ γεγονότα.

Στὴ σιγαλιὰ τῆς νύχτας, ἡ Λένη τοῦ Ζήση πὺ πρωτάρχησε τὸ τραγοῦδι τῆς Κατερίνας καὶ πὺ δὲ χώνευε τὸ Λούκα, γιατί τὸν εἶχε ζητήσει γιὰ ἄντρα τῆς κι' ἐκεῖνος δὲν τὴν θέλησε, ἀλλὰ προτιμοῦσε νὰ ἔχη ἐρωμένη τὴν Κατερίνα, βγήκε σὲ λιγάκι στὸ παράθυρό τῆς κι' ἄρχισε νὰ σιγοτραγουδάῃ πάλι τὸ τραγοῦδι τῆς Κατερίνας καὶ τοῦ Λούκα.

*«Μωρὸ Λούκα, Λούκα, Λούκα
σάξιζε νὰ φᾶς παλούκα
Γιατὶ πείραζες τὴ Νίνα
πῶχει τὴν ποδιά τῆς φίνα
καὶ τὸ πόδια σὰν ζαρκάδι
καὶ σοῦ φεύγει ἀπ' τὸ λαγκάδι.
Νίνα Νίνα Κατερίνα
πῶχεις πόδια σὰ λαφίνα.»*

Καὶ τότε πρὶν οὖβση ὁ ἀντίλαλος τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Λένης, μιὰ μελωδία ἀκούστηκε. Στὴν ἀρχή, σιγανή, μὰ ὅσο πήγαινε μεγάλωνε, δυνάμωνε καὶ πλημμύριζε τὸν αἰθέρα· ὅλοι οἱ γύφτοι, μικροί, μεγάλοι ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ σπίτια τους κι' ἀπὸ τὶς αὐλές τους τραγουδοῦσαν τὸ νέο τραγοῦδι τῆς Νίνας.

Π. ΒΡΕΛΛΗ, γλύπτου

ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΜΑΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΤΟ "ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ"

Με την από το παρόν τεύχος της «Ήπειρ. Έστίας» έναρξη δημοσιεύσεως τεσσάρων σχεδίων μας, πού είναι αντίγραφα αντικειμένων Ήπειρωτικής Λαϊκής Τέχνης του Μουσείου Μπενάκη, καθώς και μιᾶς φωτογραφίας από παρόμοιο της ιδιωτικής Συλλογῆς τοῦ κ. Πυρσινέλλα, ἀρχίζομεν ἀπὸ σήμερον τὸ «Ἀρχεῖον τῆς Ήπειρωτικῆς Λαϊκῆς Τέχνης», τὸ ὁποῖο φιλοδοξεῖ νὰ συγκεντρώσῃ στὶς σελίδες του, τὰ ἀντιπροσωπευτικότερα σχέδια τῶν κυριωτέρων κλάδων τῆς Λαϊκῆς Τέχνης, ὅπως αὐτὴ ἀναπτύχθηκε στὴν Ήπειρο μὲ τὴν πάροδον τῶν αἰώνων.

Τὴν ἀνωτέραν μέριμναν τῆς ὅλης ἐργασίας, ἔχει τὸ Σωματεῖον «Ἑλληνικὴ Ἐνωσις».

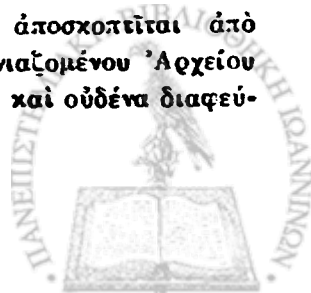
Θὰ δοθοῦν ἀρχικά, εἴκοσι ἐν ὄλω σχέδια, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποτελέσουν τὸ πρῶτον τεύχος τοῦ «Ἀρχείου», στὸ τέλος τοῦ ὁποῖου, γιὰ τὴν πληρέστερη κατανόησίν τους, θὰ παρατεθῇ αἰσθητικὴ τῶν σχεδίων τοῦ ἀνάλυσι καὶ ἐρμηνεία τους. Ἐλπίζομε δὲ βέβαια, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, θ' ἀποτελέσουν μὲ τὴν προβολή τους στὸ πλατύτερον κοινό, τὴν ἀπαρχὴ μιᾶς γενικώτερης προσπάθειας γιὰ τὴ συνέχισιν καὶ τὸ ξαναζωντάνεμα τῆς Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης.

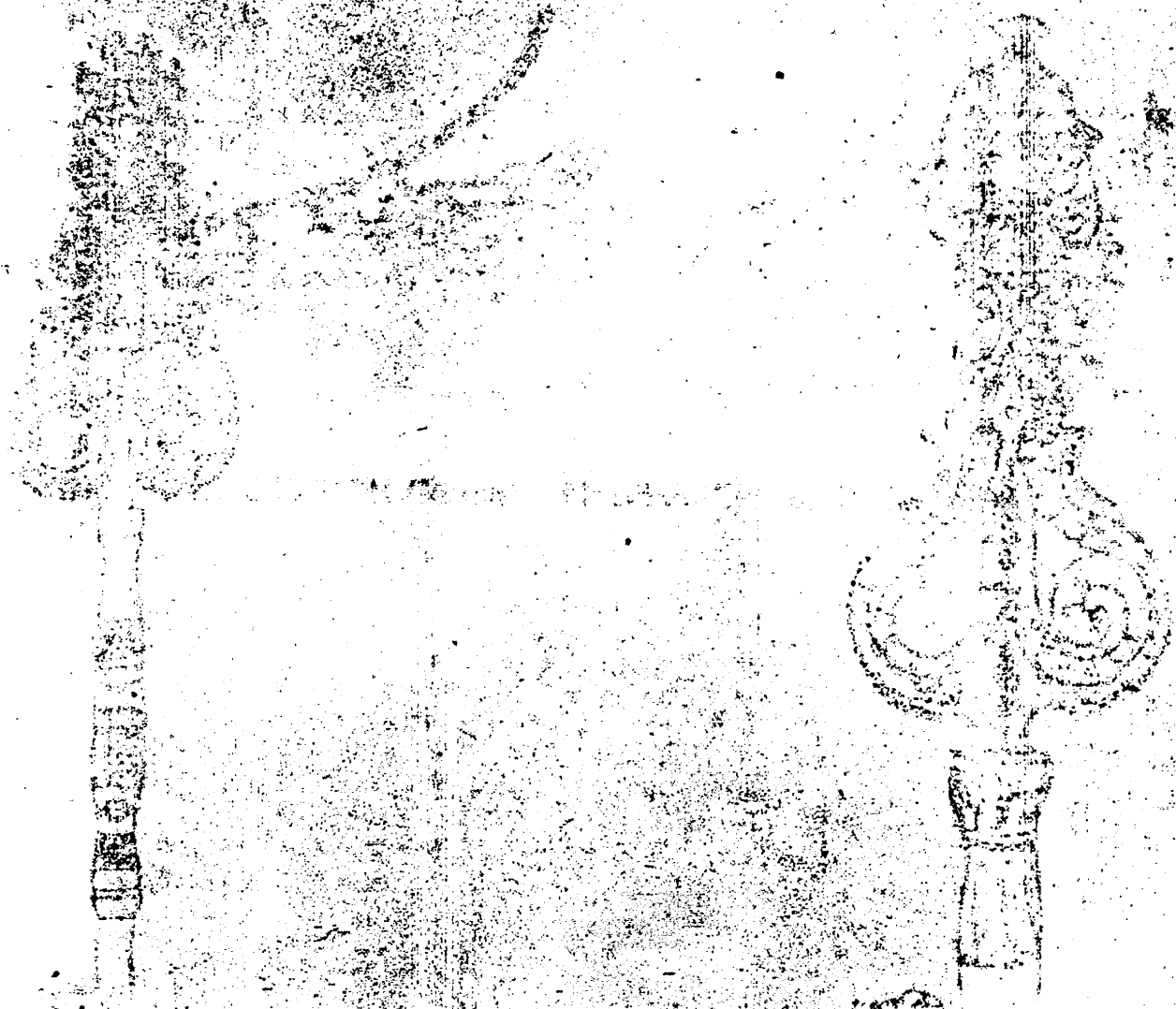
Παραδίδοντας τὰ σχέδια αὐτὰ στὴ δημοσιότητα, πιστεύομε ὅτι ἐκτελοῦμε ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸ μεγάλο μας χρέος γιὰ τὴν Τέχνη καὶ τὴν Ήπειρο.

ΣΗΜ. «Ἡπ. Ἐστίας». — Ἡ «Ἑλληνικὴ Ἐνωσις», εἶναι, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἴδρυτής της κ. Τίνος Ρούκης Μπαλάνος, «Ἐυαγὲς Σωματεῖον», ἐγκριμένον διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 17549 τοῦ 1956 ἀποφάσεως τοῦ Πρωτοδικείου Ἀθηνῶν, καὶ ἀποσκοπεῖ, σὲ γενικὰς γραμμὰς, τὴν μὲ βᾶσιν τὴν διατήρησιν τῆς Ήπειρωτικῆς παραδόσεως, ἀνάπτυξιν τῆς Ήπειρ. Λαϊκῆς Τέχνης καὶ γενικώτερον τῆς Χειροτεχνίας καὶ Οἰκοτεχνίας (Υφαντουργικῆς, Καλαθοπλεκτικῆς, Περραμουργίας, καὶ τὰ παρόμοια), διὰ προβολῆς τῶν γηγενῶν παλαιῶν λαϊκῶν προτύπων, ἀποβολῆς τῶν νοθευμάτων τῶν μεταγενεστέρων καὶ τῶν ἐνεστώτων καιρῶν, καὶ τυποποιήσεως κατὰ τὸν τρόπον αὐτῶν τῶν προϊόντων των.

Ἐμμέσως διὰ τούτων ἐπιδιώκεται ἀπὸ τὸν ἴδρυτὴν τοῦ Σωματείου, ἡ ἀνύψωσις τοῦ βιωτικῆ καὶ μορφωτικῆ ἐπιπέδου τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου, ἡ ἴδρυσις ἀντιστοιχῶν Συνεταιρισμῶν παραγωγῆς καὶ ἐκμεταλεύσεως, καὶ ὁ ἐκείθεν μέλλων νὰ προκύψῃ περιορισμὸς τῆς μεταναστεύσεως.

Εἰδικότερον, ὅσον ἀφορᾷ τὸν τομέα τῆς Ήπειρ. Λαϊκῆς Τέχνης, ἀποσκοπεῖται ἀπὸ τὸν αὐτὸν ἴδρυτὴν ἡ ἐγκατάστασις τοῦ διὰ τοῦ παρόντος τεύχους ἐγκαινιζομένου Ἀρχείου της, εἰς τὸν χώρον ἐνθα ἠγειρετο ἄλλοτε ἡ γερὰ Μπαλάνειος Σχολή· καὶ οὐδένα διαφεύγει ὁ τεχνικὸς μορφωτικὸς σκοπὸς ἐνὸς παρομοίου ιδρύματος.

FORA (EVA)

FORA (EVA)

...

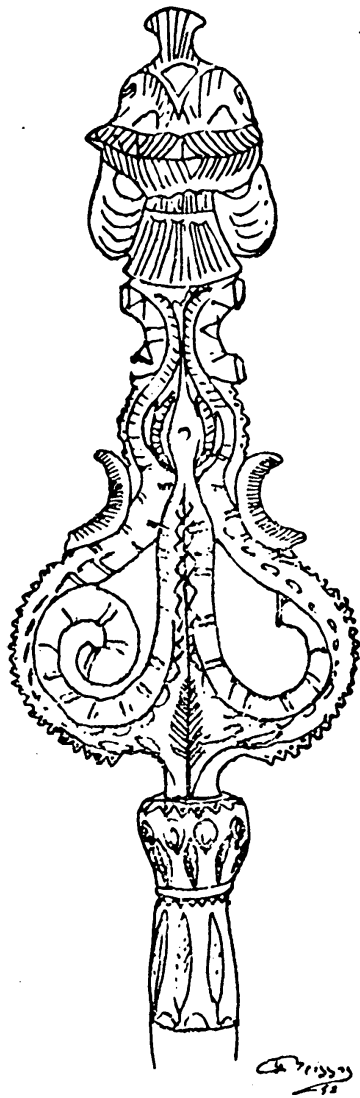
...

...

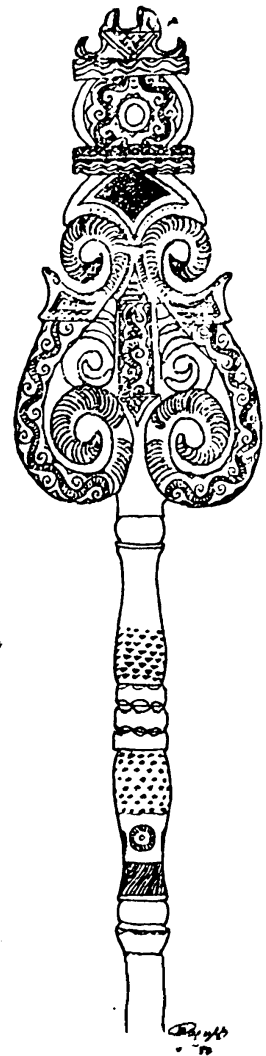
...

...

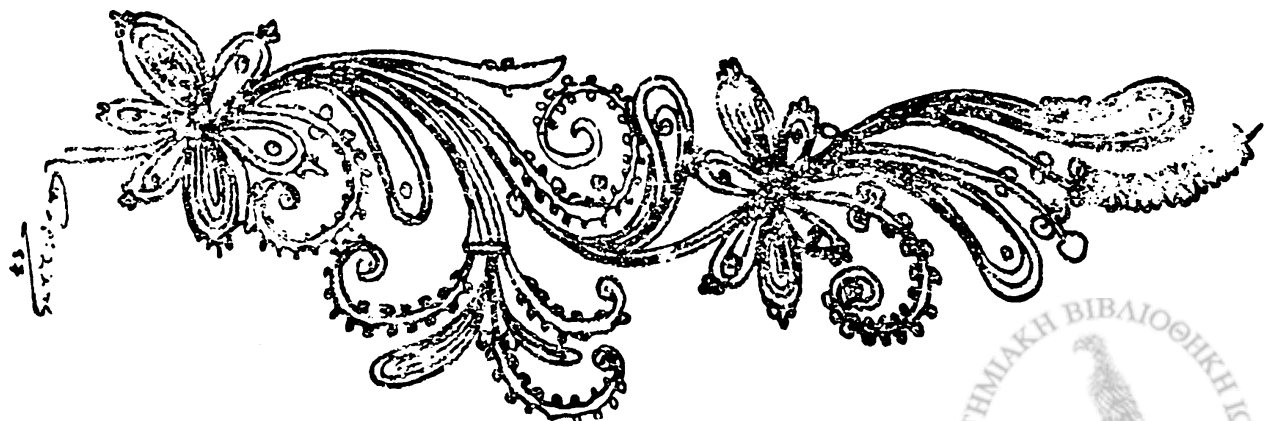

ΡΟΚΑ (Ζυλόγλυπτος)
(Μουσείον Μπενάκη—
Σχέδιον Π. Βρέλλη)

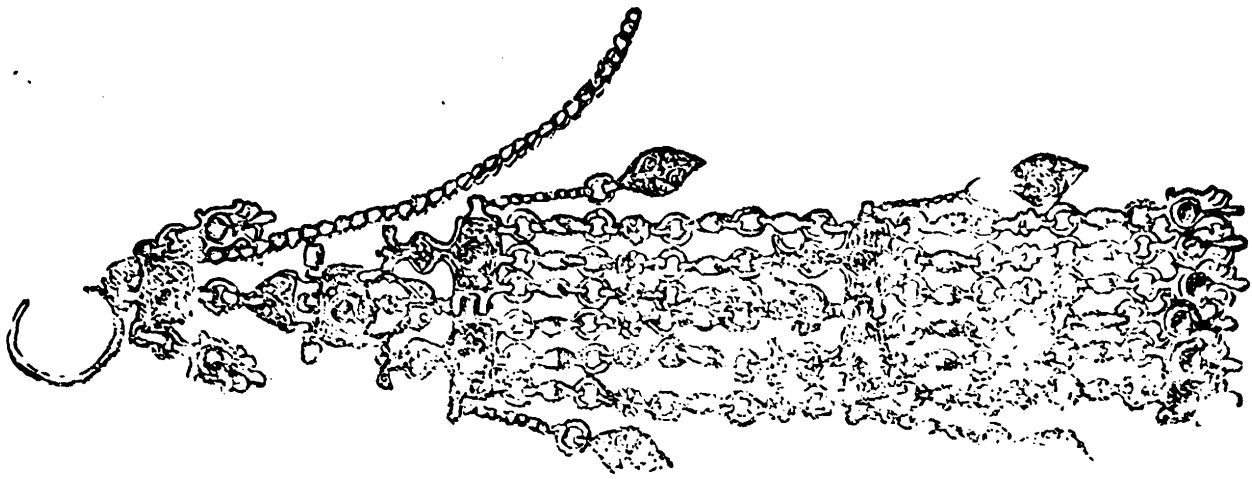

ΡΟΚΑ (Ζυλόγλυπτος)
(Μουσείον Μπενάκη—
Σχέδιον Π. Βρέλλη)

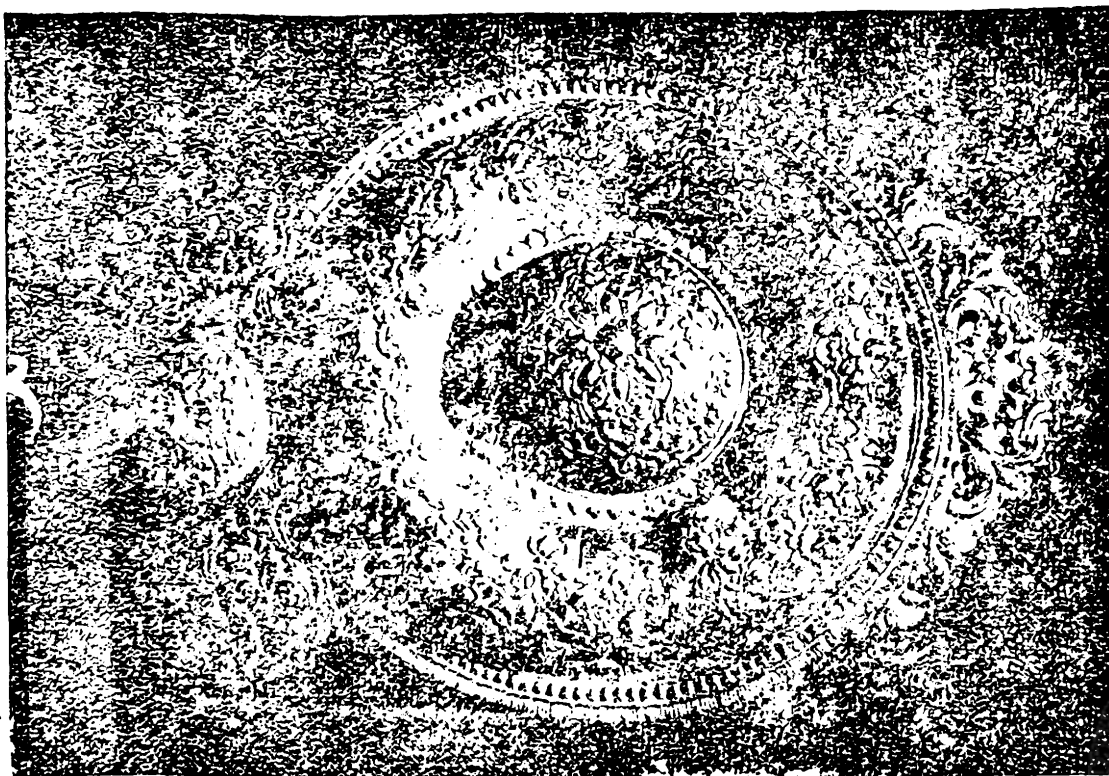

ΧΡΥΣΟΥΝ ΚΕΝΤΗΜΑ (Μουσείον Μπενάκη - Σχέδιον Π. Βρέλλη)

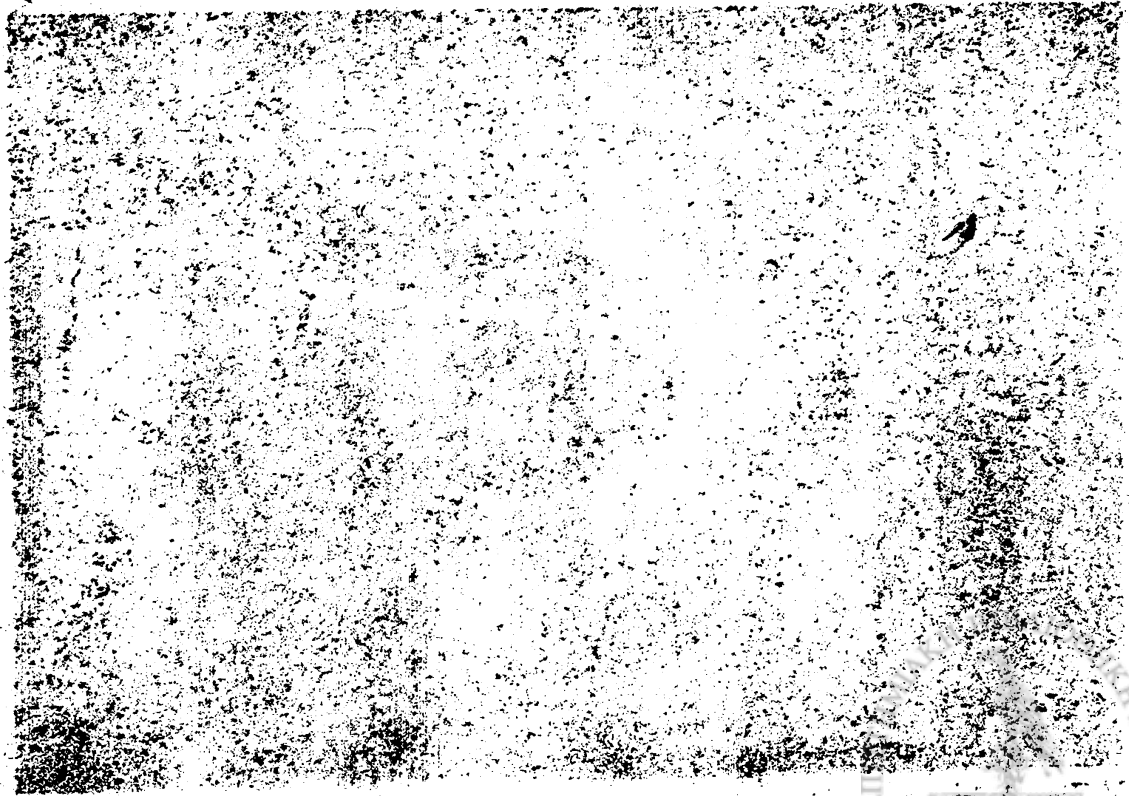

ΑΡΓΥΡΟΥΝ ΕΝΩΤΙΟΝ (Μουσείον Μπενάκη—Σχέδιον Π. Βρέλλη)

ΠΟΡΠΗ με έπιχρυσωμένον σκάλισμα (Ίδιωτ. συλλ. οίκου. Πυρσινέλλα Ίωαν.
Σχέδιον Π. Βρέλλη)

Small, illegible text at the bottom of the page, possibly a page number or footer.

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΜΟΝΩΔΙΑ ΣΕ ΔΥΟ ΣΤΙΞΕΙΣ

(Π Ρ Ο Ζ Α)

Στήν Ιστορία, απόμειναν λίγες φράσεις. Θυμάμαι. Κείνο τὸ γαλάζιο πρωτὶ, πού ξεκινήσαμε γιὰ τὸ μέλλον μας. Εἴμασταν ἀσπλοὶ κι' εἰρηνικοί, καθὼς τὰ παιδιὰ. Στὴν ἀνανθη στρατα μιὰς ἀλκιμῆς ἡλικίας. Νοιώθαμε τὸ παρελθὸν ἑνὸς κόσμου. Στὰ ἑλληνικὰ μάρμαρα στημένο. Στὶς πυραμίδες τοῦ Χέοπος. Καὶ κατατομημένο, στὰ ἐδώλια τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἔτσι πιστέψαμε. Ὀλόρθοι, μπροστὰ στὴ φωτεινὴν ὑπόσχεση τῆς τρανῆς ἐποχῆς... Μονωδία!

Κι' ὕστερα, δλα αὐτὰ λιχνίζονταν μεθυμένα. Σὰν τὸν καπνὸ ἀπὸνα καμμένο τσιγάρο. Συλλογιζομαν πάντα. Κι' ἤθελα νὰ μαι μονάχος. Νὰ φαντάζομαι τὶς λευκὲς. Κάτω ἀπ' τὴν ἐρημιὰ, σὸ φεγγάρι. Ἀλλὰ, ἤρθαν οἱ ἀναμνήσεις. Κι' ἐγὼ πιάστηκα ἀπ' τὸ χέρι ἑνὸς πεθαμένου χρόνου. Ἔτσι, σὰν μονωδία. Ὄσπου χάθηκεν ὁ δρόμος τῆς. Βαθειὰ, σὲ μιὰν ἔκταση κίτρινη. Ἐκεῖ, σβῆσαν τὰ πεντάγραμμα, ἀνάμεσα σὲ κάτι λουλούδια. Κύτταξα, τότε. Στὸν ὕπνο μου. Δὲν ἀπόμεινε παρὰ λίγη στάχτη. «...Ἐἴταν ἕνα πικρὸ κεφάλαιο. Πρὶν ἀπ' τὸ τέλος...» Ἐπίγραμμα στὰ ἐξώφυλλα ἑνὸς γυμνοῦ βιβλίου. «Γιὰ ποιό;», ρώτησα. Κι' εἶμαι ξένος. Καταμετρίσ στὴ συζήτηση. Γι' αὐτὸν πού τόγραψε. Τότε ὁ Κώστας, (ἕνας ἀπὸ μᾶς), γύρισε νὰ με δεῖ. Δὲν ξέρω ἂν με θυμόνταν. Γιατί σὰ μάτια του, ἀπόμεινε κάτι. Θυμήθηκα τὴ στάχτη ἀπὸνα τσιγάρο.

Δὲν ἐπέμεινα. Πάνωθὲ μας, ἀπλώθηκε Ἰσκιος. Κι' ὄλοι μας ξεχωρίσαμε. Κεῖνη τὴν ὥρα. Κι' ἐγὼ κρατήθηκα ἀπ' τὰ χέρια ἑνὸς πλάτανου. Καθὼς ἀγκάλιαζε τὸ βουνό, ἀντίκρου μας. Κι' εἴταν κατάξερως.

Πῆρα στὶς χούφτες μου τὶς σκέψεις τῶν ἄλλων. Καί, πίσω, ἀπόμειναν τὰ χρόνια.

Ἐρημα, νὰ περιμένουν. Ὅπως οἱ λευκὲς στρατὲς, σὸ βορρᾶ. Ζωγράφισα, τότε. Δυὸ παπαροῦνες. Πάνω στὰ ἴχνη πού χάνονταν. Πρὸς τὶς ἀντικρυνὲς κορφές. Κι' εἴταν αἶμα, πατημένο. Ἐκεῖ, περπάτησε ὁ Χριστός. Στὴν ἀνθρώπινη πορεία. Σκέφτηκα. Ἐνῶ, στὸν ὀρίζοντα, χαράχτηκεν ἕνα φῶς, θλιμμένο... Μονωδία! Καὶ ξαναστάθηκα.

Ζήτησα νὰ δώσω στὴ ζωὴ, τὶς σκέψεις ἐκεῖνες. Ἀλλὰ οἱ ἀνθρωποὶ εἶχαν φύγει. Τοὺς ἤυρα νὰ δραματίζονται μονάχοι. Κι' εἶχαν ἄδεια τὴν ψυχὴ τους, στὴ φτώχεια. Καθὼς ἀναρριχόνταν στοὺς ἐξῶστες τους. Μονάχοι καὶ δίχως σκέψεις. Ἐἴταν ἐξόριστοι, στὴν πάλη τους. Καὶ ματωμένοι. Κι' ὄλοι πάσχιζαν γιὰ τὴ ζωὴ. Στὸ θάνατο. Τότε, κύτταξα ξανά τὴ στάχτη. Μιὰ μνήμη ἀπὸνα δνεῖρο, σκέφτηκα. Κι' εἶδα πῶς εἶχε φύγει τὸ γαλάζιο ἐκεῖνο πρωτὶ.

Στὶς χούφτες μου, ἀπόμεινε ἡ θρηνηδία. Κι' ἀκολούθησα τὰ ἴχνη πού χάνονταν πρὸς τὶς κορφές. Ἐνῶ, στὶς πατημασιές, θὰ φύτρωναν παπαροῦνες. Καθὼς θάσταζεν αἶμα... Κι' ἔκλεισαν οἱ φράσεις τῆς ἱστορίας. Μονάχα πού ἡ παρένθεση αὐτὴ χωρίσε μέσα τῆς ὄλη τὴν ἐποχὴ μας. Ἔτσι ἀπόμεινα, μέσα στὴν παρέα μου. Στὰ μάτια τοῦ Κώστα. Τὴν ὥρα πού ξεχωρίζαμε. Ὁ καθένας—συλλογιζομαν—γίνεται μονάχος, γιὰ νὰ μὴν εἶναι μόνος. Μονωδία! Ἀλλὰ, δὲν τῶπα. Γιατί, πάνω ἀπ' τὸν ἀντικρυνὸν ὀρίζοντα, γράφτηκαν ὠχροκόκκινοι φθόγγοι. Κι' ἔκατσε παντοῦ μιὰ μελαγχολία. Κι' ἀνάδεψαν οἱ λευκὲς. Στὴν ψυχὴ μου. Θὰ εἴταν οἱ σκέψεις τῶν ἀνθρώπων, καθὼς γίνονταν σύγνεφα. Καί, τότε, ἀκούστηκαν τὰ δῆματά μου. Στὸ σῦθαμπο τῆς στρατας. Πρὸς τὴν ἀνθρώπινη πορεία, εἶναι πικρὸ τὸ κεφάλαιο.

JEAN RICHERIN

ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ Σ' ΕΝΑΝ ΤΥΧΟΝΤΑ

Γιατί ἐγεννήθηκε αὐτὸς ἐδῶ πέρα, δὲν τὸ ξέρει κανεὶς.
καὶ γιατί πέθανε, κανένας ἐπίσης δὲν ἐδυσφόρησέ.
Στὴ γῆς ἐδῶ κάτω, εἶχεν ἔρθει γυμνός· καὶ...—τύχη ἀπηνής!...—
ὅπως ἦρθε, γυμνὸς κι' ἀνεχώρησε.

Δοκίμασε φόβους, ἐλπίδες, χαρὲς καὶ λύπες συνάμα·
κι' εἶχαν παιδέψει παλμοὶ τὴν καρδιά του, ἀναλόγως, πολλοί.
Τὰ χεῖλια του γνώρισαν, τόσο τὸ γέλιο, ὅσο τὸ κλάμμα.
Καὶ τὸν εἶδαν, σαρκαστὴ κι' ἀφελῆ.

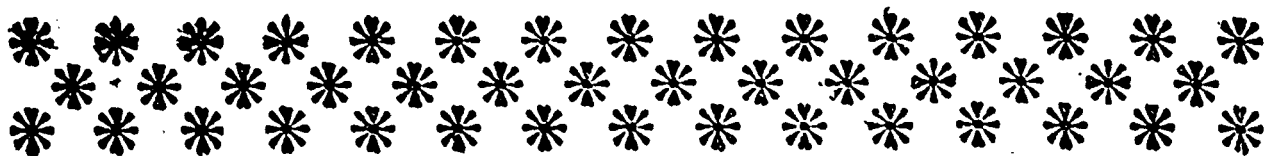
Ἔτρωγε, ἔπινε, κι' ἔπειτα... ὕπνο. Καὶ κατηφῆς
ξανάπινε, ἔτρωγε, κοιμόταν πάλι, μ' ἀσάλευτη τάξη.
Κι' ἦτανε πάντοτε, ὅμοιες οἱ μέρες: τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῖς.
Στὴν καρδιά του, ἡ πλήξη εἶχε ἀράξει.

Συχνὰ εἶχε πράξει τὸ ἀγαθόν:—Κούφιος χίμαιρες!...
Τύψη δὲν ἄφησε καμμία ἐντὸς του, τὸ κακὸ ποῦχε κάνει.
Εἶχε συνάψει φιλίες πολλές:—Σχέσεις ἐφήμερες!—
Οἱ ἐχτροὶ του;... εἶχαν ὅλοι πεθάνει.

Κάποτε, ἀγάπησε... Δεύτερη ἀγάπη, πίσω ἀπὸ τὴν πρώτη
ἀκολούθησε... Κι' ἄλλες!... Ὅμως κι' ἐκεῖ, ἀηδία καὶ κρῦο!..
Κι' ἔτσι, ὅπως φεύγει σύντομη ἡ ζήση, τοῦφυγε ἡ νηότη
Εἰσῆλθεν, ἐξῆλθεν... κι' ἀντίο.

[Μεταφραστής: Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ]

ΛΑΪΚΑΙ ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΑΙ

Τὴν πιὸ δραματικὴ στιγμὴ κά τοια καρέκλια θὰ βρεθεῖ νὰ τριῖξει
ἀρκετὲς λέξεις σοῦ ξεφεύγουν
ὅμως καὶ ἔτσι δὲν παύεις ν' ἀνακαλύπτεις τὸν ἑαυτὸ σου
ἀνάμεσα σὲ σπόρια καὶ στραγάλια

ἡ ὑπόθεση σὰ χαρτὶ περιτυλίγματος
ῶραϊο ἢ ἄσκημο, σημασία ἔχει τὸ τί ἴναι τυλιγμένο
ξάφνου ἀνακαλύπτεις πὼς δὲν ἀρκεῖ μονάχα ἡ ὁμορφιά
ὅλα μετατοπίζονται σ' ἓνα κόσμο πικράλογο
τὰ λόγια χάνουν τὴν καθημερινὴ σημασία τους
σχεδὸν θριαμβεύει ἡ ποίηση
ἀγγίζοντας χορδὲς ἀπὸ καιρὸ λησμονημένες

ἕστερα ἀνάβουν τὰ φῶτα
τελείωσε ἡ συνέντευξη μὲ τὸν ἑαυτὸ σας
χειροκροτήματα.

Ντίνος Χριστιανόπουλος

ΘΑΡΘΕΙ ΕΝΑΣ ΚΑΙΡΟΣ

Θάρθει ἓνας καιρὸς πὸν θὰ διαβάζουν
ἄνθρωποι τὰ γράμματά μου
καὶ θὰ προσπαθοῦν νὰ μάθουν
πὼς νὰ κτύλαγε ἡ καρδιά μου.

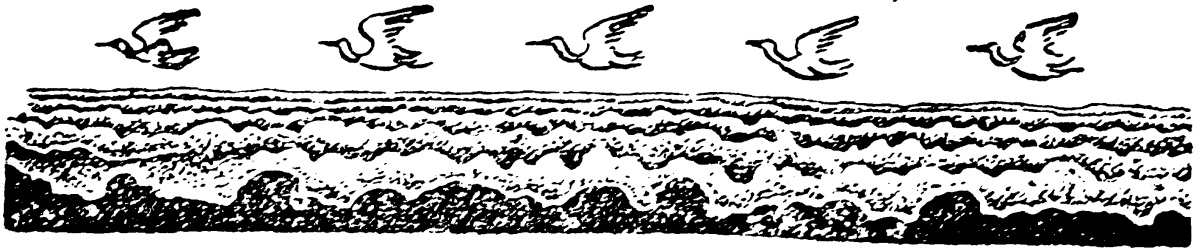
Καὶ θὰ ἐξηγοῦν ἀκόμα
τὶ λογιῆς οἱ καπνοδόχες
εἴταν τὸν καιρὸ πὸν ζοῦσα...

Καὶ θὰ ὑποπτεύονται ἴσως—ἴσως
τὶς νυχτιὲς πὸν ξαγρυπνοῦσα.

Μὰ θὰ κυνηγοῦν νὰ πιάσουν
ἓνα νόημα κι ἐκεῖνοι
ἀπὸ φῶς κι ἀπὸ γαλήνη...

Θοδωρῆς Βλαχοδημήτρης

ΚΙΜΩΝΟΣ ΤΖΑΛΛΑ

Η ΔΕΣΠΟΙΝΙΔΑ ΦΟΒΙΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Έτσι καθώς κάθουμαι απέναντί της, σε μιὰ θαθεία πέτσινη πολυθρόνα, έγγλέζικου στόλ, βλέπω τή θαυμαστή σειρά των μαργαριταρένιων της δοντιών, ν' άστράφτουν στον ήλιο που γεμίζει τό στόμα της και στη μέση τους, κάτι πειό λαμπρό, νά τρεμποαίζει, σαν ή στάλα του νερού τ' άνοιξιάντικα πρωινά...

Κι' ύστερα τό μάτι γλυστρά και περιπλανάται, γλυκά κουρασμένο, πειό πέρα, ξεφεύγει άπ' τ' άνοιχτό, φαρόυ παράθυρο του γραφείου, στον άπειρο ούρανό, τον ελδοθερμο και πάμφωτο καλοκαιριάτικο ούρανό και στα δέντρα των άντικρινών κήπων που σι' άσημένα τους φυλλώματα, φлуαρεί τό φώς κι' ή μεσημεριάτικη, τρυτερότατη αύρα..

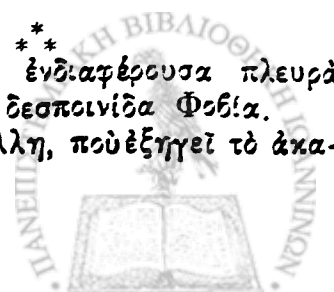
Κι' ήταν τόσο όμορφα τά πρωινά στο γραφείο! Τά παράθυρα, ελάνοιχτα, νά δίνουνε στο γλαυκό, καλοκαιριάτικο ούρανό, τά λουλούδια που ή δεσποινίδα Μαίρη ειχε τήν ευγενικά καλωσύνη πάντα νά φέρη (άγαπούσε προπάντων τά τριαντάφυλλα, ελων των χρωμάτων και ελων των ειδών ή δεσποινίδα Μαίρη) και που εώδοσαν μεθυστικά, τό άπαλό, νεανικό της τραγούδι, τέλος πάντων, τό φώς, ελο φώς γαλανό και μελωδικό, που άπλωνε τήν γαλάζια του χαρά πάν' άπ' ελα... Κι' ήταν τό φώς, που άστραφτε στη γελαστή, χαλάζινη σειρά των δοντιών της δεσποινίδας Φοβίας κι' ήταν πάλι τό φώς που ρόδιζε τήν άβρή σάρκα των γραμμένων της χειλιών... Και δίχως νά νοιώσω πώς, εκείνα τά καλοκαιριάτικα πρωινά με τό έκπαγλο φώς και τον βαθύ, καταγάλανο ούρανό και τήν γλυκειά τους

χαύνωσι, αυτή ή σειρά από τά θαυμαστά δόντια που ξανοίγονται στο μειδίαμα των ευσυνιων χειλιών της, με εμπνέει, σαν μιὰ παληά μελωδία βιολιού...

Μά μήν νομιστε! πώς ή δεσποινίδα Φοβία ήταν νέα: Καθόλου μάλιστα! Κατά τά άλλα ήταν μιὰ τυπική γεροντοκόρη, δίχως κανένα ιδιαίτερο έξωτερικό ενδιαφέρον, ωμοιαζε πολύ μ' αυτές τις στεγνές Άγγλίδες που θαυμάζουμε στον κινηματογράφο, άδύνατη, ελο γωνίες, πλακερή σαν νά ήταν από κόντρα πλακέ, πάντα με κάλτσες, παπούτσια δίχως ψηλό τακούνι, φόρεμα πολύ κάτω άπ' τό γόνα, τό καπέλλο τεράστιο κ.τ.λ. κ.τ.λ., δηλαδή μόδα 1910...

Μά τίποτα δέν είναι άπόλυτα άδιάφορο, θέλω νά πώ, κάθε άνθρωπος, βρίσκει παντού κάτι, που νά του τραβήξη τό ενδιαφέρον: Κι' εγώ έτσι καθισμένος, σ' αυτήν τήν ευεργετική πολυθρόνα, με τό μυαλό γλυκά κουρασμένο, νά ένειροπολώ κυττώντας τό γαλάζιο άπειρο, άκούγοντας τό θερμό, πρόσχαρο, τραγούδι της Μαίρης (ένας καταρράχτης ελόμαυρων μαλλιών πά'ω άπ' τό ελάξο με τά χλωμά τριαντάφυλλα) δέν μπορώ νά μήν νοιώσω τήν όμορφιά αύτουνοϋ του στόματος, αύτωνών των λεπτών χειλιών, που γελοϋν τόσο παιδικά, των χιονάτων δοντιών που πάνω τους παιζογελοϋν φωτεινώτατες ελιηλιαχτίδες.

Αυτή είναι μιὰ ενδιαφέρουσα πλευρά που παρουσιάζει ή δεσποινίδα Φοβία. 'Υπάρχει κι' άλλη, που έξηγεί τό άκα-

τανόητο αυτό παρατσουκλι πού τῆς κόλλησα καί πού θυμίζει ψυχιατρική μελέτη.

Μ' αὐτή, τὴν ἄλλη, τὴν ἀνακάλυψα σιγά καί μεθοδικά:

Ἡ δεσποινίδα Φοβία, εἶναι μονάχη στὸν κόσμο, δηλαδή σχεδὸν μονάχη, ἀφοῦ ἔχει ἀκόμα τὴ μαμά της στὴ ζωὴ, ἕνα γερόντιο ἐγγόνιο χρονῶν, παράλυτο, πού δὲ σαλεύει, πού δὲν ἀκούει οὔτε μιλάει, μόνο σὲ παρακολουθεῖ μὲ παράδοξη προσοχή, τὸ ξεπλυμένο γαλάζιο μάτι πού τοῦ ἀπόμεινε ἀκόμα ἀνοιχτὸ καί πού εἶναι ὁ μόνος της σύντροφος στὸ γέρικο σπῆτι πού μένει, μὲ τὰ γυμνά, μελαγχολικὰ δωμάτια.

Ὁ μισθὸς της ἀκόμα, εἶναι τόσο μικρὸς κι' ἀπ' αὐτὸν κρέμεται καί ἡ δεσποινίδα Φοβία μὲ τὰ καπελλίνα της τοῦ 1910 καί ἡ μονόφθαλμη γρηῃά της...

Κι' ὕστερα ὁ κύριος διευθυντῆς εἶναι ἰδιαιτέρα προσεχτικὸς στὰ ἐγγράφα πού γραφομηχανεῖ ἡ δεσποινίδα «ὄχι ἀνορθογραφίες, ὄχι λάθη, ὄχι ἀταξία—τὸ εἶπαμε τόσες φορές», σχεδὸν σχολαστικὸς στὸ «σημεῖο αὐτὸ» κι' ὅταν ἡ χαρακτηριστικὴ γνωστὴ γραμίτσα σχεδιάζεται στὸ μέτωπό του, τοῦτο εἶναι σημεῖο δυσαρτέκειας πού βρῖσκει ἀμέσως τὴν διέξοδό της (ὁ κ. διευθυντῆς ἔχει διαβάσει πολὺ τὰ περὶ ὑποσυνειδήτου καί περὶ ἀποθήσεων τοῦ Φρόϋδ) στὴν φωνή του πού ὀμιλεῖ «περὶ ὑποχρεώσεως συμμορφώσεως πρὸς τὰς διαταγὰς, περὶ ἀνάγκης προσοχῆς, περὶ προστίμων καί περὶ ἀπολύσεως» καί τὰ τοιαῦτα, μπρὸς στὸ τρομοκρατημένο, ἀνθρώπινο πλάσμα, πού ὑποφέρει μπροστά του, μὲ ἀγωνία μελλοθάνατου.. Κι' ὁ κ. διευθυντῆς δὲν μπρεῖ νὰ μὴν ὑτοκύψη σ' αὐτὸ τὸν συχαμερὸ, ἀνθρώπινο τειρασμό, νὰ γινόμεστε πειδὸ σκληροί, ὅταν κριώθουμε τὴν ἀδυναμία τοῦ ἄλλου: Γιατί κανεὶς δὲν φοβᾶται τὸ θυμὸ τοῦ κ. διευθυντῆ, ὅσο ἡ δεσποινίδα Φοβία, δηλαδή—πως συνειθίζουσαν νὰ λένε—δὲν μπόρεσε ἀκόμα κι' οὔτε θὰ μπόρεση ποτέ, «νὰ τοῦ πάρει τὸν ἀέρα...»

Ἔτσι συχνά, εἴμαστε μάρτυρες αὐτῶν, τῶν ἀπερίγραπτων, σκηνηῶν, πού μᾶς βρῖσκουσαν στὰ νεῦρα, τῆς γυναικούλας ν' ἀκούῃ ἐπὶ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα τὸν ἐξάψαλμο ἀπ' ὑπὸ τὸ νευραθηνικὸ ἀνθρωπάκι, τὸν κ. διευθυντῆ..

Καί σιγά—σιγά, τοῦτος ὁ φόβος μονιμοποιήθηκε μέσα της, ἔγινε ὁ πραγματικὸς της ἑαυτὸς: Μπαίνει ὁ κ. διευθυντῆς στὸ γραφεῖο, ἡ δεσποινίδα Φοβία τρέμει καί σηκώνεται, φεύγει ὁ κ. διευθυντῆς, τὸ ἴδιο, τὴν φωνάζει ὁ κ. διευθυντῆς, ἡ ψυχὴ της πᾶει στὸν ἄλλο κόσμο. Ὅλη της ἡ τσακισμένη ὑπαρξὶ γυρνᾶει γύρω ἀπὸ τὸν κ. διευθυντῆ καί τὴ γραφομηχανὴ της, ὅπως ἡ γῆ γύρω ἀπ' τὸν ἄξονά της...

Καί οἱ μέρες γίνονται βαρεῖες γιὰ τὴν Φοβία, πού ἀδυνατίζει ἀκόμα πειδὸ πολὺ, τόσο, πού φέγγει τὸ χλωμό, κέρινο προσωπάκι της, μὲ τὰ πνιγμένα στὸ μαυράδι μάτια της πού θὰ χύνουν σίγουρα ἀτέλειωτα δάκρυα στίς νύχτες τῆς μοναξιάς της... Καί μόνο τὰ χεῖλη, μένουν ρόδινα, τὸ ἀρμονικὸ τους τόξο παίρνει μόνο τὴν πικρὴ χάραξι πού δίνει τὸ πνιγμένο παράπονο...

Τότε τὸ κέφι μᾶς πᾶει περίπατο: Πού νὰ τραγουδήσῃ ἡ Μαίρη, πῶς νὰ νοιώσω ἐγὼ τὴν χαρὰ τοῦ ἡλίου καί τοῦρανοῦ, δίπλα στὸ βαρὺ πένθος τῆς δεσποινίδας Φοβίας: Ἡ ἀπειλὴ τοῦ κ. διευθυντῆ, πλανιέται, σὰν ἰσκιος ἀρπαχτικοῦ πτηνοῦ, πάνω στὴν ἀδύνατη ψυχὴ πού τσακίζει σιωπηλῆ τὰ δάχτυλά της στ' ἄσπρα πλήχτρα τῆς γραφομηχανῆς...

Μὰ κ. διευθυντῆς, ἔχει τὴν καλωσύνη ν' ἀπουσιάζει μῆνες ὀλόκληρους, προπάντων τὴν ἀνοιξί, γιὰ περιοδεία, ντυμένος σὰν περιηγητῆς, μὲ πανταλόνι γκόλφ ψηλὸ πού ἀφήνει τὰ ποδαράκια του μὲ τίς καρρὼ κάλτσες λεύτερα, τὸ σακκάκι σκοῦρο καφέ καί τὸν τεράστιο σκοῦφο ἀπὸ ὑφασμα τοῦ παντελονιοῦ—σωστὸς πιγκουῖνος, λέγει ἡ Μαίρη καί μυρίζει τὰ τριαντάφυλλά της—κι' εἶνε ἀλήθεια τότε πού καταδέχεται νὰ μοῦ ρίξῃ μιὰν γλυκύτατη, ἐρωτικὴ ματιά...

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, ἡ δεσποινίδα Φοβία, σιγά—σιγά ἀρχίζει νὰ ξεμουδιάζει: Ὁ ἀνοιξιάτικος χλιαρὸς ἀγέρας, πλημμυρίζει τὸ κρῦο γραφεῖο καί φυλλορροεῖ τὰ σκονισμένα χαρτιά, γεμάτος σκέρτσος ἐρωτευμένου κοριτσιοῦ δεκάξῃ χρονῶν... Καί τὸ νέο φῶς, γίνεται μιὰ μουσικὴ φιλαρμονικῆς πού παιανίζει πᾶνω ἀπὸ τὰ φρέσκα τριαντάφυλλα καί τὰ ἐβένινα μαλλιά τῆς Μαίρης, γλυκύτατες μελωδίες...

Κι' όλα αλλάζουν στις καρδιές που ξανανιώνουν. Ἡ δεσποινίδα Φοβία λυτρώνεται πὸ τὸν ἐφιάλτη της καὶ τίς εἰκόνες τοῦ πού τὴν πιέζαν. Τὸ ζαρωμένο μουτράκι τοῦ κ. διευθυντῆ, τὰ μάτια πού ἀνοίγοκλείνουν νευρικά κάτω ἀπ' τὰ λαμποκοποῦντα ματογυάλια, τὰ πλῆχτρα πού τὸ ἀνισορροποῦν τίκ—τίκ, εἶχε κολλήσει μ' ἓνα τρόπο τρομαχτικὸ στὸν ἐγκέφαλό της, ἢ ἄυπνες κουραστικὲς της νύχτες μὲ τὴν πίκρα τους, δίπλα στὸ γερόντιο μὲ τ' ὀλάνοιχτο μάτι, στὴν ἀβάσταχτη μοναξιά τοῦ γερασμένου σπιτιοῦ.

Τότε εἶναι δυνατό νὰ συμβοῦν ἀξιοπρόσθετα γεγονότα, σὰν τοῦτο παραδείγματος χάριν:

Εἶν' ἀπόγευμα ἀπριλιάτικο, ἔχουμε τελειώσει τὴ δουλειά μας κι' εἴμαστε (καὶ οἱ τρεῖς), τόσο χαρούμενοι πού μπορούμε καὶ φλυαροῦμε στὸ μπαλκόνι. Στὰ πόδια μας ἀπλώνεται ἡ πολιτεία, μ' ἀσημένιες τίς στέγες, μὲ τοὺς χίλιους ἤχους τῶν ἀνοιξιᾶτικων ἀπογευμάτων, μὲ τὸ μακρυνὸ ἄρωμα τῶν ἀνθισμένων ἀκακιῶν τῆς λεωφόρου, μὲ τὸ τρυφερὸ, ρόδινο, διάχυτο φῶς, πού ἠδονίζει τίς αἰσθήσεις. Καὶ μὲ τὴ μεγάλη νοσταλγία...

Κι' εἶναι πάλι, ἡ ὡμορφες στιγμὲς πού ἡ Μαίρη, σιμώνει κοντά μου καὶ μιλοῦμε ἀτέλειωτα, στόμα μὲ στόμα καὶ νοιώθω τὸ θερμὸ κορμί της νὰ βαραίνει γλυκὰ στὸ δικό μου καὶ τὴν ἀναπνοή της νὰ μοῦ χαϊδεύει τρυφερὰ τὸ μάγουλο καὶ τὰ χεῖλη.

Ἡ Φοβία αὐτὲς τίς ὥρες ζὲν μιᾶ μὲ τὰ δυὸ λιγνά της χέρια, κρατᾶ τὸ σίδερο τοῦ μπαλκονιοῦ καὶ τὸ βλέμμα της χάνεται ὄνειροπόλο, στὴν ἀσημένια ἀχλὺ τῶν δρόμων, πού διακλαδώνονται στὴν παληὰ πολιτεία. Εἶναι σὰν νὰ ταξιδεύει μ' ἓνα τραῖνο ἀνύπαρχτο, σ' ἓνα ταξίδι χιμαρικό.

Γίνεται σιωπὴ, ἀρκετὴ ὥρα...

Κάτι πεθαίνει τὴν ὥρ' αὐτὴ ἐπίσημο, εὐγενικὸ κι' ὠραῖο. Ὁ οὐρανὸς πού γίνεται ὀπάλιος, ἡ λίμνη πού γεμίζει μενεξένιες σκιές, τὰ θουὰ πού χάνουν τὴν σκληράδα τῆς γραμμῆς του, ἡ σιωπὴ πού γεμίζει τὸ κενό, μεταγγίζουν στὴν καρδιά μας, θαθεία, τὴν ἀνάγνια βραδυνὴ μελαγχολία.

Καὶ ἡ Μαίρη, κυττώντας μὲ σταθερὸ βλέμμα, κάπου μακρὰ, ἀρχίζει νὰ τραγου-

δᾶ μὲ τὴν συμμετρικὴ, ἀπαλὴ φωνή της.

*Belle nuit
o nuit d' amour
sourire à nos ivresses
Une nuit plus belle
que le jour.*

Πάνω στὴν διάφανη ἀτμοσφαῖρα καμπυλώνεται ὁ κυματισμὸς τῶν γλυκύτατων ἤχων.

Ἡ δεσποινίδα Φοβία, μένει ἀκόμα στὴν ἴδια θέσι ἀκίνητη κι' ἀφηρημένη. Καὶ ξάφνου, ξάφνου, ἀρχίζει νὰ τραγουδᾶ—μιὰ φιλή, γεροντοκορίστικη φωνὴ πού θαρρεῖς πὼς ἀπὸ στιγμὴ, σὲ στιγμὴ θὰ κοπῆ γιὰ πάντα.

Ἡ Μαίρη σταματᾶ καὶ ἐκπληκτη μὲ κυττᾶ στὰ μάτια. Ἡ δεσποινίδα Φοβία τραγουδᾶ!... Ἡ δεσποινίδα Φοβία, ἔχει φωνὴ καὶ τραγουδᾶ!... Ἡ δεσποινίδα Φοβία!...

Αὐτὸ εἶναι ἡ καταστροφὴ. Ἡ Φοβία συνέρχεται ἀπ' τὸνειρό της, τὰ φοβισμένα μάτια της γυρεύουν γρήγορα συγγνώμην, στὰ χλωμὰ μάγουλά της ἀναβορβώνουν κόκκινες φλόγες καὶ τὰ ὠραῖα της χεῖλη, ψελλίζουν ἀκατάληπτα λόγια.

—Μὰ ξέρετε τὸ τραγούδι αὐτό; Ρωτᾶει ἡ Μαίρη. Μοῦ ἀρέσει καὶ μένα, ἴσως—καὶ γυρνᾶει τὰ μαῦρα της μάτια, σοβαρὰ σὲ μένα—ἴσως, γιατί μέσα του νοιώθω τὸ σπαραγμὸ μιᾶς ψυχῆς πού χάνει κάτι γιὰ πάντα.

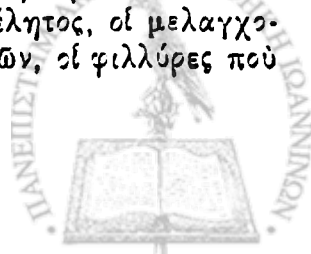
Κι' ἐγὼ τρέμοντας ρωτῶ:

—Ἀλήθεια δεσποινίς, ξέρετε τὸ τραγούδι αὐτό;

Ἡ Φοβία μᾶς κυττᾶ χαμογελώντας. Κι' ὕστερα λέει σιγᾶ:

—Εἶναι τόσο παληό! Τὸ τραγουδοῦσε κάποτε, ἡ κυρία Φωκᾶ καθισμένη στὸ πιάνο, τ' ἀνοιξιᾶτικα ἀπογεύματα πού μαζεῦμαστε στὸ σπῆτι της. Ἴσως νὰ τὴν γιωρίσατε, εἶχε μιὰ φωνὴ ἀλησμόνητη—μὰ τί λέω, δλ' αὐτὰ εἶναι τόσο παληὰ, ὅλοι τους ἔχουν φύγει ἀπὸ τὴν πολιτεία αὐτὴ, ἀπὸ καιρὸ καὶ σεῖς εἰστε τόσο νέοι!... Μόνο, ἴσως θὰ ξέρετε τὸ σπῆτι της. Ἴσως...

Ἡξέρα τὸ σπῆτι, μιὰ ἀκατοίκητη, ἔρημη οἰκοδομὴ μὲ δυὸ ἀρχαίους ἐλληνικοὺς θεοὺς σεῖς πορφυρὲς κρύπτες τῆς πρόσοψης, αἰώνια ὄνειροπόλους στὴν μοναξιά τους... Κι' ὁ κῆπος ἦταν ἀτημέλητος, οἱ μελαγχολικὲς ἀλλεῖες τῶν δαφνῶν, οἱ φιλλῦρες πού

Ξετρωναν στο μαύρο χῶμα, φύλλα και φύλλα, τὰ νεκρὰ ἀναβρυτήρια τῶν νερῶν. Ἦταν σιωπῆ, πού δὲν τὴν ταραζάν πειά, οἱ συγχορδίες τοῦ βραδυνοῦ πιάνου, οὔτε οἱ τόνοι τῶν τραγουδιῶν, οὔτε οἱ τρυφερές ὀμιλίες και τὰ κρυστάλλινα γέλοια τῶν γυναικείων στομάτων.

Τὸ φῶς, ἀποσύρεται ἀπαλὰ—σάν μιὰ μουσική πού ἀπομακρύνεται στὴ νύχτα.

Τὸ περίγραμμα τοῦ σκοτεινοῦ προσώπου τῆς δεσποινίδας Φοβίας, εἶναι φωτεινὸ—μιὰ λευκὴ λουρίδα πού γράφει τὴν εὐγενική γραμμὴ τοῦ προφίλ, τὰ μαλλιά δέμενα πίσω.

Ἡ ποίηση τοῦ παρελθόντος, πού ἔφυγε γιὰ πάντα, γεμίζει τὴν καρδιά μας. Μὰ τὴν

ἀλήθεια, τούτη ἡ εὐγενική γρηῃ, δὲν ἀνήκει πειὰ στὴν ἐποχὴ μας.

Σωπαίνουμε και οἱ τρεῖς. Ἡ Μαίρη σιάχει τὰ μαλλιά της μ' ἀργές, ἐπίσημες κινήσεις, πρὶν φύγει. Νοιώθω τὴν καρδιά μου νὰ χτυπάει παράδοξα, ἕνας κόμπος σφίγγει τὸ λαιμό μου.

Ἄχ, ἡ ταπεινὴ εὐτυχία πού κατέκλυζε τὴν ἀσήμεντη, μοναχική μου ὑπαρξὴ τ' ἀπογεύματα ἐκεῖνα. Τέλος πάντων χρωστάω στίς δυὸ ἐκεῖνες ὑπάρξεις μιὰν εὐτυχισμένη περίοδο τῆς ζωῆς μου—ἄστερα ὁ καθένας πῆρε τὸ δικό του δρόμο και τώρα, πού γράφω τὴν ἱστορία αὐτή, ὄλα πέρασαν δίχως ἐλπίδα νὰ γυρίσουν—ἡ εὐτυχία φτερούγησε πάνω μας, μ' ἄγγιξε μὰ δὲν καταδέχτηκε νὰ μείνη μαζί μου.

ΛΩΤΟΙ...

ΛΟΙΠΟΝ Ἄνθούλα, εἶναι ὁ καιρός, πού ἀνθίζουνε οἱ λωτοί..

Ξεύρεις δὰ τοὺς λωτοὺς... τοὺς τρέφει ἡ λάσπη

ὡς με ν' ἀνοίξει ἕνα λουλοῦδι τους σιὸ Φῶς—ἡ φύση—ἀργεῖ..

Ἡ φυσική Ἱστορία, λέει:

«Οἱ λωτοὶ κατάγονται ἀπ' τὸν Γάγγη, τὸν ἱερό».

Κλέπτες ἐν τούτοις—ἱερεῖς—τὸν φέραν και στὴν Αἴγυπτο,

ὅπου—στὸν Νεῖλο—ἀνθίζει..

Τῶν Βέδας τὰ ἱερά χαρτιά, γράφουν τὰ λόγια:

«Ὅπως τὸ ἄνθος τοῦ λωτοῦ,

ἀπὸ τὴν λάσπη τρέφεται—ὡς ν' ἀνέβη—

ὁμοια ἀπ' τοὺς πόνους μας—ἄνθος λωτοῦ—ἀνω κλαδίζεται ἡ ψυχὴ!»

και ἴγὼ προσθέτω: μοιάζει τὸ τραγοῦδι Ἄνθούλα!

—Χρειαζονται, στίς ἱερές ὄχθες τοῦ Γάγγη,

ἥλιος πολὺς, πολλὰ νερά· νερά!

κρουνοὶ νερῶν, νὰ τρέξουνε, ὥσπου, ὁ λωτὸς ν' ἀνθίσει..

Κ. Μαϊστράλης

ΠΑΡΟΥΣΙΕΣ

...Ἐγὼ μὲν ἀνευθεν ἐφ' αἵματι φάσανον ἰσχων
Ὀδυσσ. λ, 82

Ὅταν ἀνοίγη ἀθόρυβα μιὰ πόρτα
σὲ περιμένω, αἰνιγματική μορφή, ἤσυχα νὰ γλιστρήσης
μὲς στὴν ἀόριστη θαλπωρὴ τῆς καμαράς μου—θὰ διαβάζω
κάτω ἀπ' τὸ λύχνο τῆς μνήμης πεθαμένους ποιητές.
Καὶ ἰδοὺ, σὰν ἀπὸ σύνθημα, παραμερίζοντας ἀόρατες κουρτίνες
θὰ προβάλλουν μιὰ—μιὰ, πρῶτο ξάφνιασμα στὸ φῶς,
πίσω ἀπὸ κόγχες μυστικὲς καὶ μισόφωτα
πλησιάζοντας ὀλοένα τὰ φαγωμένα των πρόσωπα
οἱ μορφὲς μὲ τὰ ρόδια στὰ χέρια.

Κάπου θὰ τᾶχω ξαναδῆ αὐτὰ τὰ ὀστεώδη πρόσωπα
κάπου θὰ τᾶχω ξαναδῆ αὐτὰ τὰ φθαρμένα χέρια.

Μέσα στὸν πύργο μὲ τὶς κουρασμένες πανοπλίες,
τὰ κηροπήγια, τ' ὄνειρο τοῦ χαμένου ἰδαλοῦ·
δὲν ξέρω ἂν ἐξουσιάζουν οἱ νεκροί. Ἐδῶ πού φτάσαμε
ὄλα τελειώνουν σὲ συγχεόμενες αἰσθήσεις,
πίσω ἀπ' τὶς συναλλαγὲς τῶν ζώντων βλέπω τὴν ἐνοχὴ
πίσω ἀπ' τὴ σιωπὴ τῶν νεκρῶν βλέπω τὴ μεταμέλεια·
ἔδῶ πού φτάσαμε τὶ σημασία θὰ ᾔχε ἂν κρατῶ
μιὰ πένα ἢ ἓνα σπαθὶ
πάνω ἀπ' τὸ λάκκο μὲ τὸ μαῦρον αἷμα...

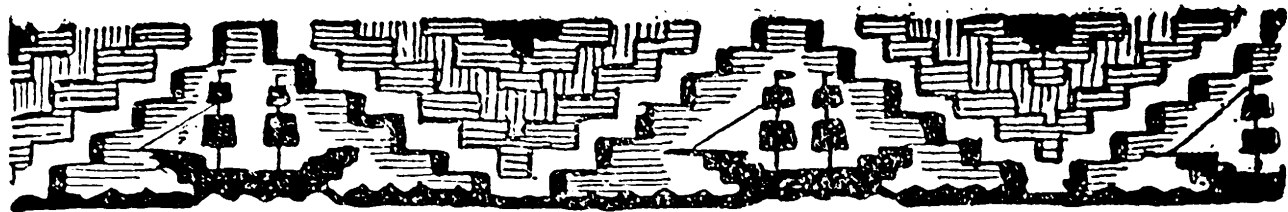
Π. Μουλλᾶς

Δ Ε Ο Σ

Ὅλα πῶς σαλεύουνε στὸ γλυκὸ τὸ βράδι!
Κ' εἶναι ὄλα μιὰ χαρὰ, τόσο ταιριασμένα.
Δυὸ πανιὰ στὸ πέλαγο σὰν ἀποσταμένα,
Τὴν ἀνάσα τους κρατοῦν· κι ὄλα γύρω, λάδι!
Γαλανὰ στὰ πέλαγα, δὲν ποθοῦν τὰ ξένα·
Καρωμένα καρτεροῦν τ' ἀπαλὸ σκοτάδι.

Ὅλα πῶς ἀλλάξαιε, ξένοιασια στὸν πόνο,
Στῆς Γαλήνης τὸ σκοπὸ χαίρονται καὶ ζοῦνε.
Μὲς τὴν ἄφατη σιωπὴ, πιδ φρικτὰ ἀντηχοῦνε
Τῆς ψυχῆς μου οἱ δαρμοὶ π' ἀγρυπνοῦνε μόνο!
Πῶς φοβοῦμαι μοναχός, λὲς καὶ κρυφακοῦνε
Τῆς καρδιάς μου τὸ ρυθμό, τὸν κρυφὸ μου πόνο!
Γιάννης Σαεαλῆς

ΑΝΤΙΝΟΜΙΕΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ & ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΟΜΗΡΟ*

(Ἡ ρεαλιστικὴ κοσμοθεωρία καὶ βιοθεωρία τοῦ Ὅμηρου)

Ἡ κρίση τῆς ζωῆς ἀπ' τὰ καθέκαστα (ἠθικὴ) εἶναι ὑστερογενής. Τὸ πρᾶ-
τειν καθοδηγεῖται καὶ ἀξιοποιεῖται καὶ προσανατολίζεται πρὸς ὅ,τι θεωροῦμε ἀγαθὸ—
τέλος κυρίως καὶ μόνο ἀπὸ τὴν προαίρεση. Στὴ γενικὴ ἠθικὴ φιλοσοφία προαίρεση
εἶναι ἡ πεποίθησις γιὰ τὴν Ἀξία τοῦ ζῆν. Οἱ καλὲς ἢ κακὲς μορφὲς τῆς ζωῆς ποὺ
ἀπασχολοῦν τὴν ἠθικὴν ἀξιολογία καὶ διαπαιδαγώγησις τῆς ἱστορικῆς πορείας τῆς
προσωπικότητος εἶναι τὰ ἀπὸ ἀποτελέσματα τῶν προαιρέσεων, προτοποθετήσεων
τοῦ Λόγου καὶ τῶν κριτικῶν μας ἰκανοτήτων ἀπέναντι στὴ μεταφυσικὴ ἠθικὴ.
«Φύσει ἢ τάξει» τὸ ἀγαθὸν μετριέται. Ἡ ὑπαρξὴ τῆς Ζωῆς προηγεῖται τῆς τάξεώς
της σὰν ἐνέργεια μερικὴ κάθε στιγμῆς, κάθε τόπου, κάθε ἀτόμου. Καλὴ ἢ κακὴ,
ἀγαθὸν ἢ κακόν, εἶναι τὸ βίωμά μας πρὶν νὰ δράσουμε. Ἄμα μποῦμε ἢ μᾶλλον
ἄμα βλέπουμε τὸ Ζῆν καὶ τὸ κρίνουμε ἀπὸ τὰ ἱστορικά του βιώματα μπορεῖ νὰ τὸ
ἐκμηδενίσουμε σὰν ἠθικὸ προωθητικὸ παράγοντα. Οἱ ἀγῶνες τῆς ζωῆς ἀναβλύζουν
ἀπὸ τὴν πεποίθησις ὅτι ὁ ἀγῶνας, ἡ προσπάθεια, ἡ θυσία, ἡ ἐνέργεια ἀξίζουν νὰ
γίνονται γιὰ χάρι τοῦ ζῆν τῆς οὐδέτερης μοίρας, ποὺ περιμένει τὴν θετικὴ ἢ ἀρ-
νητικὴ μοῖρα τῆς ἀπὸ τὸν ντετερμινιστικὸν παράγοντά της ἀνθρώπου.

Ὅπου δὲν ὑπάρχει σύστημα στὶς σχέσεις τῶν πνευματικῶν τάσεων ἢ ἀν-
τίφαση εἶναι ἀναπόφευκτη. Ὅπου ὑπάρχει ζωὴ καὶ δράσις χωρὶς φιλοσοφικὸν συ-
στηματικὸν ὑπόβαθρον ἢ ἀντινομία ξεπροβάλλει μὲ τὴ μορφή διῶ ἀντιπάλων καὶ ἰ-
σοδύναμων παλαιστῶν. Ἡ ἀντινομικὴ κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ποὺ πιστεύει στὴν
ἄρνησις καὶ τὴ θέσις μαζύ, χωρὶς νὰ μπορῇ νὰ διώξῃ τὴ μιὰ ἀποψη ἀπὸ τὴ μέση,
ἀντιπροσωπεύει στὴ μὴ φιλοσοφικὴ ἐποχὴ τῆς διανόησης μιὰ διαλεκτικὴ δίχως τὴ
λύσις τῆς σύνθεσης ποὺ προάγει οὐσιαστικά. Στὸν Ὅμηρον ἡ σκέψις δουλεύει ἐν-
τατικὰ καὶ ἀντιδρᾷ θετικὰ. Παρακολουθεῖ τὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος, τῆς ψυχῆς καὶ
τῆς κοινωνίας ἀπ' ὅλες τὶς μεριὰς χωρὶς νὰ σταματᾷ κάπου οὔτε καὶ νὰ προχωρῇ
πιο μπροστά. Ἡ δυνάμει διαλεκτικὴ τῆς εἶναι ὅτι βλέπει καλὰ καὶ καθαρὰ χωρὶς
νὰ φοβᾶται νὰ κατανεύσῃ ἀμερόληπτα καὶ στὶς δυὸ (ἢ περισσότερες ἂν ὑπάρχουν)
ἀντιθέσεις! Ἀντὶ νὰ σαστίξῃ μπροστὰ στὴν ἐκλογὴ καὶ τὸ δίλημμα, ἀντινομοποιεῖ.

Παίρνει τὴ ζωὴ σὰν κάτι ποὺ πρέπει καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχη, σὰν κάτι
ποὺ τὸ θέλει καὶ δὲν τὸ θέλει, σὰν κάτι ποὺ τοῦ ἐπιβάλλεται, ἀλλὰ καὶ ποὺ μπο-
ρεῖ (ἂν θέλῃ) νὰ τὸ ἀποφύγῃ. Ἡ ἠθικὴ καὶ μὴ φιλοσοφία τοῦ Ὅμηρου εἶναι ὁ
ἠρωϊσμός καὶ ἡ δειλία, ἡ ζωὴ καὶ μὴ ζωὴ, ὁ ντετερμινισμός καὶ ἡ ἐλευθερία, ὁ
Λόγος καὶ μὴ λόγος (πάθος ἀδυναμία φυσιολογικὴ) καὶ ὅλα τούτα σύγχρονα. Ἡ
διαλεκτικὴ σύνθεσις δὲν εἶναι γ ἀλλὰ (α+β). Εἶναι δηλ. μιὰ σύνθεσις ποὺ σκορπάει
τὴν αἰσιοδοξία τοῦ συμβιβασμοῦ, τῆς συνύπαρξης. Ἴσως αὐτὴ νὰ μὴν εἶναι καὶ τό-
σο νηφάλια ὅσο ἡ λύσις τοῦ νέου τρίτου (γ), ἀλλὰ πάντως μέσα στὴν τρικυμία τῶν
συγκρούσεων ἀποτελεῖ τὸ μονοπάτι τῆς ἡσυχασμένης ἀπὸ ἀναγνώρισις μιᾶς διπλῆς
(ὄντοτητας—ἀντινομίας) σκέψης.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου σελ. 879.

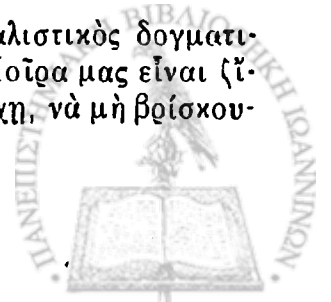
Ἡ ἀντίληψη ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν σκέφτεται τὰ ζητήματα ποὺ παρουσιάζονται στὴ ζωὴ φιλοσοφικά, ἀλλ' ὅτι κυλιέται ἄβουλος μέσα στὴν ποικιλία τῶν προβλημάτων εἶναι γνώμη ποὺ βγαίνει ἀπὸ ἀπλᾶ φιλολογικὰ καλούπια ἢ ἀπὸ μιὰ τυπικὴ φιλοσοφικὴ ἀπαίτηση μορφῆς. Πολλὲς φορὲς εἶναι προτιμότερη ἢ ἀπορία ἀπὸ τὴν πεποίθηση τῆς θεωρίας τοῦ δόγματος. Ἡ φιλοσοφία τοῦ ἀγῶνα καὶ τοῦ αἰσιόδοξου παραθετισμοῦ ἐκείνων ποὺ μοιάζουν ἄρνηση καὶ θέση ἀπέναντι στὴ ζωὴ μας, εἶναι τὸ καλύτερο φιλοσόφημα. Ἡ ἀντινομικὴ τοποθέτησή μας ἀπέναντι σὲς ἀπόψεις τοῦ φαίνεσθαι καὶ εἶναι τοῦ πνεύματος τοῦ κόσμου ἐξασφαλίζει τὴν μακαριότητα τοῦ πανθεισμοῦ (πανθεισμοῦ τῆς συνύπαρξης, ὑπαλληλίας τῶν μερῶν καὶ ὄχι τῆς ἐνιαίας ὁλότητας). Ἡ γαλήνη τῆς στροφῆς κατὰ τὴν ἀπόλυτη Ἀξία (ἐκείνη ποὺ κάθε ἐποχὴ βέβαια θεωρεῖ τέτοια) δὲν εἶναι ἀπόλυτη, κι' ἄς μοιάζει τέτοια... Οἱ φιλόσοφοι ποὺ μοιάζουν νὰ βρίσκουν αὐτὴ τὴ γαλήνη, ὑποδουλώνουν τὴ μιὰ θέση τῆς διαλεκτικῆς τριάδας στὴν ἄλλη καὶ τὸν ἑαυτὸ τους στὸ τέλος (σκοπὸς ἀπώτατος). Διώχνουν τὸν ἀντίπαλο γι' αὐτὸ ἡσυχάζουν. Ἡ δύναμη βρίσκεται πέρα ἀπὸ τὸν Λόγο, ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ σταματήσει τὸν ἀγῶνα ἀλλὰ τὸν παρακολουθεῖ μὲ τὴν ψυχραιμία ἐνὸς αἰώνιου διαιτητῆ.

Ὁ Πλάτωνας ζήτησε τὴ φυγὴ στὸ Ἔνα—Ἀλήθεια, στὴν Ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ. Ὁ Ἀριστοτέλης ζήτησε τὴν εὐτυχία στὴ μεσότητα τῆς Ἀρετῆς, ποὺ γεννᾷ τὸ τέλος, ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ τέλει της. Ὁ Ὅμηρος βρῆκε τὸ νόημα τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ζῆν στὴν ἀναγνώριση τῶν πάντων—ὅπως πρωτοδύναμια καὶ ἀρχέγονα δείχνονται σὲς φάσεις τῆς ὑπαρξης. Ἡ εὐτυχία, ἡ ἀρετὴ, ἡ γαλήνη δὲν εἶναι οὔτε μονάδες ἀπόλυτες οὔτε κερασμὸς μετριασμένων συνιστωσῶν. Ἡ καταστροφή καὶ ἡ ὑπαρξη, τὸ καλὸ καὶ τὸ κακὸ μὲ τὶς φαιαλιστικὲς βέβαια κάπως δόσεις τους πλάθουν τὴ Ζωὴ καὶ ἡ Ζωὴ προχωρεῖ ἀναγνωρίζοντας, μελετῶντας, κυβερνῶντας καὶ κυβερνιῶμενη. Νὰ ἡ ὁμηρικὴ φιλοσοφία τοῦ κόσμου καὶ τῆς Ζωῆς! Θέση—ἀντίφαση=Ζωή=Κόσμος.

Τὸ τέρας ποὺ λέγεται Ζωὴ πίσω ἀπὸ τὰ πολλὰ κεφάλια του καὶ χέρια κρούβει μιὰ καὶ μόνη ψυχὴ, ὠραία σὰν θέλης νὰ τὴ δῆς μὲ φωτεινὰ μάτια. Ἡ ποικιλία τῶν ἐντυπώσεων τοῦ ὑποκείμενου (ἄνθρωπου) καὶ τὸ χάος ποὺ γεννᾷ στὴν ψυχὴ του λύνονται ὁμῶς τελικά. Ὑπάρχει κάποιος Θεὸς πίσω ἀπὸ ὅλα ὅσα μᾶς κάνουν νὰ θαυμάζουμε ξεχωριστὰ καὶ ὅλα μαζί. Ὁ Θεὸς αὐτὸς εἶναι ἡ Ζωὴ, ἡ ὑπαρξη. Ἡ ἐνότητα τοῦ ὑπάρχειν. Ἡθικοφιλοσοφικὰ οἱ στιγμὲς μᾶς διχάζουν, ἡ Ζωὴ ὅμως μᾶς ἐνώνει μὲ τὴ συνέχεια τοῦ ὑπάρχειν της, ποὺ τοῦτο πάλι διχάζεται μὲ τὴ σειρά του γιὰ νὰ δράση καὶ ἀντιδράση, νὰ χαρῆ καὶ νὰ λυπηθῆ, νὰ μορφολογηθῆ, πνευματοποιηθῆ, ν' ἀρνηθῆ καὶ νὰ καταφάσῃ.

Ἀπὸ τὴ σύλληψη τοῦ Θεοῦ ὡς τὴν πιὸ ἀσήμαντη στιγμὴ τῆς χρονικῆς μας πορείας, ὁ Ὅμηρος, τ' ἀνθρώπινο δηλ. μυαλὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σὰν Πυθία ἀπαντᾷ δίκοπα καὶ νομίζουμε ἄλλοτε πῶς χοροῖδεύει καὶ ἄλλοτε πῶς δὲν πιστεύει σὲ τίποτε. Θὰ δοῦμε πολλὰς τέτοιες ταλαντεύσεις δεξιὰ κι' ἀριστερὰ στὴ μελέτη μας, ποῦναι καὶ μιὰ μελέτη τοῦ Ὅμηρικοῦ πνεύματος τῆς Ἰλιάδας. (Διαλέξαμε δὲ τὴν Ἰλιάδα παρὰ τὴν Ὀδύσεια γιὰ τὸ ἡρωϊκὸ πνεῦμα ποὺ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς ὕλης καὶ τοῦ πνεύματός της εἶναι μιὰ σχηματικὴ παρουσίαση Ἀρετῆς, μιὰ ἠθικὴ ἀποκάλυψη, ποὺ σὰν ἠθικὴ καὶ μόνο, ἄσχετα ἀπὸ τὸ σχεδιάγραμμα περικλείνει κάθε ἄλλη δυνατὴ πνευματικὴ ἐνατένιση τῶν Ἀξιῶν τῆς ἐποχῆς της. Ὁ ἡρωϊσμός εἶναι μάχη γιὰ κάθε ὑψηλὸ κέρδος μέσα στὴ ζωὴ κι' ὄχι μόνο τοῦ πολεμικοῦ κέρδους. Ἡ Ἰλιάδα εἶναι τὸ ἔπος τῆς ὁμηρικῆς φιλοσοφίας, ποῦναι μιὰ μάχη γιὰ τὴ ζωὴ ἡρωϊκὰ πάντα...)

Τὸ δόγμα δὲ θὰ τὸ συναντήσουμε ποτέ. Κι' αὐτὸς ὁ φαιαλιστικὸς δογματισμὸς δὲν καταφέρει παρὰ στὰ φαινόμενα νὰ ἐπικρατήσῃ. Ἡ Μοῖρα μας εἶναι ζῆσως αὐτὸ θέλει νὰ πῆ κατὰ βάθος ὁ Ὅμηρος). τὸ νὰ μὴν ὑπάρχη, νὰ μὴ βρίσκου-

με ποτέ μιὰ τελική μοίρα στὴ ζωὴ, παρὰ μόνο τὸ ὅτι ὑπάρχομε, δηλ. τὸ νὰ ἀντιμετωπίζουμε κάθε στιγμή μοῖρες πολλές, ἐντυπώσεις, ἐπαφές, ἐρμηνεῖς, θέσεις, πού ἢ μιὰ εἶναι ἀνάγκη τῆς ἄλλης ποιοτικά καὶ χρονικά ἀπὸ ἀκολουθία ἢ καὶ βαθύτερο νόημα. Σύνθεση δὲν πρέπει νὰ γινῆσοιμε ἐδῶ. Οἱ ἀντινομίες καὶ οἱ ἀντιθέσεις προσπερνιοῦνται, γιατί δὲν εἶναι τὸ τέλος...

Ὁ Ὅμηρος βλέπει, νιώθει, περιγράφει. Ἡ Ζωὴ ἐπισφραγίζει τὸ πολύχρωμο βίωμα ἐπιδοκιμάζοντάς το. Σύνθεση γίνονται ὅλα πίσω μας, ὅταν ἀπὸ τὸ βῆθος ὑπαρξῆ τ' ἀγναντέψουμε σὰ σ τ α θ μ ο ὺ ς τοῦ εἶναι καὶ τοῦ νοεῖν.

II.—ΖΩΗ—ΘΑΝΑΤΟΣ

Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου προτιοῦ νὰ φιλοσοφήσῃ συστηματικά φιλοσόφησε ὠδηγημένο ἀπὸ τὴν ἀναγκαία ἀπορία τῶν στιγμῶν τῆς ζωῆς, πού ζητάει νὰ ἀνοίξῃ μὲ τὴν ἐρμηνεία τὸ δρόμο του πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ πρὸς τὸν πόρο τὸν ἀφιαστο.

Ἡ πρώτη λοιπὸν ἑλληνική φιλοσοφία πού μᾶς παραδόθηκε μὲ τὰ ἔπη τοῦ Ὅμηρου ἀρχίζει μὲ τὴν τοποθέτηση τοῦ ἀνθρώπου ἀνάμεσα στὸ τραγικὸ δίλημμα Ζωὴ καὶ Θάνατος. Ἡ αἰώνια ἀπορία τοῦ κουρασμένου μας μυαλοῦ. Μήπως ἢ ἄρση τῆς Ζωῆς αἶρει καὶ τὴν ποιοτικὴ τῆς ἄρνηση ἢ μήπως δὲν ὑπάρχει στὸν κόσμο ἄλλο ἀπὸ μιὰ θέση καὶ μιὰ ἀνυπαρξία;

..... ἐπὶ τὰ πρῶτα γένηται
(Ζ. 478—479)

καὶ ἄλλοῦ

ἀνδρὸς δὲ ψυχὴ πάλιν ἔλθειν οὔτε λειστή
οὔθ' ἔλειθ', ἐπεὶ ἄρ κεν ἀμείψεται ἔρκος ὀδόντων
(Ι. 408—409)

«μὰ ἀνθρώπου πίσω τὴν ψυχὴ μητ' ἀρπαγὴ τὴν φέρνει
μήτε καὶ χρῆμα, ἅ μιὰ φορὰ διαβεῖ τὸν δοντοφράχτη».
(Ἰλιάδα, μεταφρ. Δ. Πάλλη)

Δὲν πρόκειται γιὰ πεσσιμισμό. Ἡ τραγωδία ἀρμόζει καλύτερα στοῦ νοῦ τὶς καταστάσεις. Οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι τῆς ἠθικῆς σκέψης πού συντάραξε καὶ συνταράζει τὸν σκεπτόμενον ἀνθρώπο εἶναι ἡ πορακάτω σχέση. Ὅ,τι ὑπάρχη ζῆ (Ζωή), εἶναι τὸ *Summum Bonum*. Τὸ *Summum Bonum* περικλείνει καὶ ὅ,τι εἶναι *Summum Malum* γιὰ τὴ ζωὴ πού αἰσθάνεται καὶ κρίνει καὶ πάσχει. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ λυθῆ αὐτὴ ἢ ἀντινομία μὲ κάποιο τρόπο πού δὲ θὰ διχοτομῆ ὀλοένα τὴν προσωπικότητά μας στὸ θέλω καὶ δὲ θέλω τῆς Ζωῆς; (γιατὶ βέβαια τὸ κακὸ εἶναι ἓνα δὲ θέλω πρὸς τὴ Ζωή, ὅσο καὶ καρτερικά ἢ φιλοσοφικά κι' ἂν τὸ δεχόμεστε μὲ μιὰ ἐπιφανειακὴ κατάφαση.) Τὸ πρέπει καὶ δὲν πρέπει, ἢ εὐτυχία καὶ δυστυχία πού δὲν ἔχουν ξεχωριστὴ οὔτε σὲ ὑπάλληλες οὔτε ἐπάλληλες οὔτε συνάλληλες ἐννοιες—οὐσίες, ἀποτελοῦν τὴν παιδεμό τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ μας. Ἡ ἀγάπη τοῦ ἀνθρώπου εἶναι μιὰ δύναμη πού ἀγκαλιάζει καὶ κεῖνο πού δὲν ἀγαπᾷ, ἐπειδὴ δὲ μπορεῖ νὰ διακρίνῃ τὴν κρατῆ σιμὰ στήν ἀγάπη του Ζωῆ.

Ἴσως νὰ φανῆ παράδοξο νὰ ποῦμε ὅτι ὁ ἀνθρώπος ἔχει μέσα του ἐμφυτὴ τὴν προσπάθεια πρὸς ὅ,τι ὑπάρχει καὶ τοῦ συμβαίνει στὴ γῆς καὶ ὅτι τὸ πάθος ἀγάπη εἶναι γιὰ μιὰ σύνθεση Καλοῦ—Κακοῦ.

Γιατὶ ἢ ζωὴ ὅσο καὶ νὰ προάγεται θὰ ἔχη ὅπωςδήποτε τὴ δόση τῆς δυστυχίας—σὰν ἀτυχίας, ἰδικίας, φυσικοῦ κακοῦ κλπ. Ἡ βυσικὴ οὐσία τοῦ συμπαθητικοῦ (εὐδαιμονιστικοῦ) εἶναι μᾶς ἔχει στὴ μοίρα τῆς τὴν καταδίκη τοῦ ποθεῖν ὅ,τι δὲν ποθεῖ!

Ποιὰ τώρα εἶναι ἢ αἰτία πού, ἐνῶ μᾶς ἀπελπίζει καὶ μᾶς τραβάει ἀπὸ τὴ Ζωὴ μᾶς κρατᾷ τὴν ἴδια στιγμή αὐτόθιλα μυστηριακὰ δεμένους στὴν ὑπαρξὴ τῆς; Ὅταν ὁ πόνος καταστρέφει τὴν εὐτυχία (συνολικά) γίνεται ἀπὸ κάποια ἀπο-

ψη εὐτυχία μοναδική (ἀγάπη τῆς Ζωῆς), πῶς θὰ μπορέσουμε νὰ ξεχωρίσουμε τὰ βιώματά μας καὶ νὰ ἀποφασίσουμε γιὰ τὴ διάθεση καὶ τὴν τοποθέτησή μας μέσα στὴ Ζωή; Παραδοχὴ τῆς καὶ ἀπόρριψη τοῦ τμήματος ἐκείνου τοῦ ὑπάρχειν, ποεσὸν ποιότητα δὲ μᾶς ἔλκει, ἀλλὰ σὺν ὁποιαδήποτε ποιότητα—Ζωὴ μᾶς κρατᾶ σφιχτοδεμένους. Ἄρση καὶ θέση συμπίπτουν ἀλλὰ δὲν συντίθενται δημιουργικά.

Ὁ Ὅμηρος πρῶτος βρῖσκειται κάπως πρὸ συγκροτημένα ἔμπρὸς στὸ λογικὸ χάος. Νὰ εἶσαι καὶ νὰ μὴν εἶσαι τὴν ἴδια στιγμή. Τὸ νὰ ζῆ κανεὶς ἢ νὰ μὴ ζῆ εἶναι μιὰ εὐκόλη σχετικὰ λύση, λύση ἐκλογῆς ἀπλᾶ, σὲ σχέση μὲ τὸ νὰ ζῆ κανεὶς μέσα στὸ νὰ μὴ ζῆ (δηλ. τὴ δυστυχία πού ἢ βούληση τὴν ἀρνιέται αὐτόματα). Ἴσως τὸ ἄλυτο τῆς ὑπόθεσης νὰ ὀφείλεται σὲ σφάλμα τῆς κρίσης μας, πού ἢ φωτεινὴ κριτικὴ τοῦ καθαρῶν λόγου (*Reine Vernunft*) τοῦ *Kant* σημείωσε τόσο κοσμοϊστορικὰ στὴν ἐποχὴ του. Πέρα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τίποτε δὲ μπορεῖ νὰ γίνῃ γνωστὸ ἔδῳ. Ἄκόμα καὶ αὐτὴ ἢ ἐμπειρία ἔχει τὰ *a priori* στοιχεῖα τῆς πού τὴν ἀλλοιώνουν καὶ ἔτσι ποτὲ δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ μάθουμε τὴ λύση τῆς ἀπόλυτης πραγματικότητας τοῦ ὄντως εἶναι τῆς (*Ding an Sich*).

Ἡ ἀπόλυτη λοιπὸν Εὐτυχία, τὸ *Summum Bonum* πού ζητοῦμε στὸ εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἀνάμεσα, ἴσως δὲν ὑπάρχει. Ζητοῦμε νὰ κάνουμε ἐμπειρία τὸ μὴ ἐμπειρικό, τὸ *transcendental* μιᾶς ἀφηρημένης σύλληψής μας (συναισθηματολογικῆς μᾶλλον στὴν οὐσία τῆς). Ἀλλὰ ὁ χρόνος καὶ ὁ χῶρος καὶ οἱ καίτηγορίες τύποι—τῆς νόησης ἄγνωστους Θεοὺς δὲν μποροῦν νὰ δεχτοῦν στὸ χωνευτῆρι τους.

Εἶναι ἐπόμενο λοιπὸν ἢ εὐτυχία τοῦ δυστυχεῖν (μέσα στὰ πλαίσια τῆς ζωῆς πάντα ἐννοοῦμε) καὶ ἢ δυστυχία τοῦ πόνου νὰ ἀποτελοῦν ἀτόλυτο πού δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἀγάπη μας γιὰ τὴν περιέργη ταυτότητα πού δημιουργεῖ τὸ ἀγαπᾶν—μὴ ἀγαπᾶν θάναι λογικὴ ἀντινομία, πού προέκυψε ἀπὸ τὴν ἐμπειρικοποίηση τοῦ μὴ ἐμπειρικοῦ. Τὸ μόνο ἐμπειρικό στὴν περίπτωσή μας εἶναι ὁ πόθος πού γεννᾶ μέσα μας ἢ ἔλλειψη ἑνὸς τρίτου κόσμου ἢ καθαρὰ θετικοῦ ἢ καθαρὰ ἀρνητικοῦ (πόνος—εὐτυχία). Πέρα ὅμως ἀπὸ τούτη τὴ ζωὴ δὲν ἀποδείχτηκε ὅτι ὑπάρχει κάτι ἄλλο. Σὺν ἀπὸ ἀνάγκη λοιπὸν ἢ προσοχὴ τοῦ Ἐγὼ ὅλη στράφηκε στὴν ἀγάπη τῆς Ὑπαρξης. Ὅταν λοιπὸν νομίζουμε ὅτι βρισκόμαστε σὲ ἀδιέξοδο ἀντιφατικὴ, ἀπλούστατα ἀλλάζουμε μέθοδο καὶ ἀφήνοντας πίσω τὴν ἀγνοια τοῦ νὰ ζῆς ἢ νὰ μὴζῆς παίρνουμε τὸ δρόμο τοῦ ὑπάρχειν σὺν ἑνὸς ἀπὸ ἔλλειψη ἐκλογῆς ἀναγκαίου εὐτυχεῖν. Δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ ἀγάπη ζωῆς παρὰ τὴ θέληση τῆς βούλησής μας, εἶναι μιὰ ἀδιόρατη κλίση πρὸς τὸ Ζῆν. Χάρη σ' αὐτὸ τὸ ἐνστικτὸ ἢ ζωὴ μας ἔχει γαντζώσει πάνω στὸν ἑαυτό της, σὺν κισσὸς πού αἰσθάνεται πὼς ἢ λαχτᾶρα του γι' αὐτὸ τὸ ταπεινὸ ἀγκάλιασμα τοῦ δέντρου εἶναι ἀπαραίτητα ἀναγκαῖα κατάσταση γιὰ τὸ ζῆν ἢ μὴ ζῆν του. Ἡ ζωὴ μας δὲν εἶναι μυστηριώδες, ὑπερφυσικὸ βίωμα. Ἡ ἀντινομία δὲν ὑπάρχει—ὅπως φαίνεται, φτάνει νὰ πάρουμε τὴ ζωὴ μας σὺν μιᾶ ρεαλιστικῆ τάση, ὁρμῆ, πρὸς αὐτὴ τὴν ἴδια πραγματικότητα. Αὐτὴ ἢ ὁρμὴ τῆς ὕταρξης, ὅταν πρόκειται νὰ φύγουμε ἀπὸ τὰ ἀποδοκιμασμένα μᾶς φέρνει κοντὰ τους, ὅπως μπορεῖ, καὶ ὅταν νοιώθουμε τὸ κακὸ, νὰ θέλουμε νὰ φύγουμε ἀλλὰ νὰ γυρνᾶμε πίσω, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει θέση γιὰ πορεία ἄλλου πάνω στὴ γῆς. Τὸ ἰσοζύγιο αὐτὸ εἶναι ἢ ἀπορία μας. Ἡ ἰσορροπία εἶναι λογικὴ. Οὐσιαστικὰ οἱ αἰῶνες προσπαθοῦν νὰ λύσουν τὴν ἀντινομία ἐλαττώνοντας τὸ βάρος τῆς ἄρνησης πού ὑπάρχει διάχυτη στὴν συμπάθειά μας. Ἡ αὔξηση τοῦ Καλοῦ καὶ τῆς Εὐτυχίας θὰ σβύσει τὴν ἐπιθυμία τοῦ Θάνατου καὶ τοῦ δεύτερου, τοῦ ἄλλου κόσμου. Ἡ ὀρησκεία δὲ θὰ ἔχη ἀνάγκη πιά νὰ ἐπινοῇ ὑπερβατικότητες μεταφυσικῆς ἠθικῆς γιὰ νὰ συγκρατήσῃ τὸ Ἐγὼ τοῦ ἀνθρώπου σὲ μιὰ κατάσταση κατάφασης πρὸς τὸ Ὑπάρχειν, δηλ. πρὸς τὸ Ἀπόλυτο Θεῖο (γιατὶ δικαίωση τοῦ Κακοῦ εἶναι καὶ Θεοδικία συνάμα). Ἡ *existentia* ἴσως νὰ πάσῃ νὰ ρωτᾶ, ἂν πρέπη νὰ ὑπάρχη ἢ ὄχι. Ρώτησε ποτὲ ὁ εὐτυχῆς ἂν πρέπη νὰ νοιώθῃ εὐτυχισμένος ἢ ὄχι;

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Ὅμηρος κάνει τὴν ὑπαρξὴ (μὲ τις ἀρνητικὴς τῆς ἀπόψεως) Ἀνάγκη καὶ τὴν Ἀνάγκη τὴ μόνη εὐτυχία, ἐπειδὴ εὐτυχία εἶναι τὸ ὑπάρχειν καὶ τὸ Ὑπάρχειν τὸ νοιώθει ὅσο μόνο ὑπάρχει.

Ἡ ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια εἶναι ὄχι τόσο γιὰ τὴ δυστυχία του (πεσσιμισμός) ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνο ποὺ ὑπάρχει κ' ἂν ὑπάρχη πέρα ἀπὸ τὸν πεσσιμισμὸ. Ἄν ἀφανιστῇ τὸ αἰσθάνεσθαι θὰ ὑπάρξῃ αἴσθησις εὐτυχίας; Ἡ πάλῃ θὰ ἀποφασισθῇ ἀνάμεσα στὸν π ὄ ν ο καὶ τὸν Θ ἄ ν α τ ο (=μὴ Ὑπαρξὴ γιὰ τὴν ὥρα).

III—ΛΟΓΟΣ—ΠΑΘΟΣ

Μιά εἰδικώτερη καὶ πνευματικώτερη ἀντινομία τῆς ἀνθρώπινης φύσης ἔχει γίνεαι ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὸν Ὅμηρο ἐπίσης. Πρόκειται γιὰ τὴ σχέση Λόγου (λογικοῦ) — Πάθους.

Ἡ κλασικὴ πεποίθησις ἦτι τὸ πάθος εἶναι στέρησις λόγου καὶ ὁ λόγος στέρησις (θετικὴ βέβαια) πάθους δὲ μοιάζει νὰ κείθῃ τὸν στοχαστὴ Ὅμηρο. Ἡ καλύτερα θάταν νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν ἔφτασε σὲ ἀνάγκη νὰ σκεφτῇ σὰν πρόδρομος τῶν ἀπόψεων τούτων. Λόγος καὶ πάθος ἀνεξάρτητα τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐνυπάρχουν στὴ φύση, χωρὶς νὰ μπορῇ τὸ ἓνα νὰ ἀναιρέσῃ τὸ ἄλλο, (ἄλλωστε γιὰ τὴ ἔχθρική ἐπήρεια τοῦ ἑνὸς πάνω στὸ ἄλλο νὰ θεωρῇται σὰν κάτι τὸ κακό, ἀφοῦ δὲν εἶναι σκόπιμη; *Ἡ αἰτιότητα εἶναι ἡ σύνδεσις ἠθικῆς ἐνοχῆς κ' ὄχι ἡ φυσικὴ κ' ἀπλῆ διαδοχὴ ἢ ἀμοιβαία μὴ σκόπιμη ἀλληλεπίδρασις*). Ἐνας πνευματικὸς δυϊσμός στοιχείων μὲ ἀξιώσεις ἰσοδύναμες δικαιώνει τὴν ἄλογη—κακὴ στάσις τοῦ ἀνθρώπου σὲ ὠρισμένες στιγμὲς τῆς ζωῆς του.

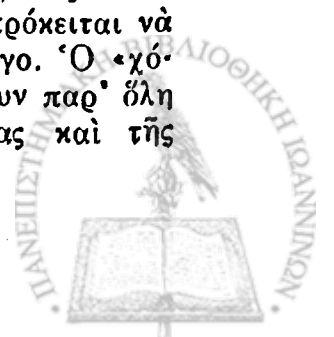
«ἄλλ' ὅτε δὴ Μελέαγρον ἔδου χόλος, ὅς τε καὶ ἄλλων οἰδάνει ἐν στήθεσσι νόον πύκα τε φρονεόντων».
(I, 553—4)

«στεινὰ ὅμως σὰν τὸν ἔπιασε θυμὸς π' ἀκόμα κ' ἄλλων μὲ νοῦ καὶ κρίσις τὴν καρδιὰ φουσκώνει μέσ' στὰ στήθια».

Τὸ λογικὸ μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι λογικὸ κ' ὅταν ἐπικρατήσῃ ἡ ἀρρυθμία τοῦ πάθους. Ὅταν ὁ ἀνθρώπος κάνει κάτι τὸ παράλογο εἶναι ὅπως ὅποτε καὶ λογικός, διατηρεῖ δηλ. τὶς λογικὰς ἀρχὰς του, μόνο ποὺ τοῦτες δὲν λειτουργοῦν, γιὰ τὴ λειτουργεῖ ἡ φύσις καὶ τὸ ἐνστικτο, ἡ πρωτόγονη ἐνεργητικότητά μας.

Δὲν ἀπαισιοδοξεῖ ὁ Ὅμηρος γιὰ τὴν ἠθικότητά μας ἂν καὶ βλέπῃ τὸ ἀδύνατο τῆς λογικοποίησης καὶ ἀντικατάστασις τῶν στιγμῶν τῆς μὴ λογικότητος ἀπὸ τὴ λογικότητα. Τὰ θεμέλια πάντως τοῦ φαίνονται λογικά. Τὸ πάθος εἶναι ἰδιαίτερη ἐκδηλώσις μας. (δυϊσμός). Ἐὰν ὁ λόγος κατώρθωνε νὰ τὸ ἀφομοιώσῃ καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ σὲ ἀνυπαρξία μὲ μέσο τὸν ρασιοναλιστικοποιὸ τρόπο του, τότε ὁ Λόγος θὰ ἦταν ἡ μοναδικὴ μας οὐσία καὶ οἱ ἀντιθέσεις στὸν κόσμον ἴσως νὰ ἔλειπαν καὶ μαζύ τους τὰ ἠθικὰ προβλήματα.

Πάθος, ὀρμὴ, ἐνστικτα, λογικοποιούμενα δὲν εἶναι πιά πάθος, ἐνστικτα κλπ, γιὰ τὴ διαφορὰ τοῦ πάθους ἀπὸ τὸν λόγο εἶναι ἡ αὐτογνωσία. Ἐὰν δηλ. ἡ ἐξωλογικὴ κατασκευὴ τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι συνείδησις τῆς ἀλογότητάς του δὲ θὰ ἦταν ἄλογη (καὶ κατὰ συνέπειαν παράλογη καὶ ἀνήθικη), δὲ θὰ ἦταν πάθος καὶ δὲ θὰ ἀπαιτοῦσε λογικὸ συντρεγμὸ. Ἡ ἀποψη τοῦ Spinoza σὶ τὸ σημεῖο αὐτὸ εἶναι πλησιέστερη σ' αὐτὸ ποὺπραχτικοδαισθητικὰ ζητᾷ ὁ Ὅμηρος. Σκοπὸς εἶναι ὄχι τὰ πάθη νὰ γίνων λογικά, ἀλλὰ ὁ Λόγος νὰ στρεφῇ καὶ νὰ τὰ δῇ, πῶς εἶναι στὴ μὴ λογικὴ τους κατάστασις (Spinoza «Ἠθικά») Τὸ πάθος δηλ. δὲν πρόκειται νὰ λάβῃ αὐτοσυνειδησία καὶ ἔτσι νὰ πάψῃ νὰ ἐκδηλώνεται ἐνάντια στὸ λόγο. Ὁ «λόγος» θὰ ὑπάρχῃ «πύκα τε φρονεόντων». Οἱ φρονεόντες θὰ ὑπάρχουν παρ' ὅλη τὴν ὑπαρξὴ τοῦ χόλου. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀντινομία ἡ μεγάλῃ τῆς φύσεως μας καὶ τῆς ἠθικῆς.

Ἡ λογικὴ ἀδυνατεῖ νὰ ἀναχαιτήσῃ τὴν ἔκρηξη τῆς ἀντιλογικότητος γιατί τούτῃ δὲν ἔχει νοῦ νὰ τὴν ἐννοήσῃ καὶ νὰ ἀλλάξῃ τρόπους. Ὁ νοῦς, σὰν κριτικὴ καὶ εὐσυνείδητη γνωστικὴ δύναμη πρέπει νὰ ἀντιληφθῇ τὴ φύση τοῦ ἀντιλογικοῦ καὶ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσῃ μὲ μιὰ ἀνεχτικὴ κατανόηση, σὰν ἓνα φυσιολογικὰ παθολογικὸ σύμπτωμα τοῦ εἶναι μας. Ὅταν ἡ πάθησις εἶναι γνωστὴ ὁ ἄνθρωπος θὰ τὴν φροντίσῃ ὀπωσδήποτε. Ὁ μόνος περιορισμὸς ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπιβάλλῃ στὸ μὴ λογικὸ ἐγὼ εἶναι ἡ παραδοχὴ τῆς ἀντινομίας τῆς συνύπαρξης λογικοῦ καὶ μὴ λογικοῦ. Ἡ ἀντινομία αὕτῃ ἀπαιτεῖται γιὰ τὴ διαφοροποίησις τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου μας. Ἡ λύσις δὲ θὰ εἶναι ποτὲ ὀριστικὴ, γιατί ἀντιφάσκει πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν λόγο. Θὰ ἦταν ἀνόητο καὶ πολὺ παράλογο νὰ ἴσχυον ἐν ἑαυτῷ μας γιὰ νὰ ἀρθῇ τὸ πάθος (=φύσις). Χωρὶς τὴ φύση (=ἄνθρωπος) ὁ λόγος δὲ θὰ ἔχῃ οὐτε ἠθικὴ σημασία ἀλλ' οὐτε καὶ ἀντικειμενικὴ, αὐτοσύνειδη ὑπαρξίς (γνωστικὸς νοῦς). Ἡ σημασία τῶν πνευματικῶν ἐπιτευξέων εἶναι ἡ σύνδεσίς τους μὲ τὴν πραγματικότητά. Ἡ Ζωὴ—κοινωνία καὶ πνεῦμα ὀφείλουν νὰ βροῦνται στὴ σχέση τῆς Παιδείας, τῆς προαγωγῆς τοῦ εἶναι. Ἡ ἀξία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἔγκειται στὸ σημεῖο αὐτό, δηλ. στὴν ἀξιοποίησις τῶν ἀντιθέσεων μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε ἡ Ζωὴ τῆς μιᾶς νὰ προάγῃ τὴν ἄλλη (ἰσορροπία καὶ ὄχι ρωμαντισμός). Ὅταν ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς ἔχασε τὸ νῆμα τοῦ παιδεύειν τὸ φυσικὸ καὶ τὴν ἄρνησις, ἔχασε καὶ τὴ δύναμή του. (ὠραία ἀναπτύσσει τοῦτες τίς σκέψεις γιὰ τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα ὁ *W. Jaeger* στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ τρίτου μέρους τοῦ «Παιδεία» (*Oxford University Press 1953 Paedia N.1*).

Καὶ γενικὰ ποτὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ μισήσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ ζητήσῃ νὰ τὸν ἀλλάξῃ. Νὰ τὸν διορθώσῃ, νὰ τὸν κατανοήσῃ. Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς ἠθικῆς καὶ τῶν ἐπιδιώξεων τῆς.

Νὰ τὸν ἀνασυνθέσῃ, νὰ τὸν διαπλάσῃ μὲ τὰ ὑλικά του.

Ὁ ἐξτρεμισμὸς τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ καὶ οὐτοπία εἶναι καὶ ξεκόβει ἀπὸ τὴ Ζωὴ τὰ ζωικὰ ἐκδηλώματά της, τὴν πάλη τῶν ἀντιθέσεων μεταξύ τους, καθὼς καὶ τὸν ἀνασυνθετικὸ, ἐναρμονιστικὸ ἀγῶνα ἐναντίον τους.

Ὁ Σωκράτης δίδαξε ὅτι ὁ ἀνεξέστατος βίος οὐ βιωτός. Ὁ ἀνεξέταστος βίος οὐκ ἠθικός.

Ἡ εὕρεσις τῆς ἀναίτιας αἰτίας (πάθος) μιᾶς μὴ λογικῆς κατάστασις (ἡ φύσις μιλεῖ γιὰ τὸ πάθος), δὲν αἰρεῖ, ἀλλὰ ἀναλύει, ἕως ἓνα δυνατὸ σημεῖο, λογικὰ τὸ μὴ λογικὸ καὶ μᾶς πείθει λογικὰ πάλι ὅτι δὲν ὑπάρχει λόγος σ' αὐτὸ μέσα γιὰ ν' ἀξιόσωμε ἑμεῖς (ἀντίλογος) τὴν αὐτοκαταδίκη του. Ἡ αὐτοκαταδίκη εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἔρχεται ἀπ' ἔξω ἀλλὰ γεννιέται ἐσωτερικά, ἔπειτα ἀπὸ αὐτοαναγνώρισις καὶ αὐτοκριτικὴ. Ὅταν καταδικάζουμε τὸ πάθος καταδικάζουμε τὴν ἀξία τοῦ, τὴν λογικὴν καὶ ὄχι τὴν οὐσίαν του. Ἡ οὐσία εἶναι κάτι *per se* καὶ μόνη τῆς μπορεῖ εἶτε ν' ἀποφασίσῃ γιὰ τὴν ὑπαρξίς της εἶτε γιὰ τὸν ἀφανισμό. Τὸ πάθος ὅμως σὰν οὐσία ὑπάρχει πάντα (καὶ σὰν στέρησις λογικῆς δὲ θὰ αὐτοαναγνωριστῇ γιὰ νὰ αὐτοκαταδικαστῇ). Ἴσως ἡ μοιρολατρεία νὰ εἶναι ἀναγνώρισις οὐσιῶν ποὺ ἄλλοτε κινεῖται στὴ Ζωὴ καὶ τὴν προσδιορίζουν σὰν τὸ πάθος ποὺ δὲ μπορεῖ νὰ ἀνταπαγορευτῇ καὶ εἶσι ν' ἀλλάξῃ τύπο ὑπαρξίς. Ἡ τύχη, ἡ ἀνάγκη, τὸ Μοιραῖο, ὁ Χρόνος ποὺ σὲ κάθε του σημεῖο ἀποτελεῖ τὴ συνισταμένη τῶν καὶ τῶν παραγόντων προσδιορισμοῦ τῆς ἐνεργείας ἱστορικῆς στιγμῆς, εἶναι ἓνα παγκόσμιον πάθος, ποὺ τὸ συνιστοῦν τὰ πάθη τῶν στιγμῶν καὶ ἐνεργειῶν χωρὶς αὐτοκρισία.

Τὸ λογικὸ μέρος τοῦ κόσμου ἔχει διπλὴ εὐθύνη: γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ ὅ,τι δὲν ἔχει εὐθύνη. Ἡ πράξις ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸν Λόγον εἶναι ὅμως δική μας. Ἡ πάλη στὴν κοινωνία, μέσα στὸ Ἐγὼ μας, στὸ σύμπαν, πρέπει νὰ εἶναι μιὰ συνεχῆς κριτικὴ τῶν κινήσεων.

Ὁ ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲ μπορεῖ νὰ πάσῃ νὰ ὑπάρχῃ, δηλ. ἡ ἀντίθετη

δύναμη πού θά χαλάη τήν ήσυχία, ἀλλά θά προκαλή τή λογική άσκηση. Τή λογική άσκηση θά τήν χρησιμοποιουήμε δυναμικά γιά τόν λογικό του περιορισμό και προσδιορισμό. Ἡ πάλη τοῦ πνεύματος καί τῆς πράξης εἶναι αὐτή. Νύχτα δέ μπορεί νά πάψη νά ὑπάρχει, ἀλλά ἡ μέρα μπορεί νά εἶναι μέρα, νά γίνῃ μέρα φωτεινή.

Ἡ άποψη τοῦ Ὁμηρου ὅτι καί ὁ φρόνιμος άμαρτάνει (=πάθος), παρ' ὅλο πού ἡ φρονημάδα αὐτή δέν ἔχει σχέση μέ τή γνώση τοῦ ἠθικοῦ, άγαθοῦ, μάς ὀδηγεῖ στόν αντίποδά του, τήν Σωκρατικοπλατωνική σκέψη. Ἡ άρχή ὅτι «γνώσις ἡ άρετή»—δέν άνεγνώρισε τὸ πάθος, τή φύση τὸ ἔνστικτο (μὴ λογική) σάν κάτι τὸ αὐτοτελές καί αὐ. εξουσίο στη λειτουργία του. Ὅπως λέει ὁ Jaeger στόν β' τόμο τῆς Παιδείας του (*Socrates the Teacher*, σελ. 67, Oxford press) «ἓνα τέλειο μεταφυσικό σύστημα διαλανθάνει, τόσο στά «άρετή ἔν τῇ γνώσει» καί «άδιαίρετος άρετή» ὅσο καί στίς τρεῖς λέξεις «οὐδείς ἔκων άμαρτάνει». Οἱ ἔννοιες τοῦ τέλους καί τῆς βούλησης καί τῆς γνώσης πλέκουν ἓνα ἴσotό γιά τήν ἠθική. (βλ. Πρωταγόρα 354α—β, 354—ε Γοργίου 499 ε). Σέ κάθε μόριο τῆς ζωῆς ὑπάρχει ἓνας σκοπός (τέλος). Τὸ βούλεσθαι πάλι εἶναι ὁ σκοπός ὁ συνεχῆς τοῦ εἶναι. Τοῦ βούλεσθαι σκοπός τὸ άγαθό. Ἐπομένως ὁ άνθρωπος δέ μπορεί νά βούλεται τὸ κακό, ἔφ' ὅσον ἡ βούληση, τὸ εἶναι του ὀλόκληρο, ἔχει γιά τέλος τὸ «άγαθό». Ὅσο σημαντικές καί νάναι οἱ συνέπειες αὐτές γιά τήν ἱστορία τῆς φιλοσοφίας, ἔκεινο πού σημειώνει μιὰ ὀριστική καμπή στην ἱστορία τῆς παιδείας εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ Σωκράτη γιά τὸ ν σκοπὸ τῆς ζωῆς. Ἐρριξε νέο φῶς πάνω στό σκοπὸ καί τὸ χρέος τῆς κάθε παιδείας. Παιδεία δέν εἶναι ἡ καλλιέργεια ὠρισμένων ἱκανοτήτων. Δέν εἶναι ἡ μετρίδοση ὠρισμένων τμημάτων τῆς γνώσης..... Ἡ ἀληθινὴ οὐσία τῆς παιδείας εἶναι ὅτι καθιστᾷ τοὺς ἀνθρώπους ἱκανοὺς νά φτάσουν τὸν ἀληθινὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς τους. Ταυτίζεται δηλ. ἔτσι μέ τήν Σωκρατικὴ προσπάθεια νά φτάση στη φρόνηση, τή γνώση τοῦ άγαθοῦ. (Παιδεία τ. β' 69).

Στόν Ὁμηρο ἡ φρονημάδα, ὁ ἔμπειρικός νοῦς (γνώναι) τῶν γέρον ἰδίως, ἔχει κι' αὐτὸς τὸ σκοπὸ του, καί φαίνεται πὼς εἶναι ἡ ἀρμονική διευθέτησι τῆς πράξης πρὸς τὸ σύνολο καί τὸν ἑαυτὸ μας καί ἡ διατήρηση μιᾶς ἀρμονικότητος ἀπέναντι στα παραδοσιακά στοιχεῖα ἠθους καί τῆ βούληση τῶν Θεῶν. Ἡ γνώση τῆς βουλευτικῆς άσκησης πρὸς τὸν σκοπὸ τοῦ άγαθοῦ ὑπάρχει κι' ἔδῶ, ἔστω κι' ἂν τὸ άγαθὸ εἶναι φυσικὴ ἄρμονία μᾶλλον παρὰ ἑξύψωση, τελείωση, τῆς φύσης μας. Μ' ὅλη τῆ γνώση, ἡ μὴ λογική φύση πράττει (δηλ. ἐκδηλώνεται μὴ λογικά (ἀνήθικα, βλαβερά γι' αὐτὴν ἢ γιά τοὺς ἄλλους). Δέν ὑποτίθεται ὅτι ἡ βούληση ὑπάρχει ὀπωσδήποτε στόν ὀρμικό ἑαυτὸ μας. «Τέλος» ὑπάρχει παντοῦ καί στα ἔνστικτα καί τὰ πάθη καί στό κάθε τι πού στερεῖται τὸν λόγο. Τὸ τέλος πού δέν διέπεται ἀπὸ βούληση λογική (γιατί ἀλλιῶς κάθε τέλος εἶναι μιὰ δύναμη βούληση, πού ἔλίσσεται κατὰ τήν πληρωτική του τροχιά) αὐτὸ δημιουργεῖ τίς ταραχές. Ὁ Ὁμηρος εἶναι δυϊστικώτερος τοῦ πλατωνικοσωκρατικοῦ κόσμου, γιατί δέ μπορεί νά ὑπαγάγη κάθε τέλος στό «ἠθικό» άγαθό, ὅπως καί κάθε βούληση στή βούληση, καθοδήγηση τοῦ Λόγου. Ὁ Πλάτων δέχεται δύο ἠθικές τάξεις τὸ καλὸ καί τὸ κακὸ ἀπὸ άγνοια καί τήν ἠθική ἀδυναμία πού πράττει ἔν γνώσει τῆς τὸ κακό. Τὸ ὀμ. πνεῦμα, ἂν καί δέν χώνεται ξεκάθαρα στα πράγματα τῆς ἠθικῆς σκέψης, μοιάζει ὀμως νά ὑποδηλώνῃ ὅτι ἐκτός ἀπὸ τίς τρεῖς αὐτές περιπτώσεις ὑπάρχει καί μιὰ ἄλλη, ἡ περίπτωση τῆς ἠθικῆς ανεξαρτησίας τῆς ἄλογης φύσης. Ἀποροῦπει κατὰ κάποιο δηλ. τρόπο τήν ἠθική ἀδυναμία (βλ. Πρωταγόρα) στην ἐκδήλωσή τοῦ πράττειν. Ὅταν τὸ πάθος καί τὰ ἔνστικτα ξεσποῦν τοῦτο ὀφείλεται στό ὅτι κανένας δέν ξαίρει τὸ βάθος τῶν σκοπῶν τους, τήν ἰδέα τοῦ άγαθοῦ τους, καί στό ὅτι κανένας δέ μπορεί νά τὰ ὑποιάξῃ, γιατί ἀνήκουσεν ἄλλη δύναμη. Πρόκειται γιά διαφορετικὴ οὐσία οὐσιῶν παράλληλων. Κάθε μιὰ ἀπ' αὐτές εἶναι ἀπόλυτη στόν κύκλο τῆς.

“Ας μὴ νομιστῆ ὅμως ὅτι μ’ αὐτὸ τὸν τρόπο μειώνεται ἡ ἀξία τοῦ πνεύματος. Ἡ μείωση ὑπάρχει ὅταν τὸ σῶμα (φυσικὴ ἐκδήλωση τοῦ Ἐγὼ) θεωρεῖται σὰν ὑπάλληλο τοῦ πνεύματος καὶ τῶν ἠθικογνωστικῶν του ἀρχῶν. Βέβαια ὁ ἀνεξάρτητος πνευματικὸς κύκλος τοῦ Ἐγὼ μας εἶναι περιορισμένος σὲ μιὰ σκοτεινὴ, ἀδηλη κι’ ἀνεξιχνίαστη περιοχὴ—πὺν ἐφ’ ὅσον εἴμαστε ἄνθρωποι δὲ θὰ τὴν δαμάσουμε ποτὲ στὴ βούλησὶ μας τὴ γνωστικὴ (ἄρα καὶ ἠθικὴ). Τὸ ἐκπολιτιστικὸ, ἐξηθικοποιητικὸ ἔργο τοῦ πνεύματος ἔχει ἀπέραντες δυνατότητες γιὰ δράση, πὺν θὰ φανοῦν μὲ τὴν πρόοδο τῆς ἱστορικῆς πορείας. Μεγάλο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μας ἀνῆκει στὸν ἑαυτὸ μας καὶ ἐπομένως στὸ Ἄγαθόν, γιὰτὶ ἡ λογικὴ βούληση τοῦ ἑαυτοῦ πὺν κατέχουμε συνειδητὰ καὶ φιλοσοφικὰ ἔχει γιὰ σκοπὸ τῆς τὴν μὲ τὴν Ἀνύψωση Εὐτυχία.

(ΙV ΗΘΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ. ΠΑΛΗ ΚΑΛΟΥ—ΚΑΚΟΥ—ΕΓΩ—ΑΞΙΑ)

Ἡ ἠθικὴ ἀρχὴ τοῦ ἡρωϊσμοῦ (ιδεῶδες) εἶναι φυσικὸ νὰ ἔχη κι’ αὐτὴ τὶς ἀρχές τῆς. Καὶ εἶναι περιέργο πὺν στὴ μὴ ἠθικὴ (συστηματικὰ ἠθικὴ) σκέψη οἱ τρόποι τῶν ἐκδηλώσεων καὶ ἐφαρμογῶν τοῦ ιδεώδους ἀποτελοῦν συνήθως τὸ ἠθικὸ περιεχόμενον ἐκείνου πὺν μόνο σὰν ιδεῶδες ἀφηρημένο (ἀξία) ἔχει ἠθικὴ ὄντοτητα. Ὁ ἡρωϊσμός π.χ. εἶναι γιὰ τὴν ἐποχὴ του ὑψηλὴ (σχεδὸν ἀπόλυτη) ἀξία. Ἀλλὰ γιὰ τὴν κλασσικὴ ἠθικὴ σκέψη δὲ μπορεῖ νὰ ἀποτελέσῃ πνευματικὰ ἀδιαφιλονείκητη προστακτικὴ. Τὸ «ἀγαθόν» (ἐννοία τοῦ ἀγαθοῦ) πὺν ζητᾷ ὁ Σωκράτης καὶ τέλεια ἀκαθόριστο ἂν τὸ ἄφινε, σὰ μιὰ ἀπλὴ τάση, πόθο γιὰ εὕρεση τοῦ ιδεώδους πὺν θὰ διέπῃ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν πράξη του καὶ θὰ φέρῃ τὴν ἀνώτερη ἀρμονία στὴ Ζωή, καὶ πάλι μεγαλύτερη ἀξία θὰ εἶχε σὰν ἠθικὴ ἐννοία ἀπὸ τὸν Ἠρωϊσμό. Τὸ ἠθικὸ νόημα ζητᾷ κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ἀπλὴ ἀνάδειξη. (Ἠθικὰ Νικομάχεια, Ἀριστοτ. Ζ. 1 σ. V. 4.)

«Οἱ δὲ χαρίεντες καὶ πρακτικοὶ τιμὴν (ἐνν. θεωροῦν γιὰ ἀγαθόν) τοῦ γὰρ πολιτικοῦ βίου σχεδὸν τοῦτο τὸ τέλος. Φαίνεται δὲ ἐπιπολαιότερον εἶναι τοῦ ζητουμένου· δοκεῖ γὰρ ἐν τοῖς τιμῶσι μᾶλλον εἶναι ἢ ἐν τῷ τιμωμένῳ· τὰγαθὸν δὲ οἰκεῖόν τι καὶ δυσσαφαίρετον εἶναι μαντευόμεθα».

Ἡ ἀρετὴ (εὐτυχία, ἀρμονία, ἀνύψωση σύνολου ἢ ἄτομου) δὲν εἶναι μ’ ἄλλα λόγια μιὰ Ἰδέα, ἓνα ἀντικειμενικὰ καθωρισμένο, προδιαγραφμένο σημεῖο, πὺν πρέπει νὰ φτάσουμε μὲ κάθε τρόπο. Ἡ οὐσία του ἔγκειται στὸ βάθος ὄλων τῶν τρόπων τῆς ζωῆς μας. Ἡ ζωὴ πρέπει νὰ εἶναι ὁ σκοπός, τὸ ιδεῶδες καὶ οἱ τρόποι σκέψης καὶ πράξης, οἱ ἠθικὲς ἐνέργειες πὺν θὰ δώσουν στὴν οὐσία τὴν ἠθικὴ τῆς χροιά. Τὸ ἂν ὑπάρχῃ ἓνα ιδεῶδες δὲν ἔχει τόση σημασία ὅσο τὸ νὰ ὑπάρχουν ἀρχές, οἱ δρόμοι πὺν θὰ ὀδηγήσουν στὴν πραγματικὴ ὄσῃ του. Ὁ Ὅμηρος λέγεται ὅτι δὲν περιέχει ἠθικὲς βάσεις γιὰ τὸν κόσμον καὶ τὴν ἐποχὴ του. Καὶ ὅμως ἐνῶ ὁ ἡρωϊσμός εἶναι τὸ μόνο ἐποχικὸ ἀξιολογικὸ ἰδανικόν, γιὰ νὰ φτάσῃ κανεὶς σ’ αὐτὸν περνᾷ ἀπὸ τὰ στάδια ἠθικῶν ἀπαιτήσεων.

Ἡ ἠθικὴ τῆς σταθερότητας στὸ ἰδανικόν ἐφ’ ὅσον τὸ ἐπιτρέπει ἡ ἀναγκαιότητα, ἐξαιρεται μὲ τρόπον, πὺν ἂν καὶ ὀδηγῆ στὸν ἡρωϊσμό κατ’ εὐθείαν, διαγράφει μιὰ καθαρὴ ἀξιολογικὴ τροχιά. Ὁ ἀγαθὸς εἶναι τέτοιος σὲ κάθε περίσταση, εὐνοϊκὴ ἢ ὄχι. Ἡ ἀρετὴ ἔχει ἔμφυτη μέσα τῆς τὴν ἀπαιτήσῃ τῆς συνέχειας. Ἡ συνέχεια δὲ τούτῃ εἶναι θετικὸ γεγονός καὶ ὅταν ἀκόμα τὴν διακόπτει ἡ ἄρνηση θάνατος. Τὴν πνευματικότητα τῆς συνέχειας ὁ Ὅμηρος τὴν ἔχει συλλάβει ἔτσι πὺν μαζὺ μ’ ἄλλες ἀρχές νὰ καταντᾷ ν’ ἀντιπροσωπεύῃ τὸν ἡρωϊσμό οὐσιαστικώτερα παρὰ μιὰ ἡρωϊκὴ μεμονωμένη ἔξαρση.

«οἶδα γὰρ, ὅτι κακοὶ μὲν ἀποίχονται πολέμοιο
ὅς δε κ’ ἀριστεύησι μάχῃ ἐνι, τὸν δὲ μάλα χρεῶ

εστάμεναι κρατερῶς, ἢ τ' ἔβλητ' ἢ τ' ἔβαλ' ἄλλον».

(Λ. 408—10)

(«Ξέρω, ἀπ' τὸν κίντυνο οἱ δειλοὶ ξεκόφτουνε, μὰ ἄν εἶναι
πρῶτος κανεῖς στὸν πόλεμο, ἀφτὸς δὲν ἔχει, πρέπει
νὰ στέκει πάντα ἀσάλεφτος, ἢ νὰ σφαχτῇ ἢ νὰ σφάζει»).

Ἡ ἄσχετα ἀπὸ τὴν εἰδικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρετῆς στὴν σταθερότητα ἢ ἄρση τῆς
προσωπικότητος πάνω ἀπὸ τὶς ἐπιρροὲς τῶν περιστάσεων εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς θεμελιώ-
δεις ἔννοιες τῆς προσωπικότητος πὸν θέλει νὰ ὀνομάζεται ἠθικὴ καὶ γνήσια ἐνάρετη.
Στὸν Ὅμηρο δὲ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ ἔννοια τῶν ἀρχῶν τῆς ἠθικῆς μπορεῖ
νὰ βρῆ πλατεῖα ἐφαρμογὴ στὰ προβλήματα τοῦ κόσμου τῶν ἠθικῶν γενικὰ ἀξιῶν.

Τὸ Κακὸ καὶ τὸ Καλὸ δὲν εἶναι τὰ ἀντικείμενα τοῦ πράττειν, ἀλλὰ τὰ ἐπίθε-
τα ἄλλων ἀξιῶν. Ἡ γνώμη ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν εἶναι οὔτε ἠθικὸς οὔτε ἀνήθικος
(ἐπειδὴ βρισκόμαστε στὴν προφιλοσοφικὴ ἐποχὴ θεωροῦν σὰ φυσικὴ συνέπεια τὴν
οὐδετερότητα ἀπέναντι στὴν ἀνάλυση καὶ δικαιολόγηση τῆς Ζωῆς καὶ τῶν φαινο-
μένων τῆς) ὀφείλεται στὴ σύγχυση τῶν ὀρίων ἐπίθετου καὶ οὐσίας. Ἀκολουθῶν-
τας δηλ. (ἀσυνείδητα πάντα) τὰ κριτήρια τῆς συγκεκριμένης ἠθικῆς θερησκευτικῆς
ἀναζήτησης τοῦ «ἀγαθοῦ» ἠθικοῦ καὶ περιορίζοντας ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴν ἠθικὴ ἔν-
νοια σὲ μὴ φιλοσοφικὴ στενότητα τοῦ ἠθικολογικοῦ χαρακτῆρα παρὰ τῆς ἀνύ-
ψωσης διὰ τῶν ἀξιῶν, ἔφτασαν στὸ συμπέρασμα τῆς ἄρνησης ἢ τῆς ἄρσης.

Ἡ ἄπειρα ὅμως εἶναι τὰ στοιχεῖα τῆς ἠθικῆς καὶ τὸ νατουραλιστικὸ αὐθόρ-
μητο ἐκδήλωμά τους εἶναι τόσο συνεπὲς στὴν ὁμοιογενῆ ἀκολουθία του μέσα στὰ
ἔπη πὸν καὶ σύστημα ἀκόμα θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτελέσουν.

Ἡ πάλη τοῦ ἠρωϊσμοῦ πρὸς τὴν ἀνανδρεία καὶ ἡ ἀναγνώριση τοῦ πρώτου
μιᾶς μόνιμης (permanent) δύναμης, ἀξιοποίησης τῆς ζωῆς μας εἶναι μιὰ πάλη κα-
λοῦ πρὸς τὸ κακὸ, μιὰ προσπάθεια νὰ σωθῇ μέσα μας αὐτὸ πὸν ἀποτελεῖ τὸν ἀ-
νώτερο ἑαυτό του.

Τὸ κακὸ εἶναι τόσο πολυσύνθετο τέρας πραχτικῶν καὶ θεωρητικῶν ἐκδηλώ-
σεων, πὸν ὅποιος χτυπάει κάτι πὸν ἀντιτίθεται στὰ ιδεώδη τοῦ καιροῦ καὶ τῶν
πεποιθήσεών του, αὐτὸς εἶναι ἀνήθικος ἀπὸ κάποιον τρόπο. Ἡ ἠθικὴ, ὅταν δὲν
θεωρεῖται ἀπὸ τὴν σκοπιὰ τῶν εἰδικώτερων σκοπῶν τῆς κοινωνικῆς εὐδαιμονίας
καὶ τῆς θερησκευτικῆς τελείωσης καὶ ἔνωσης πρὸς τὸ μεταφυσικὸ καλὸ, τότε γίνε-
ται φιλοσοφικώτερη παρὰ ποτέ. Σ' αὐτῆς τῆς γενικώτερης ἠθικῆς τὸν κύκλο πε-
ριλαμβάνεται κάθε εἶδους ἀγῶνας τοῦ ὀμηρικοῦ ἄτομου καὶ σύνολου. Τὸ ἐγὼ κα-
ταπολεμᾷ τὴν ἀδυναμία του, οἱ στρατιεὲς τὸν ἐχθρό. Ἡ νίκη τῆς δύναμης εἶναι
νίκη τοῦ ἀγαθοῦ. Ὁ ἀντίπαλος τῶν ἀξιῶν τῆς ὀμηρικῆς ἠθικῆς δὲν εἶναι ὁ ἐχ-
θρὸς ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ἄγνωστο μέσα μας πὸν μαζὺ μὲ τὸν φόβο, τὴν ἀπιστία στὸ ἰ-
δεῶδες, τὴν ἔλλειψη ντροπῆς καὶ σταθερότητας, στὴν ἀξία τῆς ὀλοκλή-
ρωσης τῆς πορείας τῆς προσωπικότητος, ἐκεῖνο λοιπὸν πὸν θὰ σταθῇ πρὸς
ἀπὸ μᾶς κ' ἀνάμεσα στοὺς ἑνὸς ἀντίπαλους γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔκφραση, τοῦ ἠ-
ρωϊσμοῦ. Ἡ νεώτερη ἠθικὴ καὶ τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα συνέλαβαν τὸ
κακὸ σὰν ἐμπόδιο τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς ἀνύψωσης ἀτόμων καὶ συνόλων. Στὴν προ-
φιλοσοφικὴ ἠθικὴ, πὸν φαίνεται ἀκριβῶς μὴ ἠθικὴ ἐπειδὴ εἶναι στραμμένη στὴν
προσωπικότητα καὶ ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν συσχέτισή της μὲ τὴν καθολικὴ ὑπόσταση
(συνείδηση τῶν ἀνθρώπων, κοινωνικὴ ἠθικὴ), τὸ ἐμπόδιο τῆς ἠθικοποίησης εἶναι
ὁ ἑαυτὸς μας, πὸν στέκεται μπροστὰ ἀπὸ τὶς ἀξίες πὸν πιστεύομε καὶ φράζει τὸ
δρόμο γιὰ τὴν ἔνωσή μας μὲ τὴν προσωπικότητά μας. Ὁ Ἀριστοτέλης πὸν εἶδε
τὶς ἠθικὲς ὀψεις τοῦ ἀνθρώπινου ὄντος ἐπαγωγικά, δηλ. πρὶν νὰ θέσῃ τὸ ἀπόλυ-
το (ἠθικὲς κατηγορικὲς) πλησιάζει περισσότερο στὴν ἠθικὴ τῆς φυσικῆς κατάστα-
σης καὶ τῆς ἀφιλοσόφητης ἀπροκαταληψίας. Ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι ἀντικειμενικῶ-

τερος κι' από τον Όμηρο, πού μ' όλον ότι είναι προηθικός ήθικολογεί εκ των προτέρων, βάζοντας όδηγό στην ενεργητικότητά μας την ήρωική αξία (ήθική απόλυτη). Ο άγωνας του έαυτού μας (κακού όντας από μιάν άποψη έφ' όσον άπέναντι σιό απόλυτο μειονεχτεί από σχετικότητα) είναι πιό εμφανής στον Όμηρο παρά σε πολλούς άλλους συστηματικούς διανοητές.

Πότε ή άναγκαιότητα, πότε ή φύση μας (αυτά ξεχωρίζονται όλοκάθαρα στον Όμηρο), πότε παροδική άφαιρέση από τον σκοπό της τελολογικής πορείας (έδω ήρωική σκοπιμότητα), δυναμώνουν την αντίθετη τάση προς την αξία και δημιουργούν τη θέση «κακό». Η πάλη για την ήρωική τελείωση είναι ή ήθική καθαρά ιδέα, τó πρόσταγμα πού πάλλεται στους στίχους της Ιλιάδας (άλλα και της Οδύσσειας κάπως έμμεσώτερα). Η βάση της ήθικής είναι ή σύλληψη των αγωνιζόμενων παρατάξεων της μίας και μοναδικής φύσης.

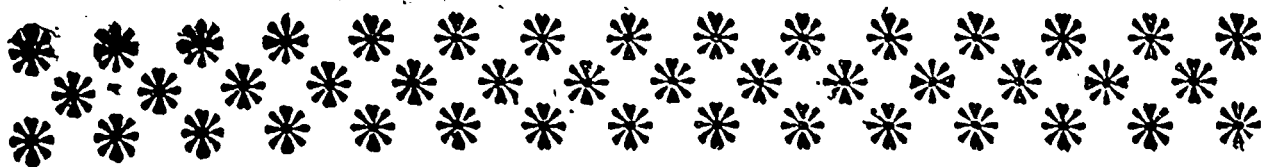
Κι' αυτό τó άδραξε γερά με τó γερό του τó μυαλό ό άπλός Όμηρος. Απόλυτα είναι εύκολο νά θέτη κανείς. Τόν δρόμο προς αυτά θα τον δείχνει ή πνευματική, ιστορική εξέλιξη. Τis δυνατότητες του άνθρωπου, τη βούληση και την αντιβουλητική αντίσταση, τούτα όλα πρέπει νά τά πολεμήση νά τά πειθαρχήση σε άξιωματικές άρχές της πραγμάτωσης των αξιών ό ήθικός στοχαστής.

Απ' αυτή τη σκοπιά ή άναγκαιότητα των έπων παύει (άμα ξεφορμαριστή από τó μύθο) νά είναι μεταφυσικός διορισμός και καταλήγει στο ήθικό βασίλειο σκέψης. Η σημασία της άναγκαιότητας δέν είναι δηλ. κοσμολογική στο βάθος της. Παρεμποδίζει την πραγμάτωση των Αξιών και της άνύψωσης και γι' αυτό γίνεται Άνελευθερία. Αν ώδηγοΰσε αναπίδραστα στην ήρωική νίκη πάνω στον έαυτό μας (και έμμεσα στον έχθρό) θα καταντοΰσε ασφαλώς νά ταυτιστή με την αξία και τότε «φύσει» πρόδρομος του κατηγορικού απόλυτου των κριτικών ή μεταφυσικών Απόλυτων θα άπάλλασε τον άνθρωπο από την άγωνία της δουλείας του και την περιπλάνηση για ποιοτικό προσδιορισμό του Απόλυτου τούτου. (1)

(Συνεχίζεται)

1. Απόλυτη κατηγορική προσταχτική και Άναγκαιότητα είναι σχετικές έννοιες. Έκει πού βλέπουμε την Έλευθερία (Άξία καθ' έαυτήν, αυτοσκοπός και έπιβολή από άναγνώριση του αξιολογικά Απόλυτου) κατά βάθος Έλευθερία δέν ύπάρχει στην άποδοχή του Απόλυτου. Όπως άκριβώς ό Άριστοτέλης (Ηθ. Νικομάχεια Ζ.Ι 2) δέχεται τέλος έργου (δι' έτερον) και τέλος ενεργείας (Per se), ή δέ ενεργεία είναι κατώτερη ούσιαστικά από τó έργο, (=τó θετικό τέλος) έτσι και ή ήθική προσταχτική είναι άναγκαιότητες στην πλατειά σημασία εκείνου πού μās επιβάλλεται (έστω αύτοεπιβάλλεται). Τό έργο τέχνης π.χ. ίσως έλευθερώνεται, ή καλλιτεχνική όμως απόλαυση είναι άναγκαιότητα [δι' έτέρου], γιατί ή όμορφιά άποτελεί την άνάγκη του αισθάνεσθαι.

ΛΑΦΟΝΤΑΙΝ

Ο ΓΑΤΟΣ, Η ΝΥΦΙΤΣΑ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΥΝΕΛΙ

(Βιβλίο VII, μῦθος 16. Τὸ θέμα: ἀπὸ ἰδανικὸ μῦθο)

Κάποιο πρωί, γλυκὸ πρωί,
κυρὰ Νυφίτσα, ἡ πονηρὴ
στοῦ Κουνελιοῦ μὸ μέγαρο ἔστησε τὸ μπαϊράκι·
εὐκόλο πρᾶμα: ὁ ἄρχοντας ἔλειπε ἀπ' τὸ κονάκι.
Θρόνιασε ἐκεῖ τοὺς Λάρητές της κάποιαν ὥρα,
ποὺ ἐκεῖνοι ἐχαίρονταν τῆς θείας Ἀύγης τὰ δῶρα
κι' εὐφραίνονταν μὲ τὴ δροσιὰ καὶ μὲ τὸ θυμαράκι.
'Αφοῦ ἔπαιξε καὶ πήδησε ὅσο ἤθελε ἡ καρδιά του,
κινάει ὁ Γιάννη—Κούνελας—ξανά γιὰ τὴ φωλιά του.
'Εκείνη στὸ παράθυρο εἶχε στητῆ τὴ μύτη.
«ὦ θεοὶ ξένοι, σὺν τὶ βλέπω στὸ δικό μου σπίτι,
εἶπε τὸ ζῶο, ποὺ τοῦ ἄρπαξαν τὴν πατρικὴ γωνιά,
'ἔ! ἐσὺ Νυφίτσα, πονηρογενιά,
νὰ ξεκουμπίζεσαι, καὶ δίχως φασαρία,
ἄλλιῶς τὸ λέω στοὺς ποντικούς, ποὺ θρέφει ἡ γειτονιά».
'Η μακρομούσουδη ἀποκρίθη: «τ' ἀγαθὰ τῆς γῆς
εἶναι ἐκείνου ποὺ τὰ κρατάει καὶ τ'ἄχει.
Σπουδαία ἀληθινά, ἀφορμὴ γιὰ ἀμάχη
μιὰ τρύπα, ὅπου σερνάμενος μὲ τὴν κοιλιά θὰ μπῆς·
μὰ ἀνίσως κι' ἦτανε πραγματικὸ βλησίδι,
ποιὸς νόμος, πές μου,—τὰ σοφίσματα στὴ μπάντα—,
ἔκαμε παραχώρηση, γιὰ πάντα,
στὸν Γιάννη, τοῦ Νικόλα γιὸ εἶτε ἀν.ψίδι,
κι' ὄχι στὸν Πέτρο, τὸν Βασίλη εἶτε σὲ μένα;»
«Τὰ ἔθ'ματα, εἶπε ὁ Κούνελας, ποὺ εἶναι παραδομένα
ἀπ' τοὺς παληροὺς, μὲ ἀνάδειξαν, στὸ σπίτι τοῦτο ἐδῶ,
νομέα καὶ κύριο ἀτράνταχτο καὶ ἀπὸ γονιὸ σὲ γιό,
χέρι τὸ χέρι μ' ἔκαμαν κάτοχο νομιμότητα.
Καλύτερη εἶναι, στὴ δική σου γνώμη, ἡ βία;»
«Ἐὶ τὸ λοιπὸν, τοῦπε ἡ Νυφίτσα, ἄς λείψη ἡ φασαρία!
πᾶμε νὰ δικαστοῦμε ἀπ' τὸν Σοφολογιώτατο».

Κάποιος θεοφοβούμενος και σβέλτος ήταν γάτος,
παχύς, χοντρός, λουστράτος, ίδιο χέλι,
λεβέντης γάταρος, σιδερομουστακάτος,
μέ πλούσια γούνα, μέ φωνή πού ἔσταζε μέλι·
ζοῦσε σάν ἅγιος, κι' ἦταν δικαστής βαρβᾶτος.
Δέχεται ὁ Κούνελας τὴν κρίση τὴν δικιά του,
καὶ νά σου! φτάνουνε κι' οἱ δυὸ
μπροστὰ στὴ γουναράτην ἐκλαμπρότητά του.
Κι' ὁ ἄρπαχτερός τοὺς λέει: «Ζυγῶστε δὲν μπορῶ
νὰ σᾶς ἀκούσω τέκνα μου, μέ κούφαναν τὰ χρόνια».
Ζυγῶσαν ἀνυποψίαστα τὰ δυὸ μας τὰ τρυγόνια,
καὶ σάν ἐννόησε πού τοὺς ἔβαλε στὸ χέρι,
ὁ γέρο Γάτος μας, ὁ τίμιος ἀσκητής,
ρίχνει τὰ νύχια πρὸς τὰ δυὸ τ' ἀντίδικα τὰ μέρη,
καὶ τρώγοντάς τους, τοὺς φιλιώνει παρευθής.
Αὐτὰ παθαίνουν οἱ μικροὶ οἱ καυμένοι·
ἐκεῖ πού πᾶνε γιὰ μαλλί, γυρίζουν κουρεμένοι.

[Ἀπόδοση: Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ]

ΒΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΧΕΙΜΩΝΑ

Πρὶν δυὸ φεγγάρια πέρασαν οἱ ἀγριόχηνες στὸ Νότο
τὸ κρῦο ἔσφιξε τὰ δόντια του καὶ δαγκώνει ὄπως τὸ λυσσασμένο σκυλί
τὰ μάτια μου παγῶσαν μὰ ἐγὼ δύναμαι νὰ βλέπω
τὸν ἀπέραντο βάλτο μέ τις φωνές τῆς χειμωνιάς,
δύναμαι νὰ βλέπω τὸν ἔρημο οὐρανὸ ὡς καὶ τὸ χιόνι
πού σκέπασε τῶν κοτσυφιῶν τὸ γεῦμα—μὰ ἐκεῖνα
τ' ἀραιὰ φύλλα στὰ δέντρα, ἐκεῖνα τὰ κίτρινα φύλλα τι ζητοῦν
καὶ μοῦ θυμίζουνε τόσο συχνὰ τὸν θάνατο;

Ἐέχασα πὼς μέ λένε.

Ἄδερφός ὁ ἄνεμος, ἀδερφή ἡ βροχή
τὰ οὐρλιαχτὰ τῶν λύκων παραμιλητό μου, ἓνα κομμάτι οὐρανός
τὰ μάτια μου κι' ἡ προσευχὴ πού ξεψυχάει στὰ πόδια τοῦ Θεοῦ.
Κοντὰ μου ἡ γυναῖκα, τὸ ντουφέκι καὶ τ' ἄλογο
πού χλιμιντράει στὸ στάβλο πεδιάδες.
(Αὔριο πού θ' ἀνοίξουνε οἱ δρόμοι καὶ θὰ περάσουν
τ' αὐτοκίνητα μέ τ' ἄλυσσοδεμένα τους ποδάρια,
θὰ σᾶς στείλω αὐτὰ τὰ γράμματα τῆς μοναξιάς μου
ἀπὸ τὸν προμαχῶνα τοῦ κόσμου).

Μάρκος Μάρκος

ΛΕΥΤΕΡΗ Ν. ΠΛΑΤΗ

Η ΕΜΦΥΤΗ ΑΜΥΝΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

(ΤΟ ΥΨΟΣ ΚΑΙ Η ΕΚΤΑΣΗ)

Β.΄

Θὰ μπερδέσουμε νὰ κατανοήσουμε τὴν τεράστια, τὴν ποιοτικὴ, θὰ λέγαμε, διαφορά, ποὺ ὑπάρχει ἀνάμεσα στὶς ἀξίες τοῦ ὕψους καὶ στὶς ἀξίες τῆς ἔκτασης, ἂν θυμηθοῦμε γιὰ παράδειγμα καὶ συγκρίνουμε τὶς ἀξίες τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδας καὶ τὶς ἀξίες τῆς ἑλληνιστικῆς.

Πραγματικά, ἡ κλασσικὴ Ἑλλάδα φαίνεται νὰ εἶναι φτωχὴ καὶ μικρὴ—κατακερματισμένη μάλιστα σὲ πολυάριθμες μικρολόγες πολιτείες—καὶ νάχη πείρα ζωῆς περιορισμένη. Κι' ὅμως, πόση καρποφορία κατορθωμάτων ἐδῶ, στρατιωτικῶν, πολιτικῶν, πνευματικῶν, τὶ ἀνθισμα δημιουργικῶν προσωπικοτήτων, τὶ καταπληκτικὴ εὐφορία ἐλευθέρων πολιτῶν, δονούμενων ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης, καὶ ἐτοιμῶν γιὰ τὴ θυσία. Εἶναι, γιὰ τὸ ἐδῶ δροῦν οἱ ἀξίες τοῦ ὕψους.

Ἀντίθετα, ἡ ἑλληνιστικὴ Ἑλλάδα παρουσιάζεται πλούσια καὶ ἀπέραντη, καὶ μὲ πείρα ζωῆς—ὅπως ὑποθέτει κανεὶς—τεράστια, ἀφοῦ ἔχει γνωρίσει ὅλα τ' ἀγαθὰ τῆς γῆς καὶ τοὺς κινδύνους, τόπους μαγευτικούς καὶ μυστηριώδεις, παράξενους λαοὺς, καυτεροὺς οὐρανοὺς, κι' ἔλαβε τὴ δυνατότητα νὰ πραγματοποιήσῃ ὅλα τῆς τὰ καπρίτσια. Κι' ὅμως, ἐδῶ, μόνον πυρετώδη ἀτομικιστικὴ δραστηριότητα διαπιστώνουμε γόνιμη—κατὰ τὰ ἄλλα, ὑπάρχει ἀδοξία στρατιωτικὴ, στασιμότητα καὶ σὲ λίγο ἀποτελμάτωση πολιτικὴ, μετριότητα, ἐπιφανειακότητα ἢ καὶ ἐπιτήδευση πνευματικὴ, λειψανδρία δημιουργικῶν προσωπικοτήτων, ἀνυπαρξία ἐλευθέρων πολιτῶν. Γιατὶ στὴν ἑλληνιστικὴ Ἑλλάδα βασιλεύουν οἱ ἀξίες τῆς ἔκτασης.

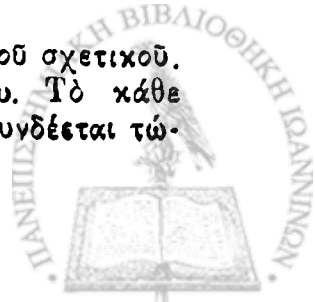
Ἄς μὴ ἐπιμείνουμε ὅμως σὲ ἱστορικὲς ἀντιπαραβολές—ποὺ μάλιστα, χτυπητὲς ὅπως εἶναι, ἀποδεικνύονται καὶ εὐπρόσβλητες· παρ' ἃς προσπαθήσουμε τώρα μὲ τρόπο πῶς θεωρητικὸ νὰ κατανοήσουμε καὶ νὰ συγκρίνουμε τὸ περιεχόμενον τῶν δύο αὐτῶν ἀντίνομων εἰδῶν ἀξιών, τοῦ ὕψους καὶ τῆς

ἔκτασης.

Συνειδητοποιώντας δύο βιώματα μέσα μας, τὸ βίωμα τοῦ ἀπόλυτου καὶ τὸ βίωμα τοῦ σχετικοῦ, θὰ ὑποδοθηθοῦμε σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια.

Ἐπὶ τὴν ὑπάρχουσαν περιπτώσει, ποὺ ἡ ψυχὴ μας ἢ μάλλον ἡ ὑπαρξὴ μας ἀκέρια ὑψώνεται γιὰ μιὰ στιγμὴ δλόρθη. Μιὰ δύναμη ἀναβλύζει ξάφνου ἀπὸ τὶς ὑποστασιακὰς ρίζες μας, ἴδια ὅπως ὁ χυμὸς ἀπὸ τὶς ρίζες τοῦ δέντρου, καὶ μᾶς κάνει νὰ στεκόμαστε ὀρθοί, σὰν ἱερόπρεπες στήλες, ὄλο ἀνάταση, ἀτενίζοντας μπρὸς καὶ ψηλότερά μας κάτι μὲ ἀπειρὴ αἴγλη καὶ κύρος, κάτι ἀπόλυτο. Ὁ χρόνος ἔχει σταματήσει μέσα μας, ὅλα τ' ἄλλα ἀκινήτησαν καὶ σιγοῦν, καὶ μόνον αὐτὴ ἡ ἀνυψωτικὴ ἔνταση μᾶς κρατεῖ ἀδάμαστα ὀρθοῦς, σὲ ἀμεση ἐπικοινωνία μὲ τὸ ἀπόλυτο. Τὸ ἀπόλυτο αὐτὸ ἀποκαλύπτεται τώρα μὲ τέλεια σαφήνεια. Καὶ ἀποκαλύπτεται μὲ τέλεια σαφήνεια σ' ὀλόκληρη τὴν ὑπαρξὴ μας: καὶ στὸ κορμὶ καὶ στὴν ψυχὴ μας· καὶ στὸ ἔνστικτο, καὶ στὸ συναίσθημα καὶ στὸ νοῦ μας. Καμιὰ ἀμφιβολία, καμιὰ ἐπιφύλαξη, καμιὰ διαφωνία δὲ ραγίζει αὐτὴ τὴν ἀκεραίωσή μας ἀπέναντι στὸ ἀπόλυτο. Ἰσα—ἰσα, αἰσθανόμαστε, ὅτι ἔχουμε τώρα γίνει ἀνώτεροι, ὅτι ὑπερνικήσαμε τὶς ἀντιμαχόμενες μικρότητες τῆς κοινῆς ζωῆς καὶ θρισκόμαστε ὑψωμένοι σ' ἕναν ἄλλο κόσμον ἄχρονον, αἰώνιον, μὲ ἀπειρὴ ἀξία, κόσμον ἀπόλυτο. Οἱ ἀνάγκες φυσικὰ τῆς ζωῆς θ' ἀνοίξουν σὲ λίγο τὶς θύρες τῆς ὑπαρξῆς μας στὸ χρόνο, κι' αὐτὸς θὰ ξαναρχίσῃ τὸ κύλισμά του. Ὅμως κρατοῦμε πιά μέσα μας ἀκριβὸ τὸ βίωμα τοῦ ἀπόλυτου, καὶ δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ ὑψώσουμε πάλι τὰ μάτια στηλὰ πρὸς αὐτό, γιὰ νὰ ἐνδυναμωθοῦμε ἀπὸ τὸ κύρος του καὶ ν' ἀντιλάβομε ἀπὸ τὴν αἴγλη του.

Δὲν εἶναι ἴδιο τὸ βίωμα τοῦ σχετικοῦ. Ἐδῶ εἴμαστε λεία τοῦ χρόνου. Τὸ κάθε ἀντικείμενον, τὸ κάθε γεγονός συνδέεται τώ-

ρα με τὸ ἄλλο, καὶ ἔλα εἶναι φαινόμενα κεντημένα στὸν ἀπέραντο καμβά τοῦ χρόνου. Μαζὶ μετὰ τὸ χρόνο, μεταβαίνει καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸ ἓνα στὸ ἄλλο, ρευστὴ κι' αὐτὴ καὶ ἀλλάζοντας ἔψη, τώρα ἱκανοποιώντας τὸ ἓνα στοιχεῖο τῆς, σὲ λίγο τὸ ἄλλο. "Ενστικτα, συναισθήματα, βουλήματα, λογικότητες, ἔλα συνωστίζονται γύρω ἀπὸ τὴν ἐρύση τῆς ἱκανοποίησης, καὶ μόλις καθένας μπορέσει νὰ γευθῆ τὸ μαγικὸ ἡδύποτο, ρουφᾷ βιαστικὰ καὶ λαίμαργα, γιὰ ν' ἀποδιωχτῆ σὲ λίγο ἀπὸ ἓνα ἄλλο, ποῦ ἡ δίψα τὸ ἔχει κάνει θιασιότερο. "Ὅλα κυλοῦν, γλιστροῦν, αὐξομειώνονται, ἀλλάζουν. Μιὰ μόνο κατάστασις εἶναι ἀνέφικτη: ἡ ἀκεραΐωση· καὶ μιὰ μόνο στάσις ἀκατανόητη: ἡ ἔρθια. Μὲς στὴν ἀτέρμονη ροῇ τοῦ χρόνου κολυμβώντας ἡ ψυχὴ μοιάζει πολὺ μετὰ τὰ ὑδρόβια ἐκεῖνα ζῶα, ποῦ δὲν ξέρουν τὸν οὐρανό. Τὸ πολὺ—πολὺ στίς καλύτερες περιπτώσεις, νὰ ἀνατίθεται στὴ λογικὴ νὰ πραγματοποιηθῆ, ὡς ὑποκατάστατο τῆς ἀκεραΐωσης, μιὰ συναρμολόγησις, μιὰ τακτοποίηση τῶν διαδοχικῶν καταστάσεων· ἢ πάλι νὰ ἐπιχειρῆ τὸ συναισθηματικὸν ἢ πάλι νὰ ἀκίνητη μερικὲς στιγμὲς, μερικὲς χροσὲς στιγμὲς, γιὰ νὰ τίς βλέπη τραγικὰ σὲ λίγο νὰ μακραίνουν ἀγύριστα καὶ νὰ ὑποβάλλεται ἀκαρδα ὕστερα στὴν ἰσοπεδωτικὴ κριτικὴ τῆς λογικῆς.

Μᾶς εἶναι τώρα εὐκολώτερο νὰ συνειδητοποιήσουμε τίς ἀξίες τοῦ ὕψους καὶ τίς ἀξίες τῆς ἔκτασις.

Οἱ πρῶτες εἶναι οἱ ἀξίες τοῦ ἀπόλυτου. "Ὁ ἄνθρωπος στέκει μπροστά τους σὰ μπροστά σὲ νὰό, καὶ τίς ἀτενίζει σὰ ν' ἀτενίζει νὰοῦ ἀετώματα. Κάθε στιγμὴ, ποῦ δὲν ξέρει, τί δρόμο ν' ἀκολουθήσῃ, δὲν ἔχει παρὰ νὰ σηκώσῃ τὰ μάτια καὶ θὰ δῆ τὸ σωστὸ καὶ τὸ ἀληθινὸ καὶ τὸ ἱερό. "Ἔτσι, δλόκληρος γίνεται σὰν ἓνα ἄγαλμα, ποῦ αἰσθάνεται τὴν ἱερότητα τοῦ νὰοῦ δλόγυρά του καὶ ἀνταποκρίνεται σ' αὐτὴν.

'Αληθινά, ἡ ἀνταπόκρισις τοῦ ἀνθρώπου στίς ἀξίες τοῦ ὕψους εἶναι δλοκληρωτικὴ. Γιατὶ ἀναδρύζει ἀπὸ τὴν ὑποστασιακὴ ρίζα του, ἀπὸ ἐκεῖ ποῦ σῶμα καὶ ψυχὴ εἶναι ἓνα, κι' ἔτσι τὸν συνεπαίρνει ἀκέρειον. Καθαρό, σίγουρο, αὐταρκες ἀνεβαίνει ἀπὸ τὴν ὑποστασιακὴ τούτη ρίζα, σὰ χυμὸς, τὸ δέον, διακλαδώνεται παντοῦ καὶ δένει στὴν

κορφὴν σὰν καρπὸ τὴν πράξι τοῦ ἀνθρώπου, σὲ τέλεια ἀνταπόκρισις μετὰ τὴν ἡλιακὴ πᾶνωθε ἀκτινοβολία τῶν ἀξιῶν. Καμιὰ ἀμφιβολία, καμιὰ ἐρώτησις. Τὸ γιὰ τί ἐμπεριέχεται σὲ τί, ἔτσι ὥστε τὸ τί, ἀποτελεῖ τὴν τέλεια δλότητα. "Αν ἐρωτοῦσες τὸ Μαραθωνομάχο, γιὰ τί ἐπολέμησε γιὰ τὴν πατρίδα, θὰ σὲ κοιτοῦσε παράξενα: ἦταν αὐτονόητο.

"Ὅπως βλέπει κανεὶς, οἱ ἀξίες τοῦ ὕψους βγαίνουν ἀπὸ ἀκέρεια τὴν ὑπαρξις. Δὲν περνοῦν οὔτε ἀπὸ ἓνα ἐκ τῶν προτέρων ἐξεταστικὸ οὔτε ἀπὸ ἓνα ἐκ τῶν ὑστέρων ἐλεγκτικὸ λογικὸ κρισολόγημα. "Ὅμοια, δὲν πηγάζουν ἀπὸ τυφλὲς ἐνστικτώδεις καὶ συναισθηματικὲς παρορμήσεις. "Ὁ ἄνθρωπος τίς προβάλλει δρώντας ὡς τέλεια ἐνότητα, μετὰ πλήρη συνείδησις, μετὰ συνείδησις δηλαδὴ ποῦ ἔχει τέλεια συνθέσει τὰ λογικὰ καὶ τὰ ἐξωλογικὰ τῆς περιεχόμενα. Γι' αὐτὸ, ὁ ἄνθρωπος τώρα παρουσιάζεται προικισμένος μετὰ κάτι ἀκριβό, ἀσύγκριτα ἀνώτερο ἀπὸ τὴν λογικὴν: μετὰ τὸ Λόγο, μ' ἓναν βαθύ καὶ σοφὸ βασίλιαν Λόγο. Μὲ τὸ Λόγο διαλογίζεται, μετὰ τὸ Λόγο κρίνει, κατὰ τὸ Λόγο ἐνεργεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι στέρεος, σὰ βράχος, δὲν ἔχει ἀμφιβολίες, δὲν ἔχει μετανοιωμοῦς. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἐλεύθερος, ἐπειδὴ δὲν καθορίζεται ἀπὸ τὰ γεγονότα, ἀλλ' αὐτὸς ὀργανώνει τὰ γεγονότα καὶ χαράζει ἀνάμεσά τους τὴ σωστὴ γραμμὴ τῆς πορείας του.

Καταλαβαίνει λοιπὸν κανεὶς, τί λαμπρὸ πρότυπο εἶναι ὁ ἄνθρωπος μετὰ τίς ἀξίες τοῦ ὕψους. "Απλὸς, αὐτάρκης, αὐτοκυβέρνητος προχωρεῖ στὴ γόνιμη ἀνέλιξις τῆς ζωῆς του καταυγαζόμενος ἀπὸ τὸ φῶς τῶν ἀξιῶν. "Ἡ βαθειὰ του θρησκευτικὴ κρατεῖ μετρημένα τὰ βήματά του καὶ σοβαρά. "Ἐνα ἀκόμητο αἶσθημα εὐθύνης τὸν συνέχει· καὶ ἡ ἐπίγνωσις τοῦ νοήματος τῆς περιείας του τὸν ἐνισχύει σὲ μόχθο του καὶ τὸν λυτρώνει μετὰ μιὰν ἀντιφεγγιὰ αἰωνιότητος. Τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ξιπάσει, τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ ταραξῆ τοῦ εἶθους τῆς ψυχῆς του τὴν γαλήνη. Χαίρεται τὴν ἡδονὴν, τὸν πλοῦτο, τὴν ἀνεσις, τὴν δόξα, τὴν νίκη, ἐλεύθερα, γιὰ τὴν ἐρίσκειται ψηλότερά τους, σ' ἓναν κόσμον ἱερότητας, ποῦ διέπεται ἀπὸ τίς ἀξίες. "Ἰδία, ἀντέχει στὴ στέρησις, στὴν

ήττα, στην καταφρόνια, γιατί τρέφεται από οὐράνιο αὐτὸς μᾶνα καὶ κρατεῖ ἐγκυρη πάντοτε τὴ δικαίωση τῆς ζωῆς του.

Τὸ ἄγαλμα τοῦ Φειδία εἶναι ἡ τέλεια ἐνσάρκωση αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τις ἀξίες τοῦ ὕψους.

Ἀντίθετος ἀκριδῶς τύπος στέκει ὁ ἄνθρωπος μὲ τις ἀξίες τῆς ἔκτασης. Γιατὶ αὐτὸς παρουσιάζεται, κάτω ἀπὸ τὸ πρῖσμα μας, σκυμμένος στὴν ἀνάγκη καὶ γι' αὐτὸ εὐπρόσβλητος ἀπὸ τῆς τύχης τῆ μεταβλητότητα καὶ ὄχι λίγες φορές ἀδύναμος καὶ ἄρρωστος.

Ἐχει κι' αὐτὸς τις ἀξίες του—εἶναι ἐπομένως κι' αὐτὸς ἠθικὸς μὲ τὸν τρόπο του. Ὅμως, τὸ γιατί τῶν ἀξιῶν αὐτῶν βρίσκεται πάντοτε στὴ λογικὴ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ βασίζεται σ' ἓνα σκοπὸ ἐγκόσμιο καὶ σχετικὸ. Ὁ ἓνας π. χ. ἔχει σκοπὸ του νὰ ἐπιτύχῃ τὴν κερδοφόρα ἐκτίμηση τῆς κατὰ τὰ ἄλλα ἐπιφοβῆς κοινωνίας· ἄλλος τὸν πλοῦτο· ἓνας τρίτος τὴ δύσμομη κ.ο.κ. Ὅταν ἐρωτήσουμε ἓναν τέτιο ἄνθρωπο, γιατί πρέπει νὰ κάνουμε ἔτσι, θὰ μᾶς ἀπαντήσῃ: ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἔχουμε καλὴ φήμη στὴν κοινωνία—καὶ ἀλοίμονό μας, ἂν δὲν τὴν ἔχουμε· ἢ ἐπειδὴ ἔτσι θ' ἀποκτήσουμε πλοῦτο ἢ δύναμη· ἢ ὅτι ἄλλο.

Ὅπως βλέπει κανεὶς, οἱ τέτιοι σκοποί, κι' ἂν ἀκόμη ἀνταποκρίνονται σὲ κάτι ἐντονο μέσα μας καὶ λυτσαλέο μάλιστα καμιά φορά, ὅμως ἐγκόσμιοι καθὼς εἶναι καὶ σχετικοί, εἶναι ἀδύνατο νὰ συνεπάρουν ἀκέρια τὴν ὑπαρξή μας καὶ νὰ τὴν ὑψώσουν ἀδάμαστη. Ἐδῶ ἡ λογικὴ ἔχει ξεκόψει ἀπὸ τὴν ὑποστασιακὴ ρίζα μας, καὶ προσπαθεῖ νὰ μᾶς κατευθύνῃ καθοριζόμενη ἀπὸ τὰ ἔξω καὶ ὄχι ἀγόμενη «ἐνδοθεῖς». Ἐτσι, στὴν ἐρώτηση «γιατί;» ἀποκρίνεται βέβαια ἡ λογικὴ, ἀλλ' ἀποκρίνεται κυρτώνοντας τὴ ράχη τοῦ ἀνθρώπου. Ἀνεμολογεῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι παρὰ ἓνα πλάσμα πεπερασμένο, ἓνα κομμάτι τοῦ χρόνου. Καὶ τὴ μόνη αὐτοπραγμάτωση τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ παραδέχεται δυνατὴ, εἶναι ὄχι τὴν ολοκληρωτικὴ ἀλλὰ τὴ μερικὴ αὐτοπραγμάτωση, ἄλλοτε ἄλλη κάθε φορά, ἔτσι ὅπως προβάλλουν τὰ διάφορα στοιχεῖα μας τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο μὲς στὴ ροὴ τοῦ χρόνου.

Ὅμως, ὅταν ἓνα μονάχα στοιχεῖο μας

πραγματώνεται, τ' ἄλλα ὑποφέρουν καὶ ἐκδικούνται. Ἀφοῦ μάλιστα ὁ σκοπὸς εἶναι μερικὸς καὶ πεπερασμένος, φυσικὸ ν' ἀνταποκρίνεται σὲ ὄρισμένα στοιχεῖα μας, συνήθως τὰ ἴδια πάντοτε, καὶ αὐτῶν μόνον νὰ ἐπιτρέπη τὴν πραγμάτωση. Τ' ἄλλα ἐπομένως μένουν ἀπωθημένα, διψασμένα, σκοτεινά, καὶ ὄχι μόνον δὲ συνεργάζονται παρ' ἀντίθετα διαμαρτύρονται κι' ἐπαναστατοῦν, σπάζοντας ἔτσι τὴν ἐνότητά μας καὶ φθειρόντας τῆς προσπάθειάς μας τὴ γονιμότητα.

Ἀληθινά, ἡ ἀντίφαση, ἡ δυσαρμονία καὶ ἡ κρυφὴ ἢ φανερὴ ἀρρώστια παρακολουθοῦν πάντοτε τὸν ἄνθρωπο μὲ τις ἀξίες τῆς ἔκτασης. Καὶ δὲν εἶναι σπάνιο νὰ φυτρώνουν καὶ δηλητηριώδη ἀνθη στὴν ψυχὴ του, κακεντρέχεια, διαβολικότητα, φιληδονία ἄγωνα, πάθη ποὺ ἐρεθίζουν τὰ νεῦρα· ἢ πάλι, νὰ περιπίπτῃ κάθε τόσο σὲ νοσηρὲς καταστάσεις, ἀδυναμίες, τρόμους, φαντασιώσεις, σὲ ὑστερικὲς καὶ ἠδονόπαθες μετάνοιες—δὲν ἐννοοῦμε καθόλου τὴ μετάνοια τὴν ἀληθινὴ, τὴ μεταμορφωτικὴ τοῦ ἀνθρώπου—σὲ ἀναντρες τύψεις.

Τὸ θεμελιακὸ αὐτὸ, τὸ ἀξεπέραστο ἐλάττωμα προσπάθησε πολλές φορές νὰ τὸ καλύψῃ ἡ λογικὴ. Ὁ ἐπικουρισμὸς μάλιστα αὐτὸ ἔθεσε γιὰ κύριο μέλημά του. Καταπιάνεται δηλαδὴ ἡ λογικὴ νὰ καταρτίσῃ ἓνα φρόνιμο πρόγραμμα. Ἐξετάζει, τί ἀπαιτήσεις ἔχει κάθε στοιχεῖο τοῦ ἀνθρώπου, τὰ βάζει στὴ σειρά καὶ προσπαθεῖ, ἐπιβάλλοντας ἀμοιβαῖες ὑποχωρήσεις, νὰ τὰ ἱκανοποιήσῃ λίγο—πολύ ὅλα, ἔτσι ὥστε νὰ πειθοῦν, ὅτι εἶναι εὐχαριστήμια.

«Σκοπὸς σου θὰ εἶναι ἡ εὐχαρίστηση, διδάσκει ὁ ἐπικουρισμὸς. Ἐπειδὴ ὅμως μπορεῖ, κυνηγώντας μιὰν εὐχαρίστηση τώρα νὰ τρυγῆσῃ ἀργότερα μιὰ λύπη, γι' αὐτὸ, πρὶν κάνῃς κάθε φορά κάτι, θὰ ὑπολογίζῃς, πόση εὐχαρίστηση καὶ πόση λύπη θὰ σοῦ ἀποφέρῃ συνολικὰ αὐτὸ, τώρα καὶ στὸ μέλλον· καὶ ἂν βρῖσκης, ὅτι ἡ εὐχαρίστηση θὰ εἶναι συνολικὰ μεγαλύτερη, θὰ τὸ κάνῃς· ἄλλιως, θὰ τὸ ἀφήνῃς».

Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο βέβαια ἐξασφαλίζει ἡ λογικὴ μιὰν ἡσυχία, μιὰ καλοπέραση, μιὰ μαγειρεμένη, θὰ λέγαμε, εὐτυχία. Ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν ἔχουν τίποτε γόνιμο οὔτε ἄξιο ἢ μεγάλο, καὶ δὲν μποροῦν καθόλου νὰ

συγκριθούν με τη βαθειά γαλήνη του ανθρώπου του ύψους.

Οι φλογερότερες όμως ψυχές, οι ανήσυχες, οι διψασμένες, δεν μπορούν βέβαια ν' άνεχθούν παρά άπορρίπτουν με περιφρόνηση μιá τέτοια «ευτυχία με συνταγές». Κι' όπως έντός του κρυφοκαλεί ή λαχτάρα για τó άπόλυτο, μιá και είναι ανήμπορες νά σηκώσουν τά μάτια ψηλά, πρós τόν κόσμο τών αιώνιων αξιών, καταφεύγουν σέ κάτι άλλο. Άφήνονται στό συναίσθημά τους. Καί τó συναίσθημά τους άγκαλιάζει με περιπάθεια τó πιό φευγαλέο του χρόνου, τή στιγμή, τή χρυσή στιγμή, και πάσχει νά τήν κρατήσει, νά τήν αιωνιοποιήσει, νά τήν άπολυτοποιήσει. Καταλαβαίνει κανείς, τι τραγικότητα χαρακτηρίζει αυτούς τους περιπαθείς λάτρες τής στιγμής. Γιατί σέ λίγο ή άστραφτερή στιγμή χάνεται, κι' ανάμεσα σ' εκείνο πού ξέρουμε πώς υπήρξε και σ' εκείνο πού μένει στη θύμησή μας παρουσιάζεται μιá διαφορά, και στής διαφορής αυτής τó κενό εισδύει ή λογική κι' άρχίζει σά σαράκι νά κονιορτοποιεί εκείνο πού κάποτε μās έμέθησε. Πολλές φορές μάλιστα δεν άργεί και ή τύψη νά όρθωθή και ν' αφήσει τήν ψυχή μας σέ δουδή άπορία και άνέλπιδη σκοτεινιά.

Προσπαθήσαμε νά εκφράσουμε μ' έναν τρόπο, πού νά μιλεί άμεσα στην αισθαντικότητα του άναγνώστη, τά δυό άντιμαχόμενα είδη αξιών, τις αξίες του ύψους και τις αξίες τής έκτασης.

Δέ χωράει άμφιβολία, ότι ό άνθρωπος άφου ζή μέσα στό χρόνο, είναι αδύνατο νά ύψωθή όλόκληρος πάνω άπό τó επίπεδο τών αξιών τής έκτασης. Γιατί και για τά αγαθά τής γής θα ένδιαφέρεται και για τήν ήσυχία του θα προνοεί και άπό τήν χρυσή στιγμή θα μεθά. Τό πρόβλημα όμως είναι, αν άναγνωρίζει πάν' άπ' αυτές τά πρωτεία τών αξιών του ύψους. "Αν ναι, τότε μπορούμε νά πούμε, ότι βλέπει ούρανό και καταυγάζει τó γήινο με τó φώς τó ούράνιο, τó σχετικό με τó φώς του άπόλυτου. Άλλομονο όμως στόν άνθρωπο, αν δεν αισθάνεται τίποτε άπόλυτο μέσα του, αν ύψώνοντας τά

μάτια του δεν άτενίζει παρά τή σχετικότητα τών αξιών τής έκτασης.

Τι θα λέγαμε για έναν άνθρωπο, πού μένοντας χρόνια σ' ένα δωμάτιο, έφτασε τέλος νά θεωρή τó ταβάνι του δωματίου του για ούρανό; Κάτι τέτιο συμβαίνει με τους ανθρώπους τών αξιών τής έκτασης.

Κατά βάθος, ώστόσο, πολύ λίγοι πάσχουν άπό όλόκληρωτική σχετικότητα. Ίδιαιτέρως, τις μεγάλες άρνητικές έντολές (π.χ. τó «ού φονεύσεις») τις αισθανόμαστε με τρόπο άπόλυτο. Πολύ λίγοι π. χ. αισθάνονται, ότι δεν πρέπει νά φονεύσουν, έπειδή κιδυνεύουν νά τιμωρηθούν ή έπειδή αν τήν ίδια πράξη τήν επαναλάβουν και άλλοι, αυτό δέ συμφέρει στην κοινωνία. Οι περισσότεροι νιώθουν άπέναντι στην άρνητική αυτή ήθική προσταγή ένα δέος άπόλυτου. "Όμως ή ήθική περιλαμβάνει άκέρια τή διαγωγή του ανθρώπου, και είναι κυρίως τις θετικές πράξεις μας πού πολλές φορές τις διέπει ό σχετικισμός.

"Όπως βλέπει κανείς, τó πρόβλημα είναι πρόβλημα συνειδησιακό. Γι' αυτό και υπάρχουν έποχές στην Ιστορία πού κυβερνώνται άπό τις αξίες του ύψους· ένώ άλλες κυριαρχούνται άπό τις αξίες τής έκτασης.

Τό πράγμα έχει και τις πνευματικές του συνέπειες. Θα λέγαμε ότι τά μεγάλα έργα, και μάλιστα τά κλασσικά, είναι δημιουργήματα τών αξιών του ύψους. Πρέπει νά αισθάνεται κανείς μεταφυσική με τó πán άνταπόκριση, για νά γράψη ύγιές έργο. Άντίθετα, τά έργα τής παρακμής είναι εκφράσεις του πνεύματος τών αξιών τής έκτασης. Είτε άρκείται κανείς σ' αυτές, είτε ζητάει μάταια κι' ανήμπορά κάτι πέρ' άπ' αυτές: γιατί τά μάτια του είναι κλειστά, και δεν μπορούν νά δοϋν, ότι ή τυφλή λαχτάρα του διαισθάνεται. Στη γνωστική, ιδιαίτερα, προσπάθεια του ανθρώπου, οι πρώτες αξίες οδηγούν στην εύρεση, στην καθολικότητα και στη σοφία· ένώ οι δεύτερες στην άναζήτηση, στην ειδίκευση και στόν έγκυκλοπαιδισμό, στην έσωτερική άγνοια. Είναι, γιατί πηγή τών πρώτων είναι ή θρησκευτικότητα· ένώ δάση τών δεύτερων είναι ό έμπειρισμός.

SIC UBI NON ERIMUS...(*)

...Καὶ θάειμαστε λυμένοι ἀπὸ τοὺς ὄρκους μας,
καὶ θάχουμε στὴν παλάμη τῆς Δικαιοσύνης
τὴν ψυχὴ μας ἐναποθέσει...
(μιὰ πεταλούδα χρυσοκίτρινη π' ἀκούμπησε
—σὰν ἀνεπαίσθητη ὑποψία
ἢ, σὰν θρούψαλο, ἀπὸ φῶς—
σ' ἐν' ἀνθὸ εὐωδιαστὸ νὰ ξαποστάσει),
...ὦ, Κύριε... Κύριε...
τῶν οἰκτιρμῶν καὶ τοῦ ἐλέους,—
τὴν ἀπολογία μας θάχουμε ὑπογράψει
σ' ἓνα ὄστρακο τῶν ἰωκεανῶν,
σ' ἓνα φτερὸ πουλιοῦ,
σ' ἓνα φύλλο...

Θὰ μᾶς γνωρίσεις, ἀπ' τοὺς «τύπους τῶν ἡλῶν»!
Οἱ ἀδερφοὶ μας θάχουν βάλει τὴν ὑπογραφή τους
μὲ τῆς λόγγης τὸ κέντημα στὸ μέρος τῆς καρδιάς μας.
Ἄδειασε τόιες τὸ νοῦ μας ἀπ' τὶς μνηῆμες
—ὅπως ὁ φλογερός ὁ ἥλιος ρουφάει τὸ νερὸ
ἀπὸ κρυστάλλινο ποτήρι μὲ τὰ φρυγμένα του χεῖλη—
καὶ χάρισε στὶς καρδιές μας τὴ γαλήνη τῶν ἀστρῶν σου..

Sic ubi non erimus... κι ἐπιστρέφουμε
ὅ,τι πήραμε ἀπὸ τοῦτον τὸν κόσμο,
(τινάζοντας ἀπ' τὰ παπούτσια μας τὴ σκόνη
κι ἀπ' τὴν ψυχὴ μας τὰ κρίματα τῶν ἐπιθυμιῶν μας
—ὅπως τ' ἀγέρι τῆς αὐγῆς, τῶν ἀνθῶν τὴ γύρη),
καὶ δὲ μπορεῖ νὰ μᾶς συγκινήσει κι ἂν ὅλα
μὲ τὴν τρομερὴ προσταγὴ σου συντριφτοῦν
κι ὄλ' ἂν γίνουνε στάχτη,
—τὰ στοιχεῖα ποὺ εἶχανε δέσει, ὦ, Κύριε,
τοῦ κορμιοῦ μας τ' ἀταίριαστο σκεῦος,
ξαναδέσ'τα σὲ πιὸ χρήσιμα πλάσματα,
πιὸ χαρούμενα, πιὸ μορφα,
τὸ στολίδι τῆς Γνώσης ποὺ θὰν τοὺς χαρίσεις
νὰ φαντάζει σὰν ἄστρο λαμπρὸ, μεγαλόπρεπο...

Μόνον ξέχασε, Κύριε,—σὲ ἱκετεύουμε!...—
νὰν τοὺς βάλεις στὴν καινούργια καρδιά τους
τὸ σπόρο τοῦ ἀβάσταχτου Νόμου σου:
τῆς Ἀγάπης τὸ φυτό!..
Τ' ἀπελπισμένο τους σῆμα κανεὶς δὲν θ' ἀκούσει
ἀπ' τῶν βαρβάρων τὰ στίφη
ποὺ λατρεύουν μεθυσμένα, μὲ λύσσα,
στὸ πρόσωπο τοῦ Ρόμπερτ Ὀππενχάιμερ
τῆς γενιᾶς μας τὸν ἀδικο ὄλεθρο...

Δημοσθένης Ζαδὲς

(*) «Ὅταν πάψουμε νὰ ὑπάρχουμε»... εἶνε ἡ ἔσχατη μιᾶς ὁδοῦ τοῦ
Δουκρητίου.

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΩΝ

Κουρασμένοι συχνά από τη ρητορεία τῶν δικῶν μας καὶ ξένων, μιὰ ρητορεία πού τὴν κάνει κάποτε περισσότερο ἀντιπαθητικὴ καὶ κουραστικὴ ἢ ἀνελλιγκρία τοῦ λόγου καὶ ἡ περίτεχνη καὶ ψεύτικη καλαισθησία τοῦ ὕφους, γυρεύουμε ὄχι ἀδικαιολόγητα τὸ λόγο τὸν ἀπλό μὲ τὴν πυκνὴ ἔκφραση, τὴ σύντομη φράση, τὸ λόγο τὸν λιτό, τὸν ἀπέριττο, τὸ σεμνὸ σὰν τοῦ Μαρτιοῦ τὰ μανουσάκια, πού ἀντίξουν κάτου ἀπὸ τοὺς βάτους κι' ἀπὸ τὰ χαμόδενδρα. Σὰν κουρασμένοι θερινοὶ ὁδοιπόροι πᾶμε νὰ σβήσουμε τὴ δίψα μας στὴ θεία ἀπλότητα τοῦ ἐπιγραμματικοῦ λόγου ἑνὸς Σιμωνίδη ἀρχαίου ἢ ἑνὸς συντομογράφου σημερινοῦ ὀνομασμένου ἢ ἀνώνυμου.

Ὁ νεοελληνικὸς ποιητικὸς λόγος δὲν ὕστερεῖ σὲ σύντομα στιχουργικὰ διαμάντια ὅπως καὶ ὁ ἀρχαῖος. Ἄν ὁ περαστικὸς ἀπὸ τὶς Θερμοπύλες μπορούσε νὰ διαβάσει τὸ πασίγνωστο:

*ὦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῆδε
κείμεθα τοῖς κείνων ρήμασι πειθόμενοι,*

ἴσως θὰ μπορούσε νὰ χαραχτῆ ἐπάνω σὲ μιὰ πλάκα καὶ νὰ διαβαστῆ ἀπὸ τὸν σύγχρονο περαστικὸ ἀπὸ τὸ Σούλι τὸ ἐγκώμιο τοῦ Πάλλη, μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῆς ἀντωνυμίας ἀπὸ δεῦτερο σὲ πρῶτο πρόσωπο:

*Τὰ σιουρναρένια στήθια μου πλατάνοι δὲν τριχώνουν
ἢ φράξει καὶ πυξάρια
λίγοι βλαστοὶ ἀπ' τὰ σπλάχνα μου—ἀμάραντοι—φυτρώνουν,
τοὺς λένε παλικάρια.*

(Ταμπουράς καὶ κόπανος)

Ἄλλὰ πιὸ νωρὶς ἐκαλλιεργήθηκε ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ ὁ ἐπιγραμματικὸς ποιητικὸς λόγος πού ἀνώνυμα τραγούδησε τὴ ζωὴ του, τὴ μοῖρα του, τοὺς πόθους του καὶ τὰ ὄνειρά του. Ἄν οἱ προσωπικοὶ ποιηταὶ ἔφτασαν στὸ τετράστιχο, ὁ ἀνώνυμος ποιητὴς, ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἔγινε ἀκόμα συντομώτερος ἐκφράζοντας τὶς ἐλπίδες του καὶ τὶς χαρὲς του μέσα σ' ἓνα δίστιχο:

*Ὅλα τὰ μάτια μάτια εἶναι, μὰ εἶναι καὶ κάτι μάτια
πού σοῦ ραγίζουν τὴν καρδιά τὴν κάνουνε κομμάτια.
(Κρητικὸ δίστιχο)*

Σὰν τὶ ἄλλο θὰ μπορούσε νὰ προστεθῆ σ' αὐτοὺς τοὺς στίχους; Ἀπολύτως τίποτε· γιὰ εἶναι τραγούδι ἀποτελειωμένο μὲ ἀπόλυτη αὐτάρχεια στὸ νόημά του. Καταλαβαίνουμε ὅτι ὀλοκληρώνεται. Ὑπάρχουν λαϊκὰ δίστιχα πού δὲν ξεχωρίζουν ἀπὸ στίχους προσωπικῶν ποιητῶν, ὅπως εἶναι πολλὰ τέτοια στὴν Κρήτη παρμένα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτο· ποιὸς δανείστηκε ἀπὸ τὸν ἄλλον; Ὁ λαὸς ἢ ὁ ποιητὴς; Ἐνα ἄλλο Ἑπειρωτικὸ δίστιχο βρῖσκεται γραμμένο καὶ στὸν Κρυστάλλη:

*ὅποιος μ' ἀκούει νὰ τραγουδῶ λέει πὼς δὲν ἔχω πόνο·
Κ' ἐγὼ μὲ τὰ τραγούδια μου τὸν πόνο ξαλαφρώνω.*

Είναι κι' αυτό τραγούδι ολοκληρωμένο· και δὲν εἶναι γύρισμα δηλ. μιὰ παρεμβολὴ ὀλιγόλογη γιὰ νὰ διακόψῃ τὸ βαρὺ κανονάρχισμα τοῦ ἠδόμενου κομματιοῦ μὲ κάτι τὸ ἑλαφρὸ καὶ παιγνιδιστικὸ γιὰ νὰ ξεκουράξῃ.

Ἄν εἶχάν στιχουργηθῆ στὴν Τουρκία, θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ τραγούδια αὐτὰ μακρόσυρτος βαρυστέναχτος ἄμανές.

Μερικὰ πάλι εἶναι κομμάτια ἀπὸ ἄλλα μεγαλύτερα τραγούδια, πὺν μπορούν καὶ νὰ κοποῦν καὶ νὰ ἀποτελέσουν δίστιχα ξεχωριστά:

*Θέλουν νάνθίσουν τὰ κλαριά κι' ἡ πάχνη δὲν τ' ἀφήνει.
θέλω κι' ἐγὼ νὰ σ' ἀρνηθῶ κι' ὁ πόνος δὲ μ' ἀφήνει.*

Οἱ στίχοι αὐτοὶ εἶναι ἡ ἀρχὴ ἑνὸς ἐρωτικοῦ τραγουδιοῦ, πὺν ἀπευθύνεται πρὸς τὴν ὁμορφὴ βλαχοπούλα, ἀλλὰ τοὺς ἄκουσα νὰ τραγουδιοῦνται καὶ τελείως ξεχωριστά. Ποιὸς ξαίρει ἂν πολλὰ δίστιχα δὲν εἶναι λείψανα μεγαλύτερων τραγουδιῶν ἢ καὶ ἀντίστροφα, ἂν ἀνεξάρτητα δίστιχα δὲν ἐνσωματώθηκαν μὲ τὸν καιρὸ σὲ μεγαλύτερα τραγούδια...

Τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι ἐπιγραμματικὸς ἀκόμα καὶ στὰ πολὺ-στιχα ποιητικὰ δημιουργήματα, κάνει πολὺ εὐκόλῃ τὴν ἐνσωμάτωση τῶν δίστιχων αὐτῶν ἢ τὸν ξεχωρισμὸν τους. Κι' ἀξίζει νὰ παρατηρηθῆ πὺς ὁ λαὸς πὺν λάτρευε τὸ λόγο ὅσο κανένας ἄλλος, πὺν φαντάστηκε στὴν ἀρχαιότητα Θεὸν τοῦ λόγου ἰδιαιτέρο καὶ στὴ Χριστιανικὴ ἐποχὴ ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἕως σήμερα —κατὰ φυσικὴ συνέπεια— πίστεψε στὸν ΥἼΟΝ καὶ ΛΟΓΟΝ τοῦ Θεοῦ, δίνοντας στὴ λέξη λόγος ἕνα νόημα πολὺ βαθύ, εἶναι τόσο ἐπιγραμματικὸς καὶ τόσο σύντομος στὴ διατύπωση τῶν στοχασμῶν του καὶ στὴν ἐξωτερικέωση τῶν αἰσθημάτων του. Ἐκεῖνος πὺν σέβεται τὸ Λόγο δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ φλύαρος, δὲ μπορεῖ νὰ ἀσεβήσῃ πρὸς τὸ νόημα τοῦ Λόγου. Κάθε λατρείας ὅρος ἀπαραίτητος εἶναι ὁ Σεβασμὸς καὶ τὸ Δέος.

Ἔνας προσωπικὸς ποιητὴς ἐν τούτοις προχώρησε πὺν πέρα κι' ἀπὸ τὸ λαϊκὸ δίστιχο κι' ἔφτασε στὸ μονόστιχο: ὁ Σολωμὸς.

Ἐδῶ ἦταν ἕνας ἄνθρωπος κ' ἐκεῖ ἦταν ἕνας τόπος.

Μὲ μόνον αὐτὸν τὸν στίχο χαρακτηρίζει τὴν ξερὴ πολυμάθεια ἐκεῖ ὅπου ἄλλοι, καὶ δικοὶ μας καὶ ξένοι, ἔγραψαν ὀλόκληρα κατεβατὰ, γιὰ νὰ χαρακτηρίσουν τὸ ἴδιο πρᾶγμα. Τὸ ἐπίγραμμα—καὶ μάλιστα τὸ μονόστιχο—δὲν εἶναι βέβαια κᾄτι πὺν μπορεῖ νὰ γίνῃ παθητικὸς στεναγμὸς τῆς κιθάρας· ἀλλ' εἶναι λόγος πὺν ἐκφράζει τὸν παλμὸ τῆς ζωῆς ἀτομικῆς ἢ ὀμαδικῆς κατὰ τρόπο θεϊκὸ ἢ ἀρνητικὸ.

Μονόστιχα ἐπίσης μπορούν νὰ θεωρηθοῦν πολλοὶ στίχοι τοῦ Σολωμοῦ ἀπὸ τὰ περίφημα ἀποσπάσματά του, γιὰτὶ σὰν μονόστιχα ἔχουν διασωθῆ κ' ἔχουν φτάσει ἕως ἐμᾶς, ὥστε νὰ μὴ χάνουν τὴν αὐτοτέλειά τους ὅπως π. χ. ὁ περίφημος στίχος ἀπὸ τὸν «Πόρφυρα».

Ἀνοιχτὰ πάντα κι' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου!

Μιὰ αἰτία πὺν μᾶς ἄφησε ἀποσπασματικὸ τὸ καλύτερο μέρος τοῦ ἔργου ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ μας Ὑμνου εἶναι καὶ τὸ γεγονός ὅτι προσπαθοῦσε νὰ συνοψίσῃ τὴν ποιητικὴν πεμπτουσία σὲ μονόστιχα ἐπιγράμματα ἢ σὲ ἀπόλυτα σύντομα στιχουργικὰ κατασκευάσματα, πὺν ἔτσι ἀποκτοῦσαν δική τους αἰσθητικὴ αὐτοτέλεια καὶ ἡ σύνδεση πὺν γίνονταν περισσότερο δυσχερὴς:

*Ἀραπιᾶς ἄτι, Γάλλον νοῦς, βόλι Τουρκιάς, τόπ' Ἀγγλου
πέλαγο μέγα πολεμᾶ, βαρεῖ τὸ καλυβάκι
κ' ἄλλοιὰ σὲ λίγο ξέσκεπα τὰ λίγα στήθια μένουν...*

Δὲν ἔχουμε βέβαια ἐδῶ μονόστιχο· οἱ στίχοι εἶναι τρεῖς. Ἄλλὰ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῆ, ὅτι πρόκειται γιὰ αὐτοτελὲς ὁλοκληρωμένο ποίημα, κι' ἄς εἶναι μιὰ σκηνὴ ἀπὸ τὸ μέγα ἐπικό δράμα τῶν πολιορκημένων. Πρέπει ὁμως καὶ τὴν ἀντίθετη πλευρὰ νὰ προσέξουμε. Ὑπάρχουν ὀλιγόστιχα ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ πού θεωροῦνται αὐτοτελῆ, ἐνῶ θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν μέρη μεγαλυτέρων συνθέσεων, κι' ἄς μὴν ἔχουμε τὴ συνέχειά τους, ὅπως π.χ. πρέπει νὰ συμβαίησθῃ «Γαλήνη»:

*Δὲν ἀκούεται οὔτ' ἓνα κῦμα
εἰς τὴν ἔρημ ἀκρογιαλιά
λὲς κι' ἡ θάλασσα κοιμᾶται
μὲς στῆς γῆς τὴν ἀγκαλιά.*

Οἱ κριτικοὶ του πιστεύουν ὅτι ὁ Σολωμὸς μιλῶντας γιὰ τὴ γαλήνη διακόπτει ἀπότομα τὸ λόγο, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ μὲ τὴ σιωπὴ του ἀκριβῶς αὐτὸ πού θέλει νὰ ὑποβάλλῃ, δηλ. τὴ γαλήνη. Ὅμως ἡ ποιητικὴ δραση τοῦ Σολωμοῦ δὲν στρέφεται πρὸς τὴ φύση ἀλλὰ πρὸς τὴν ἠθικὴ τοῦ ἀνθρώπου ὑπόσταση καὶ ἀξιολόγησι πού βρῆσκειται σὲ ἀντίθεση καὶ σὲ ἀγῶνα μὲ τὴ φύση. Στὴν καλύτερη περίπτωσι καὶ στὴν πιὸ σαγηνευτικὴ τῆς ἔλξη ἢ φύσι γίνεται πειρασμὸς, πού πρέπει νὰ πολεμηθῆ. Ὅλ' αὐτὰ μᾶς πείθουν ὅτι ἡ «γαλήνη» εἶναι κομμάτι μεγαλυτέρου τραγουδιοῦ, γιὰτὶ σὰν ἔργο Σολωμικὸ δὲν εἶναι ὁλοκληρωμένο. Ἴσως δὲν εἶναι ὁλοκληρωμένο οὔτε σὰν στίχοι ὁποιοῦδήποτε ἀξίου ποιητῆ πού συνδυάζει τὴ φύσι καὶ τὸν ἀνθρώπο καὶ βλέπει τὸν ἕναν πού καθρεφτίζεται στὸ πρόσωπο τοῦ ἄλλου. Κάθε σύντομο δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκη καὶ ὁλοκληρωμένο, ὅπως καὶ κάθε ἄριστο ἔργο δὲν εἶναι πάντοτε σύντομο.

* * *

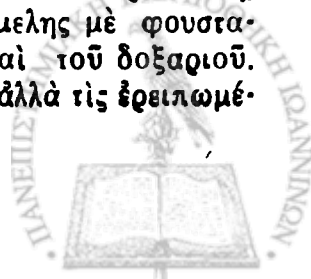
Πρέπει νὰ δρασκελίσουμε τὸν αἰῶνα τῆς ρομαντικῆς ρητορικῆς πλατυστομίας καὶ νᾶρθῶμε στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα γιὰ νὰ συναντήσωμε ὄχι τὸν σύντομο ἀπλῶς ἀλλὰ τὸν πυκνὸ ποιητικὸν λόγον πού ἐκφράζει πολλὰ μὲ λίγες λέξεις. Μενάρδος, Νιρβάνας, Μαλακάσης, Πάλλης ἔχουν γράψῃ ὑπέροχα τετράστιχα. Ξεχωρίζει πάνω ἀπ' ὅλους ὁ Παλαμᾶς ὁ πολύμορφος, ὁ πρωτεϊκὸς, ὁ Ρουμελιώτης καὶ Εὐρωπαῖος, ὁ ἐκκλησιαστικὸς καὶ εἰδωλολάτρης, ὁ πλατύστομος καὶ πυκνός. Τελευταία συγκομιδὴ σύντομων, πυκνογραμμένων τετράστιχων τραγουδιῶν, εἶναι τὰ «πεντόβολα» τῆς κ. Χρ. Ζιτσαίας.

Ὁ ποιητὴς τοῦ «Μπαταριά» οὔτε πολὺ πυκνὸς εἶναι στὸν λόγο του οὔτε πολὺ ρητορικὸς· κοντῆς πνοῆς καὶ ἀρκετὰ ἐκλεκτικὸς καὶ καλαίσθητος, μαθητῆς, ὅπως ἀποδεικνύεται, τοῦ Μορεᾶς στὸν στίχον του καὶ στὴν κοσμικὴ του ἐμφάνισι, ἕνας ἀριστοκράτης καὶ αἰσθητικὸς ἦταν φυσικὸ νὰ ἐγκωμιάσῃ τὴν ἀξιοπρέπεια καὶ τὴν ἀπλῆ καὶ μεγαλόπρεπη εἰκόνα τοῦ κύκνου:

*Ὁ καταρράχτης τοῦ νεροῦ βουίζει πάντα καὶ ξεσπᾶ,
χίλιες φοβέρες στὸν ἀφρό, τὸ κῦμα ἀχνὸς καὶ σκόνη
κι' ὁ κύκνος πλέει ἀτάραχος καὶ μῆτε τὰ φτερὰ χτυπᾶ
μόνο τ' ἀνοίγει κάποτε καὶ τὸ κεφάλι ὑψώνει.*

(Ἄσφοδελοί—Κύκνος)

Ἄπλῃ εἰκόνα. Ὅμως μέσα σ' αὐτὴ φαίνεται ὁλόκληρος ὁ Μαλακάσης. Τὸ φυσικὸ τοπίο, τὸ ρέμα πού γοργὰ κυλᾶ κι' ἔπειτα τὸ ἀντικείμενον τοῦ θουμασμοῦ, ὁ γαλήνιος καὶ μεγαλοπρεπὴς κύκνος. Τέτοιος ἤθελε νὰ εἶναι καὶ τέτοιος ὑπῆρξε γαλήνιος, ἀριστοκράτης, ἀκατάδεχτος, (γιαυτὸ καὶ σατυρίσθηκε ἀπὸ τὸν Καρυωτάκη) κ' ἔτσι ἐτραγούδησε τὸν Τάκη Πλούμο, λεβέντη (κύκνον τῆς Ρούμελης μὲ φουσανέλλα καὶ φέρμελη) καὶ τὸν Μπαταριά—κύκνον τοῦ τραγουδιοῦ καὶ τοῦ δοξαριοῦ. Οὔτε τὴν ἱστορίαν οὔτε τοὺς θρούλους θυμᾶται ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ τὶς ἐρειπωμέ-

νες καλλονές—τις ἀγαλματέχνειες γυναίκες ὁμορφιές. Δὲν εἶμαστ' ἑμεῖς πού τὰ ὑποψιαζόμαστε διὰ αὐτά, ἀλλὰ μᾶς τὰ βεβαιώνει ὁ ἴδιος:

*Νειρεύομουν πῶς τάχα σὰν τὸν κύκνο
σὲ μιᾶς λίμνης τὰ νερὰ τὰ πλανερά,
σὲ νανούριζο κλεισμένη σ' ἓνα λίκνο
μ' ἄσπρα πούπουλα πλεγμένα καὶ φτερά.
(Τὸ ἐρωτικὸ—Τετράστ. ΙΧ)*

Ὁ ποιητὴς ὀνειρεύεται τὸν ἑαυτό του σὰν κύκνο καὶ τὸν τραγουδεῖ ἔτσι· μὲ τὰ λευκὰ φτερά του ὀνειρεύεται πῶς πλέκει τὸ λίκνο τῆς ἀγαπημένης του. Καὶ τὰ ὄνειρα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, ὅπως ξαίρουμε, παρὰ οἱ πόθοι μας πού βρίσκουν διέξοδο σ' αὐτά, οἱ ὑποσυνείδητες ἐπιθυμίες μας, πού ἐκεῖ ἐκδηλώνονται ἀνεμπόδιστα. Τὸν κύκνο λοιπὸν δὲν τὸν ἐτραγούδησε ὁ Μαλακάσης σὰ μιὰ εἰκόνα μεγαλόπρεπη, ἀλλὰ πάντως ἐξωτερική, συνδεδεμένη μὲ τὸ τοπίο μόνο καὶ τίποτε ἄλλο. Τὸν ἐτραγούδησε σὰν εἰκόνα δική του σὰν ἀντικειμενικὴ ἔκφραση τοῦ ἐγὼ του, τοῦ ἰδανικοῦ ἐγὼ πού ἤθελε νὰ εἶναι. Ὁ ἴδιος ἐξ ἄλλου ὁμολογεῖ ὅτι τὸν ἑαυτό του, τὴ θεωρίά του, εἶχε καθρέφτη τῆς ψυχῆς του:

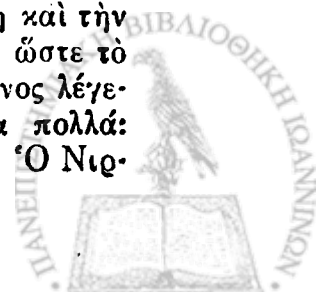
*ὦ ψυχὴ μου, πλανερὸν εἶχες καθρέφτη
τὴ θεωρίά μου, μιὰ φορὰ κι' ἓναν καιρό.
Τώρα ὁ πόνος σου ἀξεγέλαστος καὶ πέφτει
σ' ἓνα πρόσωπο χλωμὸ καὶ θλιβερό.
(Τετρ. XIX)*

Ὅχι τὴν πραγματικὴ του θεωρίαν, ἀλλὰ τὴν ἰδανικὴν εἶχε καθρέφτη, δηλ. τὸν κύκνο.

Δὲν θὰ σταθ. ἔμε σιτοῦ Μενάρδου τὰ ἐπιγράμματα. Ὁ καθηγητὴς τῆς κλασσικῆς φιλολογίας περιελάμβανε μέσα στὸν κύκλο τῆς φιλολογικῆς του δράσης καὶ τὸν ποιητικὸν λόγο. Μετέφρασε μερικὸς ἀρχαίους λυρικοὺς κι' ἔγραψε μερικὰ τετράστιχα, ὅπου φαίνεται ὁ λόγιος πού πάει νὰ γίνῃ ποιητὴς. Τὰ ἐνδιαφέροντά του εἶναι κυρίως φιλολογικὰ ἢ σ τ ι γ μ ἔ ς πού συλλαμβάνει ἢ ἀνθρώπινη εὐαισθησία του. Εἶχε πολλὰς διαφορὰς ἀλλὰ καὶ ὁμοιότητες μὲ τὸν Νιρβάναν, μὲ τὸν ὁποῖον συνδέονταν μὲ στενὴ φιλία. Ἡ «Παγὰ λαλέουσα» τοῦ Νιρβάναν κατὰ τοῦτο δὲν εἶναι συνέχεια τῶν «Ἐπιγραμάτων» τοῦ Μενάρδου, κατὰ τὸ ὅτι εἶναι ἀνώτερης ποιητικῆς πνοῆς καὶ τέχνης, καρπὸς εὐχηνότερος καὶ δροσερότερος. Ὁ Νιρβάναν, ἂν καὶ γιατρός, ἦταν κλασικιστὴς ἀπὸ τοὺς λίγους μὲ πλατεῖαν Εὐρωπαϊκὴν μόρφωση—καὶ ἴσως ἀρκετὴ ἀνατολίτικη. Τὸ φιλολογικὸν του ψευδώνυμό θυμίζει τὴ διδασκαλίαν τοῦ Βούδδα. Χρονογράφος, ποιητὴς, θεατρικὸς συγγραφέας καὶ μυθιστορογράφος ἦταν ἓνα πνεῦμα πλατὺ μὲ ταλέντο, πού συχνὰ ἔκανε τὴν ἐντύπωσιν τοῦ ἐξαίρετου.

*μελίσει οἱ πόθοι μου, Ὑμηττέ, καὶ τὸ ἀπιθώνω τώρα
σὲ σένα, Μύρρινα γλυκεῖά, μὲ τὸ πικρὸ σου ἀχειλί.*

Ἡ μυρσίνη (μυρτιά) στὴν Ἀττικὴ διάλεκτο λέγονταν μυρρίνη καὶ αὐτὴ τὴ λέξη στὰ νεοελληνικὰ τὴν μετασχηματίζει ὁ ποιητὴς σὲ μύρρινα (Μύρρινα, κύριον ὄνομα) γιὰ νὰ ὀνομάσῃ τὴ γυναῖκα, πού εἶχε γι' αὐτὸν τῆς μυρτιάς τὴ χάρη καὶ τὴν πίκρα. Ὑπῆρχε καὶ Μυρρινοῦς, δῆμος τῆς Ἀττικῆς κοντὰ στὸν Ὑμηττό, ὥστε τὸ ὀνομαστὴς γυναίκας νὰ σχετίζεται ἴσως καὶ μὲ τὴν καταγωγὴν της. Μύρρινος λέγεται καὶ ὁ μυρρινίτης οἶκος. Σπάνια ἓνα κύριον ὄνομα συγκεντρώνει τόσα πολλὰ: ὁμορφιά, πίκρα, μέθη, θαυμασμὸν τοῦ τοπίου καὶ ὑποδήλωσιν καταγωγῆς. Ὁ Νιρ-

βάνας πραγματικά σμιλεύει πάνω σ' αυτό το όνομα έναν δακτυλιόλιθο από πολύτιμη πέτρα. Το ρετσίνι της μυρτιάς που βάζουν στα κρασιά για να τα δυναμώσουν είναι πικρό στη γεύση. Με ωραία αντίστροφη ο ποιητής μεταφέρει την πίκρα των χειλιών του από το ρετσίνι στα πικρά χείλη της γυναίκας, για να υποβάλει την ιδέα των πικρών λόγων της. Δεν χρειάστηκε κανένας συρρεαλισμός, κανένας επικίνδυνος ακροβατισμός του λόγου για να παρουσιάσει αυτό το θαυμάσιο τετράστιχο—πλήρες ποίημα ο Νιρβάνας, άλλ' είναι μοναδικό ίσως στο είδος του. Θα μπορούσαμε και άλλα να πούμε, αν θέλαμε να επιμείνωμε στους πόθους του, που σαν μελίσσι τρυγούν το μέλι από την άνοιξη της ζωής, αλλά θα προχωρήσωμε σε μερικούς άλλους στίχους του, για να χαράξωμε πια άδρα τα χαρακτηριστικά του ποιητή.

*«Δεν έχει δάφνη μάντισσα και σπíti πια ο Θεός...»
Μες στη βραχώδη την έρμιά παραμιλάει ή Πυθία.
Στις Φαιδριάδες, άγριες, πέφτει χλωμό το φως
και δάκρυα σιάζει, δάκρυα βουβά ή Κασταλία.*

Είναι επανάληψη και διασκευή του γνωστού χρησμού, που δόθηκε από τους ιερείς των Δελφών στον Ίουλιανό (361—362), που ήθελε να ξαναστυλώσει την αρχαία Θρησκεία:

*Είπατε τῷ βασιλεῖ: χαμαί πέσαι Δαίδαλος ἀλλά
οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβην, οὐ μάντιδα δάφνην
οὐ παγὰν λαλέουσαν, ἀπέσβετο και λάλον ὕδωρ.*

Παγὰν λαλέουσαν ονομάζει τη συλλογή των τετραστίχων του ο Νιρβάνας, δηλ. πηγήν λαλοῦσαν της τέχνης. 'Αλλ' ή λαλέουσα πηγή των Δελφών (ή Κασταλία) σχετίζεται με τους χρησμούς, όταν οι Δελφοί ήταν ο ομφαλός της γης. 'Αλλ' οι Δελφοί και ο 'Απόλλων και μαζί τους κάθε τι που σχετίζεται μ' αυτούς, εκφράζει το 'Απολλώνειο 'Ελληνικό πνεῦμα—και πιο πλατειά ακόμα—γενικώτατα—ολόκληρο το 'Ελληνικό πνεῦμα, όπως εκδηλώθηκε στην επιστήμη, στην τέχνη, στην πολιτική και κοινωνική ζωή, στη θρησκεία και στη φιλοσοφία. Αυτό το πνεῦμα απέσβετο από την ὄψη της γης ταξιδεμένο μαζί με τον 'Απόλλωνα στην πάντοτε φωτεινή χώρα των «'Υπερβορείων». 'Η πίκρα του Νιρβάνα για το σβήσιμο αυτό είναι βαθειά και ειλικρινής. 'Αλλ' είναι ή πίκρα του ανθρώπου για την εποχή του πιο πολύ, παρά για την εποχή του Ίουλιανού. Δεν χαρακτηρίζει ο Νιρβάνας ιστορικές εποχές όπως ο Καβάφης, αλλά κατέχει α το βαθειά θλίψη για τους γύρω του γραϊκύλους, που λάτρευαν όχι τον 'Απόλλωνα αλλά το βρυκολακισμένο φάντασμα του, εκείνο δηλ. που με άλλον τρόπο διετύπωσε έτσι ο Παλαμάς:

*Κι' όταν, των 'Ελλήνων θεέ ρωτοῦμε σε
—Εἶς' εὐὸ ὁ ξανθὸς 'Απόλλωνας;*

—Εἶμ' ἐγὼ ὁ Μολῶχ.

Την αντικατάσταση του 'Απόλλωνα με τον Μολῶχ της χιμαιρικής προγονοπληξίας καυτηριάζει στους παραπάνω στίχους ο Παλαμάς και για τον ίδιο ξεπεσμό μιλάει με τον δικό του τρόπο, τον ολιγώτερο ήχηρό, ολιγώτερο έντυπωσιακό, αλλά πικρότερο και μελαγχολικώτερο ο Νιρβάνας. Κι' ήταν πράγματι πικρός και ήταν πράγματι μελαγχολικός ο συγγραφέας του «'Αρχιτέκτονα Μάρθα». 'Η ειρωνεία του που σταλάζει στα χρονογραφήματά του, ή πίκρα του που ξεχειλίζει στα 'Ιψενικής ύψηςδράματά του μάς το βεβαιώνουν. Πώς μπορούσε αλλοιῶς να γίνει σε μια εποχή ανάμεσα στα 1897—1912, που ένας στοχαστικός άνθρωπος και αληθινός πατριώτης έβλεπε τους άνόητους λογοκόπους να αποτελούν την πεμπτουσία της πολιτικής και πνευματικής ζωής του τόπου;

Τὸ βαρὺ πυροβολικὸ καὶ στὰ τετράστιχα ὁ Παλαμᾶς. Ὅσοι τὸν πρόσεξαν καὶ τὸν μελέτησαν στὶς μεγάλες του συνθέσεις, στὸν Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου, Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ, Ἀλυσίδες, Χαιρετισμοὺς τῆς Ἡλιογέννητης, Ἀσκραῖο, καὶ δοκίμασαν τὴ γοητεία τοῦ λόγου του στὸν πλατὺ φιλοσοφικὸ λυρισμὸ τους, θὰ ἔμειναν ἴσως μὲ τὴν ἐντύπωση τῆς ἀπεραντοσύνης καὶ θὰ σχημάτισαν τὴ γνώμη, ὅτι ὁ Παλαμᾶς δὲν συλλαμβάνεται, εἶναι κόσμος πὺ οἱ ὀρίζοντες κρύβονται πέρ' ἀπ' ἐκεῖ πὺ πιάνει τὸ μάτι μας. Κι' ὅμως ὁ Παλαμᾶς κρύβεται ὀλόκληρος στὸς «Ἰαμβοὺς καὶ ἀνάπαιστους», στὴ μικρὴ συλλογὴ μὲ τὰ μικρὰ λιγόστιχα τραγούδια (πὺ ὅμως δὲν εἶναι τετράστιχα), καὶ ἀποκαλύπτεται στὸν προσεκτικὸ μελετητὴ του στὸν «Κύκλο τῶν τετραστίχων» καὶ στὶς «Νύχτες τοῦ Φήμιου». Ἀλλὰ γιατί νύχτες τοῦ Φήμιου; Καὶ τί νόημα παίρνει τὸ ὄνομα τοῦ Ὀμηρικοῦ ραψωδοῦ, πὺ ἄθελά του τραγουδοῦσε στὸς μνησιῆρες; Φήμιος εἶν' ὁ Παλαμᾶς καὶ μνησιῆρες κάποιες ἰδεατῆς ψυχῆς—Πηνελόπης ὁ κόσμος τῶν ἀφελῶν χαροκόπων ἢ τῶν κάθε λογῆς πονηρῶν καὶ ἀμαρτωλῶν, γιὰ τοὺς ὁποίους ἔγραψε ἄλλοῦ:

τρέχει ὁ κόσμος ὅλος
πόθος, πόνος, δόλος
ἢ ὦρα ὅσο νάρθη
νὰ καταλυθῇ

(Περάσματα καὶ χαιρετισμοί)

Ὁ Παλαμᾶς εἶν' ὁ Φήμιος καὶ ὁ Παλαμᾶς εἶναι ὁ ἰδανικὸς Γύφτος τοῦ Δωδεκάλογου, πὺ παίζει τὸ ζουρνᾶ καὶ διασκεδάζει τὸ βέβηλο πλῆθος, ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶν' ἔξω ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τοὺς θυμοὺς τοῦ κόσμου.

Συχνὰ παραξενεύονται πολλοὶ γιὰ τὶς ἀντιθέσεις πὺ παρατηροῦνται στὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ· ὅμως ἀντιθέσεις δὲν ὑπάρχουν· εἶναι φαινομενικῆς· τὶς ἐξηγεῖ, τὶς ἐρμηνεύει καὶ ἀπλᾶ καὶ σοφᾶ ὁ ἴδιος σὲ χίλιες περιστάσεις.

Οὔτ' ἄχραντοι, οὔτε ἀμαρτωλοί. Πιστοὶ κι' οἱ δυὸ
τῆς βακχικῆς μανίας,
τὸ ἄγριο, τὸ ξώφρενο μεθύσι τ' ἄσιανὸ
τὸ ἱλαρώνουν οἱ θεοὶ τῆς Ἰωνίας.
(N. Φ. 19)

Σ' αὐτὴ τὴ μικρὴ λυρική σταγόνα βρίσκεται ὁ Παλαμᾶς τῶν ἀντιθέσεων, πὺ ζευγαρώνει τὶς ἀντιθέσεις, πὺ κατορθώνει νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴ θέση καὶ τὴν ἀντίθεση στὴ σύνθεση καὶ νὰ μᾶς δείξῃ τὸν τρόπο, πὺ αἰσθάνεται σὰν στοχαστῆς καὶ ἐρμηνεύει σὰν ποιητῆς τὴ ζωὴ καὶ τ' ὄνειρο. Ἀλλ' ἀμέσως προβάλλει ἢ ἀπορία καὶ ἢ διαμαρτυρία τοῦ δικαίου:—Ἄν δὲν ὑπάρχουν ἄγιοι, γιατί κανεὶς δὲν εἶναι τέλειος ἀλλὰ μόνο ὁ θεός, πῶς δὲν ὑπάρχουν ἀμαρτωλοί; Τότε ἀπὸ ποιὸν γίνονται τὰ ἐγκλήματα, πὺ συμβαίνουν κάθε μέρα, ἀπὸ ποιὸν γίνονται οἱ πόλεμοι καὶ οἱ τόσες καταστροφές; Ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς ἀπαντᾷ σ' αὐτὴ τὴν ἀπορία μὲ τοὺς στίχους τῶν «τραγουδιῶν τοῦ ἥλιου»:

—Κόρη, εἶμαι τ' ἀφώλιαστο πουλί·
δὲν μὲ σταματοῦνε τ' ἀνθοκλάδια·
πρὸς μα γνηῆτες σέρνομαι ἥλιων
μὲς ἀπὸ ἀξεδιάλυτα σκοτάδια.

Πιστεύει δηλ. ὁ Παλαμᾶς πῶς ἡ ζωὴ συνεχίζει τὴν ἀνελικτικὴ της πορεία ἀπὸ τὶς οἶδε ποιὰ ἀνεξερεῦνητα βάρη ἀβυσσαλέα, ὅπου ἡ ἄγνοια, ἡ ἀνάγκη ἢ ἡμισυνείδητη ζωὴ καὶ κατὰ μοιραία συνέπεια ἢ ἄγνοια τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, συνδέτουν τὸ πλέγμα τῆς κάθε βαναυσότητος, καὶ ὅτι ἀπ' ἐκεῖ ἡ ζωὴ πορεύεται πρὸς τὴ

γνώση, πρὸς τὸ φῶς, πρὸς τὴ συνειδητὴ ὑπαρξὴ καὶ πρὸς τὴν πλήρη κάθαρση ἀπὸ κάθε κακό.

Πιστεύει σὰν τὸν Σωκράτη ὅτι «οὐδείς ἐκὼν κακός». Στὴ διαρκῆ ἀνέλιξη τῆς ζωῆς ὅλοι πορεύονται πρὸς τὸ φῶς· ἀλλὰ φυσικὰ ὑπάρχουν οἱ πρωτοπόροι καὶ οἱ καθυστερημένοι. Κανένας δὲν ἔφτασε σιὸ τέρμα, ἀλλὰ καὶ κανεὶς δὲν βρίσκεται σιὸ ξεκίνημα. Πόσοι ἁμαρτωλοὶ δὲν ἀδίκησαν οἰστροηλατημένοι ἀπὸ κάποιον αἰσθηματικῆς, καθήκοντος, στοργῆς, ἀγάπης; Πόσοι ἁμαρτωλοὶ δὲν χύνουν δάκρυα συμπόνιας μπροστὰ σὲ μιὰ ἀνθρώπινη δυστυχία; Δὲν εἴμαστε λοιπὸν σιὸ ξεκίνημα. Βρισκόμαστε σὲ πορεία. Καὶ τὴν πορεία, τὸ δρόμο μας τὰ βήματά μας τὰ φτερώνει ἔνα μεθύσι, μιὰ βακχικὴ μανία. Ἄν ἔλειπε ὁ ἔνθεος ζῆλος, ὁ παράφορος ἐνθουσιασμός, ποῦ θὰ βρισκόνταν σήμερα ὁ κόσμος; Πιὸ μπροστὰ ἀρὰ γε ἀπ' ὅ,τι βρίσκεται ἢ πολὺ πιὸ πίσω; Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ ψυχρὴ λογικὴ φωτίζει τὴν ὁρμὴ γιὰ δράση, ἀλλ' ἡ δράση δὲν ὑπάρχει χωρὶς ἐνθεο ζῆλο. Ὅμως κι' ὁ ἐνθεο ζῆλος δὲν ἀρκεῖ. Χρειάζεται καὶ τὸ Ἀπολλώνειο μέτρο, οἱ Ἑλληνικοὶ θεοὶ τῆς Ἰωνίας, ποῦ θέτουν τάξη σιὸ παράφορο ἄσιατικό μεθύσι. Ἀόριστα ὑποδηλώνεται ἐδῶ καὶ ἡ Ἀσιατικὴ προέλευση τῆς παράφορης Διονυσιακῆς λατρείας, ποῦ μετεμόρφωσε τὸ πνεῖμα τῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ μετεμορφώθηκε κι' αὐτὴ μαζί τους ἀφοῦ ὁ Διόνυσος—Βάκχος, ὁ θεὸς τῆς παράφορης μέθης, σὰν θεὸς τῆς παραγωγῆς ἔγινε δεκτὸς σιὴν Ἐλευσίνα καὶ μοιράστηκε μὲ τὸν Ἀπόλλωνα τὶς κορφὰς τοῦ Παρνασσοῦ. Ἡ σύνθεση τοῦ Διονυσιακοῦ καὶ τοῦ Ἀπολλώνειου πνεύματος εἶναι ἡ βάση τῶν ἠθικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Παλαμᾶ, ποῦ χάρις σ' αὐτὴ τὴ σύνθεση μπόρεσε νὰ χωρέσει σιὸ ἔργο του κλασικισμό καὶ ρωμαντισμό, Παγανισμό καὶ Χριστιανισμό καὶ νὰ σκύψει μὲ στοργὴ καὶ μὲ ἀδελφικὴ ἀγάπη πρὸς τὸ κάθε τι.

*Τίποτε δὲν περιφρονῶ, γιὰ τὸ συμπάθειο εἶν' ὅλα,
γιατὶ μὲ νόημα ὅλα βαλτὰ σταλμένα ἀπὸ τὴ μοῖρα,
νὰ τ' ἀποδιώξης δὲν μπορεῖς, μήτε ὄχι νὰ τοὺς κραῖξης.*

(Βωμοὶ—Γυναῖκες)

Δὲν περιφρονεῖ τίποτε, γιατί μπόρεσε νὰ τὰ συνθέσει. Καὶ κατώρθωσε νὰ τὰ συνθέσει γιατί ξαίρει, ὅτι τὸ κάθε τι εἶναι δημιούργημα μιᾶς μεθύστρας Βακχικῆς δημιουργικῆς πνοῆς καὶ ὅτι ἐκεῖνο ποῦ ἔγινε τὸ καθένα ἦ'αν τὸ καλύτερο ποῦ μπόρῳσε νὰ γίνῃ, ἔφ ὅσον ὅλα βρίσκονται σὲ μιὰ διαρκῆ πορεία. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό.

*Καὶ τῆς Πεντέλης ἡ κορφὴ καὶ τ' ἀχαμνὸ σπερδούκλι
κι' ὁ λαμπρομέτωπος ναὸς καὶ μιὰ χλωμὴ ἀνεμώνη,
τὰ πάντα, ὅμοια βαραίνουνε σιὴ ζυγαριὰ τῆς πλάσης.*

(Φλ. τοῦ Βασιλιᾶ, λόγος..ἔβδομος)

Ὅμοια βέβαια θὰ βαραίνουν σιὴ συνείδηση ἑνὸς στοχαστῆ, ποῦ βλέπει παντοῦ τὴν ἴδια ζωτικὴ πνοὴ νὰ θερμαίνει τὸ χαμομήλι τῆς γῆς καὶ τὴ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἡ Περσεφόνη; Εἶναι ἡ Ἡλιογέννητη; Ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τῆς ἔδωσε διάφορα ὀνόματα. Ὅταν ἐξετάζη τὴν ἀνελικτικὴ πορεία τῆς ζωῆς πάνω σιὴ γῆ καὶ ὄνειρεύεται τὴν τελικὴ ἀποθέωση τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἡ Περσεφόνη. Ὅταν ὀραματίζεται τὴ ζωὴ σὰν κάτι τὸ θεῖο καὶ ὑπέρτατο, ποῦ εἶναι πρωτότερο ἀπὸ τὴ μοῖρα καὶ προέρχεται ἀπὸ ἀνεξερεύνητα κι' ἀόρατα ὕψη, εἶναι ἡ Ἡλιογέννητη. Ὅταν ἡ ζωὴ γίνεται μεθύσι τῶν αἰσθήσεων, εἶναι ἡ Πανδώρα, ἡ θηλυκὴ φάγοσα, ποῦ κατατρῳγει καὶ σβῆνει κάθε ἀνδρική δύναμη καὶ ἀρετῆ.

(Συνεχίζεται)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΔΡΑ

Με τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Δημητρίου ἐκενώθη καὶ πάλιν ἡ μητροπολιτικὴ ἐδρα Ἰωαννίνων, ἡ ὁποία ἦτο ἐπίσης κενὴ καὶ καθ' ὅλον τὸ διάστημα, καθ' ὃ ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ὁ ἀπὸ Ἰωαννίνων Σπυρίδων, ὅστις ἐκράτει καὶ τὴν Μητροπολιν Ἰωαννίνων ἀνεπισήμως, ἀλλ' οὐσιαστικῶς. Ἡ ἀπουσία Μητροπολίτου δὲν ἀποτελεῖ εὐόμιον σημεῖον τῆς καλῆς διοικήσεως μιᾶς Μητροπόλεως σημαντικῆς, ἡ ὁποία, πλὴν τῆς διαχειρίσεως τῶν καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, ἐπωμίζεται καὶ τὴν εὐθύνην τῆς ἐποπτείας καὶ τῆς οὐσιαστικῆς διαχειρίσεως τῶν εὐαγῶν ἰδρυμάτων τῆς πόλεως καὶ ἐν μέρει τῶν ἐκπαιδευτικῶν, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς πόλεως ἀνήκουν κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν Μητροπολιν. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ πληρωθῇ ἡ κενὴ ἐδρα ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερον καὶ μάλιστα δι' ἀνδρός, ὁ ὁποῖος πλὴν τῶν καθαρῶς ἐκκλησιαστικῶν προσόντων, πρέπει νὰ κοσμηθῆται καὶ ὑπὸ ἄλλων ἀρετῶν, δι' ὧν θὰ εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπωμισθῇ τόσας εὐθύναις καὶ νὰ χρησιμοποιοῖ ὄχι δι' ἄλλους σκοπούς, τὸ χεῖμα τῶν Ἐλεῶν Ἰωαννίνων, ἀλλὰ χάριν τῆς Ἐκπαιδύσεως καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀντιλήψεως, δι' ἧς προορίζεται. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Θεόκλητος καὶ ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἑλλάδος ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἐκλέξουν τὸν ἀριστον καὶ λίαν συντόμως.

Η ΖΩΣΙΜΑΙΑ ΣΧΟΛΗ

Σχετικὰ πρὸς ὅσα (στὴν ὑποσ. 2 τῆς σελ. 860 τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας» τοῦ 1957) γιὰ τὴ Ζωσιμαία Σχολὴ γράψαμε, προσθέτομε ἐδῶ καὶ ὅτι: στὴν ἀπὸ 14 Σεπτεμβρίου 1939 κοινὴ τῆς πόλης (130 ὑπογραφές· δες «Ἡπειρ. Χρονικά» 1931 σελ. 230) πρὸς τὸ Ζωσιμαῖα, ἡ ἀπ' αὐτὸν προικοδοτηθεῖσα καὶ χρηματοδοτούμενη σχολή, ὀνομαζέται κοινὴ Ἑλληνικὴ· σὲ ὅμοια δὲ ἐπιστολὴ τῆς Κοινοτήτος τῶν Γιαννίνων ἀπὸ 4—10—1844 πρὸς τοὺς Ἐπίτροπους τοῦ μεταστάντος πιά Ζωσιμαῖα (ὅπου πρὸ πίνω, 1933 σελ. 15) χαρακτηρίζεται Δημοσιὰ Ἑλληνικὴ, «ἀγοραθεῖσα διὰ χρημάτων τῆς Ζωσιμαίας Ἀδελφότητος, πρὸ δέκα ἐτῶν».

Οὕτε λοιπὸν καὶ στὰ 1844, ἡ σχολὴ αὐτὴ δὲν εἶχε πᾶν τὸ ὄνομα Ζωσιμαία.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

★

Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑ

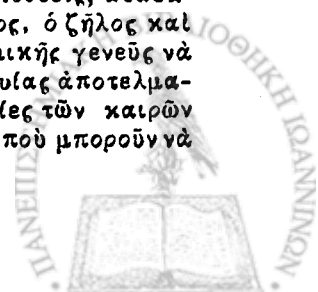
—Ἡ πρωτοχρονιάτικη ἐκδοσις, πού καθιερώθηκε σχεδὸν ἀπ' τὸν οἶκο Μαυρίδη ὑπὸ τὸν τίτλο «Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά», παρ' ὅλο πού ἔχει δημιουργήσει μιὰ ἀναγκαῖα θέσι προσφορᾶς, κατὰ κοινὴν μᾶλλον ὀμολογία, δὲν καλύπτει ἡ ἀφήνει ἓνα κενόν, στὴν ὑπόσχεσί της. Δὲν κατορθώνει νὰ εἶναι ἐπιτυχημένη καὶ ἀπὸ ἀπόψεως πληρότητας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐπιλογῆς ὕλης. Βέβαια, δὲν δύναται ν' ἀγνοῆση κανεὶς τίς δυσκολίες καὶ τὸ ἐν πολλοῖς, ἀνέφικτο τῶν σφαλμάτων πού ἀνακύπτουν ἀπὸ μιὰ ἐκδοσις πανελληνίου ἐκτάσεως, μάλιστα στὴν ἐποχὴ μας πού κατακλύζεται ἀπὸ σωρεῖα ἐντύπων καὶ ἀπὸ ἀπαντῆτες ἐκδηλώσεις στὸν τομέα τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ζωῆς. Ὡστόσο, ὅμως, ἀξιώσεις ἐξακολουθοῦν νὰ ὑ-

πάρχουν ὅπωςδήποτε, τουλάχιστον μέχρι τοῦ σημείου ὅπου οἱ ἀδυναμίες νὰ μπορούσαν νὰ ἔχουν ἀποφευχθῆ χωρὶς περισσότερο κόπο ἀπ' ὅτι χρειάστηκε νὰ ὑπάρχουν. Ἐν προκειμένῳ ξεκινώντας ἀπ' τὴν ἐπιβαλλόμενη ἐκτίμησι μας καὶ μόνο στὴν προσπάθεια τοῦ οἴκου Μαυρίδη—ἡ ὁποία ἀποτελεῖ καὶ τὴ μοναδικὴ στὸ εἶδος της—σημειώνομε αὐτὲς τίς παραλείψεις, γιὰ τὴν διόρθωσι τῶν ὀφείων πιστεύομε πῶς θὰ ἐφτανε «χωρὶς φόβο καὶ πάθος» στὴ μετ' ἐδλαβείας ἀντικειμενικώτερη ταξινομήσι τῆς ἐτήσιας πνευματικῆς συγκομιδῆς μας. Κι' αὐτὰ ὅλα, ἀντὶ τῶν ἀνεύθυνων καὶ ὑπὸ σκιάν συζητήσεων, στὰ ποικιλώνυμα πνευματικὰ «πατρία» καὶ καλλιτεχνικὰ ἐσπερίδας, πού συμβαίνουν «καὶ εἰς τὰς (Ἀθήνας)...».

★

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

—Εἶναι πολὺ ἐνθαρρυντικῆς, στὴν ἀπροσημάτιστη σκληρότητα τῆς ἐποχῆς μας, κάποιες πνευματικῆς ἐκδηλώσεις, πού σημειώθηκαν τελευταίαι στὸν τόπο μας. Σημειώνομεν ἐδῶ τὰ περιοδικὰ «τὰ Μωραϊτικά» (Ἀθήναι), «Ἀθην. Γράμματα» (Ἀθήναι), «Ἀριστοτέλης» (Φλώρινα ὄργανον ἐκπαιδ. Συλλ. Ἀριστοτέλης), «Ἐξόρμησις» (Ἰωάννινα, ἐκδοσις Πανσπουδ. Ἐνώσεως Ἡπειρώου), «Ζωσιμαῖαι» (Ἰωάννινα, πρωτότυπος ἐκδοσις τῶν Προτύπων Δημ. Σχολείων Ζωσιμ. Παιδ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων), «Ἡ Φωνὴ τῶν Νέων» (Πύργος Ἡλείας), «Πυρρός» (Πειραιεύς, ἐκδοσις Α' Προτύπου Γυμνασίου Ἀρρέν. Πειραιῶς). Στὶς παραπάνω ἐκδόσεις, ἀδασάνιστα καταφανῆς ὑπάρχει ὁ μόχθος, ὁ ζήλος καὶ ἡ εὐγενῆς φιλοδοξία τῆς μεταπολεμικῆς γενεῆς νὰ ἐπιτύχη μιὰ νναίρεσι τῆς καθεστηκυίας ἀποτελεματώσεως πού αἰσθάνεται στὶς ἀνησυχίες τῶν καιρῶν μας. Καὶ γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους πού μπορούν νὰ

έκτιμήσουν τὴν ἀξίαν καὶ τὴν θέσι τῶν τέτοιων προσπαθειῶν, ἢ ὑποστήριξις καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴς ἐκδηλώσεις αὐτὰς, ἀποτελεῖ πραγματικὸν χρέος. Ἐν προκειμένῳ γιὰ τὴν Ἡπειρο καὶ γιὰ τὸ ἀπανταχοῦ πανηπειρωτικὸν ἐνδιαφέρον, τόσον ἢ «Ἐξόρμησις» τῆς Πανσπουδαστικῆς Ἐνώσεως, ὅσον καὶ οἱ «Ζωσιμάδαι» τῶν Προτύπων Δημ. Σχολείων τῆς Ζ. Π. Ἀκαδ. Ἰωαννίνων, πρέπει ν' ἀποτελέσουν ἰδιαίτερον ἀντικείμενον ἀγάπης καὶ προσοχῆς. Ἐπ' εὐκαιρία, ὑπογραμμίζομεν ἐδῶ τὴν ἐξαιρετικὴν ἐπιμέλεια, τὴν ἐκλεκτὴν ποιότητα καὶ τὴν ἀρτίαν αἰσθητικὴν ἐμφάνισιν, ποῦ ἔχει ἀναντίρρητα αὐτὸ τὸ ὑποδειγματικὸν σὺζείδος του Περιοδικοῦ τῶν Μικρῶν Μαθητῶν «οἱ Ζωσιμάδαι».

*

ΒΡΑΒΕΥΘΕΝΤΕΣ ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

—Μεταξὺ τῶν βραβευθέντων συγγραμμάτων, σὸ διαγωνισμὸ πὸ ἐνήργησεν ἐφέτος τὸ ὑπουργεῖον Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως, περιλαμβάνονται καὶ τρεῖς Ἡπειρωταὶ διδάσκαλοι Γεώργιος Βρέλλης, Β. Παυλίδης καὶ Κων. Παπαγεωργίου —ὁ μὲν πρῶτος γιὰ μίαν συλλογὴν διηγημάτων του, οἱ δὲ ἄλλοι δύο γιὰ δύο ἱστορικὰς μονογραφίας ἀναφερόμενες εἰς τὴν Ἡπειρο.—Οἱ τρεῖς βραβευθέντες Ἡπειρωταὶ διδάσκαλοι εἶναι σχεδὸν γνωστοὶ σ' ὁλόκληρον τὸν πνευματικὸν κόσμον τῆς Ἡπεύρου καὶ ἀπὸ προηγούμενης ἐργασίας των. Ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», ἡ ὁποία τόσον ἱκανοποιεῖ ἔχει γιὰ τὴν δίκαιαν αὐτὴ διάκρισι, συγχαίρει τοὺς βραβευθέντες Ἡπειρωτας, ἐπιφυλασσομένη νὰ δημοσιεύσῃ ἕνα ἐνδιαφέρον μέρος ἀπ' αὐτὰ τὰ ἔργα των.

*

ΗΠΕΙΡΩΤΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΙ

Μεταξὺ τῶν συγγραμμάτων πὸ προέκρινε ἡ ἀρμόδια κρατικὴ ἐπιτροπὴ γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῶν κρατικῶν βιβλιοθηκῶν, περιλαμβάνονται καὶ ἔργα τῶν Ἡπειρωτῶν συγγραφέων Δ. Σαλαμάγκα, Γ. Δάλλα, Μ. Περάνθη, Γ. Κοτσοῦλα καὶ Γ. Σαραλῆ. Ἀπὸ τὰ προκριθέντα ἔργα, ἀγοράζονται ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀνά 80 ἀντίτυπα ἀπὸ τὸ καθένα μὲ τὸν σκοπὸν, ἀπ' ἐνὸς νὰ ἐνισχυθῇ κάπως ὁ συγγραφεὺς καὶ ἀπ' ἑτέρου, νὰ δημιουργηθῇ ἔτσι ἡ εὐχέρεια τῆς εὐρύτερης ἀναγνώσεως τῶν ἔργων αὐτῶν. Βέβαια, δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, ὅτι, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἀλλάζουν τὰ πράγματα ἢ ὅτι—ἔστω—ἐπιτυγχάνεται ποσῶς ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖον ἐδημιουργήθηκεν αὐτὴ ἡ κατὰ πάντα ὀρθὴ ἐνέργεια τοῦ Κράτους. Διότι ἡ ἐκτασις τοῦ γεγονότος εἶναι τόσο περιορισμένη, ὥστε σχεδὸν δὲν ἐξέρχεται κἂν τῶν πλαισίων τῆς ἠθικῆς μόνον σημασίας του. Ἐν τούτοις, ὁμως, ἀποτελεῖ ὅπως ἴσως τὴν πρᾶξιν μιᾶς καλῆς προθέσεως, ἡ ὁποία μὲ μίαν ἀκόμη κατανοήσιν καὶ ἐπέκτασιν τῆς ἀρμοστικῆς κρατικῆς ἀντιλήψεως θὰ ἠδύνατο νὰ καλύψῃ οἱ—οἱ γὰρ τὸ μέγα κενὸ πὸ ἀφίνει ἢ ἔλλειψιν τοῦ κρατικοῦ ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴς ἰδίας τὴς ἀρτηρίας τοῦ ἔθνους μας. Θέλομε νὰ πιστεύομε πῶς οἱ προσδοκίαι πὸ ἐδημι-

ούργησε μεταξὺ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου ἢ ἀφορμὴ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς, θὰ δικαιωθοῦν, σὸ μέλλον.

*

ΝΙΚΟΛΑΤΣ ΚΟΝΕΜΕΝΟΣ, Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΑΡΗ

Παραγνωρισμένος καὶ ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς του ἀκόμα, ἀσημῖος καὶ ἀκλαυτος πέθανε στὰ τέλη Φεβρουαρίου τοῦ 1907, εἰς τὴν Κέρκυρα, ὁ Πρεβεζάνος ποιητῆς, κοινωνιολόγος καὶ γλωσσολόγος Νικόλαος Κονεμένος.

Στὸ ἱστορικὸ νησί ἐξοῦσε ὁ Κονεμένος ἀποτραβηγμένος ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴ τοῦ τόπου, ἀλλόκοτος καὶ παρεξηγημένος ἀπὸ τὸν πολὺ κοσμάκη γνωστὸς ὁμως παρὰ πολὺ καὶ προσεγγένος ἀπὸ τοὺς μεγάλους τεχνίτες τοῦ λόγου τῆς Ἑπτανησιακῆς Πλειάδος, ὅπως ἀπὸ τὸν Κ. Θεοτόκη, τὸν Λ. Μαβίλη, τὸν Λασκαράτο, τὸν Ἀβλιχο κλπ. ὅπως καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὰς καὶ πρωτοποριακοὺς δημοτικιστὰς τοῦ μαχητικοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἀθήνας τὸ «Νουμᾶ», ὅπου ἐδημοσίευσεν ὁ Κονεμένος ἀξιόλογες μελέτες καὶ ποιήματα ἀπὸ τὸ 1903—1907.

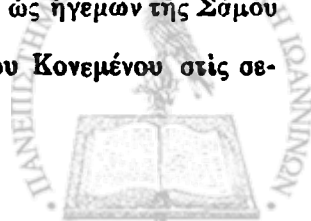
Καὶ θὰ περνοῦσε καὶ ἡ πεντηκονταετηρίδα τοῦ θανάτου τοῦ Κονεμένου ἀσημῖ, ὅπως καὶ ὅταν πέθανε ἀσημῖ ἦταν ἡ κηδεῖα του, καὶ ἀμνημόνευτη εἰς τὴν φιλολογικὴν ζωὴ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Βασιλείου μας θὰ ἔμενε ἡ μνήμη τούτου ἀκόμα καὶ σήμερον, ἀν μὴ, ὁ ἐκλεκτὸς συνεργάτης μας κ. Ἡλίας Βασιλάς ἐλάμβανε τὸν κόπον νὰ μελετήσῃ τὸ ὅσο εἶναι γνωστὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ καὶ νὰ δώσῃ μιὰ διάλεξιν γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του, σὸ θέατρο Μουσούρη, εἰς 13 Ἰουνίου π. ἔ. ὁργανωμένη ἀπὸ τὸν φιλοπρόδοδο Σύλλογον τῶν Πρεβεζάνων τῆς Ἀθήνας.

Ὁ φιλόκαλος καὶ φιλόπονος συνεργάτης μας μὲ προσοχὴ, ἀγάπην καὶ ἐνδιαφέρον ἐμελέτησεν τὸ λογοτεχνικὸ καὶ γλωσσικὸ ἔργο τοῦ Πρεβεζάνου λογιῶν καὶ ἔδωκε σὸ ἐκλεκτὸ καὶ καλλιεργημένον ἀκροατήριον μιὰ πλατεῖαν, ἀνάγλυφον, ζωντανὴν καὶ ἐλκυστικὴν εἰκόνα του.

Τὴν διάλεξιν ἐτίμησαν ὁ Ὑφῆργος κ. Π. Σκέφερης, ἐκ θηλυγονείας ἀπόγονος τοῦ Γιώργου Κονεμένου, οἱ βουλευταὶ τοῦ Νομοῦ Πρεβέζης—Ἄρτης, ὁ στρατηγὸς κ. Θρασ. Τσάκαλῶτος καὶ πολλοὶ Ἡπειρωτὰς λόγιοι καὶ φιλομαθεῖς καὶ ἀρκετοὶ διανοούμενοι τῆς Ἀθήνας, ὠθούμενοι ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν ἢ περιέργειαν νὰ γνωρίσουν τὸν ἀγνωστο καὶ ἀξιολόγιον τῆς Ἡπεύρου, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζαν γιὰ Κερκυραῖον.

Ὁ ὁμιλητῆς ἀνάφερε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν προέλευσιν καὶ καταγωγὴν τῆς μεγάλης καὶ ἱστορικῆς οικογενείας τῶν Κονεμένων, ἡ ὁποία ἔδωκε σὸ ἔθνος ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Νικόλαον καὶ τὸν Γιωργάκη—Βέη, ὁ ὁποῖος διεδραμάτισε σπουδαῖοτατο ἀλλ' ἀγνωστο στὸς πολλοὺς Ἕλληνας ρόλον εἰς τὰ ἑλληνικὰ πολιτικὰ πράγματα ἐπὶ μισὸν αἰῶνα καὶ πάνω, ὡς ἀνώτατος ὑπάλληλος τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν πρεσβείαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πετροπόλεως, ὡς ἡγεμὼν τῆς Σόμου καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ θέσι τοῦ Νικολάου Κονεμένου εἰς τὴν

λίδες της νέας 'Ελληνικής Γραμματολογίας και ειδικά στο περίφημο γλωσσικό ζήτημα είναι αξιοσημείωτη και εξαιρετική, γιατί υπήρξε ο πρόδρομος και εμπνευστής του πολλού Ψυχάρη στον περίφημο γλωσσικό αγώνα του. Είς το ζήτημα τούτο τόσο προοδευτική ήταν η άποψη του Κονεμένου και τόσο εθνωφελής ώστε έδκαμε τον διασημο γλωσσολόγο της Γερμανίας Κρουμπάχερ να γραψη στο βιβλίο του «το πρόβλημα της γραφομένης νεας 'Ελληνικής γλώσσης», πώς άξίζει το έθνος να του στήση άνδριάντα πλάϊ στους άνδριάντες των μεγάλων 'Αγωνιστών της έλευθερίας του 1821.

Ο όγκος όμως ή ρεκλάμα και ο θόρυβος του Δασκάλου του Δημοτικισμού Ψυχάρη, έκάλυψε την φωνή και το έργο του Κονεμένου και έφερε στην άφάνεια τις δυό περισπούδαστες γλωσσικές μελέτες του, της μιάς του 1873, τ ο Ζ ή τ η μ α τ ή ς Γ λ ώ σ σ α ς και της άλλης του 1875, Κ α ί π ά λ ε π ε ρ ί γ λ ώ σ σ α ς. Ο όμιλητής έξηρε την έθνική ώφέλεια του έργου έπίκνω στον εκπαιδευτικό και γλωσσικό τομέα των 'Ηπειρωτών διδασκάλων, όπως και των 'Επτανησιακών ποιητών λογίων, που παράλληλο και ισότιμο και ισάξιο έθνικά πρέπει να λογαριάζεται το έργο τους. Η ίδια έθνική και γλωσσική ιδέα κυριαρχεί στο μυαλό και την καρδιά και των 'Ηπειρωτών διδασκάλων και των έπτανησιών λογίων.

Το ήπειρωτικό αίμα ενίσχυσε πάντοτε και έτροφοδότησε τον 'Ελληνισμό των δροσόλουστων νησιών του 'Ιονίου στην πορεία της 'Ελληνικής 'Ιστορίας και στα χρόνια της Σκλαβιάς και μετέπειτα.

Ο Νικόλαος Κονεμένος εγένεθη μεν στην Πρέβεζα αλλά ή πνευματική του καλλιέργεια συντελέστηκε πρώτα στην Λευκάδα ή μητέρα του, ή Κιόρα Σικελιανού, είναι αδελφή του παπού του ποιητή 'Αγγέλου Σικελιανού (†1951—) και ολοκληρώθηκε στην διωρχή και μεγάλη κοιτίδα του 'Επτανησιακού πολιτισμού, την Κέρκυρα, που υπήρξε ή πνευματική δεύτερη πατρίδα του 'Εθνικού ποιητού μας.

'Ας δώσουμε μιá ώραία και σωστή παραγγελία από το γλωσσικό έργο του Κονεμένου.

«Οί γραμματισμένοι του έθνους πρέπει να βρίσκονται, όσο είναι τρόπος, πλέον σιμά με το έθνος και να μην άλαργεύουν χωρίς ανάγκη. Είναι άρχη αυτή δικαιολογημένη, ενώ ή ενάντια άρχη είναι άδικαιολόγητη. Η ιδέα που μπορεί να έχη ένας για την όμορφιά καθώς και για την άσχημια ή την βαρβαρότητα μιάς γλώσσας, άν δεν δικαιολογείται, είναι τελείως φαντασιώδης, είναι παιδιαρίστικη. Η γλώσσα καθώς όλου του κόσμου τα πράγματα και οί συνήθειες, με τον καιρό χαλάν, αλλάζουν μεταμορφώνονται. Είναι νόμος αυτός φυσικός. Η διαφθορά είναι μεταμόρφωση....».

Ο όμιλητής ανέλυσε επίσης το ποιητικό έργο του Κονεμένου και το έτοποθέτησε κατάλληλα άνάμεσα εις το έργο των μεγάλων δημιουργών της 'Επτανήσου. Το έργο τούτου είναι μεν όλι-

γοστό αλλά γεμάτο από την λυρική πνοή, την χάρη, την δροσιά και ευγένεια που άποπνέουν όλα τα ποιητικά δημιουργήματα της 'Επτανησιακής Σχολής.

Ο όμιλητής μας ανέλυσε άκόμα και το περίφημο και πρωτοτυπάτο, για την εποχή του (1876) κοινωνιολογικό έργο του Κονεμένου ή Ο ί κ ο γ έ ν ε ι α. Επίσης και την χαριτωμένη Δ ι α θ ή κ η του Κονεμένου. (1901) το τελευταίο έργο του, εις το όποιον άλλου θωπευτικά άλλου τσουχτερά, ένίοιε ειρωνικά, ένιοιτε σοβαρά, έκθέτει και προβάλλει με όξύτητα παρατήρησης όλα τα σύγχρονά του προβλήματα του 'Ελληνισμού (1860—1903).

Κατά την διάρκεια της διαλέξεως ή Κυρία Παπαδιαμαντοπούλου άπήγγειλε θαυμάσια ποιήματα του ποιητή.—Ο όμιλητής εδιάβασε περικοπές άρθρων που γράφηκαν στον καιρό του θανάτου του ποιητή από τον Παλαμά, Σιγούρο, Μαλακάση και Πασαγιάννη ως και την γνώμη του Ψυχάρη για τον Κονεμένο.

Η διαλεξις του άγαπητού και έκλεκτου συντοπίτη μας κ. 'Ηλία Βασιλά, έπροκάλεσε το άδιάπτωτο ένδιαφέρον του πολυπληθούς άκροατηρίου του θεάτρου Μουσούρη, το όποιον ζωηρότατα τον κατεχειροκρότησε.

Ήταν ή πρώτη πνευματική έπικοινωνία των μελών του Συλλόγου των Πρεβεζάνων μεταξύ τους και ή πρώτη πνευματική έπαφή τους με το 'Αθηναϊκό κοινό των καλλιιεργημένων και διανοομένων ανθρώπων της πρωτεύουσας.

ΕΝΑΣ ΑΚΡΟΑΤΗΣ

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Δ. Ν. Μ ο ν ο γ υ ι ο ύ και Β. Ε. Μ ο σ χ ό β η
'Εγχειρίδιον Συστηματικής Διδασκαλίας
της Νεοελληνικής Γλώσσης (β' τόμος)

Με την έκδοση του Β' τόμου του έγχειριδίου για τη συστηματική διδασκαλία της Νεοελληνικής γλώσσης οί συγγραφείς του, έρχονται να συμπληρώσουν την έξαιρετη εργασία τους με όλη τη συναισθηση της ευθύνης, που ανέλαμβαν όταν έπιχειρούσαν το τόσο δύσκολο αυτό έργο. Ο β' τόμος, ήταν μιá εισημμένη ύποχρέωση έναντι των μαθητών και συναδέλφων την όποία εξέπληρωσαν με ευσυνειδησία, πεπεισμενοι, ότι προσφέρουν ένα άπαραίτητο βοήθημα και μιá μοναδική συμβολή στη μελέτη της Νεοελληνικής γλώσσης.

Η όλη εργασία φέρει έμφανή τη συναισθηση της ευθύνης αυτής, άν αναλογισθ ή κανεις τον πολυειδή μόχθο που κατεβλήθη για την έπιμέλεια και τη μεθοδική διάταξη των κεφαλαίων, στο ποικίλο και πλούσιο ύλικό, που χρησιμοποιήθηκε και γενικά στη διάρθρωση του όλου βιβλίου που παίθουν τον άναγνώστη, πώς οί συγγραφείς του κατέβαλαν κάθε δυνατή προσπάθεια για την ολοκλήρωση του μοναδικού των έργου.

Η προσπάθεια όμως αυτή, δεν θα μπορού-

σε να πραγματοποιήσει τους σκοπούς της, αν δεν προήρχετο από ανθρώπους με επιστημονική συνείδηση, διδασκαλική πείρα και πρώτ' απ' όλα, επιστημονική αξιοζήλευτη συγκρότηση και αυτοπεποίθηση.

Με την προχειρότητα, που αντιμετωπίζεται από τους υπευθύνους ή διδασκαλία και γενικά όλο το θέμα της Νεοελληνικής γλώσσας, μιὰ εργασία της ὀλκῆς τῶν δύο ἐκλεκτῶν συναδέλφων, εἶναι κάτι τὸ ἀσύνηθες μέσα στὸν κυκεῶνα καὶ τὴν ἀουδοσία τῆς ἐποχῆς μας. Τὸ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα μετὰ τὴν προσήλωσή του στὰ ἀρχαῖα ἑλληνικά, ἀπροσάρμοστο κι' αὐτὸ στὶς σημερινὲς συνθῆκες καὶ τῆ σύγχρονη πραγματικότητα, οὐδέποτε ἀσχολήθηκε μετὰ τὴ ζωντανὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ μας, σὰ νὰ μὴν εἶχε καμμιά σχέση μετὰ τὴν ἀρχαῖα καὶ νὰ πρόκειται γιὰ κάτι ἐντελῶς ξένο καὶ ἀχρηστο καὶ ὄχι σὰν συνέχεια ἐκείνης πού ἀποτελοῦν μιὰ ἀδιάσπαστη ἐνότητα πού πρέπει νὰ σπουδάζονται παράλληλα μετὰ τὸ ἴδιο ἐνδιαφέρον.

Ἔτσι, ἡ διδασκαλία τῆς Νεοελληνικῆς στὰ σχολεῖα τῆς μέσης καὶ ὅταν ἀκόμη ὑπάρχει διάθεση καὶ ζῆλος ἀπὸ μέρους τῶν διδασκόντων, δὲν μπορεῖ νὰ φέρῃ ἀπολύτως κανένα ἀποτελεσμα, ἀπ' τὴν ἔλλειψη τῶν ἀπαραιτήτων βοηθημάτων. Μετὰ τὸν τρόπο αὐτό, τὸ μάθημα τῶν νέων ἑλληνικῶν, περιορίζεται μονάχα γύρω ἀπὸ τὶς τυπικὲς ἐκθέσεις καὶ τὴν ἀνάλυση μερικῶν πεζῶν καὶ ἐμμέτρων—ἀντιπροσωπευτικῶν κατὰ τεκμήριον—πού βρίσκονται στὰ ἀνάξια λόγου μαθητικά βιβλία, χωρὶς τὴ σπουδὴ, ἔστω καὶ τὴ στοιχειώδη, τῆς γλώσσας, πού εἶναι γραμμένα τὰ κείμενα αὐτά, πού ἀποτελοῦν τὴν πνευματικὴ ἐκδήλωση τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Τὸ βιβλίον συνεπῶς τῶν κ. Β. Μοσχόβη καὶ Δ. Μονογυιῶ, ἔρχεται σὰ μιὰ ἀκτίδα φωτὸς στὸ σκοτάδι τῆς ἀσύγνωστης ἀδιαφορίας. Μιὰ ἐπισταμένη καὶ ἐκτενὴς ἀπαρίθμηση τῶν κεφαλαίων τοῦ ἐξαιρετικῆς αὐτοῦ βιβλίου, πού θὰ εἶδνε κάποια ἀμυδρὰ εἰκόνα τοῦ ἄθλου, πού πέτυχαν οἱ ἄξιοι συγγραφεῖς του, θὰ ξεπερνοῦσε τὰ λογικὰ πλαίσια τοῦ χώρου πού ἐπιβάλλεται νὰ ἐκταθῆ τὸ σημεῖμά μου αὐτό. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ μονάχα νὰ προσθέσω τοῦτο. Οἱ εὐσυνειδητοὶ συγγραφεῖς, ὄχι μονάχα δὲν παρέλειψαν τίποτε ἀπὸ ὅσα κρίνονται ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἀρτία καὶ πλήρη μελέτη τῆς νεοελληνικῆς γλώσσας, ἀλλὰ μετὰ τὸν υπερβάλλοντα ζῆλο, πού τοὺς διακρίνει, ἀπλώθηκαν καὶ σὲ ζητήματα πού ἀποτελοῦν θέμα εἰδικῶν μελετῶν γιὰ τὴν ἀποσαφήνιση καὶ καθιέρωσή τους. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ, ἡ ἐργασία ἀποτελεῖ σημαντικὴ συμβολὴ στὴ μελέτη τῆς νεοελληνικῆς καὶ μοναδικὸ βοήθημα κάθε ἐκπαιδευτικοῦ.

Τὸ βιβλίον αὐτό, μετὰ ὅλο τὸν ποικτικὸ ὄγκο καὶ τὴν ἐκτασή του, ἄς δώσῃ τὴν εὐκαιρία στοὺς υπευθύνους νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ μελετήσουν τὸ θέμα τῆς διδασκαλίας τῶν νεοελληνικῶν στὰ σχολεῖα τῆς Μέσης, ὅπως ἀξίζει. Ἡ εὐθύνη πού συνέχει καθένα μας, μετὰ τὸ ἀπλὸ φυλλομέτρομα μονάχα τοῦ ἔγχειριδίου, μετὰ τὸν τόσο μετριόφρονα τίτλο του, εἶναι χωρὶς καμμιά ἀμφιβολία μεγάλη ὅσο

καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη μας πρὸς τοὺς συγγραφεῖς του.
ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΑΡΑΛΗΣ

*

Λεάνδρου Βρανούση: 1) «Ἡ ἐν Ἡπειρω Μονὴ Σωσίνου». Ἐκδόσεις Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου, τόμ. ΣΤ' (1956), 1957. 2) «Ρήγας ὁ Βελεστινλῆς» (1777—1798) Ἀθήνα 1957.

Κείμενον ἐξονυχιστικῆς ιστορικῆς διερεύνησης, ἐκφραστικῆς καλλιπέρας καὶ χρωματισμένου ὕφους, εἶναι ἡ νέα ἐργασία τοῦ διακεκριμένου φιλόλογου καὶ συγγραφέα, συντάκτη τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀ. μέλους τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμελείας ὕλης τοῦ περιοδικοῦ «Ἡπειρ. Ἔστια», Λεάνδρου Βρανούση: «Ἡ ἐν Ἡπειρω Μονὴ Σωσίνου, ἐκδόσεις τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν καὶ ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν ἐπετηρίδα τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς.

Τὰ κατάλοιπα τῆς Μονῆς Σωσίνου, ἀρχικοῦ κτίσματος τοῦ τέλους τοῦ 16ου μ. Χ. αἰῶνα, ἐγγείρονται περὶ τὸ 350 χιλιομέτρο τῆς ἀμαξίτης ὁδοῦ, βορειοδυτικὰ τῶν Γιαννίνων, μεταξὺ Ἄνω καὶ Κάτω Πογδόριανης (σήμερα Παρακάλαμου), στὴν κορυφῆ μεμονωμένους κωνικοῦ ὄρους. Καὶ σὰν κτίσμα τῆς, ἐπιγράφεται ὁ Ἰωάννης Σιμωνῆς, συνεπίκουρος τοῦ δὲ μᾶλλον ἢ ἐπίτροποι του, οἱ Ἰωάννης καὶ Ἐμμανουὴλ Κονταράτος. Ἀπὸ τὸ συγγραφέα, ιστοριοδίφειται κατὰ τι καὶ μᾶς δίνεται, ὕστερα ἀπὸ ἐξονυχιστικὲς ἐρευνες, ἀνάγλυφη ἢ προσωπικότητα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ ἐλεῆμονος Σιμωνῆ, πλουτοῦ ὁμογενοῦς τῆς Βλαχίας. Σχεδιαγράμματα καὶ φωτογραφίες, ἀντίγραφα Πατριαρχικῶν σιγίλων, πλουτίζον καὶ κομοῦν τὴν ἐπιστολοδοσια αὐτῆς μονογραφία, πού ἐπιφανίζεται σὰν ἀξιοζήλευτο ὑπόδειγμα ιστοριοδιφικῆς ἐρευνας.

**

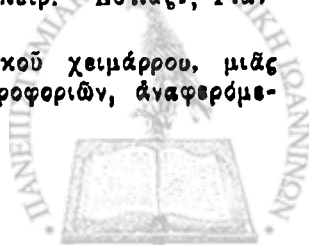
Ἡ δευτέρη ἐργασία τοῦ σοφοῦ καὶ βαθυστόχαστου μελετητῆ, φιλόλογου Λεάνδρου Βρανούση, εἶναι ἐπιτομὴ τῆς γενικῆς ἐργασίας του γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ρήγα Βελεστινλή ἢ Φεραίου, πού ἔχει ἐραθευθῆ στὰ 1955 ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν ἐκδίδεται δὲ ἀπὸ τὸ «Σύλλογο πρὸς διάδοσιν χρησίμων βιβλίων», ἀπὸ τὸν ὅποιο καὶ ζητήθηκε ἡ σὺνταξή της καὶ ἀποτελεῖ τὸν 3ο τόμο τῆς νέας σειρᾶς τῶν ἐκδόσεών του. Εἶναι ἓνα σχετικά, ὀντομο—ἀπὸ 160 σελίδες—κείμενο, πού διαβάζεται ἀνετα καὶ διδάσκει ἀκούραστα, κατατοπίζοντας ἐξαντλητικὰ γιὰ τὴ δράση καὶ τὴ θεοσία τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔθνομάρτυρά μας.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

Γεωργίου Ἀθ. Οἰκονόμου, Ἱστορία τῶν τριῶν Ἐλισαβετιῶν Παρθεναγωγείων Ἰωαννίνων, ἐπὶ Τουρκοκρατίας, (1848—1913). Ἐκδόσεις «Ἡπειρ. Ἔστιας», Γιάννινα 1957.

Τὴν ἐντύπωση ὀρητικῶν χειμάρρου, μιᾶς πλημμύρας ἱστορικῶν πληροφοριῶν, ἀναφερόμε-

νων κορίως στην παιδεία τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ ἰδιαίτερα τὰ Παρθεναγωγεῖα, — ὅπως τότε ὀνομάτιζαν τὰ Σχολεῖα Θηλέων — τῆς πόλης ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς πρώτης Ἰδρυοῦσής τους, ἀφήνει στὸν ἀναγνώστη ἢ νῦα μὲ τὸν ἐπικεφαλῆς τίτλο ἔργασια τοῦ ὀνομαστοῦ ἱστοριοδίφῃ καὶ συγγραφέα, Γιαννιώτῃ συνταξιούχου Καθηγητῆ, καὶ Θεολόγου Γιώργου Ἀθ. Οἰκονόμου.

Μὲ ἀκατάβλητη ἔρευνα, ἀνασκαλεύοντας παλαιὰ Ἀρχεῖα, Μητροπολιτικά, ἐκπαιδευτικά, δημοσιογραφικά, τῆς ἐποχῆς, ἐξαντλώντας ἰδιωτικές — ὅσες ἀκόμα σώζονται — πληροφορίες, κατόρθωσε νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ πολυποικίλη εἰκόνα, τῆς παιδείας γενικὰ καὶ ἰδιαίτερα τῶν θηλέων στὰ Γιάννινα, ἀπὸ τὰ 1846, χρονία κατὰ τὴν ὀποία ἰδρύθηκε τὸ Α', στὴν πόλη αὐτὴ Παρθεναγωγεῖο — καὶ σὲ συνέχεια τῶν κατοπινῶν γιὰ τὰ ἀλλὰ ἴδιου τοῦ Β', ἰδρυμένου στὰ 1868 καὶ τοῦ Γ', στὰ 1863 ἱστορικῶν, πού καὶ τὰ τρία τους, ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατο — στὰ 1863 — τῆς μεγάλης εὐεργέτιδας Ἐλισάβετ Καστριότσα, ὀνοματίζονται, εὐγνωμοσύνης ἐνεκεν Ἐλισαβέτεια.

Πληθώρα ἄλλα ἀπὸ παντοδαπές — σχετικές πάντοτε μὲ τὸ θέμα — πληροφορίες, καθιστοῦν τὸ βιβλίον χρησιμότατο στὸν ἱστοριοδίφῃ πού θ' ἀσχοληθῇ εὐρύτερα καὶ συνθετικότερα μ' αὐτό.

Σημειώνουμε τὴν εὐχὴ τοῦ συγγραφέως, κάποιος νὰ ἀναλάβῃ κάποτε νὰ γράψῃ καὶ τὴν ὀλοκληρωμένη ἱστορία τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

*

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

Ἐκθεση ζωγραφικῆς κ. Δημοσθ. Κόκκινου (Πάτρα, αἶθουσα «ΣΕΣΙΑ», διάρκεια 14—30 Διβρίου 1957).

Μὲ 68 πίνακες, ἔδωσε τὸ καλλιτεχνικὸ του «παρόν» ὁ κ. Δημοσθένης Κόκκινος, στὴν ἔκθεση πού ἔκαμε ἀπ' εἰς 14—30 Διβρίου, στὴν Πάτρα (αἶθουσα ΣΕΣΙΑ) καὶ πού μὲ χαρὰ μου κατὰφερα μιὰ μέρα νὰ τὴν ἐπισκεφθῶ. Ἐλαιογραφίες, τέμπρες καὶ ἀκουρέλλες, μιὰ ὀλόκληρη συλλογὴ ἀπὸ ἔργα παρμένα εἶτε ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία, εἶτε ἰδίως ἀπ' τὰ Γιάννινα μὰ εἶτε κι' ἀπ' τὸν κόσμον τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ στοχασμοῦ, ἱκανὰ πάντως ὀλα νὰ φανερώσουν καὶ τὶς συγγκινήσεις τοῦ Ἡπειρώτῃ ζωγράφου καὶ τὴν προσωπικὴ του σφραγίδα.

Γιατί, ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε ἄλλη λεπτομέρεια, ὁ κ. Κόκκινος ἔχει ἓνα ὀδικὸ του τρόπο νὰ βλέπει τὰ ἔξωτερικὰ πράγματα, τὸ γεγονότα καὶ τὰ ἔσωτερικὰ χρώματα, ὅπως ἐπίσης κι' ἓνα δικό του τρόπο νὰ τὰ ἐκφράζει. Κυρίως, στηρίζεται στὴν ὑποβολὴ πού δημιουργεῖ τὸ θελὸ χρῶμα, ἢ ἀπλή γορμημὴ κι' ἢ συμμαζεμένη ἀτμόσφαιρα, πού ἀποτελεῖ τὴ συνισταμένη πολλῶν μυστικῶν παραγόντων.

Παρατήρησα τὴν ἐπιλογὴ τῶν θεμάτων τοῦ ζωγράφου ἀπὸ τὰ πορτραῖτα ὡς τὰ τοπία, ὅπ' τὶς *natures mortes* ὡς τὶς συμβολικὲς εἰκόνες; Παντοῦ ὑπάρχει ἓνας κόσμος μυστικοπαθῆς,

κάτι τὸ θαμπὸ πού σὲ σταματᾷ καὶ σὲ ὑποχρεώνει νὰ ἐρευνήσεις τὸ κρυφὸ του θέλητρο. Κάτου ἀπὸ κάθε πινελιὰ, κατου ἀπὸ κάθε μορφὴ στὰ ἔργα τοῦ κ. Κόκκινου, βρῖσκει κανένας ἀκέρια τὴν ψυχικὴ διάθεση τοῦ ζωγράφου πού ἀγωνίζεται νὰ δώσῃ συνθετικὴ διέξοδο στὸ πρόβλημα τοῦ ὄγκου, τοῦ χώρου ἢ καὶ τῆς ἀτομικῆς του ἀγωνίας.

Οἱ ἴδιοι οἱ τίτλοι τῶν πινάκων ὀμολογοῦν τοῦ «λόγου (μου) τὸ ἀσφαλές»: Πολλὰ Φθινόπωρα, πορείες τραγικές, δένδρα καὶ λουλούδια μεσ' στὸ σὺθαμπο, πρόσωπα χαρακωμένα ἀπ' τὸν πόνο. Μὰ καὶ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα καὶ τὰ χρώματα, αὐτὸ τὸ ἴδιο ὑποδηλώνουν: περίσχεψη, πνευματικὲς ἀνησυχίες ἀνέφικτα ὀνειροπολήματα. Ὀλα ὁ ζωγράφος τ' ἀντιλαμβάνεται σάν ποιητῆς καὶ τ' ἀποδίδει μὲ τὴν προσωπικὴ του αἰσθηση τονίζοντας τὸ τραγοῦδι του σὲ μοτίβο κυρίως μελαγχολικὸ.

Δὲν ἔχω ὑπ' ὄψει μου ποιᾶς ἡλικίας καὶ ποιῶν ὡς τώρα ἐπιδόσεων εἶναι ἢ ζωγραφικὴ τοῦ κ. Κόκκινου. Αὐτὸ πού θέλω νὰ πῶ σὰ γενικώτερο συμπέρασμα ἀπ' τὴν ἔκθεσή του πού εἶδα στὴν Πάτρα, εἶναι τοῦτο: Ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἓναν ὑποκειμενικὸ καλλιτέχνη μὲ δικὴ του ἀτομικότητα.

ΤΑΚΗΣ ΔΟΞΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ κ. Γ. ΔΑΛΛΑ

Ριζικὴ ὑπῆρξε, κ. Διευθυντά, ἢ διαφωνία μου πρὸς τὰς ἀπόψεις ὀρισμένων μελῶν τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ περιοδικοῦ σας κατὰ τὴν τελευταία συνεδρίασι τῆς 8—2—58. Ἡ ἀφορμὴ εἰσιάθη εἰδική, ἀλλ' ἀναγκαίως ἐτέθη ζήτημα τηρητέας τακτικῆς, πού κα τ' οὐ σί α ν ἀναστέλλει ἢ περιορίζει τὴν ἰσοτίμη συνύπαρξη τῶν κριτηρίων. Κατόπιν αὐτοῦ γιὰ λόγους ἡθικῆς τάξεως ἀπ' ἐνὸς καὶ συνεισίας πρὸς τὰς αἰσθητικὰς ἀρχὰς μου ἀπ' ἔτερον (συνεισίας, πού θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ ἔχη καὶ ἀναδρομικὴν ἀξίαν, ἐξαπλουμένη σ' ὀλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς, κατὰ τὰ ἄλλα ἀγαστῆς, συνεργασίας μας), εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ σὰς παρακαλέσω νὰ μὲ ἀπαλλάξετε ἐφεξῆς ἀπὸ τὰ καθήκοντα καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ μέλους τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας».

Γιάννινα 11—2—58

ΓΙΑΝΝΗΣ ΔΑΛΛΑΣ

Σημείωσις:

Ὁ κ. Δάλλας, ἀφοῦ ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον μετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἐπιμελείας Ὑλης τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας», ἤδη μετὰ λύπης μας ἀποχωρεῖ, παραμένων φίλος μας — ὅπως καὶ ὁ ἴδιος καὶ ἡμεῖς ἐπιθυμοῦμεν. — Τὸν λόγον τῆς ἀποχωρήσεως δὲν συζητοῦμεν. Ἐν προκειμένῳ, εὐχαριστοῦμεν τὸν κ. Γ. Δάλλαν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ διὰ τὴν καὶ ὡς Μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐπιμ. Ὑλης τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἐστίας» παρασχέθεισαν προσφορὰν του.

Η ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ ΚΑΙ ΑΙ ΧΙΟΝΙΑΔΕΣ

*Εξ ἀφορμῆς τῶν ὁσων ὁ ἀξιότιμος Καθηγητῆς κ. Εὐριπίδης Σούλας ἔγραψε εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 62 τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ «*Ἡπειρωτικὴ Ἑστία*» Ἰούνιος 1957 σελ. 405—408 περὶ τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Βουρμπιάνης, δίδεται καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ ἀφορμὴ νὰ χαράξωμεν τὰς γραμμὰς αὐτὰς καὶ νὰ φέρωμεν εἰς φῶς μίαν ἐπιστολὴν τοῦ 1912 (1) προερχομένην ἐξ Ἀθηνῶν, ἐκ μέρους τῆς Ἀδελφότητος Βουρμπιάνης.

*Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, εἶναι ἀπάντησις εἰς μίαν αἰτησιν τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος Χιονιάδων ζητούντων παρ' αὐτῆς συνδρομὴν διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν διὰ πρώτην φορὰν ἐν τῷ χωρίῳ ἀνεγειρομένου Παρθεναγωγείου. (2)

*Ἐκ τοῦ περιεχομένου τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς καταφαίνεται ὅτι ἡ Ἀδελφότης λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὴν αἴτησιν αὐτὴν τῶν κατοίκων, ἐπροθυμοποιήθη, καὶ χωρὶς καμμίαν ἀναβολὴν ἢ καὶ ἄλλην τινὰ ὑπεκφυγὴν, καὶ παρ' ὅλον ὅτι κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο εἶχε προϋπολογισμὸν ἐξόδων 500 λιρῶν, ἀπέστειλε πάραυτα πρὸς τὴν Κοινότητα Χιονιάδων τὸ ποσὸν τῶν 10 χρυσῶν εἰκοσοφράγκων.

Τὸ ποσὸν αὐτὸ παρέλαβε κατόπιν ὁ ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Παρθεναγωγείου Ταμίας τῆς Ἐπιτροπῆς ἀγιογράφος Νικόλαος Παπακώστας παρὰ τοῦ ἐν Βουρμπιάνῃ Ταμίου τῆς Ἀδελφότητος Κ. Βεζζαδέ, καὶ συμπεριέλαβε τοῦτο μεταξὺ τῶν ἄλλων ποσῶν εἰς τὸν κατάλογον τῶν συνδρομητῶν, τὸν ὁποῖον καὶ εἰτήρησε.

Τώρα ἡμεῖς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου δὲν προτιθέμεθα νὰ ἐπεκταθῶμεν περισσότερον. Σκοπὸς ἡμῶν ἐδῶ δὲν εἶναι νὰ πολυλογήσωμεν, ἀλλὰ νὰ φέρωμεν εἰς δημοσιότητα τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν, ἢ ὅποια ἴσως αὔριον χρησιμεύσῃ εἰς ἐκείνους πὺν πλατύτερον καὶ ἐκτενέστερον θὰ ἀσχοληθῶσι μὲ τὸ θέμα τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἀδελφότητος Βουρμπιάνης.

*Αποβλέποντες δὲ πάντοτε εἰς τὸ σύντομον τῆς παρουσίας, ἐν καὶ μόνον ἀκόμη λέγομεν.

*Οὐ ἡ Βούρμπιανη, ἔχει κάθε δικαίωμα νὰ καυχᾶται καὶ νὰ σεμνύνεται διὰ τὴν Φιλεκπαιδευτικὴν τῆς Ἀδελφότητος, ἢ ὅποια τόσον εὐεργετικῶς εἰργάσθη καὶ ἀπέδωσεν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὄχι μόνον εἰς τὴν Ἐπαρχίαν μας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γείτονα Ἐπαρχίαν Κολωνίας, ἵνα μὴ εἴπωμεν καὶ εἰς ὠρισμένην γείτονα Ἐπαρχίαν τῆς Δυτ. Μακεδονίας.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ περαινόμεν τὴν παροῦσαν, καὶ παραθέτομεν κατωτέρω τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολὴν ὡς ἀκριβῶς ἔχει.

1. Αὕτη συμπεριελήφθη εἰς τὴν περὶ τῶν Σχολείων Χιονιάδων ἐργασίαν ἡμῶν ἥτις παραμένει ἀνέκδοτος.

2. Ἐχομεν εἰς χεῖρας μας καὶ τὸ πρακτικὸν τῆς γενικῆς συνελεύσεως τῶν κατοίκων (16 Μαῖου 1911) δι' οὗ ἐξελέγη ἡ Ἐπιτροπὴ διὰ τὴν ἀνάγεσθαι τοῦ Παρθεναγωγείου, καθὼς καὶ τὸν Κατάλογον τῶν συνδρομητῶν.

«Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης
Βουρμπιάνης Ἡπείρου
Ἰδρυθεῖσα τῷ 1883

Ἐδρεύουσα ἐν Ἀθῆναις

Ἀθῆναι τῇ 23 Ἰανουαρίου 1912

Πρὸς τὴν Ἀγαπητὴν Κοινότητα Χιονιάδων

Ἀξιότιμοι Κύριοι

Ἐλάβομεν τὴν ἐπιστολὴν σας καὶ μετὰ πολλῆς χαρᾶς εἶδομεν τὰς προσπαθείας σας ὑπὲρ τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Κοινότητος. Ἡ Ἀδελφότης μετ' ἰδιαίτερου ἐνδιαφέροντος καὶ πατρικῆς στοργῆς παρακολουθεῖ πᾶσαν τὴν συντελουμένην ἐργασίαν, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τμήματος ἡμῶν καὶ συγκαίρει ἀπὸ καρδίας πάντας τοὺς ἐργαζομένους πρὸς τοῦτο. Φρονεῖ ὅτι ἐν τῇ συνεργασίᾳ καὶ ἀλληλεγγύῃ ἔγκειται τὸ πᾶν, καὶ διὰ τοῦτο λίαν προθύμως δέχεται τὴν αἴτησιν ὑμῶν περὶ χρηματικῆς βοήθειας ὑπὲρ τῆς ἀνεγειρομένης Σχολῆς Σας, ἀποστέλλουσα σήμερον εἰς τὸν ἡμέτερον ἐν Βουρμπιάνῃ Ταμίαν κ. Κ. Βεζζαδέα δέκα (10) 20φραγκα, ἅτινα μεταβαίνουν ἐκεῖ θέλετε ἀμέσως παραλάβει. Ἐχομεν Κύριοι τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἐφαινόμεθα ἔτι μᾶλλον γενναϊοὶ ὄδωροι εἰς τὴν εὐγενῆ προσπάθειαν τῆς ὑμετέρας Κοινότητος, ἀλλὰ κολοσσαῖα δαπάναι συντηρήσεως Σχολῶν καὶ ἀνεγέρσεως Οἰκοτροφείου μὲ προϋπολογισμὸν 500 λιρῶν, μᾶς καθιστᾶ ἀδύνατον ἀπολύτως μεγαλειτέραν γενναϊοδωρίαν.

Εὐχόμενοι ἀπὸ καρδίας τὴν ταχῆσαν ἀποπεράτωσιν τοῦ σπουδαίου ἔργου, διατελοῦμεν μετὰ πάσης τιμῆς.

Ὁ Πρόεδρος

Χ. Τσίλας

(Τ.Σ.)

ὁ Γραμματεὺς

Β. Δημάρατος

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΠΑΪΣΙΟΣ

Ἱερεὺς

Ἡπειρωτικὰ πένθη

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Τὴν 1ην Ἰανουαρίου ἐ.σ. καὶ εἰς ἡλικίαν 75 ἐτῶν ἀπεδήμησε εἰς Κύριον καὶ ἐκηδεύθη σεμνοπρεπῶς, ὁ Μητροπολίτης Ἰωαννίνων Δημήτριος, ὁ ἀπὸ Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτης, σεμνὸς καὶ ἀγαθὸς Ἱεράρχης, διακρίθεις διὰ τὸ ἠθος του, τὴν φιλευσπλαχνίαν καὶ τὴν καλασύνην του. Γέννημα τοῦ χωρίου Δεμάτι τῆς Ἡπείρου. ἀπεφοίτησε ἀπὸ τὴν Ἱερατικὴ Σχολὴ τῆς πόλεως μας, καὶ στὰ 1900 εἰσῆχθη σὺς Θεολογικὴς Σχολὰς τῆς Χάλκης. Ἐπὶ δύο ἔτη, ὑπηρέτησε ὡς ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Λεσκοβικίου καὶ ταυτόχρονα ἱεροκήρυξ, καὶ ἐπόπτης τῶν ἐλληνικῶν σχολείων τῆς περιοχῆς του.

Ἵπηρετήσε ἀκολουθῶν ἐπὶ διετίαν εἰς Κόνιτσαν καὶ ἐν ἔτος εἰς Ραιδεστόν. Στὰ 1912, διωρίσθη Διευθυντῆς τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς, παραμεινας ἐκεῖ ἐπὶ δωδεκαετίαν, καὶ ἐν συνεχείᾳ ὡς Διευθυντῆς τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς τῆς Νήσου Ἰωαννίνων. Βοηθὸς Ἐπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων στὰ 1926, στὰ 1931 ἐξελέγη Μητροπολίτης Λευκάδος, καὶ στὰ 1940 μετετέθη εἰς τὴν Ἐδραν Δρυϊνουπόλεως, Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτης.

μέχρι του 'Απριλίου 1956. όπότε προήχθη εις την Μητρόπολιν 'Ιωαννίνων.

Διά διαθήκης, ό έκλιπών 'Ιεράρχης, κατέλιπεν όλόκληρον την περιουσίαν ος κοινωφελή ιδρύματα και 'Ιερούς ναούς στην ιδιαίτερη πατρίδα του καθώς και οτά Γιάννινα.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

'Αγγελικής Χατζημιχάλης: «Σαρακατσάνοι» (πληρεστάτη και άρτιωμένη λαογραφική μελέτη περιλαμβάνουσα όλόκληρον τό ιστορικό και την παρουσίαν των Σαρακατσάνων εις μίαν πολυτελή έκδοσιν δύο τόμων. Πρόκειται περί μνημειώδους πράγματι έθνικού έργου καλύπτοντος όλας τάς περιοχάς της 'Ελλάδος, με προσηκτικόν εικονογραφίαν και έγχρωμα σχέδια, χαρτογραφίαν, στατιστικούς πίνακας, όλα έργον της συγγραφώς). Σχ. Μέγα 4ον. 1) Τόμος Α', μέρος 1, σελ. ος 185, 2) Τόμος Α', μέρος 2, σελ. 500. 'Αθήναι 1957.

Γεν. Επιτελείον Στρατού: «'Ο 'Ελληνικός Στρατός εις την Σμύρνην» (Μάϊος 1919—Μάϊος 1920)—(πληρεστάτη ιστορική συγκρότησις— με χαρτογραφίας, σχεδιαγράμματα κ.λ. αόθεντικά στοιχεία) Σχ. 8ον, σελ. 436, έκδοσις «Στρατιωτικού 'Υπογραφείου». 'Αθήναι, 1957.

Α. Ι Βρανούση: «Ρήγας Βελεστινλής» (έκδοσις Συλλόγου πρός διάδοσιν ώφελιμων διδίων), Σχ. 8ον, σελ. 160, 'Αθήναι, 1957.

'Αλκ. Γιαννοπούλου: «'Η Σαλαμάνδρα» (μυθιστό-

ρημα), Σχ. 8ον, σελ. 168, έκδοσις «Δίφρος» 'Αθήναι, 1957.

Νίκου 'Αργυροπούλου: «Στίχοι του Λαού» (ποιήματα), Σχ. 8ον μεγ., σελ. 96, έκδοσις «Στ. Γεωργιάδη και Σία», Θεσσαλονίκη, 1957.

Πέτρου Τριαντάφυλλου: «'Από του πολέμου τον άντίλαλο», Σχ. 8ον, σελ. 32, έκδοσις «Λογοτεχνική Γωνιά», 'Αθήναι, 1957.

Γεωργίου 'Αθ. Οικονόμου: «'Ιστορία των τριών 'Ελισαβέτελων Παρθεναγωγείων των 'Ιωαννίνων επί Τουρκοκρατίας (1848—1913)» ('Ιστορικό), Σχ. 8ον, σελ. 99, έκδοσις «'Ηπειρωτικής 'Εστίας», 'Ιωάννινα, 1957.

Α. Κ. Λάβδα: «Δημοτικά Τραγούδια της 'Ηπείρου» (μουσικά κείμενα διά μίαν φωνήν και με πιάνο) έκδοσις: Φ. Νάκα, 'Αθήναι 1957.

Κούλη Ζαμπάθα: «Τό Τραγούδι» (ποιήματα), Σχ. 16ον, σελ. 26, 'Αθήναι 1957.

Κώστα Μαϊστράλη: «Καπνός απ' την 'Ιθάκη» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 72, 'Αθήναι, 1953.

Κώστα Λαβίθη: «Τρυφερή 'Ανταρσία» (ποιήματα) Σχ. 8ον μεγ., σελ. 46, Λευκωσία, Κύπρου 1957.

Θανάση Φωτιάδη: «Ναυτικό Φυλλάδιο» (ποιήματα και πρόζες) Σχ. 8ον, σελ. 46, 'Αθήναι 1958.

Ντίνου Χριστιανοπούλου: «Διαγώνιος 1958», (Πρωτοχρονιάτικη λογοτεχνική και κριτική έκδοση. Καλλιτεχν. επιμέλεια Καρόλου Τσίζεκ), Σχ. 8ον, σελ. 16, Θεσσαλονίκη 1958.

Γεώργιου Μανιατάκου: «Περιμένοντας τον 'Αγνωστο Θεό» (μυθιστόρημα), Σχ. 8ον, σελ. 174, 'Αθήναι, 1957.

Στεργίου Σκιαδά: «Τυφλοί Δρόμοι» (ποιήματα) Σχ. 8ον, σελ. 32, 'Αθήναι, 1957.

Γιάγκου Πιερίδη: «Προτελευταίος Σταθμός» (μυθιστόρημα) Σχ. 8ον, σελ. 206, 'Αθήναι, 1957.

Τηλ. 'Αλαβέρα: «Τό ρολόγι» (Νουβέλλα) Σχ. 8ον σελ. 16 Θεσσαλονίκη 1957.

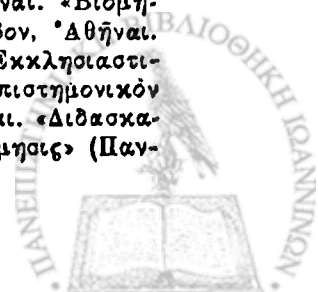
Γιάννη Καραλή: «Μικρά ταξίδια» (Ταξιδιωτικό), Σχ. 8ον, σελ. 160, 'Αθήναι, 1957.

Φιλαρ. Βιτάλη: (άρχιμανθ.) «'Ο Μητροπολίτης Τήνου Γραβριήλ», Σχ. 8ον, σελ. 56, 'Αθήναι, 1957.

Donald M. Nicol: «The Despotate of Epiros» (= τό Δεσποτάτον της 'Ηπείρου), Σχ. 8ον, σελ. 253 OXFORD. 1957.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Φθιώτις», 11—12ον (1957), 'Αθήναι. Νέα Πορεία» 32—33ον, Θεσσαλονίκη. «Ποντιακή 'Εστία» 94, 95—96ον, Θεσσαλονίκη. «Πύρρος» 35—36ον, Κωστατινούπολις. «'Ακτίνας» 186, 187ον, 'Αθήναι. «Κρητική 'Εστία» 70ον, Χανιά. «'Ο Κόσμος της 'Ελληνίδος» 44—45ον, 'Αθήναι. «Κρίκος» 83—84ον, Δοιδίον. «'Η Φωνή των Νέων» 2ον, Πύργος 'Ηλείας. «Μωραϊτικά» 1ον, 'Αθήναι. «Βιομηχανική 'Επιθεώρησις» 276, 277, 278ον, 'Αθήναι. «'Εκκλησία» 24]1957, 'Αθήναι. «'Εκκλησιαστικός Βήμα» 104, 105ον, 'Αθήναι. «'Επιστημονικό Βήμα του Διδασκάλου» 1, 2ον, 'Αθήναι. «Διδασκαλικόν Βήμα» 364ον, 'Αθήναι. «'Εξόρμησις» (Παν-

σπ. Ένωσ. Σπουδαστῶν Ἡπείρου) 1ον, Ἰωάννινα, «Πύρρος» (Α΄ Πρωτ. Γυμνασίου Ἀρρέν. Πειραιῶς) 4ον, Πειραιεύς. «Γενική Ἐθνική Ἐπιθεώρησις» 120, 121ον, Ἀθήναι. «Ἡ Σκόπια» 22, 23, 24ον, (1957). «Ὁ Ἑλληνισμός τοῦ Ἐξωτερικοῦ» 73ον, Θεσσαλονίκη. «Ἀριστοτέλης» (Φιλεκπ. Συλλ. Φλωρίνης) 6ον, Φλώρινα. «Ζωσιμάδαι» (ἔκδοσις τῶν Πρωτύπων Ἀθηνῶν. Σχολείων τῆς Ζωσιμ. Παιδαγ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων), 1ον, Ἰωάννινα,

ΑΝΑΤΥΠΑ

Ν. Δελιαλή: «Ἡ Διαθήκη τοῦ ὀπίου Νικάνορος τοῦ Θεσσαλονικέως» (ἱστορική μελέτη). Ἐκ τοῦ Δ΄ τόμου τῶν «Μακεδονικῶν Σπουδῶν», Σχ. 8ον, σελ. 12, Θεσσαλονίκη, 1957.

Σπ. Σαλιάφα: «Ἡ ἔννοια τῆς Προσωπικότητος» (παιδ. διατριβή). Ἐκ τῆς «ἐπιστημ. ἐπετηρίδος τῆς Φιλοσ. Σχολῆς τοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν τοῦ ἔτους 1957—1958» Σχ. 8ον, σελ. 16, Ἀθήναι 1958.

ΦΥΛΛΑΔΙΑ

Νικολ. Π. Δελιαλή: «Κατάλογος Σκευοφυλακείου ἐκκλησίας Ἁγίας Κυργιακῆς Σερβίων καὶ ἐπιγραφῶν Ἱ. Μονῆς Ζιδανίου (Στάνου) μετὰ δύο εἰκόνας» Σχ. 16ον, σελ. 16, Θεσσαλονίκη, 1957.

Κων. Θ. Ρέντη. 1) «Τὸ μονοκομματικὸν καθεστῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα» Σχ. 8ον, σελ. 14, Ἀθήναι 1957. 2) «Ποία πρέπει νὰ εἶναι ἡ πολιτικὴ τῶν κομμάτων τοῦ Κέντρου», Σχ. 8ον, σελ. 12 Ἀθήναι, 1957.

Σωκρ. Καραντ. Ἀθῆν. Εὐχαριστοῦμε διὰ τὴν ἐκτίμησιν καὶ γιὰ τὴν φιλιάν σου. Ἡ συνεργασία σου, ἢ θὰ δημοσιευθῇ. Καὶ ξαναπεριμένομε. Γ. Παῖσ. (ἱερέα). Νυμφ. Φλωρ.: Δημοσιεύονται. Περιμένετε καὶ ἰδιαίτερα μας. Ἡλ. Μπαταβάν. Τρίκ. Θ' ἀπαντήσουμε ἰδιαίτερα. Στὸ φίλο Σ. Κορδαλή, θὰ σταλῇ ἡ «Η. Ε». — Δον Δάλ. Ἀμερική: Σημειώσαμε τὴν ὀρθὴν διεύθυνσιν. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκτίμησίν σου πρὸς τὸ ἔργον μας. Τίς πληροφορίες γιὰ τὸν Τσιουρλή, ὁ κ. Σαλαμάγκας, εἶπε πῶς τίς ἔχει ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ Χωριό του (τοῦ Τσιουρλή) τίς ὁποῖες μάζεψεν ὁ δάσκαλος τοῦ Γραμμένου. — Δέσπ. Σαλβ. Κορβ.— Κομοτ.: Ἡ συνεργασία σου ἐλήφθη καὶ ἐτέθη ὑπ' ὄψιν τῆς ἐπιτροπῆς. Δὲν ἀμφιβάλλομε γιὰ τὴν ἀγαθότητα τῶν προθέσεων—καὶ πολὺ περισσότερο,—τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων. — Α. Βραν. Ἀθῆν. Τ. Δόξ. Πύργ.: Περιμένετε ἰδιαίτερον ἀπάντησιν. — Κ. Μαῖστρ. Τριπολ.: Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴν ἐκτίμησιν. Ἡ συνεργασία σου δημοσιεύεται καὶ τὸ βιβλίον σου ἐλήφθη. — Κ. Παπαγεωρ-

γίου Ἀθῆν.: Θὰ σὰς ἀπαντήσουμε ἰδιαίτερα. Ἐπιὰ τὴν ὥρα, σὰς συγχαίρομεν ὀλόφθαλα. — Γ. Γκαράν. Κύπρ. Εὐχαριστοῦμε. Σὰς στέλλομε τὴν ἀπόδειξιν. The British council: ἀπαντήσαμεν ἰδιαίτερον. Ἡ «Η. Ε.» ἐπιθυμεῖ τὴν πνευματικὴν ἀνταλλαγὴν. — Μάλμ. Βιβλιοθήκη. Χανιά: Ἡ «Η. Ε.» ἐκτιμᾷ τὴν προσφορά σου καὶ τὴν θέσιν σου. Γι' αὐτὸ, θὰ συνεχισθῇ ἡ δωρεὰν ἀποστολὴ τῆς. — Ν. Δελιαλ. Κοζάν. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ καθολικὸν ὑπὲρ τῶν προσπαθειῶν μας ἐνδιαφέρον. Καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἀντιλαμβάνονταν κι' οἱ πρὸς ὑπεύθυνον σὺν ἑσῶς. Σὰς συγχαίρομε. — Μόλις λάβουμε τὰ καλύμματα, θὰ σὰς τὰ στέλλομε. — Νικ. Πατσ. Χρήματα καὶ ἐπιστολὴ ἐλήφθησαν Εὐχαριστοῦμε καὶ περιμένομε τὴν συνέχεια τῆς συνεργασίας σου. — Γ. Σίν. Πατρ. Ἀπαντήσαμε ἰδιαίτερον. — Κρ. Ἀθαν. Ἀθῆν. Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ «παρόν» στὸ προσκλητήριον τῶν συνεργατῶν τῆς «Η. Ε.» Συνεργασία σου ἐλήφθη. Περιμένομε κι' ἄλλη. — Ἡλ. Κουρεμ. Τρίκ.: Θὰ σὰς ἀπαντήσουμε. — Γ. Μανιατ. Ἀθῆν. Πήραμε τὸ βιβλίον σου, θὰ προσπαθήσουμε νὰ τὸ ἀξιολογήσουμε στὸ ἐπόμενο τεῦχος. — Γ. Σαράλ. Ἀθῆν. Ἀπαντήσαμε ἰδιαίτερα καὶ περιμένομε. — Π. Κοντομ. Βόνιτσα. Σὰς ἀπαντήσαμε. Ἡ συνεργασία σου δημοσιεύεται. Γιὰ ὅλα σὰς εὐχαριστοῦμε. — Γ. Καββαδ. Παρίσι: Ἀπαντήσαμε καὶ περιμένομε. — Κ. Μιχαήλ. Ἀθῆν. Περιμένομε ἀπάντησίν σου, στὴν ἐπιστολὴν μας σχετικὰ μετὰ τὸ κείμενον τοῦ Στεφανίδου. — Α. Δούκ. Θεσσαλ.: ἐλήφθησαν τὰ χρήματα καὶ εὐχαριστοῦμε. Εἶμαστε σύμφωνοι καὶ σὰς στέλλομε τὴν ἀπόδειξιν. — Μιχ. Κολεσ. Ἡ εὐχέρεια στὸ στίχο, εἶναι ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν ἔμπνευσιν· ἀποφεύγετε τὰ πεζολογικὰ στοιχεῖα καὶ προσέξτε πρὸς πολὺ τὸ αἰσθητικὸν μέρος τῶν ποιημάτων σου. — Π. Ζαχ. Περιμένομε πρὸς «ὕψηλὴ» ποιησὶν ἀπὸ σου, ἐν ὄνοματι πάντοτε τῶν προηγούμενων σου. — Κ. ΣΤ.: «Λητώ» σου ξεμακραίνεται ἀπ' τὴν δικήν σου ἀρχετυπία ἀντίθετα, ἢ «φωνή...» εἶναι καλὴ; καὶ δημοσιεύεται προσεχῶς. Θὰ εἶχαμε νὰ σὰς σημειώσουμε (γιὰ σου), πῶς ἡ προσωπικὴ ἀποτοξίνωσις στὴ θλίψη, πέφτει στὴν κατηγορίαν τοῦ πόθου. Ἐπειτα, ἡ «ζήση» καὶ τὰ παρόμοια, ἀσφαλῶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δικὰ σου ἐκφραστικά. Περιμένομε πάντα τὴν συνεργασία σου. Κ. Κατερ. Ὑπάρχει ἀναμφισβήτητη ποιητικὴ διάθεσις, ἢ ὅποια, ἐν τούτοις, συναίρνηται ἐπικίνδυνα ἀπ' ἀπόνα εἶδος, αἰσθηματολογίας. Καλύτερον ἢ, μᾶλλον, πρὸς δικαιοῦμενον τὸ γράμμα σου, ἰδίως: «Στιγμές... πού γιομίζετε καρδιά καὶ ψυχὴ... αὐτὸ βγαίνει νὰ φωνάξῃ ἡ ψυχὴ μου, κάθε φορὰ πού ζῶ τὸ θαῦμα (μιάς) στιγμῆς, κοντὰ σὺν παιδιὰ μου... Τὸ χάδι τῆς μητρός τοῦ (παιδιοῦ), σὺν μᾶς ἀγγίζει... μᾶς χαρίζει θροσιὰ χαρᾶς κι' ἀνακουφίζει... Διαβάσετε ποιησὶν καὶ ἰδίως ἑλληνίδες ποιητρίδες. — Μ. Μεσ. Σὰς ἀπαντοῦμε καὶ ἰδιαίτερα. Στὰ τελευταῖα ποιήματά σου σημειώνεται κάποια «ὀπισθοχώρησις». Προσέξτε, τὰ προηγούμενά σου. Τὰ τελευταῖα ὑστεροῦν καὶ τοὺς λείπει ἢ ἐπιβαλλόμενῃ ἐπιμέλειαν.